

Hof van Cassatie van België

Jaarverslag 2019

Redactie

I. Couwenberg – M. Nolet de Brauwere – A. Meulder – P. Brulez

De algemene vergadering van het Hof heeft op 19 maart 2020 het jaarverslag goedgekeurd. De korpsvergadering van het parket bij het Hof heeft dit gedaan op 4 maart 2020.

Inhoudstafel

Voorwoord – Vorwort	10
Voorwoord	11
<i>Einde van een decennium in zicht</i>	11
<i>Dialogo, justitieactoren & grensoverschrijdende contacten & netwerken</i>	11
<i>Mandaten & personalia</i>	12
<i>Cijfers</i>	13
<i>Komend decennium</i>	13
Vorwort	15
<i>Das Ende eines Jahrzehnts in Sicht</i>	15
<i>Dialog, Justizakteure und grenzüberschreitende Kontakte und Netzwerke</i>	15
<i>Mandate und Personalien</i>	16
<i>Zahlen</i>	17
<i>Das kommende Jahrzehnt</i>	17
Voorstelling van het Hof van Cassatie	19
Algemene Voorstelling	20
Het Hof van Cassatie en andere rechtscolleges	22
<i>Algemeen</i>	22
<i>Belgische magistraten bij het Benelux-Gerechtshof</i>	23
Het Hof van Cassatie en instellingen op Europees niveau	23
Internationale betrekkingen	23
Personalia	25
Belangrijke arresten van het Hof	26
Burgerlijk recht	27
<i>Familierecht</i>	27
- Onderhoudsplicht van grootouders	27
<i>Erfrecht</i>	28
- Heling van erfgoederen – Spontaan berouw – Soeverein oordeel van de feitenrechter	28

<i>Zakenrecht</i>	29
- Onroerend en roerend goed – Onroerend door incorporatie	29
- Hypotheek – Verval – Zakelijke subrogatie	29
<i>Verbindenissen</i>	30
- Dading – Voldoende ernstige wanprestatie – Eenzijdige ontbinding – Uitwerkingen.	30
- Inspannings- vs resultaatsverbintenis – Verbintenis tot het vermijden van een nosocomiale infectie	31
<i>Buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht</i>	32
- Bewijs – Verbintenis uit onrechtmatige daad – Miskenning informatieverplichting voortvloeiend uit de algemene zorgvuldigheidsplicht	32
Economisch recht	33
<i>Insolventie en vereffening</i>	33
- Wet van 31 januari 2009 betreffende de continuïteit van ondernemingen – Schuldvorderingen wegens prestaties uitgevoerd tijdens de procedure van gerechtelijke reorganisatie – Nieuwe overeenkomsten of nieuwe opnemingen ingevolge bestaande overeenkomsten	33
- WCO - Kwijtschelding	34
<i>Vennootschappen</i>	34
- Maatschap – Orgaan van de vennootschap –Voorlopig bewindvoerder	34
- Aandeelhouder – Schade – Vorderingsrecht	34
<i>Verzekeringen</i>	35
- Aansprakelijkheidsverzekering – Benadeelde – Eigen recht – Vereiste van aansprakelijkheid – Opeisbare schuldvordering	35
<i>Transportrecht</i>	36
- Geschil met betrekking tot een vervoersovereenkomst – Internationale bevoegdheid – Bevoegdheidsbeding – Artikel 25 Brussel Ibis-Verordening	36
Fiscaal recht	37
<i>Inkomstenbelasting</i>	37
- Belastingontduiking – Roerende inkomsten uit buitenlandse constructies – Draagwijdte van de artikelen 305 en 307 WIB92 – Werking in de tijd van de belastingwet	37
- Hoofdelijkheid	37
Strafrecht	37
<i>Algemeen</i>	37
- Verzwarende omstandigheid – Artikel 38, § 6, Wegverkeerswet – Opeenvolging van drie strafwetten in de tijd – Geen wijziging in de eerste en de laatste wet –	

	Toepassing van de meest gunstige tussenliggende wet – Uitzondering: geen wijzigend inzicht van de wetgever	37
<i>Misdrijven</i>		38
-	Belastingontduiking	38
-	Witwassen – Begrip illegale vermogensvoordelen in artikel 42, 3°, Strafwetboek – Identificeerbaarheid – Belastingbesparing	39
-	Misdaden en wanbedrijven tegen personen – Doodslag en opzettelijke lichamelijke letsels – Rechtvaardigingsgrond (artikel 417, derde lid, Strafwetboek) – Draagwijdte	40
-	Wegverkeer – Kruispunt – Samenloop van minstens twee openbare wegen – Verbinding tussen de rijbanen van eenzelfde rijweg	41
-	Opzettelijke toediening, zonder het oogmerk om te doden, van stoffen die de dood kunnen teweegbrengen of de gezondheid ernstig kunnen schaden – Ziekte – Begrip	42
-	Onopzettelijke doding – Schuldig verzuim	43
-	Voyeurisme – Verspreiding – Afbeelding - Geen herkenbaarheid	44
-	Poging tot doodslag – Moreel bestanddeel – Bijzonder opzet – Begrip	44
	Strafprocedure	45
<i>Algemeen</i>		45
-	Conclusietermijnen – Schriftelijke vordering tot verbeurdverklaring	45
-	Taalgebruik – Taalnietigheid – Dekking	46
-	Taalgebruik – Bevel tot huiszoeking niet vertaald in de taal van de rechtspleging – Geen nietigheid zonder belangenschade (artikel 40 Taalwet Gerechtszaken)	46
-	Wraking – Advocaat-generaal bij het Hof van Cassatie – Ontvankelijkheid – Grief – Het niet nemen van een initiatief dat onwettig zou blijken – Niet-gegronde grief	47
<i>Strafvordering en burgerlijke rechtsvordering</i>		48
-	Begrip verhoor – artikel 47bis Wetboek van Strafvordering – Salduz	48
-	Burgerlijke rechtsvordering – burgerlijke rechtsvordering voor de strafrechter – Belastingadministratie – Burgerlijke rechtsvordering ingesteld op grond van fiscale misdrijven – schade – eigen mogelijkheid tot herstel	49
<i>Onderzoek in strafzaken</i>		50
-	Informatica – Medewerkingsplicht voor de verstrekker van een elektronische communicatiedienst – Artikelen 88bis en 90quater Wetboek van Strafvordering	50

- Voorrecht van rechtsmacht – Opsporingshandelingen zonder opdracht van de procureur-generaal - Rechtmatigheid	51
<i>Vrijheidsbeneming</i>	52
- Uitlevering – Schorsing van de uitleveringsdetentie gedurende de uitvoeringsdetentie – Artikel 5 EVRM	52
- Voorlopige hechtenis – regeling rechtspleging – handhaving van de voorlopige hechtenis onder elektronisch toezicht – Grondwettelijk Hof – ongrondwettigheid ingevolge leemte in de wet – invulling door de rechter	53
- Voorlopige hechtenis – regeling rechtspleging – handhaving van de voorlopige hechtenis uitgevoerd in de gevangenis – vervangen door elektronisch toezicht – geen hoger beroep van het openbaar ministerie	54
- Voorlopige invrijheidstelling – Verzoekschrift per fax – Beginpunt termijn	54
<i>Vonnisgerechten</i>	55
- Vonnissen en arresten – Algemeen – Hof van beroep – Samenstelling van de zetel – Rechter bij de rechtbank – Opdracht – Vaststelling – Artikel 99ter Gerechtelijk Wetboek	55
<i>Rechtsmiddelen</i>	55
- Hoger beroep – Verstekvonnis – Exploot van betekening – Geen informatie betreffende de regels om hoger beroep in te stellen – Laattijdig hoger beroep – Recht op een eerlijk proces	55
- Ondertekening van het grievenformulier – Eigen maken van grieven	56
- Hoger beroep – Incidenteel beroep – Vonnis op tegenspraak – Hoger beroep van de procureur des Konings tussen de twintigste en dertigste dag van de termijn – Geen bijkomende beroepstermijn voor de beklaagde – Grondwet – Schending – Gevolgen	57
Straf en strafuitvoering	58
- Schriftelijke vordering tot verbeurdverklaring	58
- Verval van het recht tot sturen – Verjaring – Stuiting – Daad van materiële uitvoering	58
- Levenslange opsluiting – Strafuitvoeringsmodaliteiten gewijzigd na heropening van de rechtspleging – Toepassing van de wet in de tijd	59
- Bescherming van de maatschappij – Internering – Kamer voor de bescherming van de maatschappij – Invrijheidstelling – Artikel 66 Interneringswet – Artikelen 5.1.e en 5.4 EVRM	61
- Bescherming van de maatschappij – Internering – Artikel 5.1 EVRM – Recht op gepaste zorg binnen redelijke termijn – Verzoek tot onmiddellijke invrijheidstelling	63

- Bescherming van de maatschappij – Internering – Uitvoering – Hoogdringendheid – Onrechtmatigheid van de vrijheidsberoving – Artikel 5.1. en 5.4 EVRM – Geen definitieve invrijheidstelling mogelijk	64
- Strafvueroering – Verzoek om voorlopige invrijheidstelling wegens medische redenen – Bevoegdheid van de strafuitvoeringsrechter – Toekenning van de modaliteit aan een niet aangehouden veroordeelde – Rechten van de mens – Verdrag Rechten van de Mens – Artikel 3	64
- Weigering van een strafuitvoeringsmodaliteit – Termijn om een nieuw verzoek in te dienen	65
Sociaal recht	66
<i>Arbeidsrecht</i>	66
- Loon – Bescherming – Begrip – Verplichting van de werkgever om het loon te betalen	66
Gerechtelijk recht	67
<i>Procedure</i>	67
- Hoger beroep – Partijen tegen wie het hoger beroep moet worden gericht – Aanstelling van een voorlopig bewindvoerder – Voorlopig bewindvoerder als noodzakelijke partij	67
Publiek en administratief recht	68
<i>Andere uitspraken in publiek en administratief recht</i>	68
- Diplomatieke immuniteiten – Artikel 40.1 Verdrag van Wenen van 18 april 1961 inzake diplomatiek verkeer – Begrip doorreis	68
Belangrijkste conclusies van het openbaar ministerie	70
Burgerlijk recht	71
<i>Familierecht</i>	71
<i>Zakenrecht</i>	72
<i>Verbintenissen</i>	72
<i>Buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht</i>	73
<i>Bijzondere overeenkomsten</i>	74
<i>Verjaring</i>	74
<i>Andere conclusies in burgerlijk recht</i>	74
Economisch recht	75

<i>Handelsrecht</i>	75
<i>Handelstussenpersonen</i>	75
<i>Insolventie en vereffening</i>	75
<i>Vennootschappen</i>	76
<i>Verzekeringen</i>	76
<i>Mededinging en marktpraktijken</i>	76
<i>Andere conclusies in economisch recht</i>	76
Fiscaal recht	76
<i>Inkomstenbelasting</i>	76
<i>Belasting over de toegevoegde waarde</i>	77
<i>Successierechten</i>	78
<i>Douane en accijnzen</i>	78
<i>Gemeente-, provincie- en plaatselijke belastingen</i>	78
<i>Andere conclusies in fiscaal recht</i>	79
Strafrecht	79
<i>Misdrijven</i>	79
Strafprocedure	80
<i>Strafvordering en burgerlijke rechtsvordering</i>	80
<i>Onderzoek in strafzaken</i>	80
<i>Vrijheidsbeneming van een verdachte</i>	80
<i>Onderzoeksgerechten</i>	81
<i>Rechtsmiddelen</i>	81
Sociaal recht	83
<i>Arbeidsrecht</i>	83
<i>Socialezekerheidsrecht</i>	84
Gerechtigd recht	86
<i>Materiële bevoegdheid van de rechter</i>	86
<i>Burgerlijke rechtspleging</i>	86
<i>Beslag en middelen tot tenuitvoerlegging</i>	89
<i>Collectieve schuldenregeling</i>	89
<i>Andere conclusies in gerechtelijk recht</i>	89
Tuchtrecht	89
Publiek en administratief recht	90

<i>Algemeen</i>	90
<i>Grondwettelijk Hof</i>	90
<i>Raad van State</i>	90
<i>Stedenbouw</i>	90
<i>Andere conclusies in administratief recht</i>	91
Mercuriale	92
De vrijheidsberoving van een vreemdeling en het beroep bij het rechterlijke macht	93
Voorstellen de lege ferenda	96
Verslag van de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie aan het parlementair comité belast met de wetsevaluatie	97
Studie	126
De bijdrage van het Hof van Cassatie aan de tenuitvoerlegging van het Europees recht in strafzaken: Invloed van de rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie en aanpassing van de rechtspraak van het Hof van Cassatie	127
<i>Inleiding en methodologische overwegingen</i>	127
<i>I. De opkomst van het Unierecht waarvan de interpretatie door het HvJ-EU het Hof van Cassatie kan inspireren wanneer het uitspraak doet in strafzaken</i>	133
<i>II. Unierecht en grondrechten</i>	136
- 1. Wederzijds vertrouwen en vermoeden van eerbieding van de grondrechten door de lidstaten	136
- 2. De invloed van de rechtspraak van het HvJ-EU: het voorbeeld van de regel non bis in idem	145
<i>III. Europees Unierecht en materieel strafrecht</i>	150
<i>IV. Europees Unierecht en de strafprocedure (wederzijdse internationale hulp in ruime zin)</i>	153
- 1. Enkele al dan niet expliciete verwijzingen naar de Europese jurisprudentie	154
- 2. Cassatieberoep in het licht van de mechanismen van wederzijdse erkenning van rechterlijke beslissingen binnen de Unie	156
<i>V. Kan het Hof van Cassatie zich onttrekken aan de verplichting om prejudiciële vragen aan het HvJ-EU te stellen wanneer een uitleggingsvraag over het Unierecht rijst?</i>	159
<i>Besluit</i>	168
Commissie voor onwerkzame hechtenis: stand van zaken	169

<i>I. Algemene voorstelling</i>	169
<i>II. Persoonlijke gedraging van de verzoeker</i>	169
<i>III. Bedrag van de schadevergoeding</i>	170
<i>IV. Werking en procedure</i>	171
<i>V. Enkele cijfers</i>	172
Het Hof van Cassatie in cijfers	173
Inleiding	174
Globale gegevens voor het kalenderjaar 2019	174
Gemiddelde voortgang van de zaken (doorlooptijd)	177
Gegevens per materie	178
<i>C-zaken</i>	178
<i>D-zaken</i>	181
<i>F-zaken</i>	182
<i>H-zaken</i>	184
<i>P-zaken</i>	185
<i>S-zaken</i>	187
<i>G-zaken</i>	190
<i>Bijzondere procedures</i>	191
Resultaat van de cassatieberoepen	191
<i>Het cassatiepercentage in het algemeen</i>	191
<i>De cassatiepercentages per ressort</i>	193
Conclusie	195
Bijlage – Organigram en samenstelling van het Hof van Cassatie en het openbaar ministerie	197
Organigram en samenstelling van de zetel op 31 december 2019	197
<i>Organigram</i>	198
<i>Samenstelling</i>	198
Organigram en samenstelling van het openbaar ministerie op 31 december 2019	201
<i>Organigram</i>	201
<i>Samenstelling</i>	202
Referendarissen	202

Magistraten met opdracht	203
Organigram en samenstelling van de griffie op 31 december 2019	203
<i>Organigram</i>	203
- Personeelsbestand	203
- Verdeling van de personeelsleden per dienst	203
<i>Samenstelling</i>	204
Secretariaat van het parket	205
<i>Organigram</i>	205
<i>Samenstelling</i>	205
Secretariaat van de Eerste Voorzitter	205
Steundienst	206
Dienst overeenstemming der teksten en documentatiedienst	206
<i>Dienst overeenstemming der teksten</i>	206
<i>Documentatiedienst</i>	206
Bibliotheek	207
Bijlage – Lijst van de studies gepubliceerd in het jaarverslag van het Hof van Cassatie sinds 1998	208
Bijlage – Lijst van de foto’s van het Justitiepaleis te Brussel	211

Voorwoord – Vorwort

Voorwoord

Einde van een decennium in zicht

2019 is het jaar waarin het einde van een decennium in zicht komt, een moment om even terug te blikken op wat het Hof in deze jaren heeft kunnen verwezenlijken, maar ook om te beklemtonen wat het Hof hoopt te kunnen verwezenlijken in de volgende jaren.

Het decennium begon beloftevol, maar zag, zeker voor het autonoom beheer van het Hof van Cassatie als een aparte en volwaardige entiteit naast het College van hoven en rechtbanken en het College van het openbaar ministerie, niet de verhoopte resultaten gerealiseerd.

Op 16 juni 2011 heeft de algemene vergadering van het Hof beslist om geen deel uit te maken van het College van hoven en rechtbanken. Deze beslissing, die soms verkeerd werd begrepen, steunt zowel op de unieke taak van het Hof als op zijn specifiek samenwerkingsverband tussen de zetel en het parket, dat in tegenstelling tot de andere rechtscolleges, geen volledig afgesplitste organisatievorm toelaat¹. Deze beslissing brengt met zich mee dat het Hof streeft naar een volwaardig begrotingsmodel op grond van een dotatie. Hierbij ondervindt het Hof helaas de nodige terughoudendheid, die het moeilijk maakt om zijn plannen voor het volgend decennium te concretiseren.

2019 is het jaar waarin het Hof, oude en nieuwe equipe samen, zijn statuut verder heeft verdedigd om als afzonderlijke, autonome en volwaardige entiteit verder te gaan, zoals dat ook voor andere hoogste hoven het geval is.

Met de Raad van State en het Grondwettelijk Hof vond hierover een overlegvergadering plaats die voor het eerst leidde tot een gemeenschappelijk memorandum aan de toekomstige regering met een verduidelijking van de noden van onze hoogste hoven. Zowel het Grondwettelijk Hof als de Raad van State werden door het Parlement gehoord en de wetgever heeft aan het Grondwettelijk Hof reeds de gevraagde middelen toegekend; met de Raad van State wordt onderhandeld met een uitzicht op respons. Verontrustend is dat wat het Hof van Cassatie aangaat, de wetgever noch de Minister van Justitie de dialoog heeft opgestart.

Dialoog, justitieactoren & grensoverschrijdende contacten & netwerken

Het Hof hecht een bijzonder belang aan dialoog en contacten met de diverse actoren in het juridisch landschap, zowel in binnen- en buitenland en treedt naar buiten om zich beter te laten kennen.

In 2019 is dan ook bijzondere aandacht besteed aan het heraanwakkeren van de contacten en de dialoog zowel binnen de rechterlijke orde (met de beide colleges) als met de andere hoogste hoven in binnen- en buitenland en met de overige justitieactoren, maar ook en vooral met de rechtszoekenden.

¹ Zie Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2011.

Zo werd er naar aanleiding van het aantreden van de twee nieuwe korpschefs en van het nieuwe gerechtelijk jaar, op 30 augustus 2019 een persmoment georganiseerd in aanwezigheid van de beide persmagistraten, om de werking van het Hof duidelijk in de kijker te zetten.

Er waren ook regelmatige contacten met leden van de overige hoven en rechtbanken, alsook contacten met buitenlandse collega's van de diverse hoogste hoven, onder meer in het kader van de respectieve netwerken van de *presidents of the supreme courts* en van de *procureurs généraux près les cours suprêmes*, waar onder meer ontwikkelingen in de rechtspraak van de nabijgelegen landen en de beleidsmatige keuzes omtrent het justitieel beleid in Europese context worden opgevolgd.

Daarnaast zijn er de regelmatige werkcontacten in het kader van de activiteiten van het Benelux-Gerechtshof, waartoe meerdere leden van het Hof behoren, alsook de diverse contacten met buitenlandse hoogste instanties in het kader van ervaringsuitwisseling. Verder maken meerdere leden van het Hof deel uit van Europese juridische netwerken en participeren zij aan activiteiten in Luxemburg en Straatsburg, georganiseerd door de supranationale instanties aldaar.

Daarnaast waren er ook diverse contacten met de overige justitie-actoren, zoals de Cassatiebalie maar ook vertegenwoordigers van de Orde van Vlaamse Balies (OVB) en de *Ordre des barreaux francophones et germanophone* (OBFG, avocats.be).

Verder hecht het Hof ook veel belang aan contacten met jonge rechtenstudenten. In 2019 waren er opnieuw diverse studenten die gedurende een maand, dan wel enkele dagen of zelfs een dag, een stage hebben doorlopen op het Hof om zo zijn werking alsook de vorm en inhoud van cassatiearresten beter te doorgronden.

Mandaten & personalia

De in het voorwoord van het jaarverslag 2018 aangekondigde “lente”-wissel bij het einde van het mandaat van de voorgaande korpschefs heeft zich in april 2019 gerealiseerd. Het directiecomité van het Hof kan thans bogen op én vernieuwing én ervaring, aangezien het bestaat uit drie nieuwe leden en drie leden die reeds in dit comité zetelden. Voor het eerst is dit comité ook samengesteld uit een gelijk aantal mannen en vrouwen.

Bij het einde van zijn mandaat van korpschef heeft de voormalige eerste voorzitter het mandaat van voorzitter opgenomen. De voormalige procureur-generaal verliet het Hof bij de beëindiging van zijn mandaat. Andere adjunct-mandaten hebben in 2019 een einde genomen, terwijl ook 2 magistraten van de zetel en 4 advocaten-generaal het Hof in de loop van 2019 verlieten.

Waar de adjunct-mandaten via de interne procedure inmiddels reeds opnieuw en snel werden ingenomen door twee nieuwe sectievoorzitters, duurt de gewone benoemingsprocedure (te) lang en weegt het vertrek van dit grote aantal magistraten (7 op een totaal van zetel en parket van 45) op de werking van het Hof. Dit heeft onmiskenbaar gevolgen voor de cijfers.

Cijfers

Dit jaarverslag 2019 gaat verder (p. 211) gedetailleerd in op de cijfers en hun evolutie sedert 2009. Toch dient reeds het volgende vastgesteld.

Het hoger dan normaal aantal vertrekkende magistraten van zetel en parket in 2019 (net geen 15% van het totaal van het korps van zetel en parket), de noodzakelijke inlooperperiode vereist bij de specifieke taak van het Hof, de afwezigheid van vervanging en ondersteuning van de korpschefs in hun juridische taken, het nog steeds tot 15 beperkt aantal effectief benoemde referendarissen, zijnde de helft van het wettelijk in artikel 135*bis* voorziene maximumaantal van 30, laten dit jaar duidelijke en negatieve sporen na in de cijfers.

Het aantal nieuw ingeleide zaken gaat, na een lichte aarzeling in de jaren 2016, 2017 en 2018, opnieuw in stijgende lijn tot 2522. De resultaten zijn, wat de strafzaken betreft, ook dit jaar *break even* kunnen blijven en het aantal arresten was nagenoeg gelijk aan het aantal nieuwe zaken. Ondanks de enorme inspanningen van eenieder in de hoger geschetste moeilijke omstandigheden is het globaal cijferoverzicht voor 2019 evenwel niet (langer) in balans en overstijgt het aantal nieuwe zaken het aantal arresten en wel met 102 zaken. Toch konden de gevolgen op de doorlooptijd nog net binnen de perken worden gehouden.

Zoals de overige jaren bevat het jaarverslag een waaier van 49 significante arresten en conclusies, verspreid over de meest diverse rechtstakken en een resem voorstellen *de lege ferenda*. De arresten en schriftelijke conclusies zijn doorgaans rechtsvormend van aard. Dit betekent evenwel niet dat het Hof geen of minder aandacht zou hebben voor zijn disciplinaire taak, die het (nog) steeds – en dit ten dienste van alle rechtzoekenden – met veel inzet van zijn beperkte middelen nakomt.

Komend decennium

Reeds meermaals werd gewezen op de druk die op de werking van het Hof weegt ingevolge enerzijds de onvoldoende juridische en administratieve ondersteuning en anderzijds het gebrek aan financiële investeringen. Ook dit tekent zich af in de cijfers en doet vragen rijzen. Kan het Hof zijn dubbele taak met betrekking tot de zogenaamde disciplinaire middelen én zijn rechtsvormende taak nog wel naar behoren vervullen?

Wat indien niet voldoende middelen ter beschikking worden gesteld om het Hof toe te laten zijn wettelijke opdracht te vervullen wat de publicatie van zijn rechtspraak op de website (jure.juridat) betreft, dan wel deze website voor een normaal beveiligde gebruiker niet meer toegankelijk is of wordt door het niet accuraat updaten en onvoldoende aanpassen aan de bestaande beveiligingsrisico's? Wat indien het zijn taak om in te staan voor de noodzakelijke vertalingen in de andere landstaal plots zou dienen af te voeren bij gebrek aan voldoende vertalers voor de omvang van de taak? Wat als de interne werking van het Hof en dus zijn dienstverlening in het gedrang komt door het niet tijdig en globaal aanpassen van het interne syscas-informaticasysteem? Waarom komt er geen vervolg aan het eigen voorstel tot elektronisch procederen op het Hof?

Hopelijk krijgen al deze vragen eindelijk een positieve richting of antwoord in 2020.

Brussel, 15 januari 2020

De eerste voorzitter,

De procureur-generaal,

Beatrijs Deconinck

André Henkes

Vorwort

Das Ende eines Jahrzehnts in Sicht

2019 ist das letzte Jahr in dem das Ende eines Jahrzehnts in Sichtweite ist, ein Moment, um kurz darauf zurückzublicken, was der Kassationshof in diesen Jahren hat verwirklichen können, aber auch um zu hervorzuheben, was der Hof hofft, in den kommenden Jahren verwirklichen zu können.

Das Jahrzehnt begann vielversprechend, hat aber, in Bezug auf die Selbstverwaltung des Kassationshofes als getrennte und vollwertige Entität neben dem Kollegium der Gerichtshöfe und Gerichte und dem Kollegium der Staatsanwaltschaften, nicht die erhofften Resultate erzielen können.

Am 16. Juni 2011 hatte die Generalversammlung des Kassationshofes beschlossen, nicht Teil des Kollegiums der Gerichtshöfe und Gerichte zu sein. Diese Entscheidung, die bisweilen missverstanden worden ist, fußt sowohl auf der einzigartigen Aufgabe des Hofes als auch auf der spezifischen Art und Weise der Zusammenarbeit zwischen der Richterschaft und der Generalanwaltschaft beim Kassationshof, die im Gegensatz zu den anderen Rechtskollegien keine vollständig abgespaltete Form der Organisation zulässt.¹ Diese Entscheidung hat zur Folge, dass der Hof ein vollwertiges Budgetmodell auf Grundlage einer Dotation anstrebt. Hierbei stößt der Hof leider auf eine gewisse Zurückhaltung, die es ihm erschwert, seine Pläne für das kommende Jahrzehnt zu konkretisieren.

2019 ist das Jahr, in dem der Kassationshof, gemeinsam in alter und neuer Besetzung, seinen Status weiterhin verteidigt hat, um als gesonderte, eigenständige und vollwertige Entität weiter zu gehen, wie dies auch für andere Oberste Gerichte der Fall ist.

Hierüber hat sich der Kassationshof mit dem Staatsrat und dem Verfassungsgerichtshof zu Konsultationen getroffen, die zunächst zu einem gemeinsamen Memorandum an die zukünftige Regierung geführt haben, wobei die Bedürfnisse unserer Höchsten Gerichtshöfe verdeutlicht worden sind. Sowohl der Verfassungsgerichtshof als auch der Staatsrat sind vom Parlament angehört worden und der Gesetzgeber hat dem Verfassungsgerichtshof bereits die angefragten Mittel zuerkannt; der Staatsrat steht in Verhandlungen, mit der Aussicht auf Entgegenkommen. Beunruhigend ist, dass in Bezug auf den Kassationshof weder mit dem Gesetzgeber noch mit dem Justizminister ein Dialog begonnen hat.

Dialog, Justizakteure und grenzüberschreitende Kontakte und Netzwerke

Der Kassationshof misst dem Dialog und den Kontakten mit diversen Akteuren im juristischen Bereich, sowohl im In- als auch im Ausland, eine besondere Wichtigkeit bei und tritt nach außen, um sich besser bekannt zu machen.

¹ siehe Jahresbericht 2011

Im Jahr 2019 ist denn auch besondere Aufmerksamkeit auf das Vertiefen der Kontakte verwandt worden, sowohl innerhalb der Richterschaft (mit beiden Kollegien), als auch mit den anderen Höchsten Gerichtshöfen im In- und Ausland, sowie mit den übrigen Akteuren im Bereich der Justiz, aber auch und im Besonderen mit den Rechtsuchenden.

So ist anlässlich des Antritts der beiden neuen Korpschefs und des Beginns des neuen Gerichtsjahres, am 30. August 2019, ein Pressetermin im Beisein der beiden Pressemagistrate organisiert worden, um die Funktionsweise des Kassationshofes deutlich in den Blickpunkt zu setzen.

Es gab auch regelmäßige Kontakte mit Mitgliedern der übrigen Gerichtshöfe und Gerichte, wie auch Kontakte mit ausländischen Kollegen der verschiedenen Höchsten Gerichte, unter anderem im Rahmen des Netzwerkes der *presidents of the supreme courts* und desjenigen der *procureurs généraux près les cours suprêmes*, wobei auch der Entwicklung der Rechtsprechung in den Nachbarstaaten und den politischen Entscheidungen im Bereich der Justizpolitik im europäischen Kontext nachgegangen worden ist.

Daneben gibt es die regelmäßigen Arbeitstreffen im Rahmen der Aktivitäten des Benelux-Gerichtshofes, zu dem mehrere Mitglieder des Kassationshofes gehören, wie auch diverse Kontakte mit ausländischen höchsten Instanzen im Rahmen eines Erfahrungsaustauschs. Ferner gehören mehrere Mitglieder des Kassationshofes zu juristischen Netzwerken auf europäischer Ebene. Sie nehmen teil an Aktivitäten in Luxemburg und Straßburg, die durch die supranationalen Instanzen vor Ort organisiert werden.

Daneben hat es auch verschiedene Kontakte mit den übrigen Justizakteuren gegeben, wie beispielsweise mit der Anwaltskammer beim Kassationshof, aber auch mit Vertretern der flämischen Anwaltskammer (OVB) und der französisch- und deutschsprachigen Anwaltskammer (OBFG, avocats.be).

Ferner legt der Kassationshof großen Wert auf Kontakte mit Jurastudenten. In 2019 haben wiederum mehrere Studenten während eines Monats oder aber nur während einiger Tag, beziehungsweise einen Tag lang, ein Praktikum beim Kassationshof absolviert, um dessen Funktionsweise aber auch die Form und den Inhalt der Kassationsentscheide besser zu verstehen.

Mandate und Personalien

Der im Vorwort des Jahresberichts 2018 angekündigte „Frühlings“-Wechsel zum Ende des Mandats der vorherigen Korpschefs ist im April 2019 vollzogen worden. Das Direktionskomitee des Kassationshofes kann derzeit auf Erneuerung und auf Erfahrung zurückgreifen, da es drei Neuzugänge und drei weitere Mitglieder hat, die schon in diesem Komitee getagt haben. Erstmals besteht in diesem Komitee auch ein Gleichgewicht zwischen Damen und Herren.

Bei Beendigung seines Mandats als Korpschef hat der vorherigen Erste Präsident das Mandat des Präsidenten übernommen. Der frühere Generalprokurator hat den Hof bei dieser Gelegenheit verlassen. Andere beigeordnete Mandate sind in 2019 ausgelaufen,

während ebenfalls zwei Magistrate des Sitzes und vier Generalanwälte den Hof im Laufe des Jahres 2019 verlassen haben.

Während die beigeordneten Mandate im internen Verfahren unmittelbar aufs Neue und sehr schnell durch zwei neue Sektionsvorsitzende eingenommen worden sind, ist die Dauer des gewöhnlichen Ernennungsverfahrens (zu) lang und der Weggang dieser großen Anzahl von Magistraten (7 bei einer Gesamtzahl von 45 der Richter- und Generalanwaltschaft) beeinträchtigt die Funktionsweise des Hofes. Dies beeinflusst unübersehbar die Zahlen.

Zahlen

Der vorliegende Jahresbericht 2019 geht hiernach detailliert auf die Zahlen und deren Entwicklung seit 2009 ein. Doch gilt es gleich Folgendes festzustellen.

Die höher als normal anzusehende Anzahl von verabschiedeten Magistraten der Richter- und Generalanwaltschaft in 2019 (beinahe 15% von deren Gesamtanzahl), die notwendige Einarbeitungszeit, die die spezifische Aufgabe des Kassationshofes verlangt, das Fehlen von Ersatz und Unterstützung der Korpschefs in ihren juristischen Aufgaben, die noch immer auf 15 (das heißt die Hälfte) begrenzte Anzahl effektiv ernannter Referendare von der in Artikel 135*bis* gesetzlich vorgesehenen Höchstanzahl von 30, hinterlassen in diesem Jahr bei den Zahlen deutliche und negative Spuren.

Die Anzahl der neu eingeleiteten Akten steigt, nach leichtem Zögern in den Jahren 2016, 2017 und 2018, erneut nach oben auf 2522. Was die Strafakten betrifft, so konnten die Resultate auch in diesem Jahr *break even* bleiben und die Anzahl der Entscheide entsprach nahezu der Anzahl der eingegangenen Akten. Trotz der enormen Anstrengungen eines jeden unter den oben beschriebenen schwierigen Umständen ist die globale Zahlenübersicht für das Jahr 2019 nicht (länger) im Gleichgewicht und übersteigt die Anzahl der Neueingänge die der Entscheide um 102 Akten. Dennoch konnten die Folgen auf die Bearbeitungsdauer gerade noch innerhalb der Grenzen gehalten werden.

Wie in den anderen Jahren beinhaltet der Jahresbericht ein Spektrum von 49 wichtigen Entscheiden und Schriftsätzen, die sich über die verschiedensten Rechtsgebiete erstrecken sowie eine Reihe von Vorschlägen *de lege ferenda*. Die Entscheide und Schriftsätze sind naturgemäß durchgehend rechtsinterpretierend. Dies bedeutet allerdings nicht, dass der Kassationshof keine oder weniger Beachtung hätte für seine korrigierende Aufgabe, der er (noch) immer mit großem Einsatz seiner begrenzten Mittel nachkommt - und dies zum Wohle aller Rechtssuchenden.

Das kommende Jahrzehnt

Bereits mehrmals ist auf den Druck hingewiesen worden, der die Funktionsweise des Kassationshofes beeinträchtigt infolge, einerseits, der unzureichenden juristischen und administrativen Unterstützung und, andererseits, der mangelnden finanziellen Investitionen. Auch dies lässt sich aus den Zahlen ablesen und wirft Fragen auf. Wird der Kassationshof seinem doppelten Auftrag insichtlich der sogenannten

korrigierenden Mittel und seiner rechtsinterpretierenden Aufgabe noch angemessen nachkommen können ?

Was geschieht, falls nicht ausreichende Mittel zur Verfügung gestellt werden, um dem Hof zu erlauben, seinem gesetzlichen Auftrag in Bezug auf die Veröffentlichung seiner Rechtsprechung auf seiner Webseite (jure.juridat) nachzukommen, oder falls diese Webseite für einen normal gesicherten Nutzer nicht mehr zugänglich ist oder nicht mehr zugänglich sein wird infolge eines nicht korrekt ausgeführten Updates und einer unzureichenden Anpassung an das bestehende Sicherheitsrisiko ? Was, wenn der Hof seiner Aufgabe, für die notwendigen Übersetzungen in die andere Landessprache Sorge zu tragen, in Ermangelung einer angesichts des Umfangs dieser Arbeit ausreichenden Anzahl von Übersetzern plötzlich nicht mehr nachkommen kann? Was, wenn die interne Funktionsweise des Hofes und damit seine Dienstleistungen in Bedrängnis kommen, da sein internes Syscas-Datenverarbeitungssystem nicht zeitig und global angepasst worden ist ? Warum wird seinem eigenen Vorschlag hinsichtlich der elektronischen Aktenführung im Kassationsverfahren nicht gefolgt ?

Hoffentlich erhalten diese Fragen in 2020 endlich eine positive Richtung oder Antwort.

Der Generalprokurator

Die Erste Präsidentin

André Henkes

Beatrijs Deconinck

Voorstelling van het Hof van Cassatie

Algemene Voorstelling

Artikel 147 van de Grondwet bepaalt dat er voor geheel België één Hof van Cassatie bestaat. Ofschoon het de top van de piramide van de rechterlijke orde vormt, is het geen derde aanleg. Krachtens artikel 608 Gerechtelijk Wetboek neemt het Hof kennis van de beslissingen in laatste aanleg die voor het Hof worden gebracht wegens overtreding van de wet of wegens schending van substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven vormen. Terwijl de rechtscolleges in feitelijke aanleg tot taak hebben de rechtsregel toe te passen op de hen door de partijen voorgelegde feiten, houdt het Hof van Cassatie toezicht op de bestreden beslissing die in laatste aanleg is gewezen. Is zij regelmatig gemotiveerd? Is zij niet strijdig met de wet? Maakt zij geen onjuiste toepassing van de rechtsregel of geeft ze er geen onjuiste interpretatie aan? Heeft zij de draagwijdte van een akte die aan de rechter werd voorgelegd, niet miskend?

Door toezicht te houden op de correcte toepassing van het recht door de feitenrechters, waakt het Hof van Cassatie over de bescherming van de individuele rechten. Het draagt echter ook bij tot de schepping van het recht. Enerzijds streeft het Hof ernaar, gelet op zijn unieke karakter, de eenheid van interpretatie en van toepassing van de rechtsnormen door alle rechtscolleges van het Rijk te verzekeren. Anderzijds streeft het ernaar de harmonieuze en evenwichtige evolutie van het recht te verzekeren door beslissingen die de vooruitgang tegelijkertijd kunnen bevorderen en afbakenen.

Het Hof bestaat uit drie kamers: de burgerlijke kamer, die de burgerlijke, administratieve en fiscale zaken alsook de handels- en tuchtzaken behandelt, de strafkamer en de sociale kamer. Elke kamer is opgedeeld in twee afdelingen, een Franstalige en een Nederlandstalige.

Het Hof van Cassatie wordt voorgezeten door een eerste voorzitter. Het telt ook een voorzitter, zes sectievoorzitters en tweeëntwintig raadsheren.

Het parket bij het Hof van Cassatie staat onder leiding van de procureur-generaal. Daarnaast omvat het de eerste advocaat-generaal en elf advocaten-generaal.

De zittende magistraten en de magistraten van het parket worden bijgestaan door referendarissen. Hun kader telt thans vijftien leden.

Bovendien kunnen magistraten van de rechtscolleges in feitelijke aanleg en van de parketten en auditoraten bij die rechtscolleges, met hun instemming en voor een bepaalde termijn, een opdracht vervullen in de documentatiedienst van het Hof.

De griffie van het Hof onder leiding van de hoofdgriffier zorgt voor de administratieve opvolging van de dossiers. Wat het parket bij het Hof betreft, komt die taak toe aan het parketsecretariaat dat geleid wordt door de hoofdsecretaris.

De attachés in de dienst overeenstemming der teksten vertalen de gepubliceerde arresten en andere stukken van het Hof.

Een cassatieberoep wordt ingesteld bij een verzoekschrift dat in burgerlijke zaken wordt ondertekend door een van de twintig advocaten bij het Hof van Cassatie. In belastingzaken mag de zaak in de regel worden ingeleid door een gewone advocaat

en zelfs door een gemachtigde ambtenaar van de FOD Financiën. In strafzaken moet de eiser zijn verklaring van cassatieberoep neerleggen ter griffie van het Hof. Hij kan zijn middelen aanvoeren in een memorie, die in de regel binnen de twee maanden na het cassatieberoep moet worden ingediend en ondertekend moet zijn door een advocaat die houder is van een getuigschrift van een opleiding in cassatieprocedures.

De verweerder kan een memorie van antwoord neerleggen binnen de bij de wet, naargelang van het soort zaken, vastgestelde termijn. In burgerlijke zaken bedraagt die termijn, op straffe van verval, drie maanden, te rekenen van de dag waarop het inleidende verzoekschrift of de memorie van toelichting is betekend. Deze termijn kan in uitzonderlijke omstandigheden worden ingekort. In strafzaken moet de verweerder zijn memorie van antwoord uiterlijk acht dagen voor de rechtszitting ter griffie van het Hof doen toekomen.

De raadsheer-verslaggever onderzoekt het dossier en maakt een voorontwerp op. Het dossier wordt daarna medegedeeld aan de advocaat-generaal die zijn conclusie voorbereidt.

De zaak wordt voorgelegd aan een kamer die uit vijf raadsheren bestaat. Wanneer de beslissing in verband met het cassatieberoep blijkbaar voor de hand ligt of niet noopt tot beantwoording van rechtsvragen in het belang van de eenheid van de rechtspraak of van de rechtsontwikkeling, kan de eerste voorzitter of de voorzitter van de kamer, op voorstel van de raadsheer-verslaggever en na advies van het openbaar ministerie, de zaak nochtans voorleggen aan een beperkte kamer met drie raadsheren, die eenparig beslist. Op de rechtszitting krijgen de partijen het woord en hebben zij de gelegenheid te antwoorden op de conclusie van het openbaar ministerie, na het verslag van de raadsheer-verslaggever en de conclusie van het openbaar ministerie die een onpartijdig en met redenen omkleed advies uitbrengt over de beslechting van het geschil. In de praktijk pleiten de advocaten zelden.

Het arrest wordt over het algemeen dezelfde dag gewezen na een beraad waarbij de parketmagistraten niet aanwezig zijn.

In strafzaken bestaat een vereenvoudigde procedure die geregeld is door artikel 433 Wetboek van Strafvordering en waarin uitspraak wordt gedaan zonder rechtszitting en zonder de partijen te horen.

In geval van verwerping van het cassatieberoep wordt de bestreden beslissing onherroepelijk.

In geval van cassatie, die gedeeltelijk of volledig kan zijn, wordt de zaak, indien daartoe aanleiding bestaat, verwezen naar een rechtscollege van dezelfde rang als het rechtscollege dat de bestreden beslissing heeft gewezen, of naar hetzelfde rechtscollege, anders samengesteld.

Het rechtscollege waarnaar de zaak is verwezen, is gebonden door de beslissing van het Hof. Het voegt zich naar het arrest van het Hof wat betreft het door het Hof beslechte rechtspunt. Tegen de beslissing van dat rechtscollege wordt geen voorziening in cassatie toegelaten in zoverre deze beslissing overeenstemt met het vernietigingsarrest.

Het Hof heeft ook nog andere bevoegdheden. Zo kan het bepaalde akten van overheden vernietigen en heeft het bijzondere bevoegdheden in het procesrecht, bijvoorbeeld inzake onttrekkingen van een zaak aan de rechter en voorrang van rechtsmacht.

De belangrijke arresten van het Hof worden gepubliceerd in de *Pasicrisie* en de *Arresten van het Hof van cassatie* en zijn online consulteerbaar via https://justitie.belgium.be/nl/rechterlijke_orde/hoven_en_rechtbanken/hof_van_cassatie/rechtspraak.

Het Hof van Cassatie en andere rechtscolleges

Algemeen

Naast het Hof van Cassatie bestaan er in de interne en in de internationale rechtsorde nog andere opperste gerechtshoven.

Het Hof van Justitie van de Europese Unie werd opgericht om de eerbiediging van het Europese recht te waarborgen. Het is thans het opperste gerechtshof van de Europese Unie. De Europese instellingen hebben talrijke verordeningen en richtlijnen uitgevaardigd.

Wanneer het Hof van Cassatie kennisneemt van een zaak waarin een vraag wordt opgeworpen over de uitlegging van het Unierecht, moet het, om die vraag te beslechten, zich conformeren aan de rechtspraak van het Hof van Justitie, of, in voorkomend geval, dat Hof een prejudiciële vraag stellen, tenzij de uitlegging voor de hand ligt (*acte clair*) of het zich hierover al heeft uitgesproken (*acte éclairé*). Die werkwijze vertraagt weliswaar de rechtsgang, maar ze is onontbeerlijk voor de eenheid van het recht in Europa.

In 2019 werd slechts één prejudiciële vraag aan het Hof van Justitie gesteld. De Nederlandstalige afdeling van de eerste kamer stelde met name een prejudiciële vraag in een fiscale zaak.

Het Benelux-Gerechtshof heeft dezelfde bevoegdheid inzake de aan de Benelux-lidstaten gemeenschappelijke regels.

Voorts moet de rechtspraak van het Hof van Cassatie afgestemd zijn op de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.

Ten slotte bestaat in België een hof met grondwettelijke bevoegdheid. Het Grondwettelijk Hof doet onder meer uitspraak over conflicten tussen de Grondwet en de wetten en de decreten alsook tussen de decreten onderling. Wanneer een dergelijk conflict in een zaak wordt opgeworpen, moet het Hof van Cassatie, in de regel, aan het Grondwettelijk Hof een prejudiciële vraag stellen om de tegenstelling te beslechten. Het Grondwettelijk Hof kan daarenboven bij wijze van arrest uitspraak doen op de beroepen tot gehele of gedeeltelijke vernietiging van een wet, decreet of ordonnantie.

In 2019 stelden de Nederlandstalige en de Franstalige afdeling van de eerste kamer in één resp. twee zaken een prejudiciële vraag aan het Grondwettelijk Hof. Het betrof telkens burgerlijke zaken.

De Nederlandstalige afdeling van de tweede kamer stelde in 2019 in één zaak een prejudiciële vraag aan het Grondwettelijk Hof en besliste in een andere zaak haar uitspraak aan te houden in afwachting van een antwoord van het Grondwettelijk Hof op een prejudiciële vraag die reeds in een eerdere zaak, daterend van 2018 werd gesteld.

Belgische magistraten bij het Benelux-Gerechtshof

Op 31 december 2019 zetelden volgende magistraten bij het Hof van Cassatie in het Benelux-Gerechtshof:

- J. de Codt (tweede vice-president)
- E. Dirix (raadsheer)
- A. Smetryns (raadsheer)
- B. Dejemeppe (plaatsvervangend raadsheer)
- B. Deconinck (plaatsvervangend raadsheer)
- A. Henkes (eerste advocaat-generaal)
- R. Mortier (plaatsvervangend advocaat-generaal)

Het Hof van Cassatie en instellingen op Europees niveau

Verscheidene magistraten van zetel en parket vertegenwoordigen het Hof van Cassatie in Europese adviesorganen of netwerken. Zo is de eerste voorzitter vice-president en lid van de raad van bestuur van het netwerk van de voorzitters van de opperste gerechtshoven van de lidstaten van de Europese Unie en is de procureur-generaal lid van het netwerk van de procureurs-generaal van die gerechtshoven. Twee referendarissen zijn lid van het law liaison netwerk van het eerstgenoemde netwerk. Een magistraat is contactpunt-coördinator van de Belgische magistraten van het Europees Justitieel Netwerk in burgerlijke en handelszaken (EJN/RJE). Een magistraat is lid voor België van de Conseil consultatif de juges européens – Consultative Council of European Judges (CCJE). Twee magistraten werden aangewezen als correspondent van het Justitieel Netwerk van de Europese Unie.

Internationale betrekkingen

In het voorbije kalenderjaar namen de magistraten van het Hof deel aan onder meer volgende vergaderingen of gaven zij de volgende opleidingen:

- 14/01/2019: Plechtige zitting van het Hof van Cassatie van Frankrijk – Parijs, Frankrijk – H. Henkes

- 25/01/2019: Plechtige openingszitting van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens en seminarie “Renforcer la confiance en la magistrature” – Straatsburg, Frankrijk – Mevr. Mortier
- 01-02/04/2019: INSOL International – Singapore – H. Dirix
- 01-03/05/2019: Conferentie “Le lancement du jumelage” – Rabat, Marokko – Mevr. Deconinck en H. Henkes
- 15-17/05/2019: 11de verjaardag van het Netwerk van de procureurs-generaal of gelijkwaardige instellingen bij de Opperste Gerechtshoven van de Europese Unie – Tallinn, Estland – H. Henkes
- 11-15/06/2019: colloquium AHJUCAF "La diffusion de la jurisprudence des Cours suprêmes judiciaires au temps de l'internet" – Beiroet, Libanon – Mevr. Deconinck
- 25-26/06/2019: Ordre des Avocats au conseil d’Etat et à la Cour de Cassation de France – Parijs, Frankrijk – Mevr. Deconinck
- 06/09/2019: plechtige installatie van Mevr. Chantal Arens, Premier Président van het Hof van Cassatie van Frankrijk – Mevr. Mortier
- 12-13/09/2019: Conferentie van de korpschefs van de opperste gerechtshoven van de lidstaten van de Raad van Europa – Parijs, Frankrijk – Mevr. Deconinck en H. Henkes
- 16-30/09/2019: ontvangst door het Hof van Cassatie van Frankrijk in het kader van de uitwisseling van magistraten georganiseerd door het Netwerk van opperste gerechtshoven van de Europese Unie – Mevr. Roggen
- 30/09-02/10/2019: XXVIIth Meeting of European Labour Court Judges (ELCJM) – Genève, Zwitserland – H. Mestdagh
- 06-08/11/2019: 20ste plenaire vergadering van de Conseil consultatif de juges européens – Consultative Council of European Judges (CCJE) – Straatsburg, Frankrijk – H. de Formanoir de la Cazerie
- 07-08/11/2019: 6th Meeting of the Comparative Law Group (Netwerk van opperste gerechtshoven van de Europese Unie) – Den Haag, Nederland – H. van Putten en Mevr. Meulder
- 17-19/11/2019: Forum Hof van Justitie van de Europese Unie – Luxemburg, Luxemburg – H. Jocqué en Mevr. Ernotte

Het Hof heeft onder meer bezoek ontvangen van:

- 26/02/2019: de heer M. Anajja, minister van Justitie van het Koninkrijk Marokko
- 05/11/2019: de heer M’H. Abdenabaoui, voorzitter van het Openbaar Ministerie, Procureur-generaal van het Koninkrijk Marokko
- 28/11-06/12/2019: stage bij het Hof van de heer J. Chambel Mourisco, rechter-raadsheer bij het Supremo Tribunal de Justiça van Portugal

Personalia

Het Hof betreurt het overlijden van emeritus raadsheer Ghislain Dhaeyer.

Op 28 maart 2019 werd Bart De Smet, substituut-procureur-generaal bij het hof van beroep te Antwerpen, aangeduid als advocaat-generaal met opdracht, met ingang op 1 september 2019.

Op 26 april 2019 werd sectievoorzitter Beatrijs Deconinck als eerste voorzitter geïnstalleerd. Op diezelfde datum werd eerste advocaat-generaal André Henkes als procureur-generaal geïnstalleerd.

Op 29 april 2019 werd Maxime Marchandise als raadsheer geïnstalleerd.

Op 14 mei 2019 werden advocaat-generaal met opdracht Alain Winants en advocaat-generaal met opdracht Johan Van Der Fraenen als advocaat-generaal geïnstalleerd.

Op 21 mei 2019 werd raadsheer Jean de Codd geïnstalleerd als voorzitter. Op diezelfde datum werd advocaat-generaal Ria Mortier als eerste advocaat-generaal geïnstalleerd.

Op 1 september 2019 werd Els Herregodts, raadsheer bij het hof van beroep te Brussel, aangeduid als magistraat met opdracht.

Op 31 oktober 2019 werden raadsheer Koen Mestdagh en raadsheer Mireille Delange als sectievoorzitter geïnstalleerd.

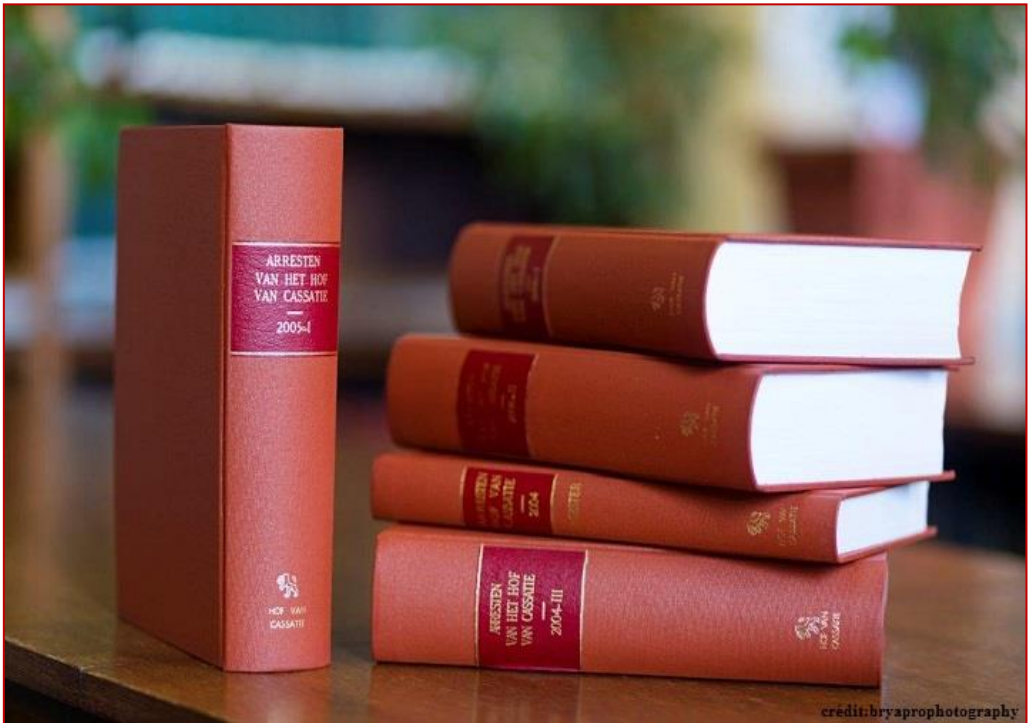
Op 13 december 2019 werden Marielle Moris en magistraat met opdracht Eric Van Dooren als raadsheer geïnstalleerd.

Op 1 oktober 2019 legde Sanne Jansen de eed af als referendaris.

Op 29 maart 2019 werden procureur-generaal Dirk Thijs en advocaat-generaal Christian Vandewal op rust gesteld. Sectievoorzitter Paul Maffei en sectievoorzitter Martine Regout werden op 31 augustus 2019 op rust gesteld. Raadsheer Alain Bloch en advocaat-generaal André Van Ingelgem werden eveneens op rust gesteld, respectievelijk op 30 september 2019 en 29 november 2019.

Referendaris Nicolas Schmitz verliet het Hof.

Belangrijke arresten van het Hof

credit:bryaprophotography

In de elektronische versie van het jaarverslag, te vinden op de website https://justitie.belgium.be/nl/rechterlijke_orde/hoven_en_rechtbanken/hof_van_cassatie/ en via Stradalex (<http://www.stradalex.com>), kan de volledige tekst van de samengevatte arresten worden geraadpleegd via een hyperlink, opgenomen in het rolnummer van elk arrest.

Het Hof van Cassatie wordt hierna kortweg ook als “het Hof” vermeld. Het “hof” (met kleine letter) verwijst naar het hof van beroep of het arbeidshof dat de bestreden beslissing heeft gewezen.

De in dit hoofdstuk opgenomen samenvattingen vormen geen authentieke uitlegging van de samengevatte arresten en binden het Hof niet.

Burgerlijk recht

Familierecht

Onderhoudsplicht van grootouders

Arrest van 25 maart 2019 ([C.17.0469.F](#))

Een uitermate vermogend koppel had in de overeenkomst voorafgaand aan zijn echtscheiding door onderlinge toestemming bepaald dat de vader aan de moeder maandelijks een onderhoudsbijdrage zou storten van 1.250 euro voor elk van de vier gemeenschappelijke kinderen.

De moeder die de kinderen huisvestte, slaagde er niet in de betaling van die onderhoudsbijdrage te verkrijgen. Ze wendde zich tot hun grootvader aan vaderszijde en eiste een bedrag gelijk aan dat waartoe de vader zich had verbonden. Het hof van beroep oordeelde dat een bedrag van 1.000 euro per maand en per kind noodzakelijk en toereikend was om de kinderen uit de staat van behoefte te halen waarin ze waren beland doordat hun vader zijn onderhoudsverplichtingen niet nakwam.

De grootvader betwistte in zijn cassatieberoep het bedrag van de veroordeling en voerde met name aan dat de onderhoudsplicht van de grootouders ten aanzien van hun kleinkinderen strikt beperkt is tot het bedrag dat de schuldeiser in staat stelt aan de elementaire levensbehoeften te voldoen dank zij een bestaansminimum. Het is evident dat het door het hof van beroep toegekende bedrag dat bestaansminimum overschreed.

Het Hof verwierpt dit middel en oordeelt voor de eerste maal dat de staat van behoefte van de onderhoudsschuldeiser in de zin van de artikelen 205, 206 en 208 Burgerlijk Wetboek inzake de onderhoudsplicht van de grootouders, die alle elementaire behoeften van het leven omvat zoals voeding, huisvesting, verwarming, kledij en medische kosten, relatief en concreet moet worden beoordeeld rekening houdend met de normale levensomstandigheden waarvan de schuldeiser, gelet op zijn opvoeding, sociale situatie en leeftijd, genoot.

Erfrecht

Heling van erfgoederen – Spontaan berouw – Soeverein oordeel van de feitenrechter

Arrest van 17 oktober 2019 ([C.18.0452.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal A. Van Ingelgem

In het kader van de vereffening en verdeling van de nalatenschap van hun ouders, gingen de vier kinderen-erfgenamen over tot de ontruiming van de ouderlijke woning en de verdeling van de roerende goederen die zich daar bevonden. In een aan hem toebedeelde kast vond de zoon een kasbon. Samen met één van zijn zussen bood hij de kasbon aan bij een bank. De opbrengst ervan werd gestort op een rekening op hun beider naam. De twee andere zussen noch de notaris werden hiervan op de hoogte gebracht. Enige tijd nadien stelde de notaris-vereffenaar een ontwerp van vereffening en verdeling op waarin de kasbon uiteraard niet was opgenomen en maakte hij dit ontwerp over aan de partijen. Ook na ontvangst van dit ontwerp bleven de zoon en de dochter die de kasbon inden dit verzwijgen en meldden zij dat zij akkoord waren met het ontwerp van vereffening en verdeling. Een van de andere zussen meldde evenwel dat zij niet akkoord kon gaan met het ontwerp van verdeling “tot slot van alle rekening” en vroeg dat alle deelgenoten de eed zouden afleggen dat zij alles hadden aangegeven. Bij de inventarisatie maakten de zoon en de dochter die de kasbon inden daarvan uiteindelijk melding. Hierop vroeg hun zuster toepassing van artikel 792 Burgerlijk Wetboek voor wat de opbrengst van de kasbon betrof.

Voor de appelrechters voerden de zoon en de dochter die van heling werden beticht onder meer aan dat zij hoe dan ook tijdig en spontaan berouw hadden betoond door bij de inventarisatie melding te maken van de opbrengst van de kasbon.

De appelrechters verwierpen dit verweer. Zij oordeelden dat er geen sprake was van een spontaan en tijdig berouw, aangezien de helers slechts onder druk van de eis van hun zuster om tot inventarisatie met eedaflegging over te gaan, de toe-eigening van de opbrengst van de kasbon hadden gemeld.

In cassatie voerden de helers aan dat een erfgenaam slechts onder druk van de omstandigheden en dus laattijdig en niet spontaan handelt indien hij al omtrent een mogelijke wegmaking of verberging van bepaalde goederen werd verontrust of geïnterpelleerd, met andere woorden wanneer hij al geconfronteerd werd met concrete vragen waaruit een concreet vermoeden van heling van bepaalde goederen blijkt. Aangezien de appelrechters dit niet hadden vastgesteld, zouden zij niet wettig hebben geoordeeld dat de helers geen spontaan en tijdig berouw hebben betoond en zouden zij artikel 792 Burgerlijk Wetboek hebben geschonden.

Het Hof verwerpt deze zienswijze. Het herhaalt zijn rechtspraak dat de heler de in artikel 792 bedoelde straf niet kan ontlopen, tenzij hij uiterlijk voor het afsluiten van de boedelbeschrijving uit eigen beweging, zonder hiertoe door de omstandigheden gedwongen te zijn, de juiste en volledige informatie verstrekt of zijn valse verklaringen rechtzet. Het Hof voegt daar thans aan toe dat de vraag of een erfgenaam “uit eigen beweging, zonder hiertoe door de omstandigheden gedwongen te zijn” heeft gehandeld, een feitenkwestie is waarover de feitenrechter in beginsel soeverein oordeelt en waarop het Hof slechts een marginaal toezicht uitoefent. Het Hof oordeelt

vervolgens dat de appelrechters uit de feiten zoals die hiervoor zijn weergegeven, naar recht konden beslissen dat de helers slechts onder druk van de omstandigheden de opbrengst van de kasbon hadden aangegeven en dat hun berouw dus niet spontaan was.

Zakenrecht

Onroerend en roerend goed – Onroerend door incorporatie

Arrest van 25 februari 2019 ([C.18.0253.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal Jean Marie Genicot

Het hof van beroep moest uitspraak doen over de eigendom van een koelgroep van de koelinstallatie in een gemeenschappelijk deel van het gelijkvloers van een appartementsgebouw met twee verdiepingen. Elke verdieping behoorde aan verschillende eigenaars toe maar het geheel werd, via afzonderlijke contracten, verhuurd aan een advocatenkantoor dat op eigen kosten een koelinstallatiesysteem had geplaatst dat de drie verdiepingen vanuit die koelgroep in de patio bedeelde. Bij het verlaten van de huurruimtes had dat kantoor de installatie als dusdanig achtergelaten.

Het hof van beroep oordeelde dat de eigenaar-verhuurder van het gelijkvloers de uitsluitende eigendom ervan had verkregen omdat hij krachtens artikel 8 van zijn huurovereenkomst de door de huurder aan het verhuurde pand aangebrachte verbeteringen mocht behouden en dat de plaatsing van de litigieuze koelgroep in de gemeenschappelijke delen van het gebouw daaraan niets afdeed.

De eigenaars van de eerste en de tweede verdieping argumenteerden in hun cassatieberoep dat de koelgroep een onroerend goed door incorporatie was geworden, niet omdat zij materieel verenigd was met de gemeenschappelijke delen van het pand, maar omdat zij een natuurlijke en noodzakelijke aanvulling van zaken vormde die zelf als onroerend worden beschouwd in hun hoedanigheid van elementen die noodzakelijk zijn voor de volkomenheid van het gebouw en daarmee verenigd zijn.

Het Hof deelt die analyse: nadat het erop gewezen heeft dat gebouwen onroerend uit hun aard zijn (artikel 518 Burgerlijk Wetboek) en dat de buizen, die dienen voor de waterleiding in een huis, onroerend zijn (artikel 523 van datzelfde wetboek), oordeelt het dat niet enkel de elementen die verenigd zijn met het gebouw om daarmee een afgewerkt geheel te vormen, maar ook de noodzakelijke aanvullende bestanddelen, onroerend zijn. Het Hof vernietigt het bestreden arrest. Aangezien uit de vermeldingen van het arrest blijkt dat de koelgroep, als noodzakelijke component van de koelinstallatie, met de gemeenschappelijke delen verenigd is, verantwoordt het bestreden arrest niet naar recht zijn beslissing dat de eigenaar van het gelijkvloers de uitsluitende eigendom ervan behoudt.

Hypotheek – Verval – Zakelijke subrogatie

Arrest van 8 november 2019 ([C.18.0021.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal T. Werquin

De eigenaar van een terrein, die hierop een recht van opstal had toegekend aan een bouwmaatschappij, had afstand gedaan van het recht van natrekking op alle mogelijke, daarop te verwezenlijken gebouwen, werken en beplantingen. Als waarborg voor het krediet dat aan die maatschappij werd toegezegd, had de bank een hypotheek op de daarop op te trekken gebouwen genomen. Het faillissement van die maatschappij betekende het einde van het recht van opstal, wat tot het verval van de hypotheek leidde. Vervolgens rees de vraag wat er moest gebeuren met de vergoeding die door de opstalgever aan de opstalhouder is verschuldigd krachtens artikel 6 van de wet van 10 januari 1824 over het recht van erfpacht.

Het Hof verwerpt het middel dat, in het eerste onderdeel, het bestreden arrest verweet te beslissen dat het recht van voorrang van de hypothecaire schuldeiser was overgegaan op die vergoeding, zodat de opstalgever hem de waarde van de gebouwen moest terugbetalen bij verval van het recht van opstal en, in het tweede en derde onderdeel, dat arrest verweet aan te nemen dat die hypothecaire schuldeiser persoonlijk in rechte mocht optreden om de betaling van die vergoeding te vorderen.

Het Hof oordeelt op grond van de artikelen 41, eerste lid, en 45, 2°, van de Hypotheekwet van 16 december 1851 en van de artikelen 2 en 6 van de wet van 10 januari 1824 dat, aangezien de aan de hypothecaire schuldeiser toegekende hypotheek op de door de opstalhouder opgetrokken gebouwen die gebouwen een bestemmingswaarde heeft gegeven, de rechten van de hypothecair schuldeiser bij verval van het recht van opstal, en dus van de hypotheek, krachtens een zakelijke subrogatie worden uitgeoefend op de vergoeding die de opstalgever aan de opstalhouder is verschuldigd krachtens artikel 6 van de wet van 10 januari 1824. Het Hof beslist voorts dat de hypothecair schuldeiser over een zakelijke vordering beschikt waardoor hij rechtstreeks kan optreden tegen de opstalgever om hem te doen veroordelen tot betaling van de vergoeding die hij aan de opstalhouder verschuldigd is. Zodoende oefent die schuldeiser de vorderingsrechten van de opstalhouder tegen de opstalgever niet uit en treedt hij niet in naam en voor rekening van die opstalhouder op.

Verbintenissen

Dading – Voldoende ernstige wanprestatie – Eenzijdige ontbinding – Uitwerkingen.

Arrest van 23 mei 2019 (C.16.0254.F) met conclusie van advocaat-generaal Ph. de Koster

De partijen hadden op 8 maart 2013 een dading gesloten met betrekking tot een geschil over merkenrecht. Luidens die dading aanvaardde de eiseres in te stemmen met het arrest van 11 december 2012 van het hof van beroep te Brussel en bijgevolg geen cassatieberoep tegen dat arrest in te stellen.

De verweerster had op 4 maart de eiseres verweten dat zij de overeenkomst niet naleefde en had op 11 maart 2016 het arrest van het hof van beroep betekend.

De eiseres had de verweerster op 9 juni 2016 meegedeeld dat zij oordeelde dat het standpunt van laatstgenoemde en haar optreden een miskennis van de dading vormden en dat zij, gelet op het hoogdringend karakter, haar in kennis stelde van de ontbinding van die overeenkomst.

Die eenzijdige handeling van ontbinding werd niet aan een rechter voorgelegd.

De eiseres had op 13 juni 2016 cassatieberoep ingesteld tegen het arrest van het hof van beroep. De verweerster had een grond van niet-ontvankelijkheid opgeworpen vermits de eiseres bij dading had berust in het arrest.

De vraag rees bijgevolg of de dading al dan niet ontbonden was.

Nadat het Hof erop gewezen heeft dat de ontbinding van een wederkerig contract krachtens artikel 1184, derde lid, Burgerlijk Wetboek in rechte moet worden gevorderd, preciseert het dat die regel niet belet dat als de wanprestatie voldoende ernstig is om de gerechtelijke ontbinding te rechtvaardigen, de schuldeiser op eigen risico kan beslissen om de overeenkomst te ontbinden met kennisgeving daarvan aan de schuldenaar en dat die eenzijdige handeling van ontbinding uitwerking heeft zolang de rechter ze niet onwerkzaam verklaart. Het Hof verwerpt bijgevolg de grond van niet-ontvankelijkheid van het cassatieberoep.

Dit arrest bevestigt de arresten van 2 mei 2002¹ en 16 februari 2009² waarvan het de bewoordingen overneemt.

Inspannings- vs resultaatsverbintenis – Verbintenis tot het vermijden van een nosocomiale infectie

Arrest van 5 september 2019 ([C.18.0302.N](#))

Een in het ziekenhuis opgenomen patiënt liep tijdens een operatie een nosocomiale infectie op, in de volksmond beter bekend als een ziekenhuisbacterie. De patiënt en de in zijn rechten getreden ziektekostenverzekeraar vorderden schadevergoeding van het ziekenhuis en diens aansprakelijkheidsverzekeraar voor de schade ingevolge deze infectie.

De appelrechter die oordeelde dat de verbintenis tot het vermijden van een nosocomiale infectie een inspanningsverbintenis uitmaakt en het bewezen was dat het ziekenhuis deze verbintenis niet was nagekomen, oordeelde niettemin dat het causaal verband tussen deze fout en de schade niet was aangetoond, aangezien ook wanneer het ziekenhuis voldoende voorzorgsmaatregelen zou hebben genomen, het niet zeker was dat de patiënt deze infectie niet zou hebben opgelopen. De appelrechter verklaarde hun vorderingen bijgevolg ongegrond.

In een eerste onderdeel voerden de patiënt en zijn verzekeraar aan dat de verbintenis van het ziekenhuis om nosocomiale infecties te vermijden een resultaatsverbintenis is.

Het Hof oordeelt dat de rechter onaantastbaar beoordeelt of een contractuele verbintenis een inspannings- of resultaatsverbintenis uitmaakt en het enkel kan nagaan of de rechter uit de feiten die hij vaststelt, geen gevolgen trekt die daarmee geen verband houden of op grond daarvan niet kunnen worden verantwoord. De appelrechter oordeelde *in casu* dat aangezien niet is aangetoond dat het ziekenhuis een absolute veiligheid garandeerde, op zoek moet worden gegaan naar de impliciete

¹ Cass. 2 mei 2002, AR [C.99.0277.N](#), AC 2002, nr. 264.

² Cass. 16 februari 2009, AR [C.08.0043.N](#), AC 2009, nr. 126.

gemeenschappelijke bedoeling van de partijen. Hierbij is het al dan niet aleatoir karakter van het resultaat van het naleven van deze verbintenis volgens hem van doorslaggevend belang. Vervolgens stelde hij vast dat uit een prevalentiestudie van het Federaal Kenniscentrum voor de Gezondheidszorg inzake nosocomiale infecties in België (2008) blijkt dat door het optimaliseren van de ziekenhuishygiëne ongeveer 30 procent van de nosocomiale infecties zou kunnen voorkomen worden. Uit zijn gevolgtrekking dat zo'n 70 procent van deze infecties bijgevolg niet te vermijden is, besloot de appelrechter dat het resultaat van het naleven van deze verbintenis een aleatoir karakter heeft. Op grond van deze redenen vermocht hij volgens het Hof te oordelen dat de verbintenis tot het vermijden van nosocomiale infecties een inspanningsverbintenis uitmaakt.

Buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht

Bewijs – Verbintenis uit onrechtmatige daad – Miskennis informatieverplichting voortvloeiend uit de algemene zorgvuldigheidsplicht

Arrest van 11 januari 2019 ([C.18.0210.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal R. Mortier

Na een onderzoek met een scantoestel viel een bejaarde vrouw van de scantafel. Zij vorderde schadevergoeding voor de schade die zij daarbij opliep. De verpleger die haar tijdens dit onderzoek had bijgestaan, beweerde dat hij de vrouw had gewaarschuwd dat ze moest blijven zitten totdat hij de tafel in haar oorspronkelijke stand had teruggeplaatst. De vrouw ontkende dit ten stelligste.

De eerste rechter verklaarde de vordering van de vrouw en de in haar rechten gesubrogeerde ziekteverzekeraar ontvankelijk en gegrond. In hoger beroep waren de appelrechters dezelfde mening toegedaan. Ze oordeelden dat verpleegkundigen, naast het volgen van de voorschriften die de vaststaande procedure omvat, ook rekening moeten houden met de individuele behoeften van de patiënt, mede in acht genomen zijn gezondheidstoestand en ouderdom. In dit verband rust volgens de appelrechters op verpleegkundigen in het bijzonder een informatieverplichting met het oog op de veiligheid van de patiënt. De verpleger had de patiënte moeten waarschuwen om te blijven zitten totdat de tafel naar beneden was gehaald en hij de vrouw kon bijstaan bij het afstappen. Uit de regels met betrekking tot de bewijslast (artikelen 1315 Burgerlijk Wetboek en 870 Gerechtelijk Wetboek) volgde volgens de appelrechters dat de verpleger (en met hem de verzekeraar BA-uitbating van het ziekenhuis waar hij werkzaam was) moest bewijzen dat hij zich van zijn plicht had gekwetend om het slachtoffer in de hierboven bedoelde zin in te lichten en niet dat het slachtoffer het negatieve feit moest bewijzen dat de verpleger haar de vereiste informatie niet had gegeven. Omdat onzekerheid of twijfel die na de bewijsvoering blijft bestaan in aanmerking moet worden genomen tegen degene die de bewijslast draagt, namen de appelrechters aan dat de verpleger zijn informatieplicht had geschonden en werd zijn verzekeraar tot het betalen van schadevergoeding aan het slachtoffer veroordeeld.

Laatstgenoemde voerde voor het Hof aan dat uit de genoemde wetsbepalingen volgt dat de partij die het bestaan van een fout in de zin van de artikelen 1382-1383 Burgerlijk Wetboek aanvoert, het bestaan van deze fout moet aantonen. Volgens de verzekeraar geldt deze regel ook wanneer de fout bestaat in een niet-handelen, meer

in het bijzonder in het niet-voldoen aan een uit de algemene zorgvuldigheidsnorm afgeleide informatieverplichting. Door het slachtoffer en de in haar rechten getreden verzekeraar te ontslaan van het bewijs van de fout die zij aanvoeren en hemzelf het bewijs van het tegenovergestelde positief feit op te leggen, hebben de appelrechters de regels inzake de bewijslastverdeling bij onrechtmatige daad volgens hem geschonden.

Het Hof volgt deze zienswijze. Uit de artikelen 870 Gerechtelijk Wetboek en 1315 Burgerlijk Wetboek volgt volgens het Hof vooreerst dat bij een vordering op grond van buitencontractuele aansprakelijkheid de bewijslast van de tot aansprakelijkheid leidende gebeurtenis, de schade en het oorzakelijk verband tussen beide in de regel op de benadeelde rust. Vervolgens verduidelijkt het Hof dat wanneer de benadeelde beweert dat de door hem geleden schade het gevolg is van de miskenning van de algemene zorgvuldigheidsplicht doordat de aangesprokene hem welbepaalde informatie niet heeft gegeven, de benadeelde niet alleen moet bewijzen dat de aangesprokene hem deze informatie had moeten geven, maar ook dat hij dit niet heeft gedaan. Aldus geeft het Hof te kennen dat de bewijslast van een beweerde miskenning van een uit de algemene zorgvuldigheidsplicht afgeleide informatieverplichting op de benadeelde en dus niet op de informatieplichtige rust. Uit de duidelijke bewoordingen van het arrest volgt dat dit niet van toepassing is op de bewijslast van een beweerde schending van een wettelijke informatieverplichting.

Economisch recht

Insolventie en vereffening

Wet van 31 januari 2009 betreffende de continuïteit van ondernemingen – Schuldvorderingen wegens prestaties uitgevoerd tijdens de procedure van gerechtelijke reorganisatie – Nieuwe overeenkomsten of nieuwe opnemingen ingevolge bestaande overeenkomsten

Arrest van 10 mei 2019 ([C.18.0564.N](#))

Ten einde schuldeisers aan te moedigen om bestaande contracten met ondernemingen in moeilijkheden in stand te houden en nieuwe contracten aan te gaan, en zo het krediet van de schuldenaar te versterken om de continuïteit van de onderneming veilig te stellen, gelden de schuldvorderingen wegens prestaties uitgevoerd tijdens de procedure van gerechtelijke reorganisatie als boedelschulden in een navolgende vereffening of faillissement (artikel 37, eerste lid, Wet Continuïteit Ondernemingen, thans: artikel XX.57, eerste lid WER). Hierdoor worden deze schuldvorderingen in deze latere procedures bij voorrang voldaan. Dit kan ook het geval zijn voor schuldvorderingen uit kredietovereenkomsten indien deze voortvloeien uit nieuwe overeenkomsten of uit nieuwe opnemingen ingevolge bestaande kredietovereenkomsten die worden verdergezet. Vereist is dus dat aan de onderneming nieuwe financiële middelen worden ter beschikking gesteld. De appelrechters die hadden geoordeeld dat ook de schuldvordering wegens de herfinanciering van voor de opening van de reorganisatieprocedure bestaande kredieten geldt als een boedelschuld, verantwoordten hun beslissing bijgevolg niet naar recht.

WCO - Kwijtschelding

Arrest van 24 mei 2019 ([F.17.0105.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal J. Van der Fraenen

Een natuurlijke persoon werd door de fiscale administratie, op grond van artikel 442^{quater} WIB92, aangesproken tot betaling van bedrijfsvoorheffing die niet werd betaald door de vennootschap waarin hij bestuurder was. Dezelfde natuurlijke persoon startte na het faillissement van voormelde vennootschap een éénmanszaak op. Op zijn verzoek werd hem voor die éénmanszaak de gerechtelijke reorganisatie door overdracht onder gerechtelijk gezag toegekend. Hij vorderde de verwerping van de vordering van de fiscale administratie op grond van artikel 70, eerste lid, WCO.

Het Hof schaart zich achter dit standpunt, oordelend dat uit de parlementaire voorbereiding van artikel 70, eerste lid, WCO blijkt dat de wetgever met het oog op de continuïteit van de onderneming, en wegens analogie met de faillissementsprocedure, koos voor een stelstel van kwijtschelding van schulden onder rechterlijk gezag om te vermijden dat een natuurlijke persoon de voorkeur zou geven aan het faillissement van de onderneming omwille van het loutere bestaan van een verschoonbaarheidsregeling. Het voegt eraan toe dat voormelde wetsbepaling geen onderscheid maakt naargelang de aard van de schulden van de natuurlijke persoon met een eenmanszaak, zodat zowel de schulden die betrekking hebben op de overgedragen onderneming als de overige schulden van de natuurlijke persoon kunnen worden kwijtgescholden door de rechtbank. De hoofdelijke gehoudenheid bepaald bij artikel 442^{quater} WIB92 die leidt tot een fiscale schuld in hoofde van de bestuurders van een vennootschap is een schuld die vatbaar is voor kwijtschelding in het raam van de procedure bepaald in artikel 70 WCO.

Vennootschappen

Maatschap – Orgaan van de vennootschap – Voorlopig bewindvoerder

Arrest van 8 maart 2019 ([C.16.0506.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal R. Mortier

Dit arrest wordt besproken in de categorie “Economisch recht – Vennootschappen”.

Aandeelhouder – Schade – Vorderingsrecht

Arrest van 10 mei 2019 ([C.18.0397.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal R. Mortier

Een aandeelhouder stelde de Belgische Staat aansprakelijk voor de schade die hij had geleden als gevolg van het faillissement van de vennootschap waarin hij aandeelhouder was.

Hij voerde aan dat het vorderingsrecht van de vennootschap of de curator na faillissement niet uitsluit dat aan de aandeelhouders een zelfstandig vorderingsrecht toekomt tot vergoeding van de door hen geleden schade, in zoverre duidelijk is geworden, na afsluiting van het faillissement, dat de curator geen aansprakelijkheidsvordering heeft ingesteld tot vergoeding van de collectieve schade geleden door het vennootschapsvermogen.

Het Hof verwerpt deze stelling, beslissend dat het eigendomsrecht van het vennootschapsvermogen uitsluitend berust bij de vennootschap en niet bij haar

aandeelhouders. De vennootschap is bijgevolg gerechtigd om schadevergoeding te vorderen van een derde door wiens fout het vennootschapsvermogen werd aangetast. Voor deze schade beschikken de aandeelhouders niet over enig vorderingsrecht tegen die derde, ook al stelt de vennootschap of, in het geval dat de vennootschap failliet is verklaard, de curator zelf geen vordering in wegens de geleden schade.

De aandeelhouder voerde ook schending aan van artikel 1 Eerste Aanvullend Protocol EVRM.

Het Hof verwerpt de aanspraak. Een vorderingsrecht kan een eigendom zijn in de zin van artikel 1 Eerste Aanvullend Protocol EVRM op voorwaarde dat het gaat om een aanspraak die voldoende vaststaat om opeisbaar te zijn, zodat degene die deze aanspraak formuleert, kan bogen op een legitieme verwachting dat zijn aanspraak zal worden gehonoreerd. Verwijzend naar zijn rechtspraak waarbij het Hof, in overeenstemming met een overwegende strekking in rechtspraak en rechtsleer, oordeelde dat aan de aandeelhouder geen zelfstandig vorderingsrecht toekomt om van een derde door wiens fout het vennootschapsvermogen werd aangetast schadevergoeding te vorderen, besluit het Hof dat de aandeelhouder in deze niet kan bogen op een legitieme verwachting dat zijn vordering zou worden ingewilligd, zodat er geen sprake is van een ontneming van eigendom in de zin van artikel 1 Eerste Aanvullend Protocol EVRM.

Verzekeringen

Aansprakelijkheidsverzekering – Benadeelde – Eigen recht – Vereiste van aansprakelijkheid – Opeisbare schuldvordering

Arrest van 15 februari 2019 ([C.18.0444.N](#))

Bij het oprichten van een nieuwbouwwoning ontstond schade aan het gebouw door fouten begaan door het studie bureau dat instond voor de stabiliteitsstudie. De bouwheer had voor de bouwwerken een contract gesloten met een algemene aannemer. Voor de stabiliteitsstudie deed hij beroep op een tekenbureau dat de studie liet uitvoeren door het voormeld studie bureau.

De bouwheer vorderde schadevergoeding van het tekenbureau dat het studie bureau en zijn verzekeraar in tussenkomst dagvaardde. Het beroepen vonnis oordeelde dat het tekenbureau en het studie bureau aansprakelijk waren voor de schade. Doordat het studie bureau geen rechtstreekse contractpartij was van de bouwheer, kon het volgens het beroepen vonnis niet op contractuele basis worden aangesproken door de bouwheer, terwijl evenmin een buitencontractuele fout was aangetoond. Niettemin beschikte de bouwheer volgens de eerste rechter wel over een eigen recht tegen de verzekeraar van het studie bureau. De appelrechter volgde de zienswijze van de eerste rechter en verklaarde het hoger beroep van de verzekeraar ongegrond.

De verzekeraar tekende cassatieberoep aan en het Hof vernietigt het bestreden arrest. Het Hof oordeelt dat uit artikel 150, eerste lid, Wet Verzekeringen 2014, dat voorziet in een eigen recht van de benadeelde tegen de aansprakelijkheidsverzekeraar, volgt dat de benadeelde tegen de verzekeraar van de beweerd aansprakelijke niet meer noch andere rechten kan doen gelden dan die welke hij tegen de aansprakelijke zelf kan

laten gelden. De benadeelde heeft bijgevolg in de regel slechts een eigen recht tegen de verzekeraar wanneer de verzekerde aansprakelijk is voor de door de benadeelde geleden schade en in de mate van deze aansprakelijkheid, en de benadeelde hiervoor over een opeisbare schuldvordering tegen de verzekerde beschikt. De appelrechter die had vastgesteld dat de bouwheer geen opeisbare schuldvordering had tegen het studiebureau, kon bijgevolg diens rechtstreekse vordering tegen de verzekeraar van het studiebureau niet inwilligen.

Transportrecht

Geschil met betrekking tot een vervoersovereenkomst – Internationale bevoegdheid – Bevoegdheidsbeding – Artikel 25 Brussel Ibis-Verordening

Arrest van 8 februari 2019 ([C.18.0354.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal R. Mortier

Een aantal passagiers klaagden over de vertraging van hun vlucht van Rome naar Brussel uitgevoerd door de eiseres, een in Ierland gevestigde luchtvaartmaatschappij. Deze passagiers droegen hun vordering over aan de eiseres, een vennootschap gespecialiseerd in het invorderen van vergoedingen op basis van de Verordening (EG) nr. 261/2004. De verweerster betwistte de bevoegdheid van de Belgische rechtbanken. Volgens haar algemene contractvoorwaarden waren uitsluitend de Ierse rechtbanken bevoegd om kennis te nemen van geschillen met betrekking tot de vervoerovereenkomst. De rechtbank van koophandel te Brussel ging op dit verweer in en verklaarde zich onbevoegd: het bevoegdheidsbeding voldeed aan artikel 25, lid 1, Brussel Ibis-Verordening en artikel 17, lid 3 van deze Verordening bepaalt dat beschermingsregels voor consumenten niet van toepassing zijn in geval van vervoerovereenkomsten.

Het cassatieberoep van de eiseres wordt gegrond verklaard. De rechtbank liet immers na om de materiële geldigheid van dit beding te onderzoeken zoals bepaald in artikel 25, lid 1, Brussel Ibis-Verordening. Deze geldigheid moet worden beoordeeld overeenkomstig het Ierse recht, met inbegrip van de Ierse Wet nr. 27/1995, die Richtlijn 93/13/EEG heeft omgezet in het Ierse recht. Krachtens artikel 3 van de Ierse Wet nr. 27/1995 wordt een beding in een overeenkomst als oneerlijk beschouwd indien het, in strijd met het vereiste van goede trouw, het evenwicht tussen de uit de overeenkomst voortvloeiende rechten en verplichtingen van de partijen ten nadele van de consument aanzienlijk verstoort. Dit is met name het geval voor bedingen die tot doel of tot gevolg hebben het indienen van een beroep of het instellen van een rechtsvordering door de consument te beletten of te belemmeren (artikel 3, lid 7). Blijkens de vaste rechtspraak van het Hof van Justitie moet artikel 3, lid 3, Richtlijn 93/13/EEG, waarvan artikel 3, lid 7, Ierse Wet nr. 27/1995 de omzetting vormt in het Ierse recht, aldus worden uitgelegd dat een beding in een overeenkomst tussen een consument en een verkoper dat tevoren door de verkoper is opgesteld en waarover niet afzonderlijk is onderhandeld, en dat de rechter van de plaats van vestiging van de verkoper bevoegd verklaart voor de beslechting van alle uit de overeenkomst voortvloeiende geschillen, als oneerlijk kan worden aangemerkt³.

³ HvJ 27 juni 2000, *Océano Grupo*, C-240/98-C-244/98; HvJ 4 juni 2009, *Pannon*, C-243/08; HvJ 9 november 2010, *VB Pénzügyi Lízing*, C-137/08.

Het bestreden vonnis dat aldus slechts de formele geldigheid van het bevoegdheidsbeding had getoetst aan de voorwaarden van artikel 25 Brussel Ibis-Vordering, zonder na te gaan of dit beding, krachtens het op grond van de verwijzingsregel in deze bepaling toepasselijke recht, de rechten en verplichtingen van de partijen ten nadele van de consument aanzienlijk verstoorde, is niet naar recht verantwoord.

Op dezelfde dag deed het Hof in gelijke zin uitspraak in de zaken C.18.0295.N en C.18.0355.N.

Fiscaal recht

Inkomstenbelasting

Belastingontduiking – Roerende inkomsten uit buitenlandse constructies – Draagwijdte van de artikelen 305 en 307 WIB92 – Werking in de tijd van de belastingwet

Arrest van 26 februari 2019 ([P.18.1040.N](#))

Dit arrest wordt besproken in de categorie “Strafrecht – Misdrijven”.

Hoofdelijkheid

Arrest van 24 mei 2019 ([F.17.0105.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal J. Van der Fraenen

Dit arrest wordt besproken in de categorie “Economisch recht – Insolventie”.

Strafrecht

Algemeen

Verzwarende omstandigheid – Artikel 38, § 6, Wegverkeerswet – Opeenvolging van drie strafwetten in de tijd – Geen wijziging in de eerste en de laatste wet – Toepassing van de meest gunstige tussenliggende wet – Uitzondering: geen wijzigend inzicht van de wetgever

Arrest van 9 april 2019 ([P.18.1208.N](#))

Het bestreden vonnis veroordeelde de eiser voor verkeersinbreuken met de verzwarende omstandigheid bedoeld in artikel 38, § 6, Wegverkeerswet, namelijk dat twee overtredingen werden begaan binnen drie jaar te rekenen van de dag van de uitspraak van het vorig veroordelend vonnis van de politierechtbank Oost-Vlaanderen, afdeling Gent, van 29 januari 2015. De feiten werden nochtans op 18 februari 2016 gepleegd.

Op het ogenblik van de uitspraak was artikel 38, § 6, Wegverkeerswet voor een tweede maal gewijzigd, waarbij de tweede versie de meest gunstige was voor de beklaagde. Op het ogenblik van de feiten bepaalde en op het ogenblik van de uitspraak bepaalde het artikel 38, § 6, Wegverkeerswet de aanvang van de periode van drie jaren op het ogenblik van het plegen van de nieuwe feiten, waarvoor de beklaagde werd

veroordeeld, terwijl de tussenliggende wet deze aanvang bepaalde op het ogenblik van de veroordeling voor de nieuw gepleegde feiten. In de ene versie moest en moet de beklagde nieuwe feiten plegen binnen een periode van drie jaren van de dag van de uitspraak van het vorig veroordelend vonnis, en in de andere moet de veroordeling voor deze nieuwe feiten plaatsvinden binnen een periode van drie jaren van de dag van de uitspraak van het vorig veroordelend vonnis.

Bij de opeenvolging van drie strafwetten in de tijd, waarbij de wetten van kracht op het ogenblik van het plegen van de feiten en de berechting even zwaar zijn, maar de strafwet van kracht tussen het plegen van de feiten en de berechting ervan milder is, moet in beginsel de mildere strafwet worden toegepast. Dit betekent dat indien de voorwaarden voor strafverzwaring op het ogenblik van de feiten en op het ogenblik van de berechting minder streng zijn dan de voorwaarden toepasselijk in de tussenperiode, de voorwaarden uit de tussenperiode, welke dan gelden als mildere strafwet aangezien die voor strafverzwaring strengere eisen stellen, in beginsel moeten worden toegepast.

Een beklagde kan evenwel enkel retroactief aanspraak maken op het gunstiger regime van de tussenliggende wet, wanneer uit de gewijzigde regelgeving blijkt dat zij het resultaat is van een gewijzigd inzicht van de wetgever over de voorwaarden voor strafverzwaring.

Uit het geheel van de parlementaire voorbereidingen van de wijzigende wet van 6 maart 2018 en van deze van 2 september 2018 blijkt dat de wetgever niet de bedoeling had om het aannemen van de toestand van strafverzwaring afhankelijk te maken van een veroordelend vonnis wegens een van de vermelde overtredingen dat niet ouder is dan drie jaar. Er blijkt dus geen gewijzigd inzicht van de wetgever voor wat betreft de voorwaarden voor de strafverzwaring.

De beklagde kan hier met andere woorden geen aanspraak maken op de meest gunstige wet, namelijk de tussenliggende wet, omdat de wetgever niet de bedoeling had enige wijziging aan te brengen aan de voorwaarden voor de strafverzwaring⁴.

Misdrijven

Belastingontduiking

Arrest van 26 februari 2019 (P.18.1040.N)

De eiser werd vervolgd voor het niet-aangeven in zijn vroegere belastingaangiften van roerende inkomsten uit buitenlandse structuren en van het bestaan van rekeningen in het buitenland.

Hij voerde aan dat de verplichting om in de personenbelasting het bestaan te vermelden van een juridische constructie waarvan de belastingplichtige de oprichter of de begunstigde is, pas na de incriminatieperiode werd ingevoerd in artikel 307, § 1, WIB92, namelijk bij de artikelen 35 en 36 van de wet van 30 juli 2013 houdende diverse bepalingen en artikel 44 van de Programmawet van 10 augustus 2015. Tijdens

⁴ Vergelijk Cass. 16 januari 2019, AR [P.18.0879.F](#), met concl. van advocaat-generaal M. Nolet de Brauwere in *Pas.* en Cass. 8 november 2005, AR [P.05.0915.N](#), met concl. van advocaat-generaal P. Duinslaeger.

de incriminatieperiode schreven de artikelen 305 en 307, § 1, tweede lid, WIB92 slechts voor dat in de jaarlijkse aangifte in de personenbelasting de buitenlandse rekeningen dienden te worden opgenomen waarvan men als natuurlijke persoon-belastingplichtige titularis was en bestond er voor de eiser als natuurlijke persoon geen wettelijke verplichting om in die aangifte melding te maken van roerende inkomsten genoten door buitenlandse rechtspersonen en van het bestaan van buitenlandse rekeningen van buitenlandse rechtspersonen. Bovendien maken, aldus de eiser, inbreuken op de artikelen 305 en 307, § 1, tweede lid, WIB92 slechts vormen van dissimulatie of eenvoudige belastingontduiking uit en hebben zij geen betrekking op een voorafgaande onderliggende simulatie of complexe belastingontduiking door middel van buitenlandse structuren.

Eerst oordeelt het Hof dat de artikelen 305 en 307 WIB92 niet beperkt zijn tot het opzettelijk verbergen van belastbare inkomsten bij de jaarlijkse aangifte in de personenbelasting, maar dat zij kunnen slaan op alle gedragingen gericht op de ontduiking van die belasting. Bovendien bestraft artikel 449, eerste lid, WIB92 niet enkel eenvoudige belastingontduiking, maar alle inbreuken op de erin vermelde wetsbepalingen die zijn gepleegd met bedrieglijk opzet of het oogmerk om te schaden.

Het Hof oordeelt verder dat uit de artikelen 5, 17 tot 22, 305, eerste lid, en 307 tot 311 WIB92, zoals hier van toepassing, volgt dat Belgische belastingplichtigen, behoudens wettelijke uitzonderingen, ertoe gehouden zijn hun roerende inkomsten zoals bepaald in de wet, op te nemen in hun jaarlijkse aangifte in de personenbelasting, met inbegrip van de inkomsten die zij in het buitenland hebben behaald of verkregen. Dat is ook zo wanneer de belastingplichtigen hun bedoelde inkomsten hebben behaald of verkregen op naam van buitenlandse juridische constructies of rechtspersonen die zij slechts hebben gebruikt om te verhullen dat zijzelf de werkelijke begunstigde van die inkomsten zijn, wat het bestreden arrest vaststelt.

In dezelfde zin moeten Belgische belastingplichtigen op grond van artikel 307, § 1, tweede lid, WIB92, zoals van toepassing, in hun jaarlijkse aangifte in de personenbelasting opgave doen van rekeningen waarvan zij de werkelijke titularis zijn geweest bij een in het buitenland gelegen financiële instelling.

De na de incriminatieperiode aan artikel 307, § 1, WIB92 aangebrachte wijzigingen houden geen nieuwe aangifteverplichtingen of belastbare grondslagen in voor de hier bedoelde belastingplichtigen. Die wijzigingen specificeren slechts de voor hen reeds bestaande verplichtingen om de belastbare roerende inkomsten die zij in het buitenland werkelijk hebben behaald of verkregen, op te nemen in hun jaarlijkse aangifte in de personenbelasting. Het Hof verwerpt het cassatieberoep.

Witwassen – Begrip illegale vermogensvoordelen in artikel 42, 3°, Strafwetboek – Identificeerbaarheid – Belastingbesparing

Arrest van 26 februari 2019 ([P.18.1041.N](#))

De eisers werden vervolgd voor het bedrieglijk niet-aangeven van beroepsinkomsten in de personenbelasting, alsmede voor het witwassen van vermogensvoordelen die zij uit dat fiscale misdrijf hadden verkregen.

Zij voerden aan dat de witwasmisdrijven van artikel 505, eerste lid, 3° en 4°, Strafwetboek enkel de vermogensvoordelen tot voorwerp kunnen hebben, bedoeld in artikel 42, 3°, Strafwetboek. Op grond van die bepaling kunnen enkel zaken worden verbeurdverklaard die in het vermogen van de dader van het basismisdrijf kunnen worden geïdentificeerd als rechtstreeks gevolg van dat misdrijf. Anders moeten de vermogensvoordelen uit het basismisdrijf per equivalent worden verbeurdverklaard op grond van artikel 43bis, tweede lid, Strafwetboek. De vermogensvoordelen bedoeld in die bepaling komen niet in aanmerking voor witwassen. Het ontwijken van een belastingschuld is niet identificeerbaar in het vermogen van de dader van het basismisdrijf en kan bijgevolg niet het voorwerp uitmaken van een witwasmisdrijf.

Het Hof oordeelt dat illegale vermogensvoordelen als bedoeld in artikel 42, 3°, Strafwetboek zowel goederen en waarden als elk economisch voordeel uit een misdrijf, zij het een belastingmisdrijf, omvatten, ook als ze niet in een vermogen kunnen worden geïdentificeerd. Aldus is de verhoging van het globale vermogen van een persoon, die voortkomt uit het misdrijf waardoor hij zijn fiscale uitgaven bedrieglijk vermindert, een vermogensvoordeel dat op grond van artikel 42, 3°, Strafwetboek kan worden verbeurdverklaard. Daarentegen houdt de verbeurdverklaring per equivalent, bedoeld in artikel 43bis, tweede lid, Strafwetboek, geen verband met de individualiseerbaarheid van de illegale vermogensvoordelen, maar enkel met de vraag of die vermogensvoordelen nog aanwezig zijn in een vermogen, dan wel daaruit zijn verdwenen. Enkel in dat laatste geval dient de rechter op grond van deze bepaling de beklagde te veroordelen tot het betalen van een geldsom die het equivalent is van de geschatte waarde van het verdwenen vermogensvoordeel. Artikel 505, eerste lid, 3° en 4°, Strafwetboek vereist enkel dat de vermogensvoordelen waarop de daarin omschreven gedragingen betrekking hebben, zaken zijn bedoeld in artikel 42, 3°, Strafwetboek. Geen enkele wetsbepaling vereist dat die zaken, om het voorwerp van de bedoelde witwasmisdrijven te kunnen uitmaken, bovendien identificeerbaar zijn in het vermogen van de beklagde. Het Hof verwerpt het cassatieberoep.

Misdaden en wanbedrijven tegen personen – Doodslag en opzettelijke lichamelijke letsels – Rechtvaardigingsgrond (artikel 417, derde lid, Strafwetboek) – Draagwijdte

Arrest van 6 maart 2019 ([P.18.0998.F](#))

Op basis van het vermoeden van wettige verdediging, vervat in artikel 417, derde lid, Strafwetboek had de kamer van inbeschuldigingstelling verklaard dat er geen grond was om een inverdenkinggestelde, die op heterdaad was betrapt op diefstal en die geweld had gebruikt, naar het vonnisgerecht te verwijzen wegens poging tot opzettelijke doodslag op de persoon van de burgerlijke partij.

De burgerlijke partij verweet de appelrechters de aanvaarding van wettige verdediging niet naar recht te verantwoorden, in zoverre de diefstal, volgens haar, was afgelopen op het ogenblik dat de inverdenkinggestelde schoot.

De voormelde wetsbepaling begrijpt onder ‘ogenblikkelijke noodzaak van verdediging’ het feit dat de verdediging heeft plaatsgehad bij het zich verdedigen

tegen de daders van diefstal of plundering die met geweld tegen personen wordt gepleegd.

Het Hof beslist dat het in dat artikel bedoelde geweld waartegen de wet toestaat zich te verdedigen, niet enkel het geweld is dat de aanvaller rechtstreeks gebruikt om de diefstal te plegen, maar ook het geweld dat de dief gebruikt die bij heterdaad wordt betrapt, om in het bezit te blijven van de onvreemde voorwerpen of om zijn vlucht te verzekeren.

Het vermoeden van artikel 417, derde lid, Strafwetboek blijft dus van toepassing, niettegenstaande de diefstal is voltooid, voor wat betreft de verdediging door de aangevallen persoon tegenover het geweld van de dief in de omstandigheden zoals in artikel 469 Strafwetboek bepaald.

Dat is het geval wanneer de aanvaller op de vlucht is, in de nabijheid van de plaats van het misdrijf en hij zich omdraait in de richting van de inverdenkinggestelde terwijl hij in het bezit is van een geladen vuurwapen.

Met betrekking tot het proportionaliteitstoezicht oordeelt het Hof dat, gelet op het geweld van de door de inverdenkinggestelde ondergane aanval, alsook de omstandigheid dat hij nog steeds een kwaad kon vrezen, zowel voor zijn eigen fysieke integriteit als die van zijn vrouw, vanwege hen die bij nacht zijn huis waren binnengedrongen, het op de dief afgevuurde schot in verhouding stond tot diens bedreiging teneinde zijn vlucht te dekken, waarbij de ernst van die bedreiging wordt beoordeeld in het licht van het geweld waarvan die bedreiging de laatste handeling uitmaakte.

Wegverkeer – Kruispunt – Samenloop van minstens twee openbare wegen – Verbinding tussen de rijbanen van eenzelfde rijweg

Arrest van 9 april 2019 ([P.18.1282.N](#))

Een beklaagde werd veroordeeld voor een snelheidsovertreding omdat hij aan een hogere snelheid had gereden dan toegelaten door een verbodsbord C43 dat de toegelaten snelheid beperkt tot 70 km/uur. Een dergelijk verbodsbord geldt tot het eerstvolgend kruispunt. Hij reed op een rijweg met meerdere rijstroken in elke rijrichting die van elkaar waren afgescheiden door een middenberm. Om te kunnen keren op deze rijweg was er een verbindingsweg gemaakt tussen de beide rijrichtingen, om het verkeer dat van rijrichting wil veranderen niet te verplichten het volgende kruispunt of rondpunt daarvoor te moeten afwachten. Het is deze verbindingsweg die de eiser genomen had om op de rijbaan in de tegenovergestelde rijrichting te komen en waar hij werd geflitst aan een te hoge snelheid.

Hij voerde als verweer aan dat het verbodsbord niet aanwezig is op de plaats waar hij op de rijbaan kwam gereden. De verbalisanten ontkenden de afwezigheid op die plaats van het verbodsbord niet, maar voegden eraan toe dat dit niet nodig was, omdat de kruising van die beide wegen niet als een kruispunt kan worden beschouwd.

Volgens artikel 2.9 Wegverkeersreglement wordt voor de toepassing van de bepalingen van dit reglement onder ‘kruispunt’ verstaan, de plaats waar twee of meer openbare wegen samenlopen. Het bestaan van een kruispunt vereist derhalve het samenlopen van minstens twee openbare wegen. Daaruit volgt dat een

verbindingsstuk tussen de rijbanen van eenzelfde openbare weg, of doorsteek, geen kruispunt vormt als bedoeld door artikel 2.9 Wegverkeersreglement.

Het bestreden vonnis oordeelde onder meer dat op grond van de door de eiser voorgelegde foto's de door de beklaagde gevolgde weg een doorsteek betrof en geen kruispunt omdat het geen plaats betrof waar twee of meer openbare wegen samenlopen. Idus kon het naar recht beslissen dat van een kruispunt in de gegeven omstandigheden geen sprake kon zijn. De verbindingsweg of doorsteek is met andere woorden geen afzonderlijke rijweg.

Opzettelijke toediening, zonder het oogmerk om te doden, van stoffen die de dood kunnen teweegbrengen of de gezondheid ernstig kunnen schaden – Ziekte – Begrip

Arrest van 24 april 2019 ([P.19.0018.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal D. Vandermeersch

Een seropositief geboren man werd voor de correctionele rechtbank vervolgd omdat hij het immunodeficiëntievirus (HIV) opzettelijk had overgedragen op twee van zijn vriendinnen, met wie hij onbeschermd seksuele betrekkingen had, terwijl hij had beslist zijn antiretrovirale behandeling stop te zetten. Er werd hem ook verweten gepoogd te hebben dat virus op een andere vriendin over te dragen die niet besmet werd.

De correctionele rechtbank en het hof van beroep veroordeelden de beklaagde voor het misdrijf als bedoeld in artikel 402 van het Strafwetboek, namelijk dat hij bij een ander een ziekte of ongeschiktheid tot het verrichten van persoonlijke arbeid had veroorzaakt door hem, opzettelijk maar zonder het oogmerk om te doden, stoffen toe te dienen die de dood kunnen teweegbrengen, of stoffen al zijn zij niet van die aard dat zij de dood teweegbrengen, toch de gezondheid zwaar kunnen schaden. De feitenrechters namen bovendien de verzwarende omstandigheid in aanmerking bedoeld in artikel 403 (ongeneeslijk lijkende ziekte) en ook die bedoeld in de artikelen 405bis en 405ter van het Strafwetboek (de slachtoffers waren minderjarig op het ogenblik van de feiten en de dader woonde met hen samen). De feitenrechters veroordeelden hem ten aanzien van de niet-besmette persoon tot het misdrijf van poging als bedoeld bij artikel 405 van het Strafwetboek.

De rechtbank en het hof van beroep gingen na of de beklaagde, die twee van zijn seropositief geworden vriendinnen besmet had, bij hen een “ziekte” had veroorzaakt in de zin van artikel 402 van het Strafwetboek, hoewel zij het verworven immunodeficiëntiesyndroom (aids) niet hadden ontwikkeld. De beklaagde betoogde dat hij met het overdragen van het HIV op zijn vriendinnen, bij hen geen ziekte had veroorzaakt aangezien zij geen aids hadden. Volgens hem vormde het feit dat hij het HIV had overgedragen enkel een poging om iemand stoffen als bedoeld in artikel 405 van het Strafwetboek toe te dienen.

De eerste rechter en de appelrechters volgden de stelling van de beklaagde niet. Zij oordeelden dat de besmetting met het HIV, hoewel die zeker kan worden behandeld en relatief beheersbaar is, thans nog steeds ongeneeslijk is. Zij oordeelden tevens dat als de besmetting niet behandeld wordt, ze natuurlijkerwijs in verschillende stadia evolueert om uiteindelijk het aids-stadium te bereiken, en dat het feit dat een behandeling noodzakelijk is om van bij de besmetting die evolutie te beletten, bewijst

dat het in dat stadium reeds een ziekte betreft. Het bestreden arrest merkte tevens op dat de behandeling zwaar en moeilijk om dragen kan zijn, zoals de klachten van de slachtoffers getuigen. In dit verband sloeg het hof van beroep ook acht op de verklaringen van de beklagde, die zijn ervaring had meegedeeld, de angst om uitgesloten te worden en het feit dat hij beslist had zijn behandeling “om te leven zoals de anderen” stop te zetten.

Het Hof dat uitspraak moet doen over het cassatieberoep van de beklagde, buigt zich vooreerst over het begrip “ziekte” en definieert dit als de aantasting van de gezondheid, namelijk een ontarding van de normale toestand van een persoon, en preciseert dat ze ontstaat bij de aantasting, ook al kan ze op dat tijdstip nog evolueren. Het Hof oordeelt vervolgens dat het immunodeficiëntievirus pathogeen is en medicatie vereist, hetgeen impliceert dat zijn overdracht de normale toestand van het besmette organisme beschadigt. Het Hof merkt ten slotte op dat de appelrechters hebben vastgesteld dat de gezondheidstoestand van de slachtoffers aangetast was en besluit dat het hof van beroep kon oordelen dat die aantasting een ziekte is als bedoeld in artikel 402 van het Strafwetboek, zonder die telastlegging onrechtmatig uit te breiden tot een feit dat de wetgever niet heeft bedoeld.

Onopzettelijke doding – Schuldig verzuim

Arrest van 28 mei 2019 ([P.19.0130.N](#))

Een 82-jarige autobestuurder reed een voetganger omver. Hij verklaarde daarover dat hij werd geconfronteerd met een dronken man die zich – plots en geheel onverwachts – met zijn volle gewicht op de motorkap van zijn wagen gooide. De ouderling voelde zich bedreigd en zou, naar eigen zeggen voor zijn levensbehoud, instinctief een voorwaartse rijbeweging hebben uitgevoerd. De bestuurder reed door en liet het dronken slachtoffer zieltogend achter. Deze overleed ongeveer een week later in het ziekenhuis.

De bestuurder werd vervolgd voor opzettelijk slagen en verwondingen met de dood voor gevolg en schuldig verzuim. De vraag rees of deze combinatie wel mogelijk is. Kan een dader tegelijkertijd worden veroordeeld voor het toebrengen van opzettelijke slagen aan een persoon en het nalaten om aan deze persoon hulp te verlenen? Kan in redelijkheid worden geëist dat de beklagde hulp zou verlenen aan de persoon die hij juist opzettelijk in gevaar bracht door het toebrengen van slagen? In de rechtsleer en rechtspraak worden beide stellingen verdedigd.

Het Hof doet een strikte lezing van artikel 422*bis* Strafwetboek en oordeelt dat het beoogde schuldig verzuim algemeen is. Dit wanbedrijf bestaat ongeacht de oorsprong van de toestand van groot gevaar waarin het slachtoffer verkeert. Hierbij is het zonder belang of het gevaar werd veroorzaakt door het slachtoffer zelf of door een derde en of die toestand een gevolg is van onachtzaamheid of opzettelijk handelen. Hij die zich schuldig heeft gemaakt aan het opzettelijk toebrengen van slagen en tevens wetens en willens verzuimt de persoon die hij heeft geslagen en die ten gevolge daarvan in groot gevaar verkeert, hulp te verlenen of te verschaffen, is bijgevolg ook schuldig aan het door artikel 422*bis* Strafwetboek bedoelde wanbedrijf.

Volledigheidshalve wordt vermeld dat deze casus betrekking heeft op een feitencolplex waarbij het slachtoffer niet terstond overleed en de beklagde wel

degelijk de mogelijkheid had om hulp te verlenen tussen het ogenblik waar hij opzettelijk slagen toebreacht en het ogenblik waarop de dood intrad.

Voyeurisme – Verspreiding – Afbeelding - Geen herkenbaarheid

Arrest van 29 oktober 2019 ([P.19.0800.N](#))

Een jongeman plaatste een foto van zijn onblote lichaam op het internet, waarna deze door de beklagde, de eiser in cassatie, op een later tijdstip op sociale media werd geplaatst op een daartoe aangemaakt account. Het slachtoffer had hiervoor geen toestemming gegeven. Hij was enorm geschokt door de publicatie van zijn naaktfoto met de uitdrukkelijke vermelding van zijn naam en waaronder een zeer kleinerende tekst over hem werd geplaatst. Als gevolg hiervan stapte hij uit het leven. Op dit account plaatste de beklagde ook nog de naaktfoto's van twee meisjes.

De eiser in cassatie voerde aan dat de foto's geen herkenbare personen afbeeldden en dat die herkenbaarheid is vereist om de afgebeelde persoon te kunnen krenken in zijn persoonlijke levenssfeer.

Artikel 371/1, eerste lid, 2°, Strafwetboek bestraft hij die de beeld- of geluidsopname van een onblote persoon of een persoon die een expliciete seksuele daad stelt zonder diens toestemming of buiten diens medeweten toont, toegankelijk maakt of verspreidt, ook al heeft die persoon ingestemd met het maken ervan. Die strafbepaling die door de wetgever werd ingevoegd in een hoofdstuk onder de titel *Misdaden en wanbedrijven tegen de orde der familie en de tegen de openbare zedelijkheid* beoogt volgens de wetsgeschiedenis niet uitsluitend de bescherming van de persoonlijke levenssfeer waaronder de seksuele intimiteit, maar ook de seksuele integriteit. Noch uit de strafbaarstelling zelf noch uit de wetsgeschiedenis volgt dat de herkenbaarheid voor derden aan de hand van de getoonde, toegankelijk gemaakte of verspreide beeld- of geluidsopname een constitutief bestanddeel is van het misdrijf.

Poging tot doodslag – Moreel bestanddeel – Bijzonder opzet – Begrip

Arrest van 6 november 2019 ([P.19.0651.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal D. Vandermeersch

Het bestreden arrest heeft de beklagde schuldig verklaard aan poging tot doodslag en heeft hem veroordeeld tot een straf. In één van de redenen van die beslissing heeft het hof van beroep, met betrekking tot het moreel bestanddeel van de telastlegging, geoordeeld dat de beklagde op zijn minst diende te weten dat hij het slachtoffer zeer waarschijnlijk aan een dodelijk risico had blootgesteld zodat hij, door drie keer op hem te schieten, noodzakelijkerwijs de mogelijke dodelijke gevolgen ervan had aanvaard, in welk geval de aanvaarding gelijkstond aan het bijzonder opzet dat in de telastlegging was bepaald. De eiser betoogde in zijn memorie dat de appelrechters aldus het moreel bestanddeel van de poging tot opzettelijke doodslag niet hadden vastgesteld, in strijd met de artikelen 51 en 393 Strafwetboek.

Het Hof herhaalt eerst dat de poging tot doodslag veronderstelt dat de dader wetens en willens het oogmerk had om te doden. Het Hof, dat zich hiervoor baseert op de definitie van het “psychologisch bestanddeel” (het oogmerk en de kennis waardoor het opzet gekenmerkt wordt) in artikel 30 van het Statuut van Rome van het

Internationaal Strafgerechtshof, oordeelt dat de bij wet vereiste bestanddelen wil en kennis hierin bestaan dat de dader opzettelijk en met kennis van zaken het verboden gedrag aanneemt, met dien verstande dat, betreffende een gevolg dat het misdrijf uitmaakt, de dader dat gevolg heeft willen veroorzaken of zich ervan bewust was dat het zich in de normale gang van zaken zou voordoen.

Aldus oordeelt het Hof dat het begrip eventueel opzet, dat begrepen wordt als de aanvaarding van de waarschijnlijkheid dat een aanvankelijk ongewenst gevolg zich zou voordoen, zoals het bestreden arrest opmerkte, niet van toepassing is inzake poging tot doodslag.

Het Hof neemt evenwel de andere redenen van de bestreden beslissing in aanmerking, waaruit ze afleidde dat het gedrag van de eiser van dien aard was dat dit dodelijke gevolgen had kunnen teweegbrengen die enkel door elementen buiten zijn wil werden voorkomen, namelijk zijn staat van dronkenschap die zijn gebaren onnauwkeurig maakten, en het feit dat zijn doelwit geagiteerd was en zich had bewogen. De voornoemde beslissing vermeldde voorts dat de dader, door opzettelijk, met een krachtig dodelijk wapen, te schieten op het slachtoffer dat zich recht voor hem en op korte afstand van hem bevond, en dit ter hoogte van vitale organen – het hoofd –, enkel het oogmerk om te doden kon hebben gehad.

Het Hof oordeelt dat die overwegingen volstonden om de beslissing van het arrest betreffende het moreel bestanddeel van het misdrijf in de zin van de voormelde definitie te verantwoorden en beslist dat de reden betreffende het begrip eventueel opzet overtollig is, zodat het Hof het middel niet-ontvankelijk verklaart bij gebrek aan belang en het cassatieberoep verwerpt.

Strafprocedure

Algemeen

Conclusietermijnen – Schriftelijke vordering tot verbeurdverklaring

Arrest van 29 januari 2019 ([P.18.0422.N](#))

In dit arrest oordeelt het Hof dat een schriftelijke vordering tot bijzondere verbeurdverklaring buiten het toepassingsgebied valt van artikel 152 Wetboek van Strafvordering. Deze bepaling legt op verzoek van de betrokken partijen dwingende conclusietermijnen op, die ook door het openbaar ministerie moeten worden gerespecteerd.

De eerste rechter had een schriftelijke vordering van het openbaar ministerie tot bijzondere verbeurdverklaring *ex* artikel 43*bis*, eerste lid, Strafwetboek geweerd omdat dit stuk na het verstrijken van de conclusietermijnen werd neergelegd. Het hof van beroep oordeelde daarentegen dat een schriftelijke vordering tot verbeurdverklaring in elke stand van het geding kon worden genomen, dus ook door het hernemen van een, in eerste aanleg geweerde, vordering.

Het Hof treedt deze stelling bij. Een schriftelijke vordering tot verbeurdverklaring is geen conclusie in de zin van artikel 152 Wetboek van Strafvordering en kan dan ook niet worden geweerd omdat ze buiten de opgelegde conclusietermijnen werd

neergelegd. Deze schriftelijke vordering kan bijgevolg in elke stand van de procedure worden genomen, bijvoorbeeld door de voeging van een stuk aan het strafdossier, de opname ervan in de vordering tot regeling van de rechtspleging of in de dagvaarding. Wel is vereist dat zij vóór het vonnis of arrest aan de rechtspleging wordt toegevoegd zodat de beklaagde er kennis van kan nemen en zich ertegen kan verdedigen.

Taalgebruik – Taalnietigheid – Dekking

Arrest van 5 februari 2019 ([P.18.0793.N](#))

Een in Vlaanderen woonachtige beklaagde werd voor de Franstalige rechtbank van eerste aanleg Brussel vervolgd wegens huisjesmelkerij. Voor deze rechtbank vroeg en bekwam hij de taalwijziging.

Tegen het vonnis van de Nederlandstalige rechtbank van eerste aanleg Brussel, die hem schuldig verklaarde aan de ten laste gelegde feiten en tot een geldboete veroordeelde, alsook verschillende onroerende goederen verbeurd verklaarde, stelde deze beklaagde hoger beroep in.

Voor het hof van beroep te Brussel voerde hij onder meer aan dat de strafprocedure, die in het Nederlands moest worden gevoerd, nietig was omdat alle procedurestukken, met name de vordering tot gerechtelijk onderzoek van de procureur des Konings en alle kantschriften van de onderzoeksrechter evenals alle erop steunende processen-verbaal, in het Frans werden opgesteld. De appelrechters verwierpen dit verweer na te hebben vastgesteld dat de aangevoerde nietigheid gedekt was door het vonnis van de Franstalige rechtbank van eerste aanleg Brussel waarbij de taalwijziging naar het Nederlands werd uitgesproken en dat een niet voorbereidend vonnis was dat op tegenspraak was gewezen en in kracht van gewijsde was gegaan.

In zijn cassatieberoep verweet de beklaagde de appelrechters dat zij hadden nagelaten te onderzoeken of inbreuken werden gepleegd op de Taalwet Gerechtszaken en of daardoor het bewijs nietig was en diende te worden geweerd.

Het Hof beslist dat de dekking van een taalnietigheid die verworven is vóór de inwerkingtreding op 9 juni 2018 van artikel 5 van de wet van 25 mei 2018 waarbij artikel 40 Taalwet Gerechtszaken is gewijzigd, verworven blijft en dat de rechter die uitspraak doet vanaf 9 juni 2018 die dekking ook moet vaststellen. De rechter moet alsdan niet onderzoeken of het aangevoerde nietigheidsverweer terecht is.

Het Hof verwierpt bijgevolg het cassatieberoep.

Taalgebruik – Bevel tot huiszoeking niet vertaald in de taal van de rechtspleging – Geen nietigheid zonder belangschade (artikel 40 Taalwet Gerechtszaken)

Arrest van 27 februari 2019 ([P.19.0148.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal D. Vandermeersch

Voor de onderzoeksgerechten betwistte een inverdenkinggestelde de regelmatigheid van het tegen hem uitgevaardigde bevel tot aanhouding, omdat het werd uitgevaardigd na vaststellingen die het gevolg waren van een huiszoeking in het gerechtelijk arrondissement Henegouwen, gesteund op een bevel tot huiszoeking dat door de onderzoeksrechter te Gent in het Nederlands werd gesteld en waaraan geen Franse

vertaling was toegevoegd, dit met schending van artikel 35 Taalwet Gerechtszaken. Volgens hem is een bevel tot huiszoeking een proceshandeling waaraan op straffe van nietigheid een vertaling moet worden toegevoegd indien ze niet in de taal van het gewest is gesteld waar ze ten uitvoer moet worden gelegd. Volgens de kamer van inbeschuldigingstelling is die vertaling niet vereist aangezien de wet niet bepaalt dat die akte moet worden betekend of dat daarvan kennis moet worden gegeven.

Het Hof onderzoekt de bij de Taalwet Gerechtszaken ingevoerde nietigheidsregeling door de toestand te vergelijken vóór en ná de wet van 25 mei 2018 tot vermindering en herverdeling van de werklast binnen de rechterlijke orde. Vóór de wijziging ervan door artikel 5 Wet 25 mei 2018 bepaalde artikel 40, eerste en tweede lid, Taalwet Gerechtszaken: *“Vorenstaande regels zijn voorgeschreven op straffe van nietigheid. Deze wordt van ambtswege door de rechter uitgesproken. Evenwel, dekt elk niet zuiver voorbereidend vonnis of arrest dat op tegenspraak werd gewezen, de nietigheid van het exploit en van de overige akten van rechtspleging die het vonnis of het arrest zijn voorafgegaan”*.

Artikel 5 Wet van 25 mei 2018 bepaalt dat de eerste twee leden van het voormelde artikel 40 door de volgende bepaling worden vervangen: *“Onverminderd de toepassing van de artikelen 794, 861 en 864 van het Gerechtelijk Wetboek zijn de vorenstaande regels voorgeschreven op straffe van nietigheid”*. Aangezien de wet dienaangaande geen onderscheid maakt, is dat artikel van toepassing op zowel de burgerlijke als de strafprocedure.

Krachtens artikel 861, eerste lid, Gerechtelijk Wetboek kan de rechter een proceshandeling alleen nietig verklaren indien de aangeklaagde onregelmatigheid de belangen schaadt van de partij die de exceptie opwerpt.

Uit de namens de inverdenkinggestelde voor de kamer van inbeschuldigingstelling neergelegde conclusie bleek niet dat hij heeft aangevoerd dat het ontbreken van een Franse vertaling van het in het Nederlands gestelde bevel tot huiszoeking, zijn belangen had geschaad. Het middel tot staving van het cassatieberoep voerde dat evenmin aan.

Het Hof leidt daaruit af dat de appelrechters, in de veronderstelling dat het ontbreken van een vertaling van het bevel tot huiszoeking een schending van artikel 38 Taalwet Gerechtszaken zou opleveren, daaruit geen nietigheid konden afleiden, nietigheid waarvan het nieuwe artikel 40 trouwens de toepassingsvoorwaarden heeft gewijzigd, zodat het middel niet-ontvankelijk is bij gebrek aan belang.

Wraking – Advocaat-generaal bij het Hof van Cassatie – Ontvankelijkheid – Grief – Het niet nemen van een initiatief dat onwettig zou blijken – Niet-gegronde grief

Arrest van 3 april 2019 ([P.19.0303.F](#))

Eisers die zich burgerlijke partij hadden gesteld en die in het ongelijk waren gesteld, werden door de kamer van inbeschuldigingstelling veroordeeld tot betaling, aan de inverdenkinggestelden, van de rechtsplegingsvergoeding in eerste aanleg en in hoger beroep. Hun cassatieberoep werd niet betekend aan de partijen waartegen zij het hebben ingesteld. Ter rechtszitting van het Hof concludeerde de advocaat-generaal dat het cassatieberoep om die reden niet-ontvankelijk is. De raadsman van de eisers

vroeg om uitstel om een replieknota neer te leggen. De eisers vroegen in die nota dat de advocaat-generaal, op grond van de artikelen 441 en 442 Wetboek van Strafvordering, een “cassatieberoep in het belang van de wet” zou instellen zodat ze herstel konden krijgen van de onrechtvaardigheid waarvan zij meenden het slachtoffer te zijn geweest. Zij beweerden immers dat de onderzoeksgerechten hen onrechtmatig veroordeeld hadden tot betaling van de rechtsplegingsvergoedingen. Daags vóór de rechtszitting waarop de zaak zou worden voortgezet, stelden ze een verzoekschrift tot wraking tegen de advocaat-generaal in, waarin ze aanvoerden dat aangezien die magistraat geen initiatief had genomen zoals zij hadden verzocht, hij tekort geschoten was in zijn plicht van onafhankelijkheid en onpartijdigheid.

Het Hof onderzoekt vooreerst de ontvankelijkheid van het verzoekschrift. Het oordeelt dat een advocaat-generaal bij het Hof van Cassatie, die niet als hoofdpartij in het geschil optreedt, krachtens de artikelen 828, 1° en 832 Gerechtelijk Wetboek gewraakt kan worden wegens wettige verdenking

Vervolgens merkt het inzake de grond van de zaak op, enerzijds, dat de procedurele voorwaarden voor een aangifte, bij het Hof, op grond van artikel 441 Wetboek van Strafvordering, van een arrest dat uitspraak doet over de rechtsplegingsvergoedingen niet vervuld zijn omdat een dergelijk rechtsmiddel geen betrekking kan hebben op de burgerlijke rechtsvordering en, anderzijds, dat een cassatieberoep in het belang van de wet, ingesteld op grond van artikel 442 van datzelfde wetboek, de toestand van de partijen in de zaak niet kan beïnvloeden.

Het oordeelt vervolgens dat een vermoeden van een gebrek aan onpartijdigheid niet objectief verantwoord is wanneer de magistraat verweten wordt dat hij heeft nagelaten een initiatief te nemen dat indruist tegen een juiste toepassing van de wet (artikel 441) of de rechten en plichten van de verzoekers niet kan wijzigen (artikel 442).

Het Hof beslist dat de vordering niet gegrond is.

Strafvordering en burgerlijke rechtsvordering

Begrip verhoor – artikel 47bis Wetboek van Strafvordering – Salduz

Arrest van 5 november 2019 (P.19.0384.N)

Een op de luchthaven van Zaventem aankomende passagierster werd onderschept met een som cash geld van 11.000 euro die ze niet had aangegeven, alhoewel de verplichting bestaat dat te doen voor elk bedrag boven de 10.000 euro. Er werden haar daarover vragen gesteld door een douaneambtenaar.

De zaak betreft inzonderheid de vraag of die vraagstelling een verhoor is in de zin van artikel 47bis Wetboek van Strafvordering.

De appelrechters beantwoordden deze vraag bevestigend. Volgens hen moet worden aangenomen dat de betrokkene antwoordde op gerichte vragen die haar werden gesteld, omdat door het aantreffen van de gelden tegen haar een verdenking groeide, zodat er geen sprake is van het verzamelen van inlichtingen of een vraag om toelichting, maar van incriminerende vragen met een strafrechtelijke finaliteit over een vermeend misdrijf die Salduz-rechten voor de beklagde opende.

Op het cassatieberoep ingesteld door de procureur-generaal van het hof van beroep te Brussel, verbreekt het Hof dit oordeel. Het oordeelt dat een verhoor in de zin van artikel 47bis Wetboek van Strafvordering een geleide ondervraging is over misdrijven die aan een in dat artikel bedoelde persoon ten laste kunnen worden gelegd, door een daartoe bevoegde ambtenaar geacteerd in een proces-verbaal in het kader van een opsporings- of gerechtelijk onderzoek, met als doel de waarheid te vinden. Dat artikel is daarentegen niet van toepassing op spontane verklaringen of aanwijzingen van een persoon die op zijn gedrag of situatie wordt aangesproken door een daartoe bevoegde ambtenaar, wiens interpellatie enkel bedoeld is om zich een juist beeld van de vastgestelde feiten te vormen teneinde vervolgens een gepaste beslissing te kunnen nemen.

Het enkele gegeven dat de vastgestelde feiten kunnen wijzen op het bestaan van een misdrijf of dat een administratieve controle kan leiden tot strafvervolgning, houdt nog niet in dat een vraag die een ambtenaar in het kader van een dergelijke controle stelt, steeds een verhoor uitmaakt in de zin van artikel 47bis Wetboek van Strafvordering. Of dit het geval is, dient te worden beoordeeld op grond van onder meer de feitelijke omstandigheden van de zaak, de aard en het doel van de administratieve controle, de bevoegdheden van de ambtenaar en in het licht van dit alles de evidentie en de omvang van de vraagstelling. Levert aldus nog geen verhoor op in de zin van artikel 47bis Wetboek van Strafvordering het enkele gegeven dat een douaneambtenaar, die bij een grenspostcontrole een aanzienlijk bedrag aan contante gelden aantreft in de bagage van een reiziger die voorheen heeft ontkend iets te moeten aangeven, aan die reiziger een vraag stelt met betrekking tot de herkomst of de bestemming van de aangetroffen gelden. Dat betreft immers in die context een evidente vraag, die de loutere informatiegaring waarvoor de ambtenaar bevoegd is, niet te buiten gaat.

Burgerlijke rechtsvordering – burgerlijke rechtsvordering voor de strafrechter – Belastingadministratie – Burgerlijke rechtsvordering ingesteld op grond van fiscale misdrijven – schade – eigen mogelijkheid tot herstel

Arrest van 13 november 2019 ([P.19.0267.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal M. Nolet de Brauwere

Beklaagden waren, als mededaders, schuldig verklaard aan fiscale misdrijven, respectievelijk inzake vennootschapsbelasting en belasting over de toegevoegde waarde. Het hof van beroep, dat kennisnam van de door de Staat tegen hen ingestelde burgerlijke rechtsvordering, beveelde eerst de heropening van het debat, teneinde de partijen toe te laten stelling in te nemen over de mogelijke weerslag van de invoering van de artikelen 442quinquies WIB92 en 93undecies Btw-wetboek (ingevolge de artikelen 79 en 87 van de wet van 26 maart 2018 betreffende de versterking van de economische groei en de sociale cohesie) op de te wijzen beslissing over de ontvankelijkheid van die rechtsvordering.

Het bestreden arrest stelde vast dat de schade waarvoor vergoeding werd gevorderd, bestond in de ontdoken belastingen en dat de beklagden, krachtens de belastingwet en ten gevolge van hun veroordeling, hoofdelijk verbonden waren tot betaling van die schuld. Het hof van beroep oordeelde vervolgens dat de voormelde nieuwe normen niet tot gevolg hadden dat ze de strafvordering van de fiscus toelaatbaar maakten

wanneer, zoals *in casu*, laatstgenoemde geen schade aantoont waarvan geen enkele fiscale bepaling de vergoeding oplegde.

Het Hof, dat kennisneemt van het cassatieberoep van de Belgische Staat, die met name de schending van de artikelen 442*quinquies* WIB92 en 93*undecies* E Btw-wetboek aanvoert, wijst erop dat, overeenkomstig die bepalingen, geen enkele bepaling van de voormelde wetboeken afbreuk doet aan het recht van de Staat om het herstel van de schade te vorderen die kan bestaan in de niet-betaling van de belastingen en de voorheffingen, interesten, fiscale boeten, belastingverhogingen en toebehoren, door een burgerlijkepartijstelling of door een aansprakelijkheidsvordering.

Het Hof merkt evenwel op dat, overeenkomstig het gemeen recht, de strafrechter, in burgerlijke zaken, van slechts één enkele rechtsvordering kennisneemt, namelijk die welke strekt tot herstel van de door een misdrijf veroorzaakte schade. Het Hof, dat wat dat betreft zijn eerdere rechtspraak betreffende de voormelde tussenkomst van de wetgever herhaalt, herinnert eraan dat de door de Belgische Staat aangevoerde schuldvorderingen niet voortvloeien uit de fraude maar uit de belastbare economische activiteit.

Het Hof oordeelt bijgevolg dat de nieuwe bepalingen van het WIB92 en van het Btw-wetboek niet tot gevolg hebben dat ze de burgerlijke rechtsvordering van de fiscus toelaatbaar maken wanneer laatstgenoemde niet aantoont dat de schade waarvan hij de vergoeding vordert geen verband houdt met de belasting of de toebehoren.

Eenzijds blijft het Hof aldus bij het standpunt dat het reeds vóór de wetwijziging had ingenomen betreffende de fraude inzake de personen- en vennootschapsbelasting⁵, maar anderzijds kiest het Hof ook voor dezelfde oplossing met betrekking tot een schuld overeenstemmend met de ontdoken belasting over de toegevoegde waarde. Het Hof wijkt in die mate af van zijn eigen rechtspraak die, wat betreft die ontdoken belasting, oordeelde dat de omstandigheid dat de administratie over een eigen mogelijkheid tot invordering van die belasting beschikt, welke bestaat in de hoofdelijkheid voortvloeiend uit een veroordeling als dader of medeplichtige van de in het Btw-wetboek vermelde misdrijven, de Belgische Staat de toegang tot de rechter via een gewone procedure niet ontzegt⁶.

Onderzoek in strafzaken

Informatica – Medewerkingsplicht voor de verstrekker van een elektronische communicatiedienst – Artikelen 88bis en 90quater Wetboek van Strafvordering

Arrest van 19 februari 2019 (P.17.1229.N) met conclusie van advocaat-generaal L. Decreus

De eiseres, een vennootschap gevestigd in het Groothertogdom Luxemburg, betwistte op verzoek van de Belgische onderzoeksrechter verplicht te zijn de gegevens te verstrekken bedoeld in artikel 88bis, § 1 en § 2, Wetboek van Strafvordering en haar

⁵ Zie, in die zin, Cass. 25 mei 2011, AR [P.10.1111.F](#), AC 2011, nr. 349; Cass. 17 december 2015, AR [C.13.0194.N](#), AC 2015, nr. 761; Cass. 2 maart 2016, AR [P.15.0929.F](#), AC 2016, nr. 151 met concl. van advocaat-generaal D. Vandermeersch in *Pas.*.

⁶ Cass. 15 februari 2000, AR [P.98.0836.N](#), AC 2000, nr. 123; Cass. 21 maart 2017, [P.16.1031.N](#), AC 2017, nr. 198.

medewerking te verlenen aan de af luistermaatregel bedoeld in artikel 90^{quater}, § 2, van dat wetboek, beide bepalingen zoals hier van toepassing.

In zijn conclusie besluit het openbaar ministerie tot de vernietiging van het arrest met verwijzing op grond van een ambtshalve middel waarin wordt geoordeeld dat het arrest op grond van de vaststellingen die het bevat, niet wettig kan oordelen dat de eiseres een verstrekker van een elektronische communicatiedienst is in de zin van de artikelen 88bis en 90^{quater}, § 2, Wetboek van Strafvordering. De eiseres verschaft immers geen dienst, alleszins geen dienst die uit zijn aard tot gevolg heeft dat zij beschikt over data met betrekking tot de inhoud van de communicatie die de gebruikers via haar identificatiesoftware voeren.

Het Hof oordeelt dat die bepalingen de Belgische onderzoeksrechter toelaten om, in het kader van zijn gerechtelijk onderzoek, vanwege iedere operator van een elektronisch communicatienetwerk en iedere verstrekker van een elektronische communicatiedienst die zijn economische activiteit actief op consumenten in België richt, de daarin bedoelde informatieverstrekking of technische bijstand te vorderen met betrekking tot in België gevoerde elektronische communicatie, ongeacht de plaats waar die operator of verstrekker is gevestigd of waar de infrastructuur ligt die vereist is om gevolg te geven aan de vordering van de onderzoeksrechter.

Een dergelijke operator of verstrekker is immers onderworpen aan de Belgische wetgeving omwille van het enkele feit van zijn actieve deelname aan het economische leven in België. Bovendien vereist de hier bedoelde medewerkingsplicht geen interventie van de Belgische gerechtelijke overheid in het buitenland. Bijgevolg is de onderzoeksrechter niet ertoe gehouden een rechtshulpverzoek te richten aan de Staat waar die operator of vertrekker zijn vestiging of infrastructuur heeft en is hij niet gebonden door de wetgeving van dat land. Het Hof verwerpt het cassatieberoep.

Voorrecht van rechtsmacht – Opsporingshandelingen zonder opdracht van de procureur-generaal - Rechtmatigheid

Arrest van 26 november 2019 ([P.19.0604.N](#)) - schriftelijke conclusie van advocaat-generaal m.o. Bart De Smet

In deze zaak werd een advocaat, plaatsvervangend rechter op het ogenblik van de feiten, onder meer vervolgd wegens inbreuken op de Vlaamse Wooncode. De beklagde voerde aan dat de tegen hem gevoerde onderzoekshandelingen onrechtmatig waren omdat niet bleek dat zij waren verricht op last van de procureur-generaal.

Het Hof bevestigt dat ingeval van een wanbedrijf gepleegd door een door artikel 479 Wetboek van Strafvordering bedoelde persoon, zoals een plaatsvervangend rechter, de uitoefening van de strafvordering met inbegrip van de leiding van het opsporingsonderzoek, berust bij de procureur-generaal bij het hof van beroep.

Het Hof voegt daar evenwel aan toe dat het enkele feit dat met opsporing belaste ambtenaren, zoals de Wooninspecteur, opsporingshandelingen verrichten betreffende een dergelijk wanbedrijf zonder opdracht van de procureur-generaal, niet impliceert dat die onrechtmatig zijn. Enkel wanneer zij handelingen verrichten of blijven verrichten nadat zij weten dat de betrokkene over voorrecht van rechtsmacht beschikt,

handelen ze onrechtmatig. Het staat in de eerste plaats aan de houder van het voorrecht van rechtsmacht de ambtenaren daarop attent te maken.

Aangezien niet bleek dat de opsporingsambtenaren vóór de datum waarop de procureur-generaal de leiding nam van het opsporingsonderzoek, kennis hadden van de hoedanigheid van de beklaagde, was er geen reden om die opsporingshandelingen als onrechtmatig te bestempelen.

Vrijheidsbeneming

Uitlevering – Schorsing van de uitleveringsdetentie gedurende de uitvoeringsdetentie – Artikel 5 EVRM

Arrest van 28 mei 2019 ([P.19.0531.N](#))

De Procureur des Konings te Nador (Marokko) verleende een aanhoudingsmandaat met het oog op strafvervolgung tegen een man verdacht van inbreuken op de wetgeving inzake psychotrope stoffen en vroeg zijn uitlevering. Exequatur werd verleend en de man werd ter beschikking gesteld van de uitvoerende macht met het oog op uitlevering. Tijdens deze uitleveringsdetentie en nog vóór een beslissing over de uitlevering werd getroffen, werd een veroordeling tot een gevangenisstraf uitgesproken door een Belgische rechtbank ten uitvoer gelegd. In die periode, tijdens dewelke de man zowel ter beschikking van de uitvoerende macht stond als in strafuitvoeringdetentie was, verzocht hij om zijn invrijheidstelling op grond van artikel 5.1.f en 5.4 EVRM.

De kamer van inbeschuldigingstelling oordeelde dat het verzoek tot invrijheidstelling van meet af aan zonder voorwerp was, aangezien de detentie van de man in het kader van de uitlevering op het ogenblik van het verzoek vervangen was door strafuitvoeringdetentie. Hiertegen tekende de opgesloten vreemdeling cassatieberoep aan.

Het arrest oordeelt dat de opgesloten vreemdeling die ter beschikking staat van de uitvoerende macht, niettemin het recht heeft de rechter te vragen op korte termijn te beslissen over de wettigheid van zijn gevangenhouding en onder meer aan de rechter kan vragen te beoordelen of de termijn van de uitleveringsdetentie nog wel redelijk is.

De omstandigheid dat een vreemdeling ter beschikking staat van de uitvoerende macht en zich in uitleveringsdetentie bevindt, belet niet dat lastens hem een vrijheidsstraf kan worden ten uitvoer gelegd. Hij bevindt zich dan in strafuitvoeringdetentie. Deze schorst de uitleveringsdetentie.

De artikelen 5.1.f, 5.4 en 13 EVRM vereisen niet dat de vreemdeling die zich, hoewel nog steeds ter beschikking van de uitvoerende macht niet meer in uitleveringsdetentie bevindt, aan de rechter moet kunnen vragen om te beslissen over de wettigheid van zijn gevangenhouding ter fine van uitlevering. Het cassatieberoep wordt verworpen.

Voorlopige hechtenis – regeling rechtspleging – handhaving van de voorlopige hechtenis onder elektronisch toezicht – Grondwettelijk Hof – ongrondwettigheid ingevolge leemte in de wet – invulling door de rechter

Arrest van 29 oktober 2019, ([P.19.1036.N](#))

Artikel 132, 1°, van de wet van 5 februari 2016 tot wijziging van het strafrecht en de strafvordering en houdende diverse bepalingen inzake justitie (Potpourri II-wet) heeft artikel 26, § 3, Voorlopige Hechteniswet aangevuld met de volgende bepaling: *“Indien de verdachte in hechtenis onder elektronisch toezicht staat, kan de raadkamer bij een met redenen omklede beslissing de hechtenis onder elektronisch toezicht handhaven.”* Aldus heeft de wetgever bepaald dat de raadkamer ter gelegenheid van de regeling van de rechtspleging de voorlopige hechtenis onder elektronisch toezicht kon handhaven, maar voorzag hij niet erin dat de raadkamer bij de regeling van de rechtspleging kon beslissen om de voorlopige hechtenis welke werd uitgevoerd in een gevangenis te handhaven als een voorlopige hechtenis onder elektronisch toezicht.

Bij arrest nr. 148/2017 van 21 december 2017 vernietigde het Grondwettelijk Hof artikel 132, 1°, Potpourri II-wet in zoverre het de raadkamer, uitspraak doende in het stadium van de regeling van de rechtspleging, niet toelaat aan de inverdenkinggestelde die tijdens de voorlopige hechtenis in een strafinrichting verblijft, het voordeel van de voorlopige hechtenis onder elektronisch toezicht toe te kennen. Volgens het Grondwettelijk Hof:

- valt het niet te verantwoorden dat de onderzoeksgerechten in het stadium van de regeling van de rechtspleging niet kunnen beslissen een inverdenkinggestelde die tijdens de voorlopige hechtenis in een strafinrichting verblijft onder elektronisch toezicht te plaatsen, terwijl zij in hetzelfde stadium kunnen beslissen die modaliteit voor de uitvoering van de voorlopige hechtenis te handhaven ten aanzien van een inverdenkinggestelde die reeds onder elektronisch toezicht staat en zij eveneens kunnen beslissen de inverdenkinggestelde die tot dan in voorlopige hechtenis was, in voorkomend geval onder voorwaarden, in vrijheid te stellen;
- zijn de onderzoeksgerechten bij de regeling van de rechtspleging immers bevoegd om uitspraak te doen over het al dan niet handhaven van de voorlopige hechtenis in een strafinrichting of onder elektronisch toezicht en te onderzoeken of het op dat ogenblik verantwoord is de betrokkene in voorlopige hechtenis te houden en onder welke modaliteiten;
- is het niet verantwoord dat de onderzoeksgerechten, wanneer zij bij die gelegenheid vaststellen dat de inverdenkinggestelde voldoet aan de voorwaarden om het elektronisch toezicht te genieten, niet kunnen beslissen hem die modaliteit toe te kennen.

Het staat aan de rechter elke leemte in de wet waarvan het Grondwettelijk Hof de ongrondwettigheid heeft vastgesteld in te vullen, alsook elke leemte die hieruit voortvloeit, wanneer de rechter aan die leemten in het kader van de bestaande wetsbepalingen kan verhelpen om de wet in overeenstemming te brengen met de artikelen 10 en 11 Grondwet.

Voorlopige hechtenis – regeling rechtspleging – handhaving van de voorlopige hechtenis uitgevoerd in de gevangenis – vervangen door elektronisch toezicht – geen hoger beroep van het openbaar ministerie

Arrest van 29 oktober 2019, ([P.19.1036.N](#))

De voorlopige hechtenis uit te voeren in de gevangenis en de voorlopige hechtenis onder elektronisch toezicht zijn uitvoeringsmodaliteiten van een daadwerkelijke voorlopige hechtenis. De voorlopige hechtenis onder elektronisch toezicht is te onderscheiden van de invrijheidstelling al dan niet onder voorwaarden. Artikel 26 Voorlopige Hechteniswet bepaalt de beslissingen die de raadkamer betreffende de voorlopige hechtenis kan nemen bij de regeling van de rechtspleging.

Uit artikel 26, § 4, Voorlopige Hechteniswet volgt dat het openbaar ministerie hoger beroep kan instellen indien uit de beschikking van de raadkamer de invrijheidstelling van de in verdenking gestelde volgt.

Het openbaar ministerie kan evenwel geen hoger beroep instellen tegen de beslissing van de raadkamer tot handhaving van de voorlopige hechtenis uit te voeren in een gevangenis.

Uit artikel 26, § 4, Voorlopige Hechteniswet volgt dat ook tegen de beslissing tot handhaving van de voorlopige hechtenis onder elektronisch toezicht door het openbaar ministerie geen hoger beroep kan worden ingesteld.

De invulling van de uit het arrest nr. 148/2017 van 21 december 2017 van het Grondwettelijk Hof voortvloeiende leemte, als gevolg van de vernietiging van artikel 132, 1°, Potpourri II-wet, om binnen het bestaande wettelijk kader van artikel 26 Voorlopige Hechteniswet aan de vastgestelde ongrondwettigheid te verhelpen vereist niet dat de rechter aanneemt dat het openbaar ministerie hoger beroep kan instellen tegen de beslissing van de raadkamer om bij de regeling van de rechtspleging bij afzonderlijke beschikking te beslissen dat de voorlopige hechtenis die tot dan in een gevangenis werd uitgevoerd, verder zal worden uitgevoerd onder elektronisch toezicht.

Voorlopige invrijheidstelling – Verzoekschrift per fax – Beginpunt termijn

Arrest van 26 november 2019 ([P.19.1147.N](#)) schriftelijke conclusie van advocaat-generaal m.o. Bart De Smet

In deze zaak verzond de eiser zijn verzoek tot voorlopige invrijheidstelling per fax naar de griffie van het hof van beroep te Gent. In zijn arrest van 3 september 2019 oordeelde het hof dat een dergelijk verzoekschrift per faxbericht kan worden neergelegd. De eiser voerde aan dat het hof van beroep laattijdig uitspraak deed over dit verzoek, met name meer dan vijf na de datum van ontvangst van de fax ter griffie (artikel 27, § 3, Voorlopige Hechteniswet).

Het Hof verduidelijkt dat wanneer, zoals *in casu*, een verzoekschrift per fax is ingediend na het sluitingsuur van de griffie (16u), de termijn van vijf dagen om uitspraak te doen over dat verzoek begint te lopen op de dag waarop de ontvangst van de fax op de griffie wordt vastgesteld binnen de openingsuren van de griffie. Deze beslissing wordt gesteund op artikel 52, tweede lid, Gerechtelijk Wetboek, dat bepaalt

dat een handeling enkel op geldige wijze ter griffie kan worden verricht op de dagen en uren waarop de griffie toegankelijk moet zijn voor het publiek, tenzij deze handeling elektronisch wordt uitgevoerd.

Vermits het verzoekschrift op vrijdag 8 november 2019 per fax is overgemaakt om 18u35, is de beslissing van 14 november 2019 die vaststelt dat de termijn van vijf dagen pas is aangevangen op dinsdag 12 november 2019 (vermits 11 november een wettelijke feestdag is), naar recht verantwoord.

Vonnisgerechten

Vonnissen en arresten – Algemeen – Hof van beroep – Samenstelling van de zetel – Rechter bij de rechtbank – Opdracht – Vaststelling – Artikel 99ter Gerechtelijk Wetboek

Arrest van 13 november 2019 ([P.19.0267.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal M. Nolet de Brauwere

Een beklagde, die schuldig is bevonden aan verschillende misdrijven, verwijt het hof van beroep dat het bij de uitspraak van zijn arrest was samengesteld uit een rechter bij de rechtbank van eerste aanleg, terwijl geen enkel processtuk vermeldt dat die magistraat op regelmatige wijze de opdracht daartoe had ontvangen.

Volgens het Hof hoeft het bestaan van de opdracht van een dergelijke magistraat enkel te worden vastgesteld, zonder dat de beschikking van de eerste voorzitter van het hof van beroep die deze maatregel uitvaardigt of het afschrift ervan bij de processtukken moet worden gevoegd en zonder dat de redenen van die beslissing, die vaststellen dat de voorwaarden van de opdracht zijn vervuld, dienen te worden weergegeven⁷.

Wat dat betreft volstaat de authentieke vermelding, onderaan het bestreden arrest, van de opdracht als bewijs van het bestaan van die opdracht⁸.

Rechtsmiddelen

Hoger beroep – Verstekvonnis – Exploot van betekening – Geen informatie betreffende de regels om hoger beroep in te stellen – Laattijdig hoger beroep – Recht op een eerlijk proces

Arrest van 30 januari 2019 ([P.18.0321.F](#)) en de conclusie van advocaat-generaal D. Vandermeersch

Een beklagde werd door de politierechtbank bij verstek veroordeeld. Zijn verzet werd ongedaan verklaard omdat hij niet op de rechtszitting was verschenen en daar niet werd vertegenwoordigd. Dit vonnis werd aan de woonplaats van de eiser

⁷ Inzake de vervanging, door een advocaat, van de verhinderde rechters (artikel 322 Gerechtelijk Wetboek), zie Cass. 11 september 2007, AR [P.07.0146.N](#), AC 2007, nr. 396; Cass. 11 december 1984, AC 1984-85, nr. 224.

⁸ Zie, in dezelfde zin, m.b.t. de vaststelling van de onmogelijkheid, voor een rechter, om het arrest te ondertekenen waarover hij mede heeft beraadslaagd, Cass. 15 mei 2019, AR [P.19.0168.F](#), AC 2019, nr. 288.

betekend, die vervolgens meer dan een jaar later hoger beroep instelde. Die beklagde voerde voor de rechtbank in hoger beroep aan dat zijn hoger beroep met toepassing van artikel 6 EVRM ontvankelijk moest worden verklaard. Volgens hem kon, evenmin als aan de verzetprocedure, geen enkele uitwerking worden verleend aan het exploit van betekening van het beroepen vonnis, aangezien dat stuk de vormvoorschriften en de termijn niet vermeldde om hoger beroep in te stellen. De rechtbank in hoger beroep wees dat verweer af en verklaarde het hoger beroep niet-ontvankelijk wegens laattijdigheid.

Volgens het Hof houdt het gebrek aan informatie betreffende de regels om hoger beroep in te stellen tegen een verstekvonnis niet noodzakelijk in dat het hoger beroep van de beklagde ontvankelijk moet worden verklaard zonder beperking in de tijd. Dienaangaande verwijst het naar de criteria van de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, volgens welke de rechter rekening kan houden met elementen zoals het feit dat de appellant al dan niet onachtzaam heeft gehandeld, de omstandigheid dat de beslissing waartegen het rechtsmiddel werd ingesteld voorzienbaar was of het feit dat betrokkene werd bijgestaan door een advocaat.

Volgens de rechtbank in hoger beroep werd het beroepen vonnis bij verstek gewezen na het tweede niet-verschijnen van de beklagde, dat aan hemzelf te wijten was. De beslissing om het verzet ongedaan te verklaren was compleet voorzienbaar, omdat ze beantwoordde aan het geval bedoeld in artikel 187, § 6, 2°, Wetboek van Strafvordering. Ten slotte stelt het bestreden vonnis vast dat toen de beklagde de verzetprocedure heeft ingeleid, hij door een raadsman werd bijgestaan. Hij kan dus niet beweren dat zijn recht op toegang tot de rechter werd miskend.

Het Hof neemt aan dat de appelrechters, op grond van die overwegingen, niet verplicht waren om, uit hoofde van het recht op een eerlijk proces, het laattijdig hoger beroep van de beklagde ontvankelijk te verklaren.

Ondertekening van het grievenformulier – Eigen maken van grieven

Arrest van 5 maart 2019 (P.18.1222.N)

De eiser tekende hoger beroep aan vanuit de gevangenis. Zijn raadsman legde ter griffie een grievenformulier neer dat op voorhand machinaal was ingevuld met de aangekruiste grieven en de naam van een advocaat optredend in plaats van een andere advocaat. Het grievenformulier was echter niet ondertekend en daarom verklaarde het hof van beroep eisers hoger beroep vervallen.

Voor het Hof voerde de eiser aan dat uit de voormelde gegevens bleek dat zijn advocaat zich de grieven eigen had gemaakt, zodat het hof van beroep zijn hoger beroep niet vervallen kon verklaren. Bovendien waren de gevolgen van de vervallenverklaring hier dramatisch voor de eiser, wat het hof van beroep des te meer ervan had moeten weerhouden die sanctie uit te spreken.

Het Hof oordeelt dat uit de tekst van artikel 204, eerste lid, tweede zin, Wetboek van Strafvordering en de algemene economie van de ermee beoogde regeling volgt dat de sanctie op de niet-ondertekening van het grievenformulier in de regel bestaat in het verval van het hoger beroep. Het is immers door de ondertekening van dat formulier

dat de appellant of zijn raadsman aangeeft dat hij zich de erin vermelde grieven eigen maakt.

Die sanctie is slechts uitzonderlijk niet van toepassing, namelijk indien het op grond van de specifieke feiten van het geval vaststaat dat de appellant of zijn raadsman, ondanks het gebrek aan formele ondertekening van het grievenformulier, zich de erin vermelde grieven toch eigen heeft gemaakt. De appelrechter oordeelt daarover onaantastbaar. Het Hof oefent enkel een marginale controle uit.

De voormelde regels hebben een algemene draagwijdte. De toepassing ervan door de appelrechter staat niet in functie van de ernst van de gevolgen van de vervallenverklaring van het hoger beroep voor de appelland.

Op grond van de redenen die het bevat, kon het hof van beroep oordelen dat de eiser of zijn raadsman zich de in het grievenformulier aangeduide grieven niet eigen heeft gemaakt en de eiser bijgevolg vervallen verklaren van zijn hoger beroep. Het cassatieberoep wordt verworpen.

Hoger beroep – Incidenteel beroep – Vonnis op tegenspraak – Hoger beroep van de procureur des Konings tussen de twintigste en dertigste dag van de termijn – Geen bijkomende beroepstermijn voor de beklagde – Grondwet – Schending – Gevolgen

Arrest van 11 september 2019 ([P.18.0715.F](#))

Een beklagde werd door de correctionele rechtbank op tegenspraak veroordeeld. Vóór het verstrijken van de beroepstermijn stelde hij tegen die beslissing geen hoger beroep in. Het openbaar ministerie daarentegen stelde wel hoger beroep in, beperkt tot bepaalde beschikkingen van het beroepen vonnis. Ondanks de vraag van de verdediging werd de raadsman van de beklagde van dat initiatief, dat op de laatste dag van de termijn is geschied, niet in kennis gesteld.

Eens de beklagde over dat hoger beroep in kennis was gesteld, stelde hij op zijn beurt hoger beroep in, doch buiten termijn, waarbij hij met name, ter verantwoording van die laattijdigheid, overmacht aanvoerde. Het hof van beroep verwierp dat middel en oordeelde dat het hoger beroep laattijdig en dus niet ontvankelijk was.

Met een eerste arrest⁹ verwierp het Hof het middel dat aanvoerde dat de beklagde door de beslissing van het openbaar ministerie om *in extremis* hoger beroep in te stellen was verrast. Het Hof stelde vervolgens een prejudiciële vraag aan het Grondwettelijk Hof, met verzoek zich uit te spreken over de grondwettigheid van de wettelijke regeling die een verschil in behandeling invoert tussen de beklagde en het openbaar ministerie wanneer de beklagde in hoger beroep wordt gedagvaard, waarbij het openbaar ministerie, ingeval de beklagde hoger beroep instelt, overeenkomstig artikel 203, § 1, tweede lid, van het Wetboek van Strafvordering, over een bijkomende termijn van tien dagen beschikt om incidenteel een dergelijk beroep in te stellen, terwijl de beklagde niet over die mogelijkheid beschikt.

Bij arrest nummer 96/2019 van 6 juni 2019 beantwoordde het Grondwettelijk Hof de voormelde vraag en besliste het dat dit verschil in behandeling de artikelen 10 en 11

⁹ Cass. 24 oktober 2018, AR [P.18.0715.F](#), AC 2018, nr. 584.

van de Grondwet schendt wanneer het openbaar ministerie hoger beroep instelt tussen de twintigste en dertigste dag die volgen op het op tegenspraak gewezen vonnis en met name wanneer dat hoger beroep tot bepaalde telastleggingen of tot de op te leggen straf is beperkt, aangezien de in het geding zijnde bepalingen aldus het recht van verdediging van de beklaagde onevenredig beperken.

Na verwijzing van de zaak heeft het Hof, zoals het Grondwettelijk Hof daartoe verzocht, aan de aldus vastgestelde ongrondwettigheid willen verhelpen.

Het Hof beslist aldus dat het bestreden arrest niet naar recht heeft kunnen beslissen dat het incidenteel beroep van de beklaagde, dat op 27 november 2017 is ingesteld, dit is buiten de termijn van dertig dagen te rekenen van de dag waarop het beroepen vonnis op 23 oktober 2017 werd uitgesproken, laattijdig was, terwijl het openbaar ministerie op 22 november 2017 een beperkt hoger beroep had ingesteld tegen die beslissing, hetzij de dertigste dag van de termijn om hoger beroep in te stellen en dat het hoger beroep van de beklaagde binnen de tien dagen na dat hoofdberoep was ingesteld.

Het bestreden arrest wordt verbroken, alsook het arrest over de schuldvraag dat uit de eerste beslissing voortvloeit.

Straf en strafuitvoering

Schriftelijke vordering tot verbeurdverklaring

Arrest van 29 januari 2019 ([P.18.0422.N](#))

Dit arrest wordt besproken in de categorie “Strafprocedure – Algemeen”.

Verval van het recht tot sturen – Verjaring – Stuiting – Daad van materiële uitvoering

Arrest van 30 januari 2019 ([P.18.0322.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal D. Vandermeersch

Een beklaagde werd door de politierechtbank op 18 mei 2011 bij verstek veroordeeld tot een geldboete van honderdvijftig euro en een verval van het recht tot sturen gedurende drie maanden, waarbij zijn herstel in dat recht afhankelijk werd gesteld van het slagen voor het theoretisch en praktisch examen en een medisch en psychologisch onderzoek. Het vonnis werd op 3 augustus 2011 aan het parket betekend. Meer dan vijf jaar verstrijken en op 30 december 2016 tekende hij tegen dat vonnis verzet aan. Naast de kwestie van de verjaring van de straf, ging het voor de beklaagde erom het verval van het recht tot sturen in vraag te stellen en, via die straf, de niet-uitgewiste veiligheidsmaatregel die ermee gepaard ging (de examens/onderzoeken). Hij voerde aan dat het parket hem op 14 maart 2012 een waarschuwing had ter kennis gebracht met als voorwerp de uitvoering van het bij verstekvonnis van 18 mei 2011 opgelegde verval van het recht tot sturen en dat die daad een verjaringstuitende daad opleverde, zodat de straf op het ogenblik van het verzet niet verjaard was. De rechtbank in hoger beroep volgde hem niet, reden waarom hij cassatieberoep heeft ingesteld.

Vooreerst herinnert het Hof eraan dat de verjaringstermijn van de bijkomende straffen die van de hoofdstraf volgt. Daaruit volgt dat de straf van verval van het recht tot sturen, als bijkomende straf van een correctionele straf, tegelijk met de hoofdstraf verjaart, in dit geval vijf jaar. Die termijn is vatbaar voor stuiting zodat de reeds verlopen termijn tenietgaat en een nieuwe termijn van dezelfde duur begint te lopen.

Wat moet evenwel onder daad van stuiting van de verjaring van de straf worden begrepen? Volgens het Hof is een daad van stuiting elke daad van materiële uitvoering, vrijwillig dan wel gedwongen, die een begin of een deel van de uitvoering van die straf uitmaakt. Dat is niet het geval bij een loutere voorbereidingshandeling gericht op de uitvoering. De verjaring van de straf kan bijgevolg niet worden gestuit door het bericht uitgaande van de overheid en waarvan kennis wordt gegeven aan de overtreder met het oog op de uitvoering van die straf, zoals het bericht van het openbaar ministerie aan de veroordeelde ingevolge een vonnis dat een verval van het recht tot sturen oplegt.

Levenslange opsluiting – Strafvuiteringsmodaliteiten gewijzigd na heropening van de rechtspleging – Toepassing van de wet in de tijd

Arrest van 26 maart 2019 ([P.19.0219.N](#))

Bij arrest van 26 september 2006 veroordeelde het hof van assisen de eiser tot levenslange opsluiting wegens moord, gepleegd op 25 augustus 2003. Bij arrest van 17 februari 2015 besloot het Europees Hof voor de Rechten van de Mens tot een schending van artikel 6.1 EVRM. Bij arrest van 16 juni 2015 beval het Hof de heropening van de rechtspleging, trok het zijn arrest van 30 januari 2007 in, vernietigde het het arrest van het hof van assisen van 26 september 2006 in zoverre het uitspraak deed over de strafvordering en verwees het de zaak naar een anders samengesteld hof van assisen. Bij verstekarrest van 29 juni 2016 veroordeelde dat hof van assisen de eiser wederom tot levenslange opsluiting. Op zijn verzet veroordeelde dat hof van assisen bij arrest op tegenspraak van 28 april 2017 de eiser opnieuw tot levenslange opsluiting.

Ten tijde van de feiten was artikel 2, tweede lid, van de wet van 5 maart 1998 betreffende de voorwaardelijke invrijheidsstelling van toepassing, dat bepaalde dat die invrijheidsstelling alleen kon worden verleend wanneer de levenslang veroordeelde 10 jaar van zijn straf had ondergaan en voldeed aan een aantal andere voorwaarden. Vervolgens behield artikel 25, § 2, c, Wet Strafvuitering die tijdsvoorwaarde, maar verleende het aan levenslang gestraften een recht op voorwaardelijke invrijheidsstelling mits het ontbreken van tegenaanwijzingen. Die bepaling is gewijzigd bij wet van 17 maart 2013, in werking getreden op 19 maart 2013. Het gewijzigde artikel behield het bedoelde recht, maar verlengde de tijdsvoorwaarde tot 15 jaar. Krachtens artikel 21 van de wet van 17 maart 2013 blijft artikel 25, § 2, c (oud), Wet Strafvuitering bij wijze van overgangsmaatregel van kracht voor de veroordelingen die in kracht van gewijsde zijn getreden vóór de inwerkingtreding van die wet.

Het bestreden vonnis verklaarde eisers verzoek tot voorwaardelijke invrijheidsstelling niet ontvankelijk omdat de eiser nog niet voldeed aan de tijdsvoorwaarde van 15 jaar.

Daarbij hield de strafuitvoeringsrechtbank rekening met eisers veroordeling op 28 april 2017, die dateert van na de wetwijziging van 17 maart 2013.

In zijn middelen voerde de eiser aan dat hij valt onder de tijdsvoorwaarde die gold op het moment van de feiten op 25 augustus 2003, dan wel op het moment van zijn veroordeling op 26 september 2006. Volgens de eiser geeft de strafuitvoeringsrechtbank, door de toepassing van artikel 25, § 2, c (nieuw), Wet Strafuitvoering aan de levenslange straf opgelegd op 28 april 2017 een invulling die zwaarder is dan de invulling ervan op het moment van de veroordeling van 26 september 2006. De toepassing van de nieuwe bepaling houdt immers een aanzienlijke verzwaring van eisers detentietoestand in. De op 26 september 2006 geldende strafuitvoeringsregeling is daarentegen een verworven recht waaraan de latere heropening van de rechtspleging geen afbreuk doet. Bovendien moet de straf worden vergeleken met deze die van toepassing was ten tijde van de feiten, toen de eiser de wijziging van de draagwijdte van die straf niet kon voorzien. De eiser vraagt ook twee prejudiciële vragen te stellen aan het Grondwettelijk Hof. Daarbij vergelijkt hij de toestand, eensdeels, van veroordeelden vóór en na de inwerkingtreding van de wet van 17 maart 2013 en, anderdeels, van veroordeelden die wel of niet een heropening van de rechtspleging hebben verkregen.

Het Hof oordeelt dat het verbod voor de rechter om een wet die een zwaardere straf bepaalt toe te passen op feiten gepleegd vóór de inwerkingtreding van de nieuwe wet, niet alleen geldt voor wetten die in strafsancities voorzien, maar ook voor wetten die reeds door de rechter opgelegde strafsancities herdefiniëren of wijzigen. Rekening houdend met die premisse, verwerpt het arrest het cassatieberoep op de volgende gronden.

De straf op de misdaad moord is sinds de feiten steeds levenslange opsluiting geweest, zodat de op die misdaad gestelde straf niet is verzwaaard. Het hof van assisen heeft aan de eiser ook geen zwaardere straf opgelegd aangezien de opgelegde straffen gelijk zijn. Bovendien kan de eiser zich niet beroepen op zijn veroordeling bij het arrest van 26 september 2006, aangezien dat onbestaande is ingevolge de vernietiging ervan bij het arrest van het Hof van 16 juni 2015. Dat die vernietiging volgt op de heropening van de rechtspleging, doet daaraan geen afbreuk. Het arrest van 26 september 2006 doet dan ook voor de eiser geen recht ontstaan op de toepassing van de alsdan geldende strafuitvoeringsmodaliteiten.

De strafuitvoeringsrechtbank schendt geen verdrags- of wetsbepaling door het arrest van 28 april 2017 als temporeel uitgangspunt te nemen om de toelaatbaarheidsdatum van de voorwaardelijke invrijheidsstelling te bepalen, aangezien die rechtbank daarmee de aan de eiser opgelegde straf niet herdefinieert of wijzigt en hem ook geen zwaardere straf oplegt dan deze die van toepassing was ten tijde van de feiten. De wet van 17 maart 2013 wijzigt immers niet de op het misdrijf gestelde straf, maar enkel de wijze waarop de straf wordt ten uitvoer gelegd. Het bepaalt namelijk enkel de tijdsvoorwaarde en de rechtsgrond op grond waarvan de levenslang gestrafte de voorwaardelijke invrijheidsstelling kan verkrijgen. Het hof van assisen kon bij het opleggen van de straf van levenslange opsluiting bij haar arrest van 28 april 2017 overigens rekening houden met de wijziging van artikel 25, § 2, c, Wet Strafuitvoering bij artikel 4 van de wet 17 maart 2013.

De prejudiciële vragen waarvan de eerste niet-vergelijkbare toestanden vergelijkt en de tweede in wezen beoogt het oordeel van het Hof voor te leggen aan het Grondwettelijk Hof, worden niet gesteld.

Bescherming van de maatschappij – Internering – Kamer voor de bescherming van de maatschappij – Invrijheidstelling – Artikel 66 Interneringswet – Artikelen 5.1.e en 5.4 EVRM

Arresten van 9 april 2019 ([P.19.0273.N](#)) en 11 juni 2019 ([P.19.0524.N](#))

In de zaak met het rolnummer P.19.0273.N werd, bij beschikking van 28 april 2017 van de raadkamer van de rechtbank van eerste aanleg Oost-Vlaanderen, afdeling Dendermonde, de internering gelast van een geesteszieke delinquent. Op 27 februari 2019 verzocht hij de kamer voor de bescherming van de maatschappij om de opheffing van zijn internering op grond van artikel 5.4 EVRM, met als reden dat hij niet meer geestesziek zou zijn.

De kamer voor de bescherming van de maatschappij van de strafuitvoeringsrechtbank Gent oordeelde in een vonnis van 12 maart 2019 dat de controle van de wettigheid van de internering reeds werd gedaan bij voormelde beschikking van de raadkamer en dat een verzoek om deze beoordeling een tweede maal te laten gebeuren door de kamer voor de bescherming van de maatschappij een onjuiste toevoeging is aan artikel 5.4 EVRM en weigerde aldus eisers geestestoestand te onderzoeken of te laten onderzoeken.

Op het cassatieberoep ingesteld door de geïnterneerde verbreekt het Hof deze beslissing. In het arrest van 9 april 2019 oordeelt het Hof dat gelet op het korte tijdsverloop tussen de interneringsbeslissing en de eerste beslissing van de kamer voor de bescherming van de maatschappij over de wijze van uitvoering van de interneringsbeslissing, deze kamer op dat ogenblik niet kan worden verplicht zich uit te spreken over het bestaan van een geestesstoornis nu die moet worden geacht nog steeds aanwezig te zijn. Bij de volgende beslissingen over de verdere tenuitvoerlegging van de internering, die in beginsel uiterlijk binnen het jaar moeten gebeuren, dient zij dit, op verzoek van de geïnterneerde, wel te doen.

Bij de beoordeling van de aanvoering van een geïnterneerde dat hij niet langer meer is getroffen door een geestesstoornis, is de kamer voor de bescherming van de maatschappij, gelet op haar multidisciplinaire samenstelling en rekening houdend met de wettelijk te verlenen adviezen onder meer op psychosociaal-psychiatrisch vlak, niet steeds verplicht om overeenkomstig artikel 51, § 2, Interneringswet een aanvullend forensisch psychiatrisch onderzoek te bevelen, maar oordeelt zij onaantastbaar of die beoordeling een dergelijk onderzoek vergt.

Indien blijkt dat de geestesstoornis weliswaar voldoende is gestabiliseerd, maar er nog steeds redelijkerwijze te vrezen is dat de geïnterneerde persoon, al dan niet ten gevolge van zijn geestesstoornis, eventueel in samenhang met andere risicofactoren, opnieuw door artikel 9, § 1, 1°, Interneringswet bedoelde misdrijven zal plegen, kan de kamer voor de bescherming van de maatschappij de definitieve invrijheidstelling niet toekennen.

Indien blijkt dat de toestand van de geïnterneerde dermate is geëvolueerd dat niet langer sprake is van een geestesstoornis, komt het aan de kamer voor de bescherming van de maatschappij toe te oordelen of, in het licht van het risico op het opnieuw plegen van door artikel 9, § 1, 1°, Interneringswet bedoelde misdrijven, alsook rekening houdend met de doelstellingen van artikel 5.1.e) EVRM, een plaatsing nog wel noodzakelijk is en of het voormelde risico niet kan worden weggenomen door minder verdergaande uitvoeringsmaatregelen van de internering, zoals een invrijheidstelling op proef.

Indien blijkt dat de toestand van de geïnterneerde dermate is geëvolueerd dat niet langer sprake is van een geestesstoornis en er niet langer redelijkerwijze te vrezen is dat de geïnterneerde door artikel 9, § 1, 1°, Interneringswet bedoelde misdrijven zal plegen, moet de kamer voor de bescherming van de maatschappij aan de geïnterneerde een definitieve invrijheidsstelling toekennen, zelfs al is de door artikel 42, § 1, Interneringswet bepaalde proefperiode van minimum drie jaar nog niet verstreken. Artikel 66 Interneringswet, in die zin gelezen dat een geïnterneerde die aan de voormelde voorwaarden voldoet slechts in aanmerking komt voor een definitieve invrijheidsstelling na het verstrijken van deze proeftermijn, is immers niet verenigbaar met artikel 5.1.e en 5.4 EVRM.

Op verwijzing bij voormeld arrest van 9 april 2019, besliste de kamer voor de bescherming van de maatschappij van de strafuitvoeringsrechtbank Gent, anders samengesteld, na te hebben vastgesteld dat er geen sprake is van een geestesstoornis en er dus niet langer redelijkerwijze te vrezen is dat de geïnterneerde door artikel 9, § 1, 1°, Interneringswet bedoelde misdrijven zal plegen, tot de definitieve invrijheidstelling van de eiser.

Het cassatieberoep van het openbaar ministerie tegen dat vonnis werd bij arrest van 11 juni 2019, gekend onder het rolnummer P.19.0524.N, verworpen.

Het openbaar ministerie voerde onder meer aan dat het vonnis onterecht een voorwaarde toevoegt aan artikel 66 Interneringswet door uit het arrest van het Hof van 9 april 2019 af te leiden dat een definitieve invrijheidstelling mogelijk is bij een plaatsing, hetgeen inhoudt dat de procedures en het onderscheid dat de Interneringswet bevat tussen een plaatsing enerzijds en een invrijheidstelling op proef anderzijds, niet langer kunnen worden toegepast. De invrijheidstelling op proef is immers niet bedoeld voor geïnterneerden onder een plaatsingstatuut.

Het Hof verfijnt zijn rechtspraak verwoord in het arrest van 9 april 2019 en oordeelt dat uit de artikelen 5.1 en 5.4 EVRM volgt dat indien blijkt dat de toestand van de geïnterneerde dermate is geëvolueerd dat niet langer sprake is van een geestesstoornis en er niet langer redelijkerwijze te vrezen is dat de geïnterneerde door artikel 9, § 1, 1°, Interneringswet bedoelde misdrijven zal plegen, de kamer voor de bescherming van de maatschappij aan de geïnterneerde een definitieve invrijheidstelling moet toekennen, zelfs al is de door artikel 42, § 1, Interneringswet bepaalde proefperiode nog niet verstreken. Artikel 66 Interneringswet, in die zin gelezen dat een geïnterneerde die aan de voormelde voorwaarden voldoet slechts in aanmerking komt voor een definitieve invrijheidstelling na het verstrijken van de proeftermijn, is immers niet verenigbaar met artikel 5.1.e) en 5.4 EVRM.

Het is daarbij zonder belang of de geïnterneerde is geplaatst of overgeplaatst overeenkomstig artikel 19 Interneringswet in een inrichting als bedoeld door artikel 3, 4°, b), c) en d), Interneringswet dan wel op proef in vrijheid werd gesteld als bedoeld in artikel 25 van die wet. Dat op de plaatsing of overplaatsing en de invrijheidstelling op proef andere regels en procedures van toepassing zijn, belet niet dat uit artikel 5.1.e) en 5.4 EVRM volgt dat indien de kamer voor de bescherming van de maatschappij ter gelegenheid van de beslissingen over de verdere tenuitvoerlegging van de internering wordt verzocht zich uit te spreken over het nog aanwezig zijn van een geestesziekte bij de geïnterneerde en over de vraag of nog redelijkerwijze te vrezen is dat de geïnterneerde door artikel 9, § 1, 1°, Interneringswet bedoelde misdrijven zal plegen en de kamer van oordeel is dat dit niet het geval is, zij een definitieve invrijheidstelling moet bevelen.

Het Hof oordeelt verder dat de artikelen 67 en 68 Interneringswet niet van toepassing zijn indien de kamer voor de bescherming van de maatschappij beslist tot de definitieve invrijheidstelling van de geïnterneerde na te hebben vastgesteld dat een geïnterneerde niet langer geestesziek is en er redelijkerwijze niet te vrezen is dat hij door artikel 9, § 1, 1°, Interneringswet bedoelde misdrijven zal plegen.

Bescherming van de maatschappij – Internering – Artikel 5.1 EVRM – Recht op gepaste zorg binnen redelijke termijn – Verzoek tot onmiddellijke invrijheidstelling

Arrest van 23 april 2019 ([P.19.0307.N](#))

Een wegens het opzettelijk toebrengen van slagen en verwondingen vervolgde beklaagde werd door de correctionele rechtbank geïnterneerd.

Na verschillende invrijheidstellingen op proef, welke werden doorkruist door herval in druggebruik en ontvluchtingen waardoor het behandelparcours werd afgebroken, vroeg de geïnterneerde aan de kamer voor de bescherming van de maatschappij zijn onmiddellijke invrijheidstelling en in ondergeschikte orde zijn plaatsing in een medium-security instelling. In conclusie voerde hij aan dat hij inmiddels acht maanden werd gedetineerd en dat hem in de inrichting voor de bescherming van de maatschappij te Merksplas geen adequate zorg, waarop hij binnen een redelijke termijn recht heeft, werd gegeven.

De kamer voor de bescherming van de maatschappij wees deze verzoeken af en oordeelde dat de internering overeenkomstig de Interneringswet wordt uitgevoerd in een door de federale overheid georganiseerde inrichting en dat niet wordt aangetoond dat de geïnterneerde geen adequate zorg zou krijgen.

In zijn cassatieberoep voerde de geïnterneerde aan dat de bestreden beslissing zijn recht op zorg binnen een redelijke termijn miskende en meer bepaald zijn recht tot vrijheidsberoving in een hospitaal, kliniek of aangepaste instelling waarbij hij tegelijkertijd therapeutisch ten laste wordt genomen met het oog op zijn re-integratie in de maatschappij.

Het Hof stelt vooreerst dat de artikelen 5.1.e, 5.4 en 13 EVRM geen verplichting inhouden tot onverwijld plaatsing van de geïnterneerde persoon in een aangepaste instelling waar hij gepaste zorg ontvangt. Dit moet binnen redelijke termijn gebeuren, ook voor een geïnterneerde die reeds een of meerdere keren heeft genoten van

uitvoeringsmodaliteiten, maar die wegens het mislukken ervan opnieuw dient te worden opgesloten. De redelijkheid van de termijn waarbinnen de geïnterneerde volgens de omstandigheden van de zaak terug in een aangepaste instelling moet worden geplaatst waar hij de meest gepaste zorg ontvangt, kan niet in absolute termen worden uitgedrukt en hangt onder meer af van de aard van de geestesziekte, de mogelijke behandelwijzen, de wijze waarop de uitvoering van de internering in het verleden is verlopen, de beschikbaarheid van voorzieningen die zijn gericht op de specifieke noden van de geïnterneerde en de bereidheid van de geïnterneerde om mee te werken met voorgestelde behandelingen.

Het Hof beslist dat de bestreden beslissing voldoet aan de toetsing van de internering aan deze criteria en verwerpt bijgevolg het cassatieberoep.

Bescherming van de maatschappij – Internering – Uitvoering – Hoogdringendheid – Onrechtmatigheid van de vrijheidsberoving – Artikel 5.1. en 5.4 EVRM – Geen definitieve invrijheidstelling mogelijk

Arrest van 14 mei 2019 ([P.19.0398.N](#))

Een geïnterneerde verzocht in het kader van de procedure bij hoogdringendheid aan de kamer voor de bescherming van de maatschappij hem definitief in vrijheid te stellen op grond van artikel 5.1.e EVRM.

Artikel 54, § 1, Interneringswet laat de kamer voor de bescherming van de maatschappij toe om bij hoogdringendheid een beslissing te nemen over een verzoek tot overplaatsing van de geïnterneerde en tot het toekennen van een uitgaansvergunning, zoals bedoeld in artikel 20, § 2, 3°, verlop, beperkte detentie, elektronisch toezicht, invrijheidstelling op proef en vervroegde invrijheidstelling met het oog op verwijdering van het grondgebied of met het oog op overlevering. De kamer voor de bescherming van de maatschappij die uitspraak doet op grond van deze bepalingen kan de definitieve invrijheidstelling van de geïnterneerde niet bevelen.

Uit de artikelen 5.1.e, 5.4 en 13 EVRM volgt niet dat een geïnterneerde die voorhoudt dat zijn vrijheidsberoving onrechtmatig is, op grond van de door artikel 54 Interneringswet bepaalde procedure van hoogdringendheid om zijn definitieve invrijheidstelling zou moeten kunnen verzoeken. Hij kan dit doen ter gelegenheid van de periodieke beoordeling door de kamer voor de bescherming van de maatschappij van het beheer van de internering, die uiterlijk binnen het jaar moet tussenkomen, en dus na de eerste beslissing over de wijze van uitvoering van de interneringsbeslissing¹⁰.

Strafuitvoering – Verzoek om voorlopige invrijheidstelling wegens medische redenen – Bevoegdheid van de strafuitvoeringsrechter – Toekenning van de modaliteit aan een niet aangehouden veroordeelde – Rechten van de mens – Verdrag Rechten van de Mens – Artikel 3

Arrest van 16 oktober 2019 ([P.19.0952.F](#))

¹⁰ Cass. 9 april 2019, AR [P.19.0273.N](#), AC 2019, nr. 223.

In het kader van de uitvoering van een gevangenisstraf had een veroordeelde genoten van een voorlopige invrijheidsstelling om medische redenen. Vervolgens werd tegen hem een tweede gevangenisstraf uitgesproken voor feiten gepleegd vóór de toekenning van die modaliteit. Na zijn definitieve invrijheidstelling in het kader van de uitvoering van de eerste straf, maar vóór de tenuitvoerlegging van de tweede straf, had de veroordeelde een nieuw verzoek tot invrijheidstelling om medische redenen ingediend. Op dat tijdstip was hij dus niet aangehouden.

De strafuitvoeringsrechter had zich onbevoegd verklaard om over dat tweede verzoek tot invrijheidstelling om medische redenen uitspraak te doen, op grond dat een dergelijke maatregel enkel kan toegekend worden aan een aangehouden veroordeelde.

Op het cassatieberoep van de veroordeelde beslist het Hof dat uit de artikelen 72, 74, 75/2 et 77 van de Wet Strafvueroering en de wetsgeschiedenis volgt dat de strafuitvoeringsrechter niet bevoegd is om uitspraak te doen over een verzoek tot voorlopige invrijheidstelling om medische redenen, ingediend door een niet aangehouden veroordeelde.

Het Hof beslist ook dat uit die vaststelling geen enkele schending van artikel 3 EVRM kan worden afgeleid. De eiser in cassatie had aangevoerd aan dat hij noodzakelijkerwijs aan onmenselijke of vernederende behandelingen zou worden blootgesteld wanneer zou worden beslist dat enkel een aangehouden veroordeelde een verzoek tot voorlopige invrijheidstelling om medische redenen kan indienen. Het verzoek dat niet rechtstreeks tot het hof van beroep of het Hof van Cassatie is gericht en waarmee de wet geen ander rechtscollège uitdrukkelijk belast, behoort tot de algemene bevoegdheid van de rechtbank van eerste aanleg. In geval van dringende noodzakelijkheid is de voorzitter van dat gerecht bevoegd om de voorlopige maatregelen te bevelen waardoor een schending van artikel 3 EVRM wordt voorkomen.

Weigering van een strafuitvoeringsmodaliteit – Termijn om een nieuw verzoek in te dienen

Arrest van 30 oktober 2019 ([P.19.0988.F](#)) met conclusie van advocaat-generaal M. Nolet de Brauwere

Een veroordeelde, die een gevangenisstraf van vier jaar onderging, genoot bij vonnis van de strafuitvoeringsrechtbank van 19 oktober 2016 een voorwaardelijke invrijheidstelling. Die uitvoeringsmodaliteit van de straf werd door datzelfde gerecht herroepen wegens niet-naleving van een van de aan de veroordeelde opgelegde voorwaarden. Het vonnis tot intrekking van 26 september 2018 stelde vast dat 130 dagen van de gevangenisstraf opnieuw ten uitvoer zouden worden gelegd.

Bij vonnis van 14 mei 2018 werd de betrokkene tot een andere gevangenisstraf van drie jaar veroordeeld.

Op 19 december 2018 diende de veroordeelde voor de strafuitvoeringsrechtbank een verzoek om elektronisch toezicht in. Dat verzoek werd door het bestreden vonnis verworpen en de datum waarop hij een nieuw verzoek kan indienen, werd op 20 september 2020 vastgesteld.

Op het cassatieberoep van de veroordeelde beslist het Hof dat het gedeelte van de reeds ondergane vrijheidsstraf buiten beschouwing moet worden gelaten om, met toepassing van artikel 57, tweede lid, Wet Strafvuivering, te bepalen of de veroordeelde één of meerdere correctionele gevangenisstraffen uitzit waarvan het totaal al dan niet vijf jaar gevangenisstraf te boven gaat. Daaruit volgt dat het vonnis door, voor het indienen van een nieuwe aanvraag een termijn vast te stellen die zes maanden overschrijdt, te rekenen van het vonnis, en dat aldus gevangenisstraffen in aanmerking neemt waarvan het totaal vijf jaar te boven gaat, zijn beslissing naar recht verantwoordt. Op eensluidende conclusie van het openbaar ministerie verwerpt het Hof het cassatieberoep.

Sociaal recht

Arbeidsrecht

Loon – Bescherming – Begrip – Verplichting van de werkgever om het loon te betalen

Arrest van 20 mei 2019 ([S.18.0063.F](#)) en de conclusie van advocaat-generaal J.M. Genicot

Een producent en verdeler van parfums en schoonheidsproducten sloot met onafhankelijke parfumwinkels een overeenkomst af om zijn producten te verkopen. Hij betaalde aan de bedienden van die parfumwinkels, wiens werkgever hijzelf niet was, premies op basis van bepaalde verkopen. De Rijksdienst voor Sociale Zekerheid vroeg hem op die premies berekende sociale zekerheidsbijdragen te betalen.

De vraag rees of de premies vallen onder het begrip loon in de zin van artikel 2 Loonbeschermingswet en, bijgevolg, van de artikelen 14 RSZ-wet en 23 Algemene Beginselenwet Sociale Zekerheid. Er moest inzonderheid worden beslist of de bedienden van een parfumwinkel recht hadden op premies ten laste van die werkgever omwille van hun inzet. Het bestreden arrest beantwoordde die vraag positief en veroordeelde de producent tot betaling van de sociale zekerheidsbijdragen.

Dat arrest had geoordeeld dat de producent de premies betaalde als tegenprestatie van de door de bedienden krachtens de arbeidsovereenkomst verrichte arbeid die hen met hun werkgever, de parfumwinkel, verbond. Het had aldus beslist omdat de bedienden voor de producent geen andere dan de in die overeenkomst bepaalde prestaties verrichtten, zij de producten verkochten ter gelegenheid van de krachtens die overeenkomst bepaalde prestaties en zij enkel op de werkvloer met de verantwoordelijken van de producent in contact kwamen. Het middel bekritiseerde die overweging niet.

Het Hof verwerpt het cassatieberoep van de producent. Het steunt zijn beslissing op grond van het begrip loon dat gedefinieerd wordt als de tegenprestatie van een krachtens een arbeidsovereenkomst verrichte arbeid, dat in de regel overeenstemt met de bewoordingen van artikel 2 Loonbeschermingswet. Het oordeelt dat de verplichting van de werkgever om het loon te betalen geen afzonderlijk bestanddeel van dat begrip uitmaakt, dat het een noodzakelijk gevolg is van het verrichten van de arbeid krachtens de arbeidsovereenkomst. Het is dus niet verenigbaar met de aard van de arbeidsovereenkomst en het begrip loon te oordelen dat de werkgever niet verplicht

is de tegenprestatie van de krachtens een arbeidsovereenkomst verrichte arbeid te betalen. Aangezien de premies een dergelijke tegenprestatie uitmaakten was de parfumwinkel-werkgever verplicht die te betalen; zij vormden loon in de zin van artikel 2 Loonbeschermingswet.

Het Hof bevestigt aldus de rechtspraak van zijn bekende arresten van 20 april 1977 (AC 1997, p. 862), voorafgegaan door de niet minder beroemde conclusie van procureur-generaal H. Lenaerts (RW 1977-1978, col. 1871) en van 26 februari 1979 (AC 1979, p. 761), en van de arresten van 11 september 1995 ([S.94.0041.N](#), AC 1995, nr. 375), 5 januari 2009 ([S.08.0064.N](#), nr. 4), 1 februari 2010 ([S.09.0065.N](#), nr. 78) en 10 oktober 2011 ([S.10.0071.F](#), nr. 537). Volgens die arresten is het recht van de werknemer op loon het noodzakelijk gevolg van het verrichten van de arbeid krachtens de overeenkomst, waarvan het de tegenprestatie is. Het arrest van 20 mei 2019 bevestigt de regel dat, vanuit het standpunt van de werkgever, de verplichting van de werkgever loon te betalen een noodzakelijk gevolg is van het verrichten van de arbeid krachtens de arbeidsovereenkomst waarvan zij de tegenprestatie is.

Gerechtigd recht

Procedure

Hoger beroep – Partijen tegen wie het hoger beroep moet worden gericht – Aanstelling van een voorlopig bewindvoerder – Voorlopig bewindvoerder als noodzakelijke partij

Arrest van 8 maart 2019 ([C.16.0506.N](#)) met conclusie van advocaat-generaal R. Mortier

De voorzitter van de rechtbank van koophandel stelde een voorlopige bewindvoerder aan in een maatschap.

De appelrechters verklaarden het door een aantal maten ingestelde hoger beroep tegen deze aanstelling niet toelaatbaar, omdat de voorlopige bewindvoerder niet in het geding was betrokken. Er anders over oordelen zou, volgens de appelrechters, inhouden dat de voorlopig bewindvoerder, aan wie het exclusieve bestuur en beheer van de maatschap werd toevertrouwd, geen enkele rol te vervullen heeft en zelfs niet hoeft betrokken te worden bij de procedure, die nochtans kan leiden tot de vernietiging of hervorming van de beschikking die in zijn aanstelling voorzag. Bovendien zou het gezag van gewijsde van een vernietiging of hervorming van die beschikking hem niet eens kunnen worden tegengesteld.

Op het door de maten ingestelde cassatieberoep brengt het Hof vooreerst in herinnering dat het hoger beroep slechts kan worden ingesteld tegen een partij die in de procedure in eerste aanleg, hetzij in persoon, hetzij vertegenwoordigd, tegen de appellatant is opgetreden. Het kan niet worden gericht tegen iemand die geen partij was in eerste aanleg. Krachtens artikel 1053 Gerechtigd Wetboek moet het hoger beroep evenwel gericht worden tegen alle partijen wier belang in strijd is met dat van de eiser in hoger beroep. Hij moet bovendien de andere niet in beroep komende, niet in beroep gedagvaarde of niet opgeroepen partijen binnen de gewone termijn van hoger beroep en ten laatste voor de sluiting van het debat in de zaak betrekken. Zo niet wordt het hoger beroep niet toegelaten.

Het Hof verduidelijkt dat naast de onsplitsbaarheid, de aard zelf van de procedure of de rol van de gerechtelijke mandataris die in de loop van de procedure wordt aangesteld in beginsel vereist dat deze mandataris noodzakelijk in de procedure moet worden betrokken om hem te horen en de verdere procesgang aan hem tegenstelbaar te maken. Dit is volgens het Hof met name het geval wanneer de aanstelling van een voorlopig bewindvoerder wordt betwist en met een rechtsmiddel beoogd wordt het bestuur van een maatschap te herstellen.

Ten slotte beklemtoont het Hof dat de voorlopig bewindvoerder over een maatschap, een vennootschap zonder rechtspersoonlijkheid, niet de hoedanigheid van vennootschapsorgaan heeft, en evenmin geldt als vertegenwoordiger van de maten. Hij dient afzonderlijk te worden betrokken in de procedure waarin zijn aanstelling wordt betwist. Het Hof verwerpt het cassatieberoep.

Het arrest van 8 maart 2019 kan worden gesitueerd in de evolutie van de rechtspraak waarin het Hof aanneemt dat in bepaalde procedures naast de eigenlijke partijen ook anderen (de zogenaamde noodzakelijke partijen) moeten betrokken worden opdat die procedures kunnen worden afgewikkeld¹¹.

Publiek en administratief recht

Andere uitspraken in publiek en administratief recht

Diplomatieke immuniteiten – Artikel 40.1 Verdrag van Wenen van 18 april 1961 inzake diplomatiek verkeer – Begrip doorreis

Arrest van 2 januari 2019 ([P.18.1301.N](#))

In deze zaak vaardigde een Belgisch onderzoeksrechter een Europees aanhoudingsbevel uit tegen een diplomaat verbonden aan de Iraanse ambassade te Oostenrijk. Op grond van dit aanhoudingsbevel werd de betrokkene in Duitsland gearresteerd en aan België overgeleverd.

Voor het onderzoeksgerecht dat diende te oordelen over de handhaving van de voorlopige hechtenis van de diplomaat werd zonder succes aangevoerd dat aangezien hij op terugreis was van zijn beëindigde vakantie in België om zijn diplomatieke post in Oostenrijk te vervoegen, hij op het ogenblik van zijn arrestatie in Duitsland op doorreis was en derhalve diplomatieke immuniteit genoot overeenkomstig artikel 40.1 Verdrag van Wenen van 18 april 1961 inzake diplomatiek verkeer, dat bepaalt dat indien een diplomatieke ambtenaar op doorreis is door het grondgebied van een derde Staat terwijl hij op weg is om naar zijn post terug te keren, die Staat hem onschendbaarheid en alle overige immuniteiten die noodzakelijk zijn voor zijn doorreis, dient te verlenen.

De kamer van inbeschuldigingstelling handhaafde de hechtenis van de diplomaat.

Op diens cassatieberoep oordeelt het Hof dat uit de artikelen 29, 31.1 en 40.1, eerste zin, Verdrag van Wenen volgt dat de onschendbaarheid en de immuniteiten door de

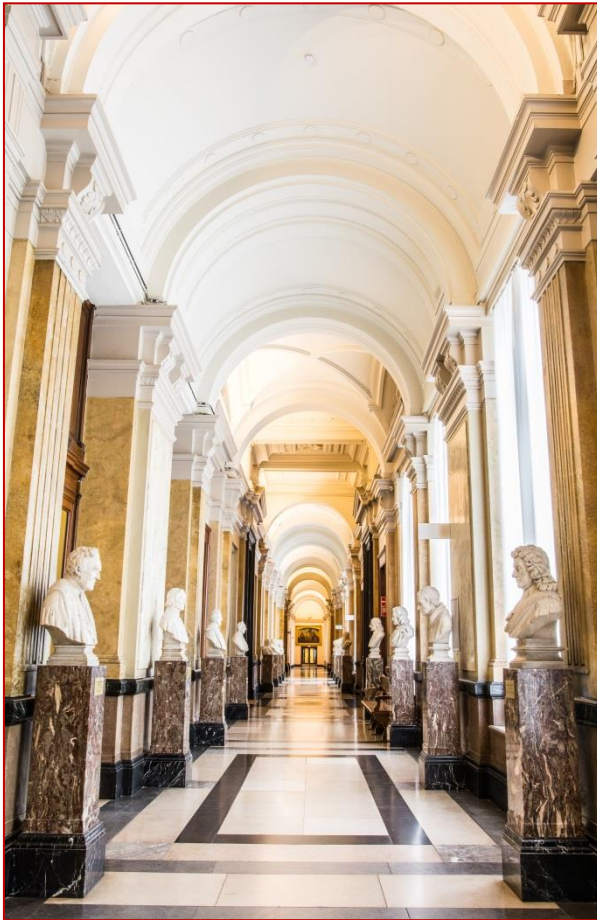
¹¹ Zie bijvoorbeeld, met betrekking tot de schuldbemiddelaar, het arrest van 4 september 2003, AR [C.01.0194.N](#), AC 2003, nr. 414.

ontvangstaat van een diplomaat en door een derde Staat worden verleend, wanneer de diplomaat op het grondgebied van de derde Staat op doorreis is om zijn werkzaamheden op zijn post te aanvaarden of om naar zijn post terug te keren, of wanneer hij naar zijn eigen land terugkeert.

Onder doorreis als bedoeld in het strikt uit te leggen artikel 40.1, eerste zin, Verdrag van Wenen, wordt volgens het Hof enkel de doorreis verstaan die verband houdt met de uitoefening van de diplomatieke opdracht van de diplomaat. Het gaat met name om de reis vanuit het land van herkomst om de diplomatieke standplaats te vervoegen of om naar het thuisland terug te keren, ofwel de reis vanuit de standplaats naar het land waar de diplomaat een diplomatieke missie dient te vervullen of om, na de vervulling van die missie, vanuit dit land naar de diplomatieke standplaats terug te keren.

Ten slotte oordeelt het Hof dat een terugkeer uit een derde land waar de diplomaat op vakantie verblijft naar de standplaats, vreemd is aan de uitoefening van de diplomatieke opdracht en bijgevolg geen doorreis is als bedoeld in artikel 40.1, eerste zin, Verdrag van Wenen. Het Hof verwerpt het cassatieberoep.

Belangrijkste conclusies van het openbaar ministerie

De conclusies van het openbaar ministerie zijn beschikbaar op de website van het Hof (https://justitie.belgium.be/nl/rechterlijke_orde/hoven_en_rechtbanken/hof_van_cassatie/) onder de datum van het arrest waarop ze betrekking hebben.

Burgerlijk recht

Familierecht

- De miskenning van het recht van verdediging in het raam van artikel 24 van de Verordening (EG) nr. 4/2009 van de Raad van 18 december 2008 betreffende de bevoegdheid, het toepasselijke recht, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen en de samenwerking op het gebied van onderhoudsverplichtingen, Cass. 4 januari 2019, C.18.0156.N;
- Criteria voor de berekening van het bedrag van de onderhoudsplicht tussen bloedverwanten in de opgaande lijn en bloedverwanten in de neerdalende lijn, en bijdrage in de schuld in geval van meerdere schuldenaars, Cass 25 maart 2019, C.17.0469.F;
- Het wettelijk vermoeden van vermomde schenking bij vervreemding van goederen in volle eigendom aan een van de erfgechtigden in rechte lijn (artikel 918 Burgerlijk Wetboek): vraagstelling aan het Grondwettelijk Hof in het kader van een vervreemding met voorbehoud van een recht van bewoning, Cass. 17 mei 2019, C.18.0367.N;
- Het Verdrag van Den Haag van 19 oktober 1996 inzake de bevoegdheid, het toepasselijke recht, de erkenning, de tenuitvoerlegging en de samenwerking op het gebied van ouderlijke verantwoordelijkheid en maatregelen ter bescherming van kinderen is van toepassing op de regeling van het bezoekrecht alsook op de noodzakelijke samenwerking tussen de verdragsluitende Staten die na de inwerkingtreding van dat verdrag dienen op te treden, zelfs al wordt dat bezoekrecht noodzakelijk gemaakt door de ontvoering van een kind die vóór de inwerkingtreding van dat verdrag heeft plaatsgehad, Cass. 23 mei 2019, C.17.0463.F;
- Contractuele erfstelling: definitie, geldigheid en gevolgen in geval van echtscheiding in het voordeel van de begiftigde echtgenoot, Cass. 24 juni 2019, C.15.0328.F;
- De werking in de tijd en in de ruimte van een nieuwe echtscheidingswet op de uitsluiting van een verrekenbeding in een huwelijkscontract bij de ontbinding van het huwelijk wegens fout van een partij, Cass. 5 september 2019, C.18.0463.N;
- De wegmaking of het verborgen houden door een erfgenaam van de goederen van een nalatenschap en de wijze van beoordeling door de rechter van het begrip handeling uit eigen beweging (artikel 792 Burgerlijk Wetboek), Cass. 17 oktober 2019, C.18.0452.N;
- De draagwijdte van de standaardclausule in huwelijkscontracten dat echtgenoten bij gebrek aan geschreven rekeningen worden vermoed de rekeningen die zij aan

elkaar verschuldigd zijn, dag aan dag te hebben vereffend, Cass. 14 november 2019, C.17.0455.N;

Zakenrecht

- Onroerend goed door de aard ervan: begrip, Cass. 25 februari 2019, C.18.0253.F;
- De rechten van de hypothecaire schuldeiser bij verval van het recht van opstal worden, krachtens een zakelijk vorderingsrecht, uitgeoefend op de door de opstalgever aan de opstalhouder verschuldigde vergoeding; de hypothecaire schuldeiser beschikt over een zakelijke vordering, Cass. 8 november 2019, C.18.0021.F;

Verbintenissen

- De wijze van beoordeling door de rechter van de verbindende kracht van een overeenkomst, Cass. 4 januari 2019, C.18.0045.N;
- Begrip “bij de verzekeringnemer inwonende” verzekerde in de zin van artikel 3, 2°, van het koninklijk besluit van 12 januari 1984 tot vaststelling van de minimumgarantievoorwaarden van de verzekeringsovereenkomsten tot dekking van de burgerrechtelijke aansprakelijkheid buiten overeenkomst met betrekking tot het privéleven, Cass. 28 januari 2019, C.18.0395.F;
- De vervulling van de aan een verkoop gekoppelde ontbindende voorwaarde maakt de verplichting van de koper om het verkochte goed terug te geven opeisbaar en de verkoper kan, bijgevolg, vanaf dat tijdstip aanspraak maken op het genot ervan, Cass. 11 maart 2019, C.17.0698.F;
- Begrip bedrog als wilsgebrek wanneer het bestaat in een verzwijging, Cass. 11 maart 2019, C.18.0399.F;
- De aard van de bepalingen van de wet van 7 augustus 1987 op de ziekenhuizen, inzake de procedure van afzetting van een ziekenhuisarts en het gevolg hiervan, Cass. 1 april 2019, C.15.0356.N;
- De waarde van de onroerende goederen waaruit de kavels zullen worden gevormd, moet worden geschat op het tijdstip van de verdeling, waarvan de inbreng een verrichting is, Cass. 8 april 2019, C.17.0657.F;
- Gevolgen, in het kader van een commerciële samenwerkingsovereenkomst, van een tekortkoming aan de verplichting tot precontractuele informatie, Cass. 6 mei 2019, C.18.0516.F;
- De rol van het conformiteitsattest bij het verhuren van woningen, Cass. 10 mei 2019, C.18.0392.N;
- De draagwijdte van de aanvaarding van algemene voorwaarden in een overeenkomst, Cass. 12 september 2019, C.18.0480.N;
- Voorwaarden voor de weigering van de verzekeringsdekking, te wijten aan het feit dat de verzekerde een van zijn verplichtingen met bedrieglijk opzet niet heeft nagekomen, Cass. 28 oktober 2019, C.18.0586.F;

- De fouten of nalatigheden van de gerechtsdeurwaarder die als instrumenterend ambtenaar optreedt in het kader van zijn wettelijk monopolie, welke tot een laattijdig beroep leiden, gelden als overmacht voor de eisende partij, waardoor zij de wettelijke termijn met de benodigde tijd mag verlengen, d.i. de tijdspanne waarin zij in de volstrekte onmogelijkheid verkeerder om voornoemd beroep in te stellen, Cass. 18 november 2019, C.18.0510.F;
- Voorwaarden voor het recht op de uitzettingsvergoeding wanneer de verhuurder de huurhernieuwing weigert en de huurder, vanwege die weigering, zijn winkel in de nabijheid van het gehuurde goed vestigt, Cass. 18 november 2019, C.19.0123.F;

Buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht

- De bewijslast bij schending van een niet-contractuele noch wettelijke informatieverplichting, Cass. 11 januari 2019, C.18.0210.N;
- De vergoeding van de schade voortvloeiend uit de onverschuldigde inning van terugbetalingen door de verzekeringsinstellingen in de derdebetalersregeling in het kader van de verplichte ziekteverzekering, Cass. 13 februari 2019, P.18.0153.F;
- De problematiek of bij de begroting van de vergoedbare schade de vooraf bestaande schade mee in rekening dient te worden gebracht, Cass. 4 maart 2019, C.15.0035.N;
- Het bestreden vonnis dat erkent dat de schade blijvend is en uit zijn redenen die betrekking hebben op het bestaan en de aard van de schade maar niet op de raming ervan, afleidt dat de economische schade van de eiser (alsook de huishoudelijke schade en de morele schade), ook al is deze blijvend, noch de bestendigheid noch de periodiciteit vertoont die de kapitalisatie impliceert, verantwoordt niet naar recht zijn beslissing om die schade op forfaitaire wijze te vergoeden, Cass. 25 april 2019, C.18.0569.F;
- Verkeersongeval waarbij een aan spoorstaven gebonden motorrijtuig betrokken is: subrogatie van de arbeidsongevallenverzekeraar die de getroffen heeft vergoed in de rechten die deze had kunnen uitoefenen, krachtens artikel 29bis, § 1, tweede lid, van de wet van 21 november 1989, Cass. 24 juni 2019, C.18.0359.F;
- Burenhinder: begrip, Cass. 24 juni 2019, C.18.0609.F;
- Dient, in het kader van de wet van 31 maart 2010 betreffende de vergoeding van schade als gevolg van gezondheidszorg, de tijdelijke arbeidsongeschiktheid waardoor het slachtoffer moet getroffen zijn opdat er sprake zou zijn van een voldoende ernstige schade, een volledige of algehele arbeidsongeschiktheid te zijn, Cass. 7 oktober 2019, C.19.0093.N;
- Integrale schadevergoeding: beoordeling in concreto: toepassingsvoorwaarden, Cass. 28 oktober 2019, C.19.0013.F;

- Aard van de verplichting tot teruggave van het onverschuldigd betaalde: het vormt op zich geen schade in de zin van de artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek, Cass. 28 oktober 2019, S.18.0075.F;

Bijzondere overeenkomsten

- De notie “gebrek die de stabiliteit of stevigheid van het gebouw in het gedrang brengt” in het kader van de toepassing van de artikelen 1792 en 2270 Burgerlijk Wetboek, Cass. 11 januari 2019, C.18.0351.N;
- De mogelijkheid om bij wijze van contractueel beding af te wijken van de dwingende bepalingen inzake pachtprijsherziening, Cass. 14 juni 2019, C.18.0283.N;
- De eenzijdige beëindiging door de opdrachtgever van een aanneming van onbepaalde duur vereist de inachtneming van een redelijke opzeggingstermijn, Cass. 28 juni 2019, C.18.0410.N;
- De onderhandse akte van verbruiklening, Cass. 3 oktober 2019, C.18.0585.N;

Verjaring

- Wat betreft de termijn die voor het instellen van een rechtsvordering is bepaald, onttrekt de dagvaarding in rechte binnen de toegestane termijn het recht om te handelen aan het verval; die uitwerking blijft voortduren zolang aan het geding geen einde is gemaakt door een onherroepelijk geworden beslissing; de, zelfs voor een onbevoegde rechter uitgebrachte, dagvaarding heeft tot gevolg dat de rechtsvordering aan het daarop toepasselijk verval wordt onttrokken, Cass. 3 januari 2019, C.18.0196.F;
- De berekening van de verjaringstermijn voor het instellen van een rechtsvordering in het kader van een vervoersovereenkomst, Cass. 8 februari 2019, C.18.0327.N;

Andere conclusies in burgerlijk recht

- De procureur des Konings mag een negatief advies uitbrengen over de verkrijging van de Belgische nationaliteit wanneer er een beletsel is wegens gewichtige feiten, eigen aan de persoon; een gewichtig feit eigen aan de persoon is een daad die of een materieel verzuim of een beoogd doel dat kan worden geïdentificeerd in het gedrag van de persoon die de nationaliteitsverklaring heeft ondertekend, Cass. 31 januari 2019, C.18.0241.F;
- Diergeneeskundige handeling: begrip, grenzen: vijlen, raspen van de glazuurpunten van de tanden van paardachtigen, Cass. 25 februari 2019, C.18.0393.F;
- De toepassing door de rechter van de buitenlandse wet (artikel 3:172 Nederlands Burgerlijk Wetboek) in het raam van de draagplicht van de echtgenoten in de kosten en lasten met betrekking tot de woning naar aanleiding van de ontbinding van het huwelijk, Cass. 28 juni 2019, C.18.0485.N;

- De motivering van de arbitrale uitspraak, Cass. 3 oktober 2019, C.17.0558.N;
- De gerechtelijke bekentenis in burgerlijke zaken, Cass. 3 oktober 2019, C.18.0481.N;
- Beoordelingsbevoegdheid van de rechter betreffende de bewijswaarde van een deskundigenverslag, Cass. 14 oktober 2019, S.18.0102.F;
- Voorwaarden voor de erkenning, in België, van de door een buitenlands gerecht regelmatig gewezen vonnissen betreffende de staat van de personen, Cass. 16 december 2019, S.18.0038.F;
- Gevolgen van de regeling die krachtens artikel 1410, § 4, eerste en derde lid, van het Gerechtelijk Wetboek een vorm van vergoeding invoert met het oog op de terugvordering van de ten onrechte uitgekeerde prestaties, voor de toepassing van de respijtttermijnen bepaald in artikel 1244, tweede lid, van het Burgerlijk Wetboek, Cass. 16 december 2019, S.19.0046.F;

Economisch recht

Handelsrecht

- Het onterecht gebruik van een handelsnaam door beziging van een teken of een ermee overeenstemmend teken en de noodwendigheden van een daarmee gepaard gaand bevel tot staking, Cass. 29 maart 2019, C.18.0323.N;
- Het staat eenieder vrij om naar goeddunken elke handel te drijven of elk beroep, bedrijf of ambacht, respectievelijk economische activiteit uit te oefenen. Het gevolg van een beding dat een onredelijke beperking van de concurrentie naar voorwerp, territorium of duur oplegt, Cass. 9 september 2019, C.18.0521.N;
- De benadering van het auteursrecht met betrekking tot de reproductie of het laten reproduceren van een werk en de bewijsvoering door de partijen in verband met het oorspronkelijk karakter ervan, Cass. 17 oktober 2019, C.18.0460.N;

Handelstussenpersonen

- De draagwijdte van (het aanvangspunt van) de termijn van zeven werkdagen die de partij die de handelsagentuurovereenkomst wil beëindigen, moet in acht nemen, Cass. 14 november 2019, C.18.0600.N;

Insolventie en vereffening

- De schuldeiser die in de procedure is tussengekomen, heeft de hoedanigheid om hoger beroep in te stellen tegen de beslissing die uitspraak doet over de verschoonbaarheid van de gefailleerde, Cass. 2 mei 2019, C.18.0364.F;
- De afsluiting van de vereffening van een vennootschap na ontbinding en de consequenties daarvan op het bestaan en de rechtspersoonlijkheid van deze vennootschap in het raam van het instellen van het rechtsmiddel van hoger beroep tegen een veroordelend vonnis, Cass. 7 november 2019, C.19.0052.N;

Vennootschappen

- De omvang van de verschuldigde sociale bijdragen op het ogenblik van de uitspraak van het faillissement en de gevolgen ervan voor de aansprakelijkheid van de bestuurder van de vennootschap, Cass. 1 februari 2019, C.18.0208.N;
- Het vorderingsrecht van de individuele aandeelhouder voor schade aan het vennootschapsvermogen, Cass. 10 mei 2019, C.17.0397.N;

Verzekeringen

- De aan de verzekeraar opgelegde terugbetalingsplicht heeft enkel betrekking op het geheel van de premies die zijn betaald na het ontstaan van de nieuwe omstandigheden of van de wijzigingen van omstandigheden die van dien aard zijn dat ze een aanzienlijke en blijvende verzwaring van het verzekerd risico tot gevolg hebben, Cass. 20 juni 2019, C.18.0239.F;

Mededinging en marktpraktijken

- De rol van het hof van beroep te Brussel in het kader van een hoger beroep tegen een beslissing van de Raad voor de Mededinging, Cass. 12 september 2019, C.18.0250.N;
- De overeenstemming van artikel 25 Elektriciteitsdecreet betreffende de al dan niet aanvaarding van groenestroomcertificaten, met enerzijds de economische en monetaire Unie van België (E.M.U.) en anderzijds met het Unierecht, Cass. 12 september 2019, C.19.0002.N tot en met C.19.0006.N;

Andere conclusies in economisch recht

- De draagwijdte van het “gratis karakter” van het instellen van de minimumdienst zoals bepaald in artikel 119 van de wet van 13 juni 2005 betreffende de elektronische communicatie, Cass. zitting 11 januari 2019, C.18.0222.N;
- De draagwijdte van vergunningen voor online weddenschappen, Cass. 14 juni 2019, C.18.0249.N;
- De wijze van beoordeling door de rechter van de vordering tot staking in het raam van een betwisting omtrent een octrooi-inbreuk, Cass. 28 juni 2019, C.18.0407.N;

Fiscaal recht

Inkomstenbelasting

- De vraag of in het kader van een fusie de aftrekbeperving opgenomen in artikel 206, § 2, WIB92 doelt op de beroepsverliezen van voorgaande afgesloten boekjaren en voor de berekening van de aftrekbeperving dient te worden uitgegaan van de fiscale nettowaarde van de overnemende vennootschap op

datum van afsluiting van het laatste boekjaar dat aan het belastbaar tijdperk van de fusie voorafgaat, Cass. 25 januari 2019, F.17.0063.N;

- De voorwaarden waaronder een onroerend goed van een intercommunale die optreedt als projectontwikkelaar in het raam van het huisvestingsbeleid kan vrijgesteld worden van onroerende voorheffing, Cass. 25 januari 2019, F.17.0090.N;
- De draagwijdte van de vrijstelling van belasting voorzien in artikel 26 van Wet van 22 december 1986 betreffende de intercommunales op het vlak van de onroerende voorheffing, Cass. 25 januari 2019, F.17.0093.N;
- De voorwaarden waaronder de door een werknemer verduisterde gelden belastbaar zijn als baten op grond van artikel 27 WIB92; Cass. 22 februari 2019, F.17.0072.N;
- De criteria om de bepalen of receptiekosten en restaurantkosten vallen onder de aftrekbeperking voorzien in de artikelen 53, 8°, en 53, 8° bis WIB92, Cass. 22 februari 2019, F.17.0123.N;
- De vraag of verduisterde gelden belastbaar kunnen zijn als beroepsinkomsten en de terugbetaling ervan een aftrekbare beroepskost vormt; Cass. 22 februari 2019, F.18.0034.N;
- De vraag of in het raam van een taxatie op grond van tekenen en indiciën de spaartegoeden waarover een belastingplichtige beschikt en waarvan niet wordt bewezen dat deze in de loop van het jaar zijn afgenomen, het tegenbewijs kunnen inhouden van de vastgestelde indicie bestaande in de aangroei van het tegoed op de rekening-courant van de belastingplichtige in een vennootschap, Cass. 22 maart 2019, F.17.0111.N;
- De criteria om de bepalen of receptiekosten vallen onder de aftrekbeperking voorzien in artikel 53, 8° WIB92, Cass. 22 maart 2019, F.17.0160.N;
- De draagwijdte van het hoorrecht bij een vraag tot vrijstelling van nalatigheidsintresten bij toepassing van artikel 417 WIB92, Cass. 12 april 2019, F.18.0062.N;
- De vereiste van voorafgaande kennisgeving door de ontvanger wanneer hij op grond van artikel 442quater WIB92 een rechtsvordering instelt tegen aansprakelijke bestuurders ingevolge een tekortkoming bij het doorstorten van bedrijfsvoorheffing, Cass. 24 mei 2019, F.17.0007.N;
- De voorwaarden waaronder een vennootschap kosten als aftrekbare beroepskosten kan aanmerken, Cass. 21 juni 2019, F.15.0067.N;
- De vraag of voor een vastgoedbevak de vennootschapsbelasting deel uitmaakt van de belastbare grondslag, Cass. 19 september 2019, F.17.0119.N;

Belasting over de toegevoegde waarde

- De hoedanigheid van degene die de boeken, facturen en andere stukken van een rechtspersoon rechtsgeldig kan voorleggen aan de administratie na verzoek

daartoe op grond van artikel 61, § 1, eerste lid, Btw-wetboek, Cass. 25 januari 2019, F.17.0039.N;

- De aard van de hoofdelijke schuld bedoeld in artikel 73sexies Btw-wetboek en de bevoegdheid om afbetalingsfaciliteiten te voorzien, Cass. 22 februari 2019, F.17.0071.N;
- De vraag of de BTW drukkend op een uitgave die ook ten goede komt aan derden, recht geeft op volledige aftrek van de voorbelasting op voorwaarde dat wordt vastgesteld dat er een rechtstreeks en onmiddellijk verband bestaat tussen de uitgave en de economische activiteit van de belastingplichtige en dat het voordeel voor de derde ondergeschikt is aan de behoeften van het bedrijf van de belastingplichtige, Cass. 26 april 2019, F.18.0046.N;
- Het begrip commissionair in de zin van artikel 13 Btw-wetboek, Cass. 26 april 2019, F.15.0108.N;
- De vraag of BTW verschuldigd is over de prijsaanpassingsvergoeding, verkregen na vordering tot herziening van de overeenkomst, overeenkomstig artikel 16, B, MB van 14 oktober 1964, aangaande de administratieve en technische contractuele bepalingen die het algemeen lastenkohier van de overeenkomsten van de Staat uitmaken, Cass. 21 juni 2019, C.16.0373.N;

Successierechten

- De vermeerdering van de actieve samenstelling van de nalatenschap ingevolge de realisatie van de opschortende voorwaarde waaraan het eventueel vruchtgebruik onderworpen is en de daaruit volgende verplichting een nieuwe aangifte in de successierechten in te dienen, Cass. 25 januari 2019, F.17.0080.N;
- De berekening van de successierechten bij een beding van ongelijke verdeling, Cass. 28 november 2019, F.18.0089.N;

Douane en accijnzen

- De mogelijkheid voor een douane-expediteur om douaneaangiften te doen in de hoedanigheid van directe vertegenwoordiger van zijn opdrachtgever, Cass. 12 april 2019, F.17.0098.N;
- De vraag op wie de verplichting rust om de in het artikel 20 van het koninklijk besluit van 29 december 1992 betreffende de algemene regeling voor accijnsproducten, opgenomen zekerheid te stellen voor de accijnzen, Cass. 26 april 2019, F.16.0097.N;

Gemeente-, provincie- en plaatselijke belastingen

- De beoordeling van de vergelijkbaarheid tussen categorieën van personen in een gemeentelijk belastingreglement bij de toetsing aan het gelijkheidsbeginsel, Cass. 24 mei 2019, F.17.0158.N;

Andere conclusies in fiscaal recht

- De rechtzettingsprocedure in de oppervlaktewaterenwet van 26 maart 1971, Cass. 21 juni 2019, F.14.0131.N;

Strafrecht

Misdrijven

- Het bijzonder opzet van het misdrijf zedenbederf van de jeugd bestaat erin de seksuele driften van een minderjarige te “voldoen”, zelfs al tracht de zedenbederf die enkel “op te wekken”, Cass. 10 april 2019, P.19.0008.F;
- De bescherming van in het wild levende dier- en plantensoorten door de wet van 28 juli 1981 houdende goedkeuring van de CITES-Overeenkomst inzake de internationale handel in bedreigde in het wild levende dier- en plantensoorten, opgemaakt te Washington op 3 maart 1973, Cass. 21 mei 2019, P.18.1247.N;
- Kan de dader van opzettelijke slagen en verwondingen worden vervolgd wegens schuldig verzuim indien hij geen hulp heeft verleend of verschaft aan de persoon die is blootgesteld aan een ernstig gevaar dat door die daden is veroorzaakt?, Cass. 28 mei 2019, P.19.0130.N;
- Het afluisteren van privé(tele)communicatie, Cass. 12 juni 2019, P.19.0188.F;
- Draagwijdte van het in artikel 141bis van het Strafwetboek bepaalde uitsluitingsbeding voor terreurmisdrijven, Cass. 4 september 2019, P.19.0349.F;
- De economische waarde, m.b.t. het misbruik van vennootschapsgoederen, van het cliënteel en de winsten uit een activiteit die in strijd met de openbare orde is uitgeoefend, doordat de op straffe van sanctie voorgeschreven erkenning niet was verkregen, Cass. 2 oktober 2019, P.18.0981.F;
- De wettigheid van het bezit van een wapen door een jager die dat wapen heeft overgenomen, wanneer de overdrager het bericht van overdracht niet aan de gouverneur heeft toegezonden, Cass. 30 oktober 2019, P.19.0647.F;
- Definitie van het intentioneel element dat betrekking heeft op een gevolg dat het misdrijf oplevert, Cass. 6 november 2019, P.19.0651.F;

Andere conclusies in strafrecht

- De verjaring van de straf van het verval van het recht tot sturen, Cass. 30 januari 2019, P.18.0502.F;
- De werking in de tijd van de strafwet in geval van een intermediaire wet (inzake herhaling), Cass. 30 januari 2019, P.18.0879.F;
- Het vraagstuk van de latere toekenning van de verbeurdverklarde zaak aan de burgerlijke partij, Cass. 20 maart 2019, P.17.0730.F;

- Begrip opzettelijke toediening van stoffen die de gezondheid zwaar kunnen schaden. Het bijzonder geval van de opzettelijke overdracht van aids, Cass. 24 april 2019, P.19.0018.F;

Strafprocedure

Strafvordering en burgerlijke rechtsvordering

- De beoordelingscriteria van de eerbiediging van het recht op een eerlijk proces, Cass. 6 februari 2019, P.18.1215.F;
- Werking in de tijd van een wet die de verjaringstermijn van de strafvordering wijzigt, Cass. 6 november 2019, P.19.0927.F;
- Burgerlijkepartijstelling van de fiscus inzake belastingschulden, Cass. 13 november 2019, P.19.0267.F;
- Toepassing van de regels over voorrecht van rechtsmacht op het vooronderzoek, Cass. 26 november 2019, P.19.0604.N;
- De regelmatigheid van een rechtstreekse dagvaarding voor de correctionele rechtbank na een onderzoek door een raadsheer-onderzoeksrechter dat voor een medeverdachte met de hoedanigheid van magistraat niet leidde tot vervolging, Cass. 26 november 2019, P.19.0811.N;

Onderzoek in strafzaken

- Machtigen de bepalingen van de artikelen 88bis en 90quater, § 2, van het Wetboek van Strafvordering de Belgische onderzoeksrechter om, in het kader van zijn onderzoek, operatoren van een telecommunicatienetwerk of leveranciers van e-maildiensten waarvan de economische activiteit actief gericht is op de Belgische consument, te vragen hem de inlichtingen te bezorgen of technische bijstand te verlenen met betrekking tot de in België gevoerde elektronische communicatie, ongeacht de plaats waar die operator of leverancier gevestigd is of waar de infrastructuur, vereist om aan het verzoek van de onderzoeksrechter gevolg te geven, gelegen is? Cass. 19 februari 2019, P.17.1229.N;
- Het verzoek tot verhoor, op de zitting, van een deskundige, ingediend door een inverdenkinggestelde voor de kamer van inbeschuldigingstelling die uitspraak dient te doen over de handhaving van de voorlopige hechtenis, Cass. 3 april 2019, P.19.0302.F;

Vrijheidsbeneming van een verdachte

- Kan een verzoek tot invrijheidstelling per faxbericht worden ingediend?, Cass. 3 september 2019, P.19.0911.N;
- Het beginpunt van de termijn van vijf dagen voor uitspraak over een verzoekschrift tot voorlopige invrijheidstelling van een aangehouden beklagde

dat per fax is overgemaakt aan de griffie van het vonnisgerecht, Cass. 26 november 2019, P.19.1147.N;

Onderzoeksgerechten

- De draagwijdte van de schriftelijke vorderingen van het openbaar ministerie die strekken tot verbeurdverklaring van goederen, Cass. 20 maart 2019, P.18.0273.F;
- Extraterritoriale bevoegdheid van de Belgische rechter in geval van een misdrijf inzake wapenhandel dat door een Belg is gepleegd in het buitenland, Cass. 20 maart 2019, P.18.1150.F;
- De regelmatigheid van de wering van een laattijdig neergelegde pleitnota, Cass. 24 april 2019, P.17.0158.F;
- De verplichting om te antwoorden op conclusies die een opschorting van de uitspraak of een schorsing vorderen wanneer de rechter het verzet ongedaan verklaart, Cass. 11 september 2019, P.19.0433.F;
- De criteria die in aanmerking moeten worden genomen om de vordering te verwerpen middels welke de verdediging de feitenrechter vraagt de getuigen op de zitting te verhoren, Cass. 25 september 2019, P.19.0481.F;
- Draagwijdte van de verplichting om de wettelijke bepalingen te vermelden die de bestanddelen van het misdrijf vaststellen en die welke de straf inzake verdovende middelen opleggen, Cass. 23 oktober 2019, P.19.0610.F;
- Kan de burgerlijke partij een belang doen gelden bij het instellen van hoger beroep tegen een internering, uitgesproken door de raadkamer?, Cass. 26 november 2019, P.19.0325.N;

Rechtsmiddelen

- De termijn om de memorie in cassatie neer te leggen, Cass. 16 januari 2019, P.18.1133.F;
- De termijn om cassatieberoep in te stellen tegen een arrest van de jeugdkamer van het hof van beroep dat ten aanzien van de ene ouder bij verstek en ten aanzien van de andere ouder op tegenspraak is geweest, Cass. 16 januari 2019, P.18.1134.F;
- Verplichting om in het exploit van betekening van een verstekvonnis de termijnen en vormen van het hoger beroep te vermelden, Cass. 30 januari 2019, P.18.0321.F;
- Neerlegging van het exploit van betekening van het cassatieberoep: vorm en termijn, Cass. 6 februari 2019, P.18.0850.F;
- Het cassatieberoep dat is ingesteld tegen een beslissing die definitief uitspraak doet over bepaalde elementen van de schade en de zaak voor het overige, met betrekking tot de door de eerste rechter bevolen onderzoeksmaatregel, naar die rechter verwijst, is voorbarig, Cass. 20 februari 2019, P.18.1189.F;

- Omvang van de aanhangigmaking van de zaak bij de appelrechter wanneer de vermelde grief, wat betreft de burgerlijke rechtsvordering, betrekking heeft op de “ontvankelijkheid”, Cass. 20 februari 2019, P.18.1279.F;
- De vraag naar de verenigbaarheid van de artikelen 187, § 6, 1°, en 208 van het Wetboek van Strafvordering met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, Cass. 20 maart 2019, P.18.1274.F;
- Beoordeling van het begrip wettige reden van verschoning om het verzet ongedaan te verklaren, Cass. 3 april 2019, P.19.0032.F;
- De vordering tot wraking van een advocaat-generaal bij het Hof van Cassatie wegens gewettigde verdenking, Cass. 3 april 2019, P.19.0303.F;
- De vereiste tussenkomst van een advocaat die houder is van een getuigschrift van een opleiding in cassatieprocedures om, samen met het cassatieberoep in strafzaken, een tussenvordering tot betichting van valsheid in te stellen, Cass. 29 mei 2019, P.19.0336.F;
- Ontvankelijkheid van het cassatieberoep dat is ondertekend door een advocaat van wie blijkt dat hij houder is van een getuigschrift van een opleiding in cassatieprocedures, “loco” een andere advocaat van wie dit niet blijkt, Cass. 5 juni 2019, P.19.0247.F;
- Hoger beroep tegen de beschikkingen tot verwijzing wegens gebrek aan motivering, Cass. 12 juni 2019, P.19.0188.F;
- Omvang van de motivering van de beslissing die het verzet, bij gebrek aan andersluidende conclusies, gedaan verklaart, Cass. 12 juni 2019, P.19.0401.F;
- Ontvankelijkheid van het cassatieberoep tegen de bij verstek gewezen beslissing van de strafuitvoeringsrechtbank, kamer voor de bescherming van de maatschappij, Cass. 17 juli 2019, P.19.0660.N;
- Omstandigheid dat de beklaagde, die zonder bijstand van een advocaat hoger beroep heeft ingesteld, in hoger beroep geen grieven aanvoert, Cass. 4 september 2019, P.19.0423.F;
- Over de toepassing van artikel 425, § 1, Wetboek van Strafvordering bij de tussenkomst van een loco-advocaat, Cass. 8 oktober 2019, P.19.0317.N;
- Mogen de grieven in hoger beroep verduidelijkt worden in de verklaring van hoger beroep, bedoeld in artikel 203 van het Wetboek van Strafvordering, en niet in een formulier of in een verzoekschrift, zoals bedoeld in artikel 204 van het Wetboek van Strafvordering?, Cass. 13 november 2019, P.19.0684.F;

Andere conclusies in strafprocedure

- Toepassing, in strafzaken, van artikel 40, eerste lid, van de wet van 15 juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken, zoals gewijzigd bij artikel 5 van de wet van 25 mei 2018 tot vermindering en herverdeling van de werklast binnen de rechterlijke orde, Cass. 27 februari 2019, P.19.0148.F;

- De procedure van controle van een maatregel van vrijheidsbeneming van een vreemdeling die geen bestaansreden meer heeft, op grond dat de betrokkene niet meer krachtens die maatregel maar op grond van een andere autonome titel van zijn vrijheid is beroofd, Cass. 27 maart 2019, P.19.0259.F;
- Het recht van een persoon die krachtens een uitvoerbaar verklaard Europees aanhoudingsbevel gedetineerd wordt om de wettigheid van zijn detentie door een rechter te laten toetsen, met name vanuit het oogpunt van de redelijke duur van de vervolging, wanneer een prejudiciële vraag aan het Grondwettelijk Hof werd gesteld, Cass. 15 mei 2019, P.19.0469.F;
- De uitvoering van een tweede Europees aanhoudingsbevel dat door een andere lidstaat werd uitgevaardigd tegen een persoon die aan België werd uitgeleverd ter uitvoering van een eerste aanhoudingsbevel, Cass. 11 september 2019, P.19.0922.F;
- De toetsing, door de kamer van inbeschuldigingstelling, van de voorwaarden bepaald in artikel 2bis van de Uitleveringswet van 15 maart 1874, Cass. 6 november 2019, P.19.0950.F;
- Het beroep van de veroordeelde tegen de beslissing van de procureur des Konings om de in het buitenland opgelegde straf al dan niet aan te passen, met het oog op de uitvoering ervan in België, Cass. 6 november 2019, P.19.1013.F;

Straf en strafuitvoering

- De vaststelling, in geval van herroeping van de voorwaardelijke invrijheidstelling, van de datum waarop de veroordeelde een nieuwe vordering zal kunnen instellen, Cass. 24 april 2019, P.19.0323.F;
- De duur van de straf die in aanmerking moet worden genomen voor de vaststelling van de “wachtermijn” na de herroeping van een voorwaardelijke invrijheidstelling, Cass. 30 oktober 2019, P.19.0988.F;

Sociaal recht

Arbeidsrecht

- De werknemer die voor onbepaalde tijd is aangenomen, behoudt de hoedanigheid van werknemer van de werkgever zolang de arbeidsovereenkomst wordt voortgezet, na de kennisgeving van het ontslag tot aan het einde van de opzegging, Cass. 28 januari 2019, S.17.0013.F;
- Berekeningsgrondslag van de opzeggingsvergoedingen en voorwaarden waaronder bepaalde variabele bonussen of voordelen die werden uitbetaald binnen de twaalf maanden vóór het ontslag in aanmerking kunnen worden genomen, Cass. 6 mei 2019, S.17.0085.F;
- De gevolgen van het verbod dat voortvloeit uit de Wet Ontslagregeling Personeelsafgevaardigden om bij de beoordeling van het feit dat het ontslag zonder opzegging rechtvaardigt, feiten en omstandigheden in aanmerking te nemen die in de in artikel 4, § 1, Wet Ontslagregeling Personeelsafgevaardigden

bedoelde brief niet werden vermeld, zoals vroegere feiten die als verduidelijking of verzwarende omstandigheid zouden kunnen gelden, Cass. 13 mei 2019, S.17.0090.N;

- Maximumduur van de opschorting van een arbeidsovereenkomst om economische redenen; hervatting van voltijdse arbeid: voorwaarden, Cass. 20 mei 2019, S.18.0060.F;
- Wanneer het feit dat de beëindiging van de arbeidsovereenkomst wegens dringende reden zou rechtvaardigen, bestaat in een voortdurende tekortkoming, de bepaling van het tijdstip vanaf wanneer maakt die tekortkoming elke professionele samenwerking onmiddellijk en definitief onmogelijk, Cass. 27 mei 2019, S.18.0025.N;
- Draagwijdte van de terugvordering van het onverschuldigd betaalde voor een loon met sociale bijdragen en een bedrijfsvoorheffing, Cass. 16 september 2019, S.17.0019.F-S.18.0042.F;

Socialezekerheidsrecht

- Grenzen van de discretionaire bevoegdheid van de arbeidsrechtbank over een beslissing van de Commissie voor vrijstelling van bijdragen voor zelfstandigen die de staat van behoefte aanvoert, Cass. 14 januari 2019, S.18.0032.F;
- Voorwaarden voor de uitbreiding van de wet van 27 juli 1969 tot herziening van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders tot de personen die vervoer van goederen verrichten, Cass. 14 januari 2019, S.18.0041.F;
- Voorwaarden waaronder de door de werkgever toegekende aanvullende kinderbijslag beschouwd kan worden als een aanvulling op de voordelen die voor de verschillende takken van de sociale zekerheid zijn toegekend, Cass. 25 maart 2019, S.17.0048.F;
- Gevolgen voor het toekennen van maatschappelijke dienstverlening aan een vreemdeling die aan een ernstige ziekte lijdt en die geboden werd het grondgebied te verlaten, wanneer de uitvoering van die beslissing voor hem een ernstig risico inhoudt dat zijn gezondheidstoestand op ernstige en onomkeerbare wijze verslechtert, Cass. 25 maart 2019, S.18.0022.F;
- Toetsingsbevoegdheid van de rechter over een beslissing van de commissie voor vrijstelling van bijdragen van zelfstandigen en vaststelling van de kosten wanneer de zelfstandige beroep instelt tegen een beslissing tot weigering van vrijstelling van bijdragen, Cass. 25 maart 2019, S.17.0074.F;
- Wat is de hoedanigheid van het ziekenhuis dat de honoraria krachtens de hem wettelijk toegewezen exclusieve bevoegdheid centraal int en de gevolgen hiervan, Cass. 1 april 2019, C.16.0265.N;
- Op welke wijze dient de passage “de vaststelling van verschillende leeftijden [...] voor het verkrijgen van rechten op pensioen- of invaliditeitsuitkeringen” uit artikel 12, § 2, 3° van de wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde

vormen van discriminatie, in het licht van de Europese regelgeving, ingevuld te worden, Cass. 1 april 2019, S.17.0043.N;

- Voorwaarden voor het toekennen van de aan vreemdelingen gewaarborgde gezinsbijslag die verband houden met de modaliteiten van hun machtiging tot verblijf in het Rijk, Cass. 8 april 2019, S.17.0086.F;
- De voorwaarden in het artikel 344 Programmawet (I) van 24 december 2002 om te kunnen genieten van de doelgroepvermindering, Cass. 13 mei 2019, S.18.0039.N;
- Werkloosheid en terugvordering van de onverschuldigde betaling: voorwaarden van de voorgaande beslissing van de RVA, recht van de werkloze om zijn verweermiddelen naar voor te brengen, aanvang van de verjaring bij vernietiging van de beslissing, Cass. 20 mei 2019, S.16.0094.F;
- Gevolgen voor de vrijwillig deeltijdse werknemer op zijn recht op werkloosheidsuitkeringen, Cass. 20 mei 2019, S.17.0004.F;
- Voorwaarden voor de telastneming door de verzekering voor geneeskundige verzorging en uitkeringen van grensoverschrijdende gezondheidszorgen, in een lidstaat van de Europese Unie, Cass. 20 mei 2019, S.17.0031.F;
- De juridische gevolgen die de beslissing bedoeld bij artikel 2, eerste lid, 8°, van het Handvest Sociaal Verzekerde, beoogt te hebben, beperkt zich niet tot het toekennen of weigeren van een socialezekerheidsprestatie, Cass. 20 mei 2019, S.17.0053.F;
- De door de Franse Gemeenschap gesubsidieerde universitaire instellingen zijn niet verplicht aan hun administratief of technisch personeel een pensioenstelsel toe te kennen dat overeenstemt met dat van het administratief en technisch personeel van de door hen ingerichte universiteiten, en de wettelijke patronale bijdragen bedoeld in artikel 34, derde en vijfde lid, 2° van de wet van 27 juli 1971 beperken zich, inzake pensioen, tot de bijdragen van het stelsel van de loontrekkenden, met uitzondering van de extralegale bijdragen tot een aanvullend stelsel, Cass. 13 juni 2019, C.18.0328.F - C.19.0001.F;
- Grenzen van de draagwijdte van de vernietiging van de administratieve beslissing van de RVA wegens ontstentenis van een voorafgaand gesprek met de werkloze, op de andere stukken van het dossier, Cass. 24 juni 2019, S.18.0096.F;
- Welke schadevergoeding of gedeelte van schadevergoeding moet in aanmerking worden genomen om het recht op een inkomensvervangende of integratietegemoetkoming vast te stellen, Cass. 7 oktober 2019, S.18.0061.N;
- Voor welke geneesmiddelen kan het Bijzonder Solidariteitsfonds tussenkomst verlenen, Cass. 7 oktober 2019, S. 18.0092.N;
- In de tijd beperkte uitwerking van een opsluiting op het bedrag van de werkloosheidsuitkeringen toegekend tegen het tarief voor samenwonenden, Cass. 28 oktober 2019, S.18.0075.F;

- Voorwaarden waaronder de rechter het territoriaal bevoegd geachte centrum voor maatschappelijk welzijn ambtshalve moet oproepen wanneer het bij de zaak betrokken openbaar centrum zijn territoriale bevoegdheid betwist, Cass. 28 oktober 2019, S.19.0010.F;
- Alle bewijselementen van de laattijdigheid van een beroep tegen een administratieve beslissing rusten op de instelling van sociale zekerheid die ze gewezen heeft, Cass. 18 november 2019, S.19.0003.F;
- Berekening van het leefloon naargelang de inkomsten, in geval van samenwoning met meerderjarige afstammelingen of ascendenten van de eerste graad, Cass. 18 november 2019, S.19.0021.F;
- De invulling van het begrip “nieuwe werkgever” in het kader van de doelgroepvermindering “Herstructurering”, Cass. 9 december 2019, S.19.0017.N;
- Voorwaarden waartegen de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid een onderwerping kan vernietigen in geval van bedrieglijke onderwerping, Cass. 16 december 2019, S.18.0068.F;

Gerechtelijk recht

Materiële bevoegdheid van de rechter

- De omvang van de beoordeling door de Belgische rechter van een forumkeuzebeding in een vervoersovereenkomst, Cass. 8 februari 2019, C.18.0354.N, C.18.0355.N en C.18.0296.N
- De verplichting voor de Belgische rechter tot ambtshalve toepassing van de verwijzingsregel in geval hij aan de hand van de feitelijke elementen die hem worden voorgelegd het internationaal karakter van de zaak kan vaststellen, Cass. 5 april 2019, C.18.0254.N;
- Het begrip “plaats waar het schade brengende feit zich heeft voorgedaan of kan voordoen” volgens de vaste rechtspraak van het hof van Justitie van de Europese Unie (artikel 5.3 EEX-Verordening), Cass. 5 september 2019, C.18.0248.N;
- De omvang van de beoordeling door de Belgische rechter van een forumkeuzebeding in een vervoersovereenkomst en de contouren van het ambtshalve onderzoek van zijn rechtsmacht, Cass. 12 september 2019, C.19.0040.N

Burgerlijke rechtspleging

- Taalgebruik in gerechtszaken – vermelding van adagium in vreemde taal, Cass. 11 januari 2019, C.17.0680.N;
- Een partij heeft haar belangen niet vrij kunnen doen gelden in het strafgeding wanneer zij, bij ontstentenis aan hoedanigheid of belang in de zin van artikel 17 van het Gerechtelijk Wetboek, geen cassatieberoep heeft kunnen instellen tegen

een beslissing die in het kader van dat geding is geweest en waarvan het gezag van gewijsde haar in het daaropvolgende burgerlijk proces wordt tegengeworpen, Cass. 24 januari 2019, C.18.0067.F;

- Draagwijdte van de verplichting om de grieven te vermelden in de akte van hoger beroep, Cass. 28 januari 2019, S.18.0336.F;
- Diverse procedureaspecten inzake adoptie meer bepaald de ontvankelijkheid van het cassatieberoep indien de minderjarige geadopteerde niet als partij in de cassatieprocedure werd betrokken, het *in limine litis* opwerpen van een exceptie van nietigheid en belangenschade wegens het niet naleven van de kennisgeving bepaald in artikel 792 derde lid Gerechtelijk Wetboek, Cass. 8 februari 2019, C.16.0315.N;
- De (on)ontvankelijkheid van de voorziening in cassatie als gevolg van een fout of nalatigheid van de gerechtsdeurwaarder, Cass. 8 februari 2019, C.18.0048.N;
- Cassatiemiddel, middel dat feit en recht vermengt: draagwijdte, Cass. 25 februari 2019, C.18.0253.F;
- De beoordeling van een anderstalige passage dan de taal van de rechtspleging in een conclusie, Cass. 1 maart 2019, C.16.0430.N;
- De vereiste, bij een cassatieberoep, dat het verzoekschrift, in voorkomend geval, vooraf wordt betekend aan de partij tegen wie het cassatieberoep is gericht, Cass. 4 maart 2019, C.18.0397.N;
- De omstandigheid dat een rechter een vonnis wijst dat door een feitelijke dwaling of een rechtsdwaling is aangetast of dat hij deel uitmaakt van de zetel die een dergelijk vonnis wijst, vormt niet het bedrog of de list zoals vereist in artikel 1140, 1°, Gerechtelijk Wetboek, Cass. 7 maart 2019, C.18.0594.F;
- De grenzen van de bevoegdheid van de rechter op verwijzing na cassatie enerzijds, de mogelijkheid voor een partij om een tweede, herstellende beroepsakte in te dienen anderzijds, en de interactie tussenbeide, Cass. 8 maart 2019, C.16.0130.N;
- De omvang van de cassatie en de rechtsmacht van de rechter op verwijzing, Cass. 8 maart 2019, C.16.0481.N;
- De vraag of de voorlopig bewindvoerder als noodzakelijke partij dient betrokken te worden in de procedure gericht tegen zijn aanstelling, Cass. 8 maart 2019, C.16.0506.N;
- De rechtsmacht van de rechter binnen de grenzen van de verwijzing na cassatie en de uitwerking van de cassatie ten aanzien van de partijen, Cass. 29 maart 2019, C.15.0428.N;
- De draagwijdte van het uitbreiden of wijzigen van de vordering in het licht van artikel 807 Gerechtelijk Wetboek juncto artikel 1042 Gerechtelijk Wetboek, Cass. 5 april 2019, C.18.0074.N;
- Samenstelling van de zetels van het arbeidshof, Cass. 8 april 2019, S.18.0062.F;

- Ontvankelijkheid van het cassatieberoep van het openbaar ministerie tegen de burgerlijke beschikkingen inzake jeugdbescherming en procedure in geval van burgerlijke tussenvordering, Cass. 22 mei 2019, P.19.0252.F;
- Het bereiken van het normdoel als beoordelingscriterium voor het voorhanden zijn van belangenschade in de zin van artikel 861 Gerechtelijk Wetboek; Cass. 24 mei 2019, F.17.0037.N;
- Het hoger beroep en de beroepstermijn door de schuldenaar in het kader van een schuldvordering die na het vonnis van de eerste rechter door de schuldeiser werd overgedragen, Cass. 28 juni 2019, C.17.0480.N;
- De verruimde invulling van de “onverenigbaarheid” van beslissingen in het kader van het positief aspect van het gezag van gewijsde en de toepassing ervan bij een vordering tot herroeping van het gewijsde overeenkomstig artikel 1133, 3° Gerechtelijk Wetboek, Cass. 3 oktober 2019, C.18.0116.N;
- De (on)mogelijkheid voor de rechter om via toepassing van het algemeen rechtsbeginsel *fraus omnia corrumpit* terug te komen op een reeds definitieve beslissing inzake de ontvankelijkheid van een vordering, Cass. 3 oktober 2019, C.18.0438.N;
- De voorwaarden tot uitbreiding of wijziging van de vordering bij de behandeling van de procedure in hoger beroep, Cass. 17 oktober 2019, C.18.0537.N;
- Het instellen door partijen van een vordering tot vernietiging bij de rechtbank van eerste aanleg in het raam van een arbitrageovereenkomst in toepassing van de artikelen 1716 en 1717, § 1, Gerechtelijk Wetboek, Cass. 7 november 2019, C.19.0048.N;
- Bewijs van de opdracht van een rechter bij het hof van beroep, Cass. 13 november 2019, P.19.0267.F;
- De (niet)-verplichting om in het betekeningsexploot de modaliteiten voor het aantekenen van hoger beroep te vermelden, Cass. 14 november 2019, C.17.0418.N;
- De betekening van een beslissing aan het parket: inachtneming door de rechter van alle door de partij in redelijkheid genomen stappen om de woon- of verblijfplaats van de verweerder te vinden en deze van de beslissing te informeren, Cass. 21 november 2019, C.18.0547.N;
- De impact van een afstand van een voorziening in cassatie wanneer dit plaats heeft nadat de cassatietermijn verstreken is, Cass. 25 november 2019, C.17.0398.N;
- Uitspraak over een niet gevorderde zaak door de rechter: zit de vordering tot uitvoering bij equivalent vervat in de vordering tot uitvoering in natura? en op welk ogenblik is de kennis in hoofde van de derde-medeplichtige trouwens te beoordelen?, Cass. 19 december 2019, C.18.0553.N;
- Moet de appelrechter die een nieuw gerechtsdeskundigenonderzoek beveelt, nadat er reeds in eerste aanleg een werd gevoerd, in zijn beslissing motiveren

waarom hij een nieuw onderzoek noodzakelijk acht, en dus het eerste niet voldoende?, Cass. 19 december 2019, C.19.0092.N;

Beslag en middelen tot tenuitvoerlegging

- De beoordeling door de beslagrechter wat de verschuldigdheid van de betaling van een dwangsom betreft in het kader van het herstel van de plaats in de oorspronkelijke toestand en het effect van de afgifte van een regularisatievergunning daarop, Cass. 28 juni 2019, C.18.0398.N;
- De onderzoeksplicht van de beslagrechter bij erkenning van een buitenlandse rechterlijke beslissing, Cass. 12 september 2019, C.19.0033.N;
- Toetsing door de beslagrechter van het bestaan van rechtsmisbruik bij de invordering van dwangsommen, Cass. 19 december 2019, C.19.0127.N;
- De tegoeden die worden aangehouden of beheerd door een buitenlandse centrale bank kunnen enkel in beslag worden genomen middels voorafgaande machtiging van de beslagrechter, Cass. 20 december 2019, C.19.0071.F-C.19.0072.F-C.19.0194.F;

Collectieve schuldenregeling

- Onderscheid tussen schuldeisers van de boedel en gezamenlijke schuldeisers ; voorwaarden waaronder de schuldeisers van de boedel hun rechten kunnen doen gelden op de opbrengst van de tegeldemaking van een onroerend goed van de schuldenaar, Cass. 6 mei 2019, S.18.0031.F;

Andere conclusies in gerechtelijk recht

- Kan een algemene “vangnetclausule” daadwerkelijk als een uitspraak over de volledige vordering worden beschouwd?, Cass. 15 maart 2019, C.17.0275.N;
- In afwijking van artikel 17 van het Gerechtelijk Wetboek kan de nationale raad van de Orde van architecten een vordering voor de rechter instellen die strekt tot verdediging van de gemeenschappelijke beroepsbelangen van haar leden, Cass. 4 april 2019, C.15.0177.F;
- De gerechtelijke immuniteit van Staten kent een uitzondering wanneer de tegen de vreemde Staat ingestelde rechtsvordering niet betrekking heeft op een handeling verricht in de uitoefening van de publiekrechtelijke macht maar op een bestuurshandeling, Cass. 6 december 2019, C.18.0282.F;

Tuchtrecht

- De problematiek van een anders samen te stellen tuchtrechtscollege bij de Commissie van beroep van het Instituut van de Bedrijfsrevisoren na verwijzing door cassatie en de consequenties van de onmogelijkheid daartoe, Cass. 29 maart 2019, D.18.0005.N;

- De partij die in tuchtzaken cassatieberoep heeft ingesteld tegen een ten aanzien van haar op tegenspraak – maar ten aanzien van een andere partij bij verstek – gewezen beslissing, kan geen cassatieberoep instellen tegen de beslissing waarbij het verzet van die andere partij als ongegrond wordt afgewezen, Cass. 7 november 2019, D.19.0003.N;

Publiek en administratief recht

Algemeen

- Gevolg van een handicap of van een als langdurig erkende ziekte van een gemeenteambtenaar voor de beslissing van disponibiliteitstelling en voor zijn wachttuitkering, Cass. 25 februari 2019, C.18.0262.F;
- De onteigening ten algemenen nutte: de machtiging daaromtrent aan de Gemeenschappen en de Gewesten en de bevoegdheid van de autonome gemeentebedrijven, gekoppeld aan de beoordeling van de hoogdringendheid van de onteigening, de motivering van de bestuurshandelingen en de billijkheid van de onteigeningsvergoeding, Cass. 29 maart 2019, C.18.0223.N – C.18.0227.N;

Grondwettelijk Hof

- De gevolgen van de retroactieve werking van een vernietigingsarrest van het Grondwettelijk Hof, Cass. 15 maart 2019, C.17.0283.N;

Raad van State

- Een handeling van een administratieve overheid is slechts vatbaar voor een beroep tot nietigverklaring en, bijgevolg, voor een beroep tot schorsing van de uitvoering ervan voor de Raad van State voor zover ze onder haar imperium ressorteert ; uit het feit dat een beslissing gevolgen teweegbrengt ten aanzien van derden, kan niet worden afgeleid dat ze te hunnen aanzien bindend zou zijn, Cass. 28 maart 2019, C.18.0272.F;

Stedenbouw

- Als de vergoeding voor een onteigening ten algemenen nutte, wegens de meerwaarde die daaruit voortvloeit, belast moet worden, dient ze met die belasting te worden vermeerderd, Cass. 25 april 2019, C.17.0682.F;
- De draagwijdte van de verplichting tot voeging van het positief advies van de Hoge Raad voor het Handhavingsbeleid bij de herstellvordering, Cass. 14 november 2019, C.18.0190.N;
- De beoordeling door de rechter van het aspect verjaring en ontvankelijkheid in het kader van de herstellvordering naar aanleiding van een inbreuk op de bouwvergunning, Cass. 28 november 2019, C.18.0515.N;

Andere conclusies in administratief recht

- Wanneer binnen eenzelfde overheidsopdracht alle prestaties onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn, zelfs als het bijzonder bestek bepaalt dat die prestaties opeenvolgende opleveringen tot gevolg hebben, vangen de vervaltermijnen, bepaald bij de artikelen 16, § 4, eerste lid, 2°, en 18, § 2, eerste lid van de algemene aannemingsvoorwaarden aan bij de kennisgeving van het laatste proces-verbaal van voorlopige of definitieve oplevering, naargelang het geval, Cass. 25 april 2019, C.18.0107.F;
- Artikel 20 van de algemene aannemingsvoorwaarden voor de overheidsopdrachten voor aanneming van werken, leveringen en diensten en voor de concessies voor openbare werken, gevoegd bij het koninklijk besluit van 26 september 1996, is van toepassing wanneer de aannemer wordt verweten dat hij, tijdens de uitvoering van de opdracht, de bepalingen van die opdracht niet is nagekomen, onverschillig of de aanbestedende overheid haar vordering tot schadevergoeding instelt vóór dan wel na de uitvoering van de opdracht, Cass. 8 november 2019, C.18.0151.F.

Mercuriale

1 **De vrijheidsberoving van een vreemdeling en het beroep bij het** 2 **rechterlijke macht**

3 **Rede uitgesproken door André Henkes, procureur-generaal bij het Hof van** 4 **Cassatie, op de plechtige openingszitting van 2 september 2019¹**

5 De rede onderzoekt en evalueert de doeltreffendheid van een beroep dat bij de
6 rechterlijke macht wordt ingesteld tegen een maatregel van administratieve
7 vrijheidsberoving van een vreemdeling zoals geregeld in de artikelen 71-74
8 Vreemdelingenwet.

9 De Vreemdelingenwet voert een tweedeling in tussen, enerzijds, het
10 vreemdelingenrecht *sensu stricto* (d.i. de rechtsbescherming van vreemdelingen
11 betreffende verblijfsrechtelijke beslissingen), waarin de wetgever opteerde voor een
12 drastische beperking van de bevoegdheid van de rechtscolleges van de rechterlijke
13 macht ten voordele van gespecialiseerde administratieve rechtscolleges, en,
14 anderzijds, het domein van de vreemdelingenrecht *sensu lato*, dat niet alleen de
15 materieelrechtelijke toelatings- en verblijfscriteria en procedurele modaliteiten omvat,
16 maar ook het geheel van strafrechtelijke en sociaalrechtelijke bepalingen inzake de
17 handhaving van de verblijfsreglementering. Op dat laatste vlak werd niet geraakt aan
18 de bevoegdheid van de gewone rechtscolleges.

19 De administratieve vrijheidsberoving valt onder het vreemdelingenrecht *sensu lato* en
20 het beroep tegen een dergelijke beslissing behoort dus tot de bevoegdheid van de
21 onderzoeksgerechten.

22 De openingsrede wijst vooreerst op de conventionele en wetgevende grondslagen van
23 dat beroep en onderzoekt vervolgens de procedure voor het instellen van een dergelijk
24 beroep bij de rechterlijke macht, in het licht van de rechtspraak van het Hof van
25 Cassatie. Op basis van de rechtspraak van het Hof wordt de materiële bevoegdheid
26 van de onderzoeksgerechten die over een dergelijk beroep uitspraak moeten doen,
27 onderzocht. Deze onderzoeksgerechten mogen de opportuniteit van een
28 vrijheidsberoving niet beoordelen, maar mogen enkel een wettigheidstoezicht
29 uitoefenen. Opeenvolgende wetswijzigingen hebben de draagwijdte van dat toezicht
30 beïnvloed, onder meer onder druk van het Europees recht inzake migratiebeleid. De
31 openingsrede wijdt enkele beschouwingen aan de motivering van de beslissingen van
32 de onderzoeksgerechten die uitspraak doen over een beroep tegen een administratieve
33 beslissing tot vrijheidsberoving en eindigt met de cassatieprocedure tegen de
34 beslissingen van de onderzoeksgerechten op dit vlak.

35 Aan het slot van die zeer uitvoerige analyse over het beroep bij de rechterlijke macht
36 tegen een administratieve vrijheidsberovende maatregel tegen een vreemdeling,
37 worden verschillende voorstellen geformuleerd om de doeltreffendheid van dat
38 beroep te verbeteren. De openingsrede pleit, enerzijds, voor een diepgaande

¹ De integrale tekst van de openingsrede, die werd opgesteld met bijstand van Mevr. de referendaris E. Van Stichel, van M. de raadshoof F. Van Volsem en van M. de adv.-gen. D. Vandermeersch, is te vinden op de website van het Hof: https://justice.belgium.be/sites/default/files/downloads/cour_de_cassation_pg_mercuriale_2019_fr.pdf.

39 hervorming van de wet van 15 december 1980, omdat de opeenvolgende wijzigingen,
40 onder meer als gevolg van de wetgeving inzake het Europees asiel- en migratiebeleid,
41 haar leesbaarheid hebben aangetast, waardoor de rechtszekerheid van de vreemdeling
42 in het gedrang komt. De rede formuleert, anderzijds, twee voorstellen om de
43 rechtsmiddelen van partijen tegen een administratieve vrijheidsberovende maatregel
44 van een vreemdeling zo doeltreffend mogelijk te maken, voor zover het beroep tegen
45 zulke maatregel aan de rechterlijke macht toevertrouwd blijft:

46 - enerzijds, een aanpassing van de cassatieprocedure door het cassatieberoep
47 in deze materie niet onder de gemeenrechtelijke procedureregels te laten
48 vallen, met name door een verkorting van de termijnen, naar het voorbeeld
49 van de kortere rechtsplegingstermijnen van de Voorlopige Hechteniswet van
50 20 juli 1990. Deze verkorting kan ervoor zorgen dat de rechtsmiddelen die
51 ter beschikking staan van de vreemdeling die zijn opsluiting betwist, effectief
52 worden en dat op korte termijn uitspraak wordt gedaan op zijn beroep, om
53 aan de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens
54 tegemoet te komen. Het Hof bezorgde reeds in 2016 een voorontwerp van
55 wet in die zin aan de minister van Justitie; en

56 - anderzijds, een uitbreiding van de bevoegdheid van het onderzoeksgerecht,
57 om ze toe te laten niet alleen de wettigheid van de vrijheidsberoving na te
58 gaan, maar ook de opportuniteit ervan. Elk persoon die van zijn vrijheid
59 wordt beroofd moet kunnen genieten van een beroep met volle rechtsmacht
60 bij de rechterlijke macht zodat de absolute noodzaak van het behoud van de
61 opsluiting kan worden nagegaan en beoordeeld, met andere woorden zodat
62 het kan worden nagegaan of de maatregel van vrijheidsberoving een uiterste
63 maatregel is die niet kan vervangen worden door een andere afdoende maar
64 dwingende maatregel.

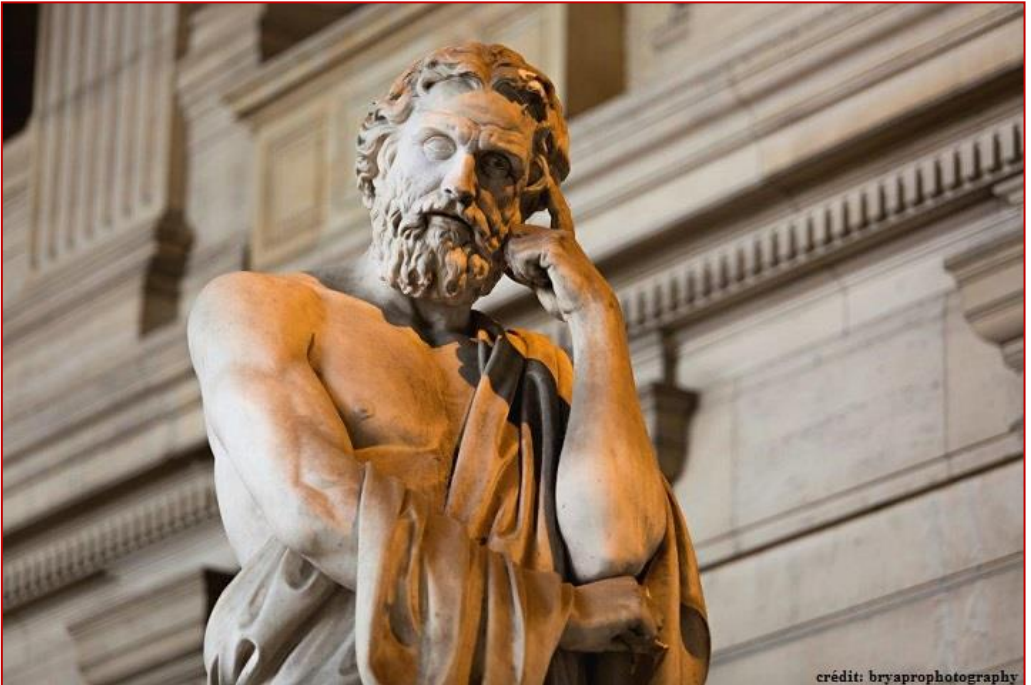
65 De openingsrede pleit er ten slotte voor om het toezicht op de administratieve
66 vrijheidsberovende maatregel toe te vertrouwen aan de Raad voor
67 Vreemdelingenbetwistingen. Dat gespecialiseerd rechtscollege is beter gewapend
68 tegen de complexiteit en de techniciteit van de Vreemdelingenreglementering dan
69 sommige rechters van de gewone rechterlijke macht die, soms, slechts sporadisch met
70 een betwisting in deze materie geconfronteerd worden.

71 Die overdracht van de geschillen van de onderzoeksgerechten naar de Raad voor
72 Vreemdelingenbetwistingen stelt niettemin een grondwettelijk probleem. De
73 bevoegdheidsverdeling tussen de justitiële en administratieve rechter is immers,
74 overeenkomstig artikelen 144 en 145 van de Grondwet, gebaseerd op het verschil
75 tussen burgerlijke rechten enerzijds, die behoren tot de bevoegdheid van de
76 rechtbanken, en politieke rechten, anderzijds. Alleen geschillen over politieke rechten
77 kunnen aan een administratieve rechtscollege worden toevertrouwd. Het recht op
78 persoonlijke vrijheid lijkt een subjectief burgerlijk recht te zijn, waarvoor, krachtens
79 artikel 144 van de Grondwet, enkel de gewone rechtbanken bevoegd zijn. Om de
80 geschillen inzake Vreemdelingenreglementering, inclusief het wettigheidstoezicht op
81 de maatregel van administratieve vrijheidsberoving, toe te vertrouwen aan een
82 administratieve rechtscollege is een wijziging van de artikelen 144 en 145 van de
83 Grondwet nodig, teneinde de bevoegdheidsverdeling tussen de gewone en de

84 administratieve rechter te laten afhangen van een ander criterium dan de aard van de
85 subjectieve rechten (burgerlijk of politiek).

Voorstellen de lege ferenda

86
87
88
89
90
91
92
93
94

95
96
97
98
99
100
101

102 **Verslag van de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie aan het**
103 **parlementair comité belast met de wetsevaluatie²**

104 **Inleiding**

105 1. Artikel 11 van de wet van 25 april 2007 tot oprichting van het Parlementair Comité
106 belast met de wetsevaluatie bepaalt dat de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie
107 en het College van procureurs-generaal in de loop van de maand oktober aan het
108 Comité een verslag toezenden, dat een overzicht bevat van de wetten die voor de
109 hoven en rechtbanken tijdens het voorbije gerechtelijk jaar moeilijkheden bij de
110 toepassing of de interpretatie ervan hebben opgeleverd.

111 Uit de bewoordingen van die bepaling blijkt dat het verslag van de procureurs-
112 generaal uitsluitend tot hun verantwoordelijkheid behoort en niet tot die van de
113 korpsvergaderingen. Niettemin wordt rekening gehouden met eventuele voorstellen
114 van de zetel en van het parket van het Hof en van zijn referendarissen.

115 2. In overeenstemming met het beleidsplan van ondergetekende dat werd voorgesteld
116 aan de Hoge Raad voor de Justitie ter ondersteuning van zijn kandidaatstelling tot het
117 mandaat van procureur-generaal bij het Hof van Cassatie, werd er overgegaan tot een
118 onderzoek van het gevolg dat werd gegeven door de Wetgever aan het jaarverslag de
119 lege ferenda die hij vraagt aan vermelde procureur-generaal (deel C.).

120 Deze benaderingswijze verantwoordt zich door het feit dat het opmaken van dit
121 verslag een taak vormt die consequent de activiteit van het parket belast, terwijl de
122 human resources van dit parket zeer beperkt zijn. Aangezien het kader van de
123 advocaten-generaal en de referendarissen sinds jaren onderbemand is, is het
124 aangewezen het nut na te gaan van een tijdrovend werk dat strikt genomen niet tot de
125 kernmissie van het parket van cassatie behoort.

126 3. Dit deel (C.II.) van het verslag gewijd aan dit onderzoek en sommige
127 voorontwerpen van wet (deel D) werd slechts opgesteld in één taal, met name het
128 Frans. De reden hiertoe is dat het de taal betreft van de taalrol van de huidige
129 procureur-generaal en dat de dienst overeenstemming der teksten van het Hof
130 (vertaaldienst) een aanzienlijk werkvolume dient te verwezenlijken, in het bijzonder
131 de vertaling naar het Frans van arresten opgesteld in het Nederlands.

132 De autoriteiten van het Hof hebben zich moeten buigen voor het feit dat deze dienst,
133 die nochtans essentieel is voor de jurisprudentiële uitstraling van het Hof, met moeite
134 kan draaien, aangezien zijn rendement ontoereikend is. Er zijn verschillende redenen
135 daartoe. Één daarvan is een chronische onderbezetting. In het jaarverslag van het Hof
136 2017, hebben de voorgaande korpschefs enkele van de mogelijke pistes geformuleerd
137 om die tendens om te zetten. Een eerste oplossing bestaat erin om het ontoereikend
138 kader te versterken. Een andere oplossing bestaat erin deze dienst te ontlasten van
139 vertalingen die de arresten van het Hof en de conclusies van het parket niet betreffen,
140 maar wel geschreven teksten betreffen (redes, studies, openingsreden, wetgevende
141 verslagen, enz.) en die zouden kunnen worden toevertrouwd aan vertalers verbonden

² Het wetgevend verslag 2019 is een werk waaraan advocaten-generaal, referendarissen en administratieve collega's van het parket hebben bijgedragen. Het merendeel van het werk werd geleverd door de h. advocaat-generaal Vandermeersch en de h. referendaris Raneri. Ik dank hen allen daarvoor.

142 aan de steundienst. Hun aanwerving was voorzien in het raam van het budget
143 voorbereid met het oog op het autonoom beheer dat werd goedgekeurd door de
144 Inspecteur van Financiën. Maar de FOD Justitie heeft getalmd om de procedures te
145 lanceren en laat weten dat ze nu niet meer zijn toegestaan.

146 Het spreekt voor zich dat de Wetgever, waarvan het Hof van Cassatie institutioneel
147 een objectieve bondgenoot is, zich zorgen zou moeten maken over dit gebrek en zich
148 openstellen voor een gezamenlijk zoeken naar aanvaardbare middelen om dit efficiënt
149 te verhelpen. De huidige korpschefs van het Hof houden zich ter beschikking om dit
150 te bespreken.

151 **4. Het verslag is opgesplitst in drie delen.**

152 Het eerste vermeldt zes voorstellen, die hun oorsprong vinden in de vaststellingen van
153 2019 of reeds voordien en die een bijzondere aandacht blijken te verdienen van de
154 Wetgever. Om meer succes te garanderen werd elk voorstel begeleid van een verslag
155 van voorontwerp van wet aan de voorstellen.

156 Het tweede deel herneemt, ter herinnering, voorstellen gedaan in de voorgaande
157 wetgevende verslagen.

158 Het derde deel is besteed aan een globaal onderzoek van het lot dat werd geschonken
159 aan de totaliteit van de voorstellen die werden gedaan sinds de verplichting om verslag
160 uit te brengen van 2007 tot 2018. Het is het meest delicate deel om te benaderen
161 aangezien het enerzijds niet altijd zo vlot is om in een wet het wetgevend eindresultaat
162 geheel of gedeeltelijk te zien van een voorstel van de procureur-generaal. En
163 anderzijds omdat het niet uitgesloten is dat sinds het finaliseren van een dit verslag
164 wetgevende evoluties zouden tot stand zijn gekomen, waarmee geen rekening meer
165 kon worden gehouden. De conclusie van dit onderzoek stelt de huidige modus
166 operandi in vraag en toont de limieten ervan. We zullen er in dat deel op terugkomen.

167

168 **A. Voorstellen de lege ferenda 2019**

169 **1. Wijziging van de rechtspleging die van toepassing is op de vervolging van** 170 **magistraten (art. 479-503bis Wetboek van Strafvordering)**

171 Dit voorstel werd reeds in het vorige verslag geformuleerd. Intussen werden in 2019
172 verschillende nieuwe onderzoeksdossiers bij het Hof aanhangig gemaakt die de
173 problematiek en de noodzaak van een dringende hervorming actualiseren.

174 Zowel het Grondwettelijk Hof als het Europees Hof voor de Rechten van de Mens
175 stemmen ermee in dat de ratio legis van de “voorrecht van rechtsmacht” erin bestaat
176 de magistraten te beschermen tegen roekeloze of tergende vervolging die bedoeld is
177 om hen te destabiliseren en tegelijkertijd elk risico op straffeloosheid en elke schijn
178 van partijdigheid te voorkomen wanneer zij in rechte worden aangesproken.

179 Het vorige wetgevend verslag³ vermeldde reeds de noodzaak om de regels die van
180 toepassing zijn op de vervolging van magistraten te wijzigen (rechtspleging van

³ “Voorstellen de lege ferenda” in *Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2017*, Larcier, 2018, en www.cass.be, pp. 154 ev., punt 4.

181 voorrecht van rechtsmacht bepaald in de artikelen 479 tot 503*bis* van het Wetboek
182 van Strafvordering).

183 Naar aanleiding van het arrest nr. 131/2016 van 20 oktober 2016 van het
184 Grondwettelijk Hof stelde het “wetgevend verslag 2017” voor dat “*na het beëindigen*
185 *van het onderzoek door de raadsheer-onderzoeker, de rechtspleging zou worden*
186 *geregeld door de kamer van inbeschuldigingstelling, volgens een procedure die geënt*
187 *is op die welke nu reeds geldt voor de berechting van de ministers (artt. 8, 9 en 16 van*
188 *de wet van 25 juni 1998 tot regeling van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van*
189 *ministers) en die welke georganiseerd is door artikel 127 van het Wetboek van*
190 *Strafvordering”.*

191 Na het arrest nr. 131/2016 wees datzelfde Hof ondertussen nog de arresten nr. 9/2018
192 en nr. 35/2018, respectievelijk op 1 februari en 22 maart 2018.

193 Uit die arresten volgt dat:

- 194 - na het beëindigen van een gerechtelijk onderzoek dat gericht is tegen een
195 magistraat van of bij een hof van beroep, het Hof van Cassatie in het kader
196 van een tegensprekelijke procedure moet overgaan tot de regeling van de
197 rechtspleging en, naar aanleiding daarvan, onderzoeken of de bezwaren
198 toereikend zijn en de rechtspleging regelmatig is (arrest nr. 131/2016);
199 - in de zaak van een magistraat van eerste aanleg, gelet op de afwezigheid de
200 lege lata van een regeling van de rechtspleging na afloop van een gerechtelijk
201 onderzoek, een onderzoeksgerecht in de loop van het gerechtelijk onderzoek
202 toezicht moet houden op de regelmatigheid van de rechtspleging en als
203 beroepsinstantie uitspraak moet doen over de beslissingen van de als
204 onderzoeksrechter aangewezen magistraat (arrest nr. 9/2018);
205 - in de zaak van een magistraat van eerste aanleg een onderzoeksgerecht, bij
206 het afsluiten van het gerechtelijk onderzoek, in het kader van een op
207 tegenspraak gevoerde procedure moet overgaan tot de regeling van de
208 rechtspleging en daarbij de toereikendheid van de bezwaren en de
209 regelmatigheid van de rechtspleging moet beoordelen (arrest nr. 35/2018).

210 Ook al kan de rechter de leemtes in de wet verhelpen die uit die arresten voortvloeien,
211 is het niettemin noodzakelijk dat de wet deze zo snel mogelijk opvult om de
212 rechtszekerheid te herstellen.

213 Bovendien lijkt het niet gepast dat het Hof van Cassatie bevoegdheden behoudt die
214 tot de onderzoeksgerechten behoren, wat met name de samenstelling van de zetel
215 bemoeilijkt in geval van een cassatieberoep waarvan de raadsheren die over de
216 regeling van de rechtspleging uitspraak hebben gedaan, niet kunnen kennismaken. Het
217 lijkt evenmin gepast dat het parket van het Hof van Cassatie belast wordt met het
218 vorderen van de regeling van de rechtspleging, wat de verwarring in stand houdt
219 tussen de specifieke taken van dat parket en die van het openbaar ministerie bij de
220 hoven en rechtbanken (uitoefening van de strafvordering).

221 Bijgevolg werd een voorontwerp van wet bezorgd aan de minister van Justitie,
222 waarvande hoofdlijnen luiden als volgt:

- 223 a) de artikelen 479 tot 503*bis* Wetboek van Strafvordering herschrijven in een
224 begrijpelijke taal en volgorde;

- 225 b) het voorrecht van rechtsmacht voorbehouden aan “diegenen die effectief en
226 *permanent belast zijn met de rechtsbedeling*”⁴ en bijgevolg de
227 referendarissen bij het Hof van Cassatie of het Grondwettelijk Hof, de
228 provinciegouverneurs, de magistraten op pensioen voor handelingen die
229 gesteld zijn na het beëindigen van hun gerechtelijk ambt en de
230 plaatsvervangende rechters en raadsheren hiervan uitsluiten⁵;
- 231 c) de exclusieve bevoegdheid van de procureur-generaal bij het hof van beroep
232 om de strafvordering uit te oefenen veralgemenen en die van dat hof om,
233 zonder hoger beroep, de magistraten wegens wanbedrijven te berechten,
234 alsook voor de voorlopige hechtenis, en deze uit te breiden naar de regeling
235 van de rechtspleging na afloop van een gerechtelijk onderzoek en naar het
236 toezicht op de regelmatigheid van die rechtspleging;
- 237 d) de procedure van verwijzing naar een ander rechtsgebied door het Hof van
238 Cassatie aanpassen;
- 239 e) de nodeloze verschillen in behandeling schrappen tussen de stelsels die van
240 toepassing zijn op de misdrijven naargelang zij buiten of binnen het kader
241 van het ambt werden gepleegd en ook tussen de stelsels die afwijken van het
242 gemeen recht en die van toepassing zijn op de misdaden enerzijds en de
243 wanbedrijven anderzijds, alsook de specifieke rol van “brievenbus” van de
244 minister van Justitie;
- 245 f) de regels van samenhang die gelden voor de mededaders en de
246 medeplichtigen, bewaren, met name dat zij tegelijkertijd met de houders van
247 het voorrecht van rechtsmacht worden vervolgd en berecht;
- 248 g) voor het overige zo min mogelijk afwijken van het gemeen recht.

249 *De tekst van dit voorstel van voorontwerp (met voorstel van de memorie van*
250 *toelichting) is gevoegd als bijlage I.*

251 **2. Herinvoering van het onmiddellijk cassatieberoep tegen een arrest van het hof**
252 **van beroep, jeugdkamer, dat de uithandengeving uitspreekt van een**
253 **minderjarige ouder dan zestien jaar die een als misdrijf omschreven feit heeft**
254 **gepleegd**

255 Het arrest van het Grondwettelijk Hof nr. 161/2019 van 24 oktober 2019 werpt een
256 bijzonder actueel licht op dit reeds in het verleden geformuleerde voorstel.

257 Artikel 420 van het Wetboek van Strafvordering bepaalt dat tegen de voorbereidende
258 beslissingen en beslissingen van onderzoek, zelfs al zijn die zonder voorbehoud ten
259 uitvoer gelegd, slechts cassatieberoep kan worden ingesteld na het eindarrest of het
260 eindvonnis, maar dat er niettemin onmiddellijk cassatieberoep kan worden
261 aangetekend tegen de beslissingen inzake bevoegdheid, tegen de beslissingen die
262 inzake de burgerlijke rechtsvordering uitspraak doen over het beginsel van
263 aansprakelijkheid en tegen de beslissingen die, overeenkomstig artikel 524bis, §1,

⁴ Hoge Raad voor de Justitie, *Voorrecht van rechtsmacht in het kader van het dossier Jonathan Jacob (bijzonder onderzoek)*, maart 2015, <http://www.csj.be>, p. 19.

⁵ Naar de aanbeveling van de Hoge Raad voor de Justitie.

264 uitspraak doen over de strafvordering en een bijzonder onderzoek naar
265 vermogensvoordelen bevelen.

266 Die laatste bepaling heeft de niet-ontvankelijkheid tot gevolg van het onmiddellijk
267 cassatieberoep tegen het arrest van uithandengeving dat geweest is met toepassing
268 van artikel 57bis, §1, eerste lid, van de wet van 8 april 1965 betreffende de
269 jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf
270 omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte
271 schade.

272 Vóór de inwerkingtreding, op 1 februari 2015, van de wet van 14 februari 2014 met
273 betrekking tot de rechtspleging voor het Hof van Cassatie in strafzaken, was de regel
274 dat geen cassatieberoep kan worden ingesteld tegen een voorbereidende beslissing of
275 tegen een beslissing van onderzoek, niet van toepassing op de arresten tot verwijzing
276 overeenkomstig artikel 57bis van de wet van 8 april 1965 betreffende de
277 jeugdbescherming⁶. Zo konden de partijen tot 1 februari 2015 onmiddellijk
278 cassatieberoep instellen tegen het arrest waarbij de jeugdrechtbank de zaak van de
279 minderjarige die een als misdrijf omschreven feit heeft gepleegd terwijl hij zestien
280 jaar of ouder was, uit handen geeft, zonder te moeten wachten op de uitspraak van het
281 eindvonnis of het eindarrest dat uitspraak doet volgens de gewone strafprocedure en
282 het gewone strafrecht ten gevolge van de beslissing tot uithandengeving.

283 Artikel 20 van de wet van 14 februari 2014 met betrekking tot de rechtspleging voor
284 het Hof van Cassatie in strafzaken heeft in artikel 420 van het Wetboek van
285 Strafvordering de in artikel 416, tweede lid, van dat wetboek bepaalde uitzondering
286 die het onmiddellijk cassatieberoep tegen het arrest van uithandengeving toestond,
287 niet hernomen.

288 Recentelijk heeft het Hof van Cassatie, in overeenstemming met zowel de tekst van
289 artikel 420 van het Wetboek van Strafvordering als met de wil van de wetgever zoals
290 die kan worden teruggevonden in de parlementaire voorbereiding van de wet van 14
291 februari 2014, voor recht gezegd dat het arrest van uithandengeving geen
292 eindbeslissing is in de zin van artikel 420, eerste lid, van het Wetboek van
293 Strafvordering en dat het geen verband houdt met de gevallen die in het tweede lid
294 van dat artikel bedoeld zijn.⁷

295 Deze toestand zorgt voor moeilijkheden omdat een cassatieberoep tegen een dergelijk
296 arrest slechts na de eindbeslissing op de strafvordering volgens het gewone strafrecht
297 en volgens de gewone strafprocedure kan worden ingesteld. In een artikel in het
298 Tijdschrift voor Strafrecht⁸ merkt de heer Bart De Smet op dat in het geval waarin de
299 veroordelende beslissing na uithandengeving uitgesproken wordt terwijl de
300 minderjarige twintig jaar of ouder is en het arrest van uithandengeving op dat ogenblik

⁶ Artikel 416, tweede lid, Wetboek van Strafvordering, in de versie van vóór de inwerkingtreding van de wet van 14 februari 2014.

⁷ Cass. 17 mei 2017, AR P.17.0146.F, AC 2017, nr. 338, www.juridat.be.

⁸ B. De Smet, "Cassatieberoep gericht tegen een arrest van uithandengeving van een minderjarige", *T. Strafr.* 2018, p. 234.

301 vernietigd wordt, de enige maatregel die de jeugdrechtbank dan nog ten aanzien van
302 de minderjarige kan nemen, de berisping is⁹.

303 Aan die opmerking kan worden toegevoegd dat de jeugdrechtbank in voornoemd
304 geval ten aanzien van personen die twintig jaar zijn of meer geen plaatsingsmaatregel
305 in een gesloten opvoedingsafdeling van een openbare gemeenschapsinstelling voor

306 jeugdbescherming kan bevelen¹⁰, zodat de persoon in geval van ernstige feiten¹¹ vrij
307 zal zijn. Desgevallend kan de procureur des Konings een nieuwe beslissing tot
308 uithandengeving vorderen met toepassing van artikel 57bis, §1, derde lid¹², maar zal,
309 tenzij ik me zou vergissen, geen enkele maatregel van vrijheidsberoving mogelijk zijn
310 tussen het arrest tot vernietiging van de beschikking tot uithandengeving en de nieuwe
311 beschikking tot uithandengeving.

312 In antwoord op twee prejudiciële vragen die het Hof van Cassatie aan het
313 Grondwettelijk Hof had gesteld heeft dit laatste, bij arrest nr. 161/2019 van 24 oktober
314 2019, geoordeeld dat “*artikel 420 van het Wetboek van strafvordering, zoals*
315 *vervangen bij artikel 20 van de wet van 14 februari 2014 “met betrekking tot de*
316 *rechtspleging voor het Hof van Cassatie in strafzaken”*, de artikelen 10 en 11 van de
317 *Grondwet schendt in zoverre het niet in de mogelijkheid voorziet om onmiddellijk*
318 *cassatieberoep in te stellen tegen een beslissing tot uithandengeving”*.

319 Rekening houdend met de voormelde moeilijkheden kan worden overwogen om aan
320 artikel 420, tweede lid, Wetboek van Strafvordering een punt 4° toe te voegen dat
321 luidt als volgt:

322 *“van het hof van beroep die, met het oog op de instelling van vervolging voor*
323 *de bevoegde gerechten indien daartoe grond bestaat, de uithandengeving en*
324 *de verwijzing van de zaak naar het openbaar ministerie beveelt*
325 *overeenkomstig artikel 57bis van de wet van 8 april 1965 betreffende de*
326 *jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf*
327 *omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit*
328 *veroorzaakte schade of met toepassing van de communautaire bepaling die*
329 *voorziet in een dergelijke verwijzing”*.

330 De tekst van dit voorstel van voorontwerp van de wet (met memorie van toelichting)
331 is gevoegd als bijlage 2.

332 **3. Artikel 838, Gerechtelijk Wetboek. Wrakingsprocedures**

333 Het Hof heeft in 2019 het aantal kennelijk niet-ontvankelijke of onredelijke
334 verdragende wrakingsprocedures beduidend zien toenemen. Zo bleek meermaals dat

⁹ Artt. 37, §2, 1°, en 37, §4, van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming. Laatstgenoemde bepaling staat de jeugdrechtbank toe een berisping te geven, ook al is de jongere ouder dan achttien jaar. Zie ook artikel 52, negende lid, van die wet, dat bepaalt dat de jeugdrechtbank ten aanzien van de minderjarige die vóór de leeftijd van achttien jaar een als misdrijf omschreven feit heeft gepleegd, voorlopige maatregelen kan nemen die uiterlijk kunnen duren tot de betrokkene de leeftijd van twintig jaar heeft bereikt.

¹⁰ Art. 37, §2quater, tweede lid, van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming.

¹¹ Wat noodzakelijkerwijs het geval zal zijn als de eindveroordeling een arrest van het hof van assisen is.

¹² Dat artikel bepaalt dat artikel 57bis kan worden toegepast, zelfs indien de betrokkene op het tijdstip van het vonnis de leeftijd van achttien jaar heeft bereikt.

335 die procedure, die wel als waarborg moet behouden blijven, onrechtmatig wordt
336 aangewend om het verloop van strafproces te belemmeren. Die procedures vormen
337 kennelijk misbruik van procedure en moeten daarom worden beteugeld met boetes die
338 voldoende afschrikken.

339 Het vroegere artikel 838, derde lid, Gerechtelijk Wetboek, opgeheven bij wet van 26
340 april 2007, bepaalde:

341 *“Indien daarenboven een geldboete wegens kennelijk onontvankelijk verzoek*
342 *verantwoord kan zijn, wordt, bij dezelfde beslissing, een rechtsdag bepaald op*
343 *een nabije datum, waarop alleen dit punt zal worden behandeld. De griffier*
344 *roept de partijen bij gerechtsbrief op om tegen die datum hun opmerkingen*
345 *schriftelijk mee te delen.*

346 *De geldboete bedraagt 125 EUR tot 2 500 EUR. De Koning mag het minimum-*
347 *en maximumbedrag om de vijf jaar aanpassen aan de kosten van het*
348 *levensonderhoud. De geldboete wordt geïnd door de Administratie der*
349 *Registratie en Domeinen met aanwending van alle middelen van recht.”*

350 Het lijkt nog steeds aangewezen die straf opnieuw in te voeren, die overigens wordt
351 opgelegd bij een vordering tot verwijzing van een rechtbank naar een andere die
352 kennelijk onontvankelijk wordt geacht (art. 545, tweede en derde lid, Sv.).

353 *De tekst van dit voorstel van voorontwerp van de wet (met memorie van toelichting)*
354 *is gevoegd als bijlage 3.*

355 **4. Wijziging van artikel 72 van de wet van 15 december 1980 betreffende de**
356 **toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van**
357 **vreemdelingen**

358 De wet van 15 december 1980 15 december 1980 betreffende de toegang tot het
359 grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen regelt
360 de vasthoudingsmaatregel die samen met de verwijderingsmaatregel kan worden
361 uitgevaardigd.

362 Het beroep voor de rechterlijke macht, dat geregeld wordt door de artikelen 71 tot 74
363 van die wet, is bepaald met verwijzing naar de bepalingen betreffende de voorlopige
364 hechtenis, namelijk voor de raadkamer en de kamer van inbeschuldigingstelling.

365 In de wet is er geen sprake van het cassatieberoep, hetwelk, overeenkomstig de
366 rechtspraak van het Hof¹³, in dat opzicht nog steeds geregeld wordt door het Wetboek
367 van Strafvordering.

368 Artikel 72 van de wet heeft immers enkel betrekking op de procedure van onderzoek
369 van het beroep dat daarin is vastgelegd en waarover de raadkamer en de kamer van
370 inbeschuldigingstelling uitspraak doen. Bovendien verwijst die bepaling
371 noodzakelijkerwijs naar de wet betreffende de voorlopige hechtenis die van kracht

¹³ Cass. 14 maart 2001, AR P.01.0179.F, AC 2001, nr. 133, met concl. van adv.-gen. Spreutels in *Pas*. 2001, nr. 133; Cass. 21 maart 2001, AR P.01.0163.F, AC 2001, nr. 152; Cass. 28 april 2009, AR P.09.0545.N, AC 2009, nr. 283; Cass. 23 juni 2009, AR P.09.0844.N, AC 2009, nr. 434; Cass. 27 juli 2010, AR P.10.1165.N, AC 2010, nr. 484; Cass. 21 december 2011, AR P.11.2042.F, AC 2011, nr. 703; Cass. 10 september 2014, AR P.14.1374.F, AC 2014, nr. 509.

372 was ten tijde van de bekendmaking van de wet van 15 december 1980, namelijk de
373 wet van 20 april 1874, die geen enkele bepaling bevatte betreffende het
374 cassatieberoep, hetwelk werd ingesteld volgens de regels van het Wetboek van
375 Strafvordering. Tenslotte heeft de wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige
376 hechtenis, die een hoofdstuk over het cassatieberoep bevat, voornoemd artikel 72 niet
377 gewijzigd. Hieruit volgt met name dat, zelfs na de inwerkingtreding van de nieuwe
378 wetsbepalingen betreffende de voorlopige hechtenis, het openbaar ministerie
379 cassatieberoep kan instellen tegen het arrest van de kamer van inbeschuldigingstelling
380 dat de invrijheidstelling van een vreemdeling beveelt, aangezien dat cassatieberoep
381 geregeld wordt door de bepalingen van het Wetboek van Strafvordering.

382 Wat betreft de termijn is het mogelijk dat de juridische regeling van het beroep voor
383 de rechterlijke macht, zoals deze thans is georganiseerd door de Belgische wetgeving,
384 ten aanzien van de opgesloten vreemdeling niet voldoet aan artikel 5.4 van het
385 Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden,
386 een bepaling waarvan het belang inzake verwijdering van het grondgebied wordt
387 onderstreept door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens¹⁴.

388 Luidens die bepaling heeft eenieder die door arrestatie of gevangenhouding van zijn
389 vrijheid is beroofd, het recht voorziening te vragen bij de rechter opdat deze op korte
390 termijn beslist over de wettigheid van zijn gevangenhouding en zijn invrijheidstelling
391 beveelt, indien de gevangenhouding onrechtmatig is.

392 Het Europees Hof heeft op basis van dat artikel België tweemaal veroordeeld, op
393 grond dat de opgesloten vreemdeling niet heeft kunnen verkrijgen dat de rechter op
394 korte termijn uitspraak zou doen en zijn invrijheidstelling zou hebben bevolen indien
395 zijn gevangenhouding onrechtmatig was gebleken.

396 In het eerste arrest, inzake Firoz Muneer¹⁵, heeft het Europees Hof een verdict van
397 ongrondwettigheid uitgesproken, op grond dat:

398 - de vreemdeling, “(...) *privé de sa liberté (...) pendant près de quatre mois*”,
399 “*n’a pas pu obtenir de décision finale sur la légalité de sa détention, alors*
400 *qu’il avait entamé à deux reprises une procédure en vue de sa mise en liberté,*
401 *que les dernières décisions juridictionnelles sur le bien-fondé des requêtes*
402 *de mise en liberté, rendues par la chambre des mises en accusation, étaient*
403 *chaque fois favorables [à l’étranger], et que ces décisions n’ont pas été*
404 *cassées par la Cour de cassation pour des motifs tenant à leur justification*
405 *légale”. In één van de arresten die het Hof van Cassatie in de zaak heeft*
406 *gewezen*¹⁶, verklaarde het dat het cassatieberoep, dat gericht was tegen het
407 arrest van de kamer van inbeschuldigingstelling, wegens de invrijheidstelling
408 van de vreemdeling geen bestaansreden meer had;

409 - “(...) *cette situation ne peut être reprochée [à l’étranger], lequel a respecté*
410 *les délais légaux*”;

¹⁴ Zie, onder meer, EHRM 21 oktober 1986, arrest Sanchez-Reisse t. Zwitserland, §§42 tot 61; EHRM 11 april 2013, arrest Firoz Muneer t. België, §76; EHRM, arrest M.D. t. België, 14 november 2013, §36.

¹⁵ EHRM 11 april 2013, arrest Firoz Muneer t. België, §§78 tot 88.

¹⁶ Cass. 29 juni 2010, AR P.10.0734.N.

411 - zijn invrijheidstelling, hoewel de tweede procedure tot invrijheidstelling nog
412 hangende was, niet “op korte termijn” is geschied, vóór enig rechterlijk
413 toezicht;

414 In het tweede arrest, inzake M.D.¹⁷, heeft het Europees Hof tot dezelfde schending van
415 artikel 5.4 geconcludeerd, door op soortgelijke wijze te oordelen dat:

416 - de vreemdeling, die gedurende iets meer dan vier maanden van zijn vrijheid
417 werd beroofd, geen eindbeslissing over de wettigheid van zijn opsluiting
418 heeft kunnen verkrijgen, hoewel hij tot drie keer toe een procedure met het
419 oog op zijn invrijheidstelling had ingeleid, ook al werd de eerste procedure
420 pas na méér dan een maand na zijn gevangenneming ingeleid, dat de eerste
421 twee rechterlijke beslissingen over de gegrondheid van de eerste twee
422 verzoekschriften tot invrijheidstelling, die werden gewezen door de kamer
423 van inbeschuldigingstelling, hebben vastgesteld dat het hoger beroep geen
424 bestaansreden meer had wegens de nieuwe titel van vrijheidsberoving van de
425 vreemdeling, dat de laatste rechterlijke beslissing over de gegrondheid van
426 het derde verzoek tot invrijheidstelling, die werd gewezen door de kamer van
427 inbeschuldigingstelling, gunstig was voor de vreemdeling, en dat “*cette*
428 *décision a été cassée par la Cour de cassation non pas pour un motif tenant*
429 *à sa justification légale, mais pour un motif d’ordre procédural*”, namelijk
430 dat het laatste verzoek tot invrijheidstelling voorbarig was aangezien er nog
431 geen maand was verstreken sinds de vorige beslissing over het vorige
432 verzoek¹⁸. Het Europees Hof oordeelt verder “*(...) que ledit motif procédural*
433 *retenu par la Cour de cassation (...), alors même que la légalité de la*
434 *détention du requérant n’avait pas été examinée au fond dans le cadre des*
435 *deux requêtes de mise en liberté précédentes, n’a fait qu’aggraver la*
436 *situation [de l’étranger] au regard de son droit à obtenir une décision sur la*
437 *légalité de sa détention à bref délai*”;

438 - zijn invrijheidstelling, hoewel de derde procedure tot invrijheidstelling nog
439 hangende was, niet “op korte termijn” is geschied, vóór enig rechterlijk
440 toezicht;

441 Het Belgisch recht moet dus met de Europese rechtspraak in overeenstemming
442 worden gebracht. De rechtsmiddelen die ter beschikking zijn gesteld van de
443 vreemdeling die zijn opsluiting betwist, moeten effectief worden, waarbij rekening
444 wordt gehouden met de beperkte duur van de beslissingen van de minister, en moeten
445 het mogelijk maken om op korte termijn over zijn opsluiting uitspraak te doen.

446 Met het oog hierop werd destijds een voorontwerp van wet bezorgd aan de minister
447 van Justitie, dat strekte tot wijziging van het cassatieberoep in die aangelegenheid,
448 door het gedeeltelijk te onttrekken aan de gemeenrechtelijke procedure, met name
449 door een versnelling van de termijnen, met tegelijkertijd echter voldoende tijd om het
450 cassatieberoep in te dienen¹⁹ en de memorie voor te bereide.

¹⁷ EHRM 14 november 2013, arrest M.D. t. België, §§37 tot 47.

¹⁸ Cass. 31 augustus 2010, AR P.10.1423.N, AC 2010, nr. 490.

¹⁹ Vgl. GwH 18 februari 2016, arrest nr. 22/2016.

451 Dit voorstel werd niet door de minister van Justitie weerhouden.
452 Thans worden de cassatieberoepen inzake voorzieningen van vreemdelingen tegen
453 een maatregel van vrijheidsberoving vastgesteld als hoogdringende zaken. Hierdoor
454 kan de naleving van de bij artikel 429 Wetboek van Strafvordering bepaalde termijn
455 voor het neerleggen van memories in het gedrang komen. Aldus werden de door de
456 eisers neergelegde memories in verschillende zaken wegens laattijdigheid niet-
457 ontvankelijk verklaard doordat de zaak bij hoogdringendheid moest worden
458 vastgesteld en de verplichting om de memorie minstens vijftien dagen vóór de zitting
459 neer te leggen moeilijk kon worden nageleefd. Rekening houdend met die
460 moeilijkheden bij het neerleggen van talrijke cassatieberoepen in 2019, willen we
461 meer dan ooit dit voorstel ondersteunen²⁰.

462 *De tekst van dit voorstel van voorontwerp van de wet (met memorie van toelichting)*
463 *is gevoegd als bijlage 4.*

464 **5. Wijziging van artikel 26, §4, Voorlopige Hechteniswet. Hoger beroep ingesteld**
465 **tegen de beslissing van de raadkamer om de hechtenis onder elektronisch**
466 **toezicht te handhaven**

467 Artikel 132, 1°, van de wet van 5 februari 2016 tot wijziging van het strafrecht en de
468 strafvordering en houdende diverse bepalingen inzake justitie (pot pourri-wet II) heeft
469 artikel 26, §4, Voorlopige Hechteniswet als volgt aangevuld: “*Indien de verdachte in*
470 *hechtenis onder elektronisch toezicht staat, kan de raadkamer bij een met redenen*
471 *omklede beslissing de hechtenis onder elektronisch toezicht handhaven*”. Hiermee
472 staat de wetgever de raadkamer toe de hechtenis onder elektronisch toezicht tijdens
473 de regeling van de rechtspleging te handhaven maar bepaalt niet dat de raadkamer
474 hierbij de voorlopige hechtenis in de gevangenis kan omzetten in hechtenis onder
475 elektronisch toezicht.

476 Het Grondwettelijk Hof heeft - bij arrest nr. 148/2017 van 21 december 2017 - artikel
477 132, 1°, van de wet van 5 februari 2016 nietig verklaard in zoverre het de raadkamer,
478 uitspraak doende in het stadium van de regeling van de rechtspleging, niet toelaat aan
479 de inverdenkinggestelde die tijdens de voorlopige hechtenis in een strafinrichting
480 verblijft, het voordeel van de voorlopige hechtenis onder elektronisch toezicht toe te
481 kennen. Het Hof van Cassatie heeft in het arrest van 22 oktober 2019, AR
482 P.19.1036.N, vastgesteld dat artikel 26, §4, Voorlopige Hechteniswet de mogelijkheid
483 biedt aan het openbaar ministerie om hoger beroep in te stellen wanneer de
484 beschikking van de raadkamer leidt tot de invrijheidstelling van de
485 inverdenkinggestelde terwijl het een dergelijk beroep van het openbaar ministerie
486 tegen de beslissing van de raadkamer die de hechtenis van de inverdenkinggestelde in
487 de gevangenis handhaaft, uitsluit. Het Hof leidt daaruit af dat het openbaar ministerie
488 evenmin hoger beroep kan instellen tegen de beschikking van de raadkamer die, bij
489 de regeling van de rechtspleging, de voorlopige hechtenis handhaaft met dien
490 verstande dat die voortaan wordt uitgevoerd onder de vorm van elektronisch toezicht.

²⁰ Zie eveneens Wetgevend verslag 2018, *Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België* en Openingsrede 2019 van de procureur-generaal, in *Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2019* en op de website van het Hof.

491 Het Hof meent in dit opzicht tegemoet te komen aan de leemte die voortvloeit uit het
492 arrest nr. 148/2017 van het Grondwettelijk Hof van 21 december 2017²¹.

493 Die wetgevende leemte moet dus worden weggewerkt.

494 *De tekst van dit voorstel van voorontwerp van de wet (met memorie van toelichting)*
495 *is gevoegd als bijlage 5.*

496 **6. Artikel 31, §4, derde lid, en §5, Voorlopige Hechteniswet (geldigheidsduur van**
497 **het arrest van het Hof van Cassatie, respectievelijk in geval van vernietiging en**
498 **verwerping van het cassatieberoep)**

499 Inzake het cassatieberoep bepaalt artikel 31 Voorlopige Hechteniswet met name:

500 Art. 31, §§1 en 2: *“Tegen de arresten en vonnissen waardoor de voorlopige hechtenis*
501 *wordt gehandhaafd [...] kan cassatieberoep worden ingesteld binnen een termijn van*
502 *vierentwintig uren die begint te lopen vanaf de dag waarop [de beslissing] aan*
503 *verdachte wordt betekend”.*

504 §3, tweede lid: *“Het Hof van Cassatie beslist binnen vijftien dagen te rekenen van het*
505 *instellen van het cassatieberoep, terwijl de verdachte inmiddels in hechtenis blijft. De*
506 *verdachte wordt in vrijheid gesteld als het arrest niet gewezen is binnen die termijn”.*

507 §4, derde lid: *“Als het gerecht waarnaar de zaak verwezen is de voorlopige hechtenis*
508 *handhaaft, geldt zijn beslissing als titel van hechtenis voor een maand te rekenen van*
509 *de beslissing”.*

510 §5: *“Als het cassatieberoep wordt verworpen, dient de raadkamer uitspraak te doen*
511 *binnen vijftien dagen te rekenen vanaf de uitspraak van het arrest van het Hof van*
512 *Cassatie, terwijl de verdachte inmiddels in hechtenis blijft. Hij wordt in vrijheid*
513 *gesteld als de beschikking van de raadkamer niet gewezen wordt binnen deze*
514 *termijn”.*

515 a) Bij verwerping van het cassatieberoep (art. 31, §5)

516 Artikel 137 van de wet van 5 februari 2016 tot wijziging van het strafrecht en de
517 strafvordering en houdende diverse bepalingen inzake justitie, de zogeheten
518 “potpourri II”, heeft het cassatieberoep tegen de arresten van de kamer van
519 inbeschuldigingstelling die uitspraak doen over de voorlopige hechtenis opheven.

520 Die bepaling werd bij arrest nr. 148/2017 van het Grondwettelijk Hof van 21
521 december 2017 vernietigd waardoor de aangehouden in verdenking gestelde geneigd
522 kan zijn cassatieberoep in te stellen louter om de termijn van twee maanden tussen
523 twee verschijningen te verminderen en niet om middelen aan te voeren tegen de
524 bestreden beslissing tot handhaving. Dit kan de cassatieberoepen verklaren waarvoor
525 geen memorie werd neergelegd.

526 Om cassatieberoepen die enkel dat beogen te vermijden, wordt gesuggereerd de
527 termijn waarbinnen de raadkamer uitspraak moet doen na verwerping van een
528 cassatieberoep aan te passen door in artikel 31, §5, de woorden *“binnen vijftien dagen*
529 *te rekenen vanaf de uitspraak van het arrest van het Hof van Cassatie”* te vervangen

²¹ Cass. 29 oktober 2019, AR P.19.1036.N, AC 2019, nr. 557.

530 door “binnen de maand te rekenen vanaf de uitspraak van het arrest van het Hof van
531 Cassatie als de beroepen beschikking de eerste of tweede beschikking van de
532 raadkamer is of binnen de twee maanden na de uitspraak als de beroepen beschikking
533 een daaropvolgende beschikking is”.

534 De uitwerking van de cassatieprocedure spoort aldus met die van de procedure in
535 hoger beroep wanneer de kamer van inbeschuldigingstelling beslist om de voorlopige
536 hechtenis te handhaven (zie art. 22, §4, eerste lid).

537 b) Bij vernietiging (art. 31, §4, derde lid)

538 Anderzijds is er geen enkele reden dat om bij vernietiging van een arrest tot
539 handhaving van de hechtenis, de beslissing van het rechtscollege op verwijzing te
540 laten gelden als titel van hechtenis voor een kortere duur dan die van de vernietigde
541 beslissing.

542 Bijgevolg wordt eveneens voorgesteld om artikel 31, §4, derde lid, aan te vullen met
543 de woorden: “als die betrekking heeft op de eerste of tweede beschikking van de
544 raadkamer of voor twee maanden vanaf de beslissing als ze betrekking heeft op een
545 daaropvolgende beschikking”²² om te sporen met artikel 30, §4, eerste lid.

546 *De tekst van dit voorstel van voorontwerp van de wet (met memorie van toelichting)*
547 *is gevoegd als bijlage 6.*

548
549 **B. Voorstellen de lege ferenda die reeds werden geformuleerd in de voorgaande**
550 **wetgevende verslagen (selecties) - Herinnering**

551 **1. Wijziging van artikel 185/2, §5 van het Gerechtelijk Wetboek betreffende de**
552 **besluitvorming van het directiecomité van het Hof**

553 Artikel 185/2, §5, derde lid, van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt dat het
554 directiecomité beslist bij consensus en dat bij gebrek aan consensus, de korpschef
555 beslist, behalve wat het directiecomité van het Hof van Cassatie betreft. Die bepaling
556 wekt de indruk dat het directiecomité van het Hof van Cassatie enkel bij consensus
557 beslissingen kan nemen.

558 Met een dergelijke regel kan de werking van het directiecomité van het Hof verlamd
559 geraken, in zoverre elk lid van het directiecomité vetorecht heeft. Een dergelijke
560 toestand strookt beslist niet met de wil van de wetgever.

561 *Artikel 185/2, §5, derde lid, van het Gerechtelijk Wetboek zou in die zin moeten*
562 *worden gewijzigd dat, bij gebrek aan consensus binnen het directiecomité van het*
563 *Hof, de beslissing wordt genomen door de eerste voorzitter en de procureur-generaal.*

564 **2. Wijziging van artikel 259undecies, §3, voorlaatste lid, van het Gerechtelijk**
565 **Wetboek – Secretariaat van het evaluatiecollege**

566 Artikel 259undecies van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt de regels die van
567 toepassing zijn op de evaluatie van de magistraten die titularis zijn van een adjunct-
568 mandaat en van een bijzonder mandaat. De derde paragraaf van die bepaling richt een

²² N.B.: s’il s’agit d’une ordonnance de mise en liberté, elle n’a pas une “validité de deux mois”...

569 evaluatiecollege op dat samengesteld is uit een Franstalige kamer en een
570 Nederlandstalige kamer die respectievelijk belast zijn met de evaluatie van de
571 korpschefs van de Nederlandstalige of Franstalige taalgroep.

572 De huidige versie van artikel 259undecies, §3, voorlaatste lid, bepaalt dat “het
573 secretariaat van de kamers van het evaluatiecollege wordt waargenomen door de
574 griffie van het Hof van Cassatie”.

575 Aangezien die bepaling, ten gevolge van de nietigverklaring door het Grondwettelijk
576 Hof (arrest nr. 122/2008 van 1 september 2008) van artikel 259undecies, §3, van het
577 Gerechtelijk Wetboek, voor wat betreft de korpschefs van de hoven en rechtbanken,
578 enkel nog van toepassing is op de korpschefs van het openbaar ministerie, lijkt het
579 bijgevolg niet langer gerechtvaardigd om die taak toe te wijzen aan de griffie van het
580 Hof. In het wetgevend verslag van 2016 werd voorgesteld die taak aan het secretariaat
581 van het parket bij het Hof toe te wijzen. Maar aangezien het openbaar ministerie thans
582 zelf over een beheerscollege beschikt dat wordt bijgestaan door een
583 gemeenschappelijke steundienst, is laatstgenoemde dienst perfect aangewezen om die
584 taak over te nemen.

585 *Er wordt bijgevolg voorgesteld artikel 259undecies, §3, voorlaatste lid, van het*
586 *Gerechtelijk Wetboek als volgt te wijzigen: "Het secretariaat van de kamers van het*
587 *evaluatiecollege wordt waargenomen door de in artikel 185, §1, bedoelde*
588 *steundienst".*

589 **3. Wetvoorstel taalexamen referendarissen bij het Hof van Cassatie**

590 Het voorontwerp van wet betreffende het verzelfstandigd beheer van het Hof van
591 Cassatie, dat beoogt deze instelling het budgettair stelsel van de dotatie toe te kennen,
592 betreft geen organieke wet die in de plaats zou treden van de bepalingen van het
593 Gerechtelijk Wetboek. Aan het statuut en de wijze van aanwerving van de
594 magistraten, het gerechtspersoneel en de referendarissen wordt niet geraakt.

595 Zulks impliceert ook dat Selor ten opzichte van het Hof van Cassatie zijn rol behoudt
596 op het vlak van werving en voor de organisatie van de taalexamens.

597 Enkel wat betreft de organisatie van taalexamens waarmee de referendarissen bij het
598 Hof van Cassatie hun kennis van de tweede taal of de Duitse taal kunnen bewijzen, is
599 het aangewezen het Hof van Cassatie zelf de bevoegdheid te verlenen deze examens
600 te organiseren, nu de actuele regeling de aanwervingsprocedure van referendarissen
601 in de praktijk jarenlang vertraagt en dus ernstig in het gedrang brengt.

602 Daartoe dient artikel 43sexies, tweede lid, van de wet van 15 juni 1935 op het gebruik
603 der talen in gerechtszaken te worden vervangen als volgt:

604 *“Alle referendarissen moeten via een bijzonder examen het bewijs leveren van*
605 *de kennis van de andere landstaal. Het Hof van Cassatie bepaalt de*
606 *samenstelling van de jury’s, de organisatie van het examen en het onderwerp*
607 *waarop dit slaat, rekening houdend met de specifieke opdrachten van de*
608 *referendarissen. Het reglement dat deze voorschriften vaststelt, wordt*
609 *goedgekeurd door de voltallige vergadering van de magistraten van de zetel*
610 *en van het parket van het Hof. Het treedt in werking de dag van de publicatie*
611 *ervan in het Belgisch Staatsblad.”*

612 *Vanuit die optiek dient ook het koninklijk besluit van 12 oktober 2009 tot*
613 *regeling van de examens waarbij de doctors, licentiaten of masters in de*
614 *rechten in de gelegenheid worden gesteld te voldoen aan het voorschrift van*
615 *artikel 43sexies, tweede en derde lid, van de wet van 15 juni 1935 op het*
616 *gebruik der talen in gerechtszaken, te worden opgeheven.*

617 **4. Wijziging van artikel 29bis van de wet van 21 november 1989 betreffende de**
618 **verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen**

619 Het Hof heeft in een arrest van 22 juni 2017 (AR C.15.0080.F) geoordeeld dat uit
620 artikel 29bis, §1, eerste en tweede lid, §2, §4, eerste lid, en §5, van de wet van 21
621 november 1989 betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake
622 motorrijtuigen volgt dat in geval van een verkeersongeval waarbij een of meer
623 voertuigen betrokken zijn, de verzekeraar die het slachtoffer of een van diens
624 rechthebbenden heeft vergoed, wordt gesubrogeerd in diens rechten tegen de in
625 gemeen recht aansprakelijke derde en dat laatstgenoemde elke persoon is met
626 uitzondering van de verzekerde, die bij het ongeval betrokken is en wiens fout de
627 schade heeft veroorzaakt die door de verzekeraar werd vergoed.

628 De feiten die het bestreden vonnis heeft vastgesteld, waren de volgende: op 3 maart
629 2006 werden een moeder en haar zoon als voetgangers het slachtoffer van een
630 verkeersongeval met een motorrijtuig waarvan de burgerrechtelijke aansprakelijkheid
631 voor motorrijtuigen verzekerd was; beiden raakten gewond en de moeder werd
632 vervolgd voor de politierechtbank omdat zij zich onvoorzichtig op de baan had
633 begeven zonder rekening te houden met naderende voertuigen en voor het
634 onopzettelijk toebrengen, bij gebrek aan voorzienigheid en voorzichtigheid, van
635 slagen en verwondingen aan haar zoon; de politierechtbank verklaarde bij het in kracht
636 van gewijsde gegaan vonnis van 5 februari 2008 die tenlasteleggingen bewezen en
637 legde één enkele straf op aan de moeder wegens de tenlasteleggingen en veroordeelde
638 haar op burgerrechtelijk vlak tot betaling van het bedrag van één euro aan elk van de
639 burgerlijke partijen.

640 Het bestreden vonnis merkt op dat de verzekeraar van de bestuurder van het voertuig,
641 die zich gesubrogeerd verklaarde in de rechten en vorderingen van de zoon, die hij
642 vergoed had op grond van voormeld artikel 29bis, gevorderd heeft dat de moeder
643 veroordeeld wordt tot terugbetaling van de vergoedingen die aan haar zoon werden
644 uitbetaald.

645 Het bestreden vonnis had de vordering tegen de moeder verworpen op grond dat haar
646 toestand niet overeenstemde met het begrip van aansprakelijke derde.

647 Het Hof van Cassatie heeft dat vonnis vernietigd.

648 Artikel 29bis, §4, sluit immers niet uit dat de verzekeraar een subrogatoire vordering
649 instelt voor het kind, slachtoffer van het ongeval, dat door de verzekeraar vergoed
650 werd, tegen de ouders van het kind die een fout hebben begaan en bijgevolg
651 aansprakelijke derden zijn.

652 *Aangezien het door artikel 29bis ingerichte stelsel familiale en sociale bescherming*
653 *tot doel heeft en het subrogatoir verhaal van de verzekeraar die op grond van dat*
654 *artikel een kind heeft vergoed dat door een ongeval getroffen is, tegen de ouders die*
655 *daarvoor aansprakelijk zijn, ertoe zou leiden dat het kind het volledige herstel van*

656 *zijn schade wordt ontzegd, wordt voorgesteld een wetgevende bepaling op te stellen*
657 *die elk subrogatoir verhaal tegen de naasten van het slachtoffer uitsluit. Het zal de*
658 *taak van de wetgever zijn daarvan een definitie te geven.*

659 **5. Wijziging van artikel 25 van de wet van 17 mei 2006 betreffende de externe**
660 **rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer**
661 **toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten**

662 **– Berekening van de datum waarop de veroordeelde tot voorwaardelijke**
663 **invrijheidstelling kan worden toegelaten**

664 Deze kwestie werd reeds ter sprake gebracht in het wetgevend verslag van 2016.

665 Maar sindsdien werden zowel het Grondwettelijk Hof²³ als het Hof van Cassatie²⁴
666 gevraagd om zich opnieuw uit te spreken over de kwestie.

667 Artikel 25, §2, van de wet van 17 mei 2006 bepaalt:

668 *“De voorwaardelijke invrijheidstelling wordt toegekend aan elke*
669 *veroordeelde tot één of meer vrijheidsstraffen waarvan het uitvoerbaar*
670 *gedeelte meer dan drie jaar bedraagt voor zover de veroordeelde:*

671 *a) hetzij één derde van deze straffen heeft ondergaan;*

672 *b) hetzij, indien in het vonnis of in het arrest van veroordeling is vastgesteld*
673 *dat de veroordeelde zich in staat van herhaling bevond, twee derden van die*
674 *straffen heeft ondergaan, zonder dat de duur van de reeds ondergane straffen*
675 *meer dan veertien jaar bedraagt;*

676 *(...)”.*

677 In een arrest van 24 augustus 2016²⁵ heeft het Hof, betreffende andere
678 vrijheidsstraffen dan de levenslange opsluiting, beslist dat de datum waarop de
679 veroordeelde, die zowel straffen zonder herhaling als straffen in staat van herhaling
680 ondergaat, voor een maatregel van voorwaardelijke invrijheidstelling of van
681 elektronisch toezicht in aanmerking komt, moet worden bepaald door een derde van
682 de straffen zonder herhaling op te tellen bij twee derde van de straffen in staat van
683 herhaling, zonder dat de aldus verkregen totale duur meer dan veertien jaar mag
684 bedragen.

685 De vraag is van cruciaal belang voor de tenuitvoerlegging van vrijheidsstraffen.

686 Zelfs al heeft het Hof beslist hoe die bepaling gelezen dient te worden, lijkt het
687 derhalve aangewezen dat de wetgever deze wijzigt, teneinde de blijvende
688 dubbelzinnigheid in de tekst te verwijderen.

689 Bovendien heeft het Grondwettelijk Hof in zijn arrest nr. 185/2014 van 18 december
690 2014 voor recht gezegd:

691 - *“Artikel 56, tweede lid, van het Strafwetboek, in samenhang gelezen met*
692 *artikel 25 van hetzelfde Wetboek, met artikel 2 van de wet van 4 oktober 1867*

²³ GwH 26 juli 2017, nr. 102/2017.

²⁴ Cass. 2 augustus 2017, AR P.17.0766.N, AC 2017, nr. 437, www.juridat.be.

²⁵ Cass. 24 augustus 2016, AR P.16.0903.F, AC 2016, nr. 445, www.juridat.be.

693 *op de verzachtende omstandigheden en met artikel 25, §2, b), van de wet van*
694 *17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot*
695 *een vrijheidsstraf, schendt de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, doch enkel*
696 *in zoverre het tot gevolg heeft de persoon die voor een poging tot moord is*
697 *veroordeeld door de correctionele rechtbank wegens een*
698 *gecorrectionaliseerde misdaad die is gepleegd minder dan vijf jaar nadat hij*
699 *een gevangenisstraf van minstens één jaar heeft ondergaan of nadat die straf*
700 *is verjaard, langer uit te sluiten van de mogelijkheid van een voorwaardelijke*
701 *invrijheidstelling dan de persoon die door het hof van assisen tot een*
702 *criminele straf is veroordeeld wegens dezelfde misdaad die in diezelfde*
703 *omstandigheid is gepleegd.*

704 - *De gevolgen van die wetsbepaling worden gehandhaafd tot de*
705 *inwerkingtreding van een wet die aan die discriminatie een einde maakt en*
706 *uiterlijk tot 31 juli 2015”.*

707 In een arrest van 19 oktober 2016²⁶ heeft het Hof van Cassatie geoordeeld dat artikel
708 56, tweede lid, van het Strafwetboek, bij gebrek aan een wetswijziging sinds 31 juli
709 2015, binnen de voormelde grenzen strijdig moet worden geacht met de artikelen 10
710 en 11 van de Grondwet en dat bijgevolg de wettelijke staat van herhaling, zoals deze
711 door het hof van beroep is vastgesteld, niet in aanmerking kan worden genomen bij
712 de berekening van de duur van de hechtenis die de eiser moet ondergaan alvorens de
713 voorwaardelijke invrijheidstelling te kunnen genieten, zoals dat thans is bepaald in
714 artikel 25, §2, b), van de wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van
715 de veroordeelden.

716 In zijn conclusie had het openbaar ministerie uiteengezet dat, aangezien de wet geen
717 herhaling van misdaad op wanbedrijf bepaalt, de beschuldigde die door het hof van
718 assisen is veroordeeld voor een misdaad die hij heeft gepleegd binnen een termijn van
719 vijf jaar na een veroordeling tot een correctionele straf van minstens één jaar, niet
720 wordt beschouwd als een beschuldigde in staat van herhaling ten aanzien van de
721 wetgeving inzake voorwaardelijke invrijheidstelling en dat hij zich bijgevolg in een
722 gunstigere toestand bevindt dan indien hij door de correctionele rechtbank was
723 veroordeeld voor dezelfde (gecorrectionaliseerde) misdaad, aangezien die rechtbank
724 de staat van herhaling zou hebben vastgesteld met toepassing van artikel 56, tweede
725 lid, van het Strafwetboek.

726 In zijn arrest van 26 juli 2017 heeft het Grondwettelijk Hof zijn vroegere analyse
727 bevestigd voor de correctioneel veroordeelden in staat van herhaling wegens een
728 gecorrectionaliseerde misdaad die strafbaar is met vijftien tot twintig jaar opsluiting²⁷.

729 Het lijkt er dus op dat de regel van één derde van de straf (en niet langer van twee
730 derde in geval van herhaling) van toepassing is op alle gevallen²⁸.

²⁶ Cass. 19 oktober 2016, AR P.16.0837.F, AC 2016, nr. 587, www.juridat.be.

²⁷ GwH 26 juli 2017, nr. 102/2017.

²⁸ Zie concl. van adv.-gen. D. Vandermeersch in *Pas. vóór* Cass. 10 mei 2017, AR P.17.0461.F, AC 2017, nr. 325, www.juridat.be; Cass. 2 augustus 2017, AR P.17.0766.N, nr. 437, www.juridat.be.

731 *De wet van 5 mei 2019 tot invoeging van een artikel 55bis in het Strafwetboek, met*
732 *betrekking tot de herhaling*²⁹, *lijkt geen bevredigende oplossing te hebben geboden*³⁰.

733 **6. Wijziging van de wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van**
734 **de veroordeelden teneinde de strafuitvoeringsrechtbank de bevoegdheid te**
735 **verlenen om kennis te nemen van de strafuitvoeringsmodaliteiten bedoeld in de**
736 **artikelen 21, 22, 24 en 25/3 van de wet, zodra het gaat om de tenuitvoerlegging**
737 **van een vrijheidsstraf die gepaard gaat met een terbeschikkingstelling van de**
738 **strafuitvoeringsrechtbank**

739 Hoofdstuk II van Titel VI van de wet van 17 mei 2006 betreffende de externe
740 rechtspositie van de veroordeelden bepaalt de regels die van toepassing zijn op
741 veroordeelden waarvan het totaal van de uit te voeren straffen meer dan drie jaar
742 bedraagt, met het oog op toekenning van de beperkte detentie, van het elektronisch
743 toezicht, van de voorwaardelijke invrijheidstelling of van de invrijheidstelling met het
744 oog op verwijdering van het grondgebied (strafuitvoeringsmodaliteiten vermeld in de
745 artikelen 21, 22, 24 en 25/3). De strafuitvoeringsrechtbank is ook bevoegd voor de
746 tenuitvoerlegging van de bijkomende straf van terbeschikkingstelling van de
747 strafuitvoeringsrechtbank en beslist, met het oog hierop, over de toekenning van een
748 strafuitvoeringsmodaliteit.

749 Voor de veroordeelden tot straffen die in totaal drie jaar of minder bedragen, behoort
750 de toekenning van die modaliteiten nog steeds tot de bevoegdheid van de minister van
751 Justitie of van zijn gemachtigde en worden ze nog steeds geregeld door ministeriële
752 omzendbrieven.

753 Artikel 27 van de wet van 17 mei 2006 bepaalt wat moet worden verstaan onder
754 vrijheidsstraffen van drie jaar of minder, te weten “één of meer vrijheidsstraffen
755 waarvan het uitvoerbaar gedeelte drie jaar of minder bedraagt”. Die bepaling houdt
756 blijkbaar geen rekening met de duur van de straf van terbeschikkingstelling van de
757 strafuitvoeringsrechtbank die ook tegen de betrokken veroordeelde zou zijn
758 uitgesproken.

759 Naar aanleiding van een aan het Hof voorgelegde zaak waarin een veroordeelde een
760 gevangenisstraf van drie jaar uitzat, samen met een bijkomende straf van
761 terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank³¹, werd beklemtoond dat de
762 toekenning van de strafuitvoeringsmodaliteiten betreffende de gevangenisstraf van
763 drie jaar tot de bevoegdheid van de minister behoorde, terwijl de
764 strafuitvoeringsrechtbank bij het verstrijken van die straf moest tussenkomen om
765 uitspraak te doen over de tenuitvoerlegging van de terbeschikkingstelling van de
766 strafuitvoeringsrechtbank.

767 Die opeenvolging in de tijd van overheden die bevoegd zijn om uitspraak te doen over
768 de toekenning van de strafuitvoeringsmodaliteiten komt weinig coherent over: er moet

²⁹ B.S., 28 mei 2019.

³⁰ M.-A. Beernaert et D. Vandermeersch, “La loi du 5 mai 2019 insérant dans le Code pénal un article 55bis: un nouvel essai manqué pour pallier les discriminations épinglées par la Cour constitutionnelle en matière de récidive”, *JT* 2019, pp. 490 à 492.

³¹ Cass. 29 augustus 2018, AR P.18.0902.N, AC 2018, nr. 438.

769 worden aangemerkt dat wanneer een bijkomende straf van terbeschikkingstelling van
770 de strafuitvoeringsrechtbank (die minimum vijf jaar bedraagt) wordt uitgesproken, het
771 gehele geschil betreffende de toekenning van de modaliteiten vermeld in de artikelen
772 21, 22, 24 en 25/3 van de wet van 17 mei 2006, toevertrouwd moet worden aan de
773 strafuitvoeringsrechtbank, aangezien ervan uitgegaan kan worden dat het totaal van
774 de uit te voeren straffen hoger is dan drie jaar (zelfs wanneer de tenuitvoerlegging van
775 de terbeschikkingstelling wordt uitgesteld tot na het verstrijken van de hoofdstraf).

776 *Artikel 27 van de wet van 17 mei 2006 zou in die zin gewijzigd moeten worden.*

777 **7. Artikel 4, tweede lid, van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande**
778 **titel van het Wetboek van Strafvordering**

779 Artikel 4, tweede lid, van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel
780 van het Wetboek van Strafvordering bepaalt dat “*de rechter bij wie de strafvordering*
781 *aanhangig is gemaakt, ambtshalve de burgerlijke belangen aanhoudt, zelfs bij*
782 *ontstentenis van burgerlijke-partijstelling, wanneer de zaak wat die belangen betreft*
783 *niet in staat van wijzen is*”.

784 Het aanhouden van de burgerlijke belangen geschiedt geenszins automatisch: de
785 strafrechter moet beoordelen of er grond bestaat om het uit te spreken³². Hoewel het
786 aanhouden van de burgerlijke belangen niet met vermelding van namen dient te
787 worden uitgesproken of naar een welbepaalde schade hoeft te verwijzen, moeten de
788 rechters het niettemin uitdrukkelijk vaststellen: het geschiedt niet van rechtswege, het
789 is geen verplichting en het moet, bijgevolg, in het vonnis staan dat de strafvordering
790 definitief regelt³³.

791 Uit het voorgaande volgt dat wanneer de rechter ten onrechte verzuimt de burgerlijke
792 belangen ambtshalve aan te houden, hetzij omdat hij dat vergeet te doen, hetzij omdat
793 hij het niet noodzakelijk acht op het ogenblik waarop hij over de strafvordering
794 uitspraak doet, de persoon die meent dat hij door het misdrijf persoonlijk werd
795 benadeeld daarna niet kosteloos, met toepassing van het derde lid van die bepaling,
796 kan verkrijgen dat het gerecht dat over de strafvordering uitspraak heeft gedaan, over
797 de burgerlijke belangen uitspraak doet, maar dat hij de zaak daartoe bij de burgerlijke
798 gerechten aanhangig moet maken.

799 De daaruit voortvloeiende discriminatie lijkt niet gerechtvaardigd.

800 *Bijgevolg zou voornoemd artikel 4, tweede lid, als volgt kunnen worden aangepast:*

801 *“Bij de uitspraak over de strafvordering worden de burgerlijke belangen*
802 *ambtshalve aangehouden, zelfs bij ontstentenis van burgerlijke-partijstelling,*
803 *indien de zaak wat die belangen betreft niet in staat van wijzen is”.*

804 **8. Artikel 527bis, derde lid, van het Wetboek van Strafvordering**

³² A. Smetryns, “Het ambtshalve aanhouden van de burgerlijke belangen door de strafrechter en de procedure tot het regelen van conclusietermijnen en het bepalen van een rechtsdag”, *NC* 2006, p. 296, met in noot 7 een citaat uit R. Verstraeten, “Actuele knelpunten en ontwikkelingen omtrent de burgerlijke vordering uit een misdrijf”, in *Wie is er bang van het strafrecht?*, *Postuniversitaire Cyclus Willy Delva 1997-1998*, 363, nr. 790.

³³ Noot van procureur-generaal Jean du Jardin onder Cass. 13 februari 2001, AR P.99.0838.N, AC 2001, nr. 87; zie Cass. 9 november 2016, AR P.16.0878.F, AC 2016, nr. 633.

805 Artikel 527bis, derde lid, van het Wetboek van Strafvordering, betreffende de
806 vordering tot regeling van rechtsgebied, verwijst nog steeds naar de “in de artikelen
807 420 tot 420ter voorgeschreven regels” van dat wetboek, die betrekking hadden op de
808 aanwijzing van de raadsheer-verslaggever, op de memorie en op de verwijzing naar
809 de artikelen 1105 tot 1109 van het Gerechtelijk Wetboek.

810 Welnu, de voormelde artikelen 420 tot 420ter werden vervangen of opgeheven door
811 de wet van 14 februari 2014 met betrekking tot de rechtspleging voor het Hof van
812 Cassatie in strafzaken.

813 Het lijkt derhalve wenselijk om de bewoordingen “in de artikelen 420 tot 420ter” te
814 vervangen door “in artikel 432”.

815 **9. Artikel 16, §2, van de wet van 10 november 2006 betreffende de openingsuren**
816 **in handel, ambacht en dienstverlening**

817 Bij een recent beroep dat het Hof diende te beslechten³⁴, is een
818 interpretatiemoeilijkheid gerezen met betrekking tot artikel 16, §2, van de wet van 10
819 november 2006 betreffende de openingsuren in handel, ambacht en dienstverlening.

820 Krachtens die bepaling is het verbod dat bedoeld is in artikel 6 van die wet niet van
821 toepassing op de vestigingseenheden waarvan de hoofdactiviteit de verkoop van één
822 van de productgroepen uitmaakt³⁵ die de wet opsomt.

823 Zoals de memorie van toelichting van de wet³⁶ vermeldt, “[kunnen] vijf soorten van
824 vestigingseenheden van de afwijking gebruik maken: de boekhandels (kranten,
825 tijdschriften, tabaksproducten en artikelen voor de rokers, telefoonkaarten en
826 producten van de Nationale Loterij), de videoclubs (verkoop en verhuur van
827 audiovisuele dragers en videospelen), de tankstations en de verkopers van ijs en van
828 voedingswaren die in de vestigingseenheid worden bereid en er niet worden verbruikt
829 (frituren, meeneem chinees...)”.

830 De wet somt de vijf productgroepen op die die soorten vestigingen kenmerken, maar
831 vermeldt hen niet (“boekhandels”, enz.).

832 De verweerders werd verweten dat zij hun winkel hadden geopend tussen 20 uur en 5
833 uur terwijl die vestiging niet als hoofdactiviteit de verkoop van één van de voormelde
834 productgroepen had.

835 Er werden tabaks- en rookwaren verkocht, hetzij een deel van de eerste productgroep,
836 met uitzondering van de kranten, tijdschriften, telefoonkaarten en producten van de
837 Nationale Loterij, die ook een onderdeel zijn van die groep.

838 Het openbaar ministerie meende dat het mogelijk was dat er voorkeur was gegeven
839 aan het voegwoord “en” (in de zin van “en/of”), dat in de wettekst voorafgaat aan de
840 laatste soort van de soorten producten die elk van de eerste drie groepen kenmerken,

³⁴ Cass. 8 november 2017, AR P.17.0802.F, AC 2017, nr. 624 met andersluidende concl. “in substantie” van adv.-gen. Nolet de Brauwere in *Pas.* 2017, nr. 624, www.juridat.be.

³⁵ In de Franse wettekst staat het woord “constitue” dat best vervangen kan worden door “est constitué de”.

³⁶ *Parl.St.* Kamer 2005-06, nr. 51-2486/001, p. 10.

841 in plaats van aan het dubbelzinnige voegwoord “of”³⁷ met de bedoeling aan te duiden
842 dat de producten die een categorie vormen, elkaar niet uitsluiten: aldus kan een
843 videoclub zowel audiovisuele dragers als videospelen verhuren.

844 Het Hof heeft beslist dat de vestigingseenheid waarvan de hoofdactiviteit de verkoop
845 van één van de (vijf) productgroepen uitmaakt, enkel in aanmerking komt voor de
846 afwijking indien zij alle van de in die categorie opgesomde producten verkoopt.

847 Daaruit volgt dat de afwijking met betrekking tot de openingsuren met name niet van
848 toepassing is op de boekhandel die geen producten van de Nationale Loterij verkoopt,
849 noch op de videoclub die enkel dvd’s verhuurt maar geen videospelen, noch op de
850 tankstations die enkel brandstof maar geen olie voor auto’s verkopen.

851 *Als dat niet de wil van de wetgever is, is het aangewezen dat voormeld artikel 16, §2*
852 *gewijzigd wordt.*

853 **10. Artikel 411, §6, tweede lid, van het Gerechtelijk Wetboek – aanwijzing van**
854 **emeriti leden van het parket bij het Hof van Cassatie als assessor in de**
855 **tuchtrechtbank of tuchtrechtbank in hoger beroep**

856 1) In een vorig wetgevend verslag werd een voorstel tot wijziging van de wetgeving
857 in die zin gedaan³⁸.

858 Die wijziging werd ingevoerd door artikel 116 van de wet van 4 mei 2016 houdende
859 internering en diverse bepalingen inzake justitie (zogenaamde Potpourri III-wet)³⁹.

860 2) Een van de twee mogelijke uitleggingsproblemen waarop we in ons wetgevend
861 verslag van 2014 ook hebben gewezen, blijft bestaan.

862 Artikel 411, §1, tweede lid, van het Gerechtelijk Wetboek, dat vervangen is door
863 artikel 18 van de wet van 15 juli 2013 tot wijziging van de bepalingen van het
864 Gerechtelijk Wetboek betreffende de tucht, bepaalt:

865 *“De korpschefs en de leden van de Hoge Raad voor de Justitie mogen niet*
866 *worden aangewezen om zitting te houden in de tuchtrechtscolleges.”*

867 Het nieuwe artikel 411, §2, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt dan weer:

868 *“De leden-assessoren van de tuchtrechtscolleges worden aangewezen uit de*
869 *werkende beroepsmagistraten of op rust gestelde magistraten (...).”*

870 Indien die bepaling aldus wordt uitgelegd dat de onverenigbaarheid van de
871 hoedanigheid van korpschef, bedoeld in artikel 411, §1, tweede lid, van het
872 Gerechtelijk Wetboek, met de functie van assessor in een tuchtrechtscollege, zowel
873 voor de “werkende beroepsmagistraten” als voor de “op rust gestelde magistraten”
874 zou gelden, dan zou dat de onontvankelijkheid van de kandidaatstellingen van de
875 voormalige emeriti korpschefs tot gevolg hebben.

876 De parlementaire voorbereiding geeft hierover geen opheldering.

³⁷ “Of” kan in al dan niet uitsluitende zin worden gebruikt, respectievelijk in de betekenis van “ofwel” of in de betekenis van “en/of”. Dit zijn termen die niet gebruikelijk zijn in de wetgevingstechniek.

³⁸ *Parl. St.* Kamer en Senaat, 17 oktober 2014, nrs. 0435/001 en 6-39/1, pp. 7 tot 10.

³⁹ *B.S.*, 13 mei 2015.

877 We kunnen ervan uitgaan dat de voormelde onverenigbaarheid, die een soortgelijke
878 regel overneemt als die welke bepaald is in artikel 259sexies/1, vijfde lid, van het
879 Gerechtelijk Wetboek, dat betrekking heeft op de aanwijzing van de rechters en de
880 raadsheren in de tuchtrechtscolleges en dus enkel betrekking heeft op de “werkende”
881 beroepsmagistraten, niet van toepassing is op de op rust gestelde magistraten. Dat
882 geldt overigens ook voor de onverenigbaarheid van de hoedanigheid van lid van de
883 Hoge Raad voor de Justitie met een aanwijzing als rechter of raadsheer in een
884 tuchtrechtscollege: ook in dit geval heeft die onverenigbaarheid enkel betrekking op
885 de “werkende” beroepsmagistraten, aangezien de op rust gestelde magistraten niet (in
886 die hoedanigheid) deel kunnen uitmaken van de Hoge Raad voor de Justitie.

887 *Om alle mogelijke uitleggingsproblemen op te lossen, zou artikel 411, §1, tweede lid,*
888 *van het Gerechtelijk Wetboek kunnen worden gewijzigd als volgt:*

889 *“De werkende magistraten die een mandaat van korpschef uitoefenen of lid zijn van*
890 *de Hoge Raad voor de Justitie kunnen niet worden aangewezen om in de*
891 *tuchtrechtscolleges zitting te houden.”*

892 **11. Wetsvoorstel tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek wat het statuut van**
893 **de referendarissen bij het Hof van Cassatie en van de referendarissen bij het**
894 **Grondwettelijk Hof betreft: noodzaak voor een aangepaste toegangsweg tot de**
895 **magistratuur voor de referendarissen bij het Hof van Cassatie**

896 Het Gerechtelijk Wetboek biedt de referendarissen bij het Hof van Cassatie een
897 onvoldoende loopbaanperspectief. Reeds in het voorwoord bij het Jaarverslag 1999-
898 2000 hield de toenmalige Eerste Voorzitter, P. Marchal, een pleidooi voor een
899 wetswijziging die toelaat dat de referendarissen bij het Hof naar de magistratuur
900 kunnen overstappen⁴⁰.

901 In het Jaarverslag 2003 werd er in de rubriek “De lege ferenda -Voorstellen van het
902 openbaar ministerie” op gewezen dat het steeds de bedoeling van het Hof is geweest
903 dat de referendarissen bij het Hof zouden kunnen doorstromen naar de magistratuur.
904 Er wordt geargumenteed dat die doorstromingsmogelijkheid niet alleen essentieel is
905 voor de referendarissen, maar ook voor het Hof zelf. Slechts indien het statuut van de
906 referendarissen en hun loopbaanperspectief voldoende aantrekkelijk is, kan het Hof
907 immers bekwame en gemotiveerde juristen blijven aantrekken. Ook voor de
908 magistratuur houdt een dergelijke doorstroming een verrijking in. De referendarissen
909 bij het Hof, die de naaste medewerkers zijn van de hoogste leden van de rechterlijke
910 orde, kunnen op die manier de verworven kennis en vaardigheden ter beschikking
911 stellen van de hoven en rechtbanken⁴¹.

912 In 2008 leek het alsof de wetgever op deze suggestie zou ingaan. Een wetsvoorstel tot
913 wijziging van de artikelen 187bis, 191bis en 194bis van het Gerechtelijk Wetboek met
914 betrekking tot het statuut van de referendarissen bij het Hof van Cassatie en van de
915 referendarissen van het Grondwettelijk Hof werd goedgekeurd door de Commissi

⁴⁰ Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 1999-2000, pp. 16-17.

⁴¹ Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2003- II, pp. 345-346.

- 916 Justitie van de Senaat en op 5 juni 2008 aangenomen door de plenaire vergadering
917 van de Senaat. Telkens gebeurde dit met eenparigheid van stemmen⁴².
- 918 Het wetsvoorstel geeft de referendarissen bij het Grondwettelijk Hof en bij het Hof
919 van Cassatie een loopbaanperspectief door middel van een aangepaste toegangsweg
920 tot de magistratuur. Het voorstel eist een beroepservaring van ten minste twaalf jaar
921 hetzij de uitoefening gedurende twaalf jaar van het ambt van referendaris bij het Hof
922 of het Grondwettelijk Hof hetzij een uitoefening gedurende zeven jaar van dit ambt in
923 combinatie met een vijfjarige uitoefening van een functie die een gedegen kennis
924 vereist van het recht. Indien er aan die voorwaarden wordt voldaan, is er - net zoals
925 voor de advocaten met 20 jaar dienst - een mogelijkheid tot deelname aan het
926 mondeling evaluatie-examen bij de Hoge Raad voor de Justitie.
- 927 De tekst werd door de Commissie voor de Justitie van de Kamer van
928 Volksvertegenwoordigers besproken en er werd een advies gevraagd aan de afdeling
929 wetgeving van de Raad van State. Het ontwerp werd niet verder behandeld.
- 930 Uit een brief van 27 mei 2008 van de voorzitters van het Grondwettelijk Hof, die een
931 antwoord is op een adviesaanvraag van de Commissie voor de Justitie van de Senaat,
932 blijkt dat zij geen enkel bezwaar hebben betreffende het wetsvoorstel. Dit standpunt
933 werd herhaald in de tussenkomst van de heer Marc Bossuyt, toenmalige voorzitter van
934 het Grondwettelijk Hof, tijdens een hoorzitting georganiseerd op 21 oktober 2008
935 door de Commissie voor de Justitie van de Kamer van Volksvertegenwoordigers⁴³.
- 936 Door de ontbinding van de Kamers op 7 mei 2010 verviel het wetsontwerp. Het
937 voorstel werd opnieuw ingediend door de senatoren Dirk Claeys en Rik Torfs.
- 938 Het wetsvoorstel werd recent op 4 augustus 2015 opnieuw ingediend door de
939 volksvertegenwoordigers Raf Terwingen, Servais Verherstraeten en Sonja Becq. Het
940 opschrift werd gewijzigd⁴⁴. De inhoud en de motivering van het wetsvoorstel zijn
941 ongewijzigd gebleven.
- 942 Hier wordt de wens uitgedrukt dat de wetgever de derde toegangsweg tot de
943 magistratuur open stelt voor de referendarissen bij het Grondwettelijk Hof en bij het
944 Hof van Cassatie. De volgende argumenten tonen aan dat die verbetering van het
945 statuut wenselijk is:

⁴² Wetsvoorstel tot wijziging van de artikelen 187*bis*, 191*bis* en 194*bis* van het Gerechtelijk Wetboek met betrekking tot het statuut van de referendarissen bij het Hof van Cassatie (ingediend door de heer H. Vandenberghe en cs.), *Parl. St.*, Senaat, 2007-2008, nr. 4-606/1. Voor het resultaat van de stemming in de commissie: Verslag senator Procureur, *Parl. St.* Senaat, 2007-2008, nr. 4-606/4. Het ontwerp werd goedgekeurd door de 58 aanwezige senatoren in de plenaire zitting: Senaat, plenaire zitting, Donderdag 5 juni 2008, nr. 4-33, pp. 60 en 90.

⁴³ De voorzitters van het Grondwettelijk Hof (de heren Bossuyt en Melchior) formuleerden wel een technische opmerking m.b.t. de nieuwe versie van artikel 191*bis*, §2 Ger. W.: het is verkiezelijk dat het advies bedoeld in die wetsbepaling niet zou verleend worden door de twee voorzitters maar door de Nederlandstalige of Franstalige voorzitter, naargelang de referendaris in kwestie, op grond van de taal van zijn diploma, Nederlandstalig of Franstalig is. Het wetsvoorstel dat op 4 augustus 2015 werd ingediend in de Kamer door R. Terwingen en cs. houdt rekening met die opmerking.

⁴⁴ Wetsvoorstel tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek wat betreft het statuut van de referendarissen bij het Hof van Cassatie en van de referendarissen bij het Grondwettelijk Hof, *Parl. St.* Kamer, 2014- 2015, nr. 1296/001.

- 946 1. De referendarissen bij het Grondwettelijk Hof en het Hof van Cassatie
947 hebben een statuut dat zeer nauw aansluit bij dat van een magistraat. Zo
948 genieten zij voorrang van rechtsmacht (artikelen 479 en 483 Sv.) en worden
949 zij bezoldigd overeenkomstig de weddebarema's van de magistraten. Zij
950 worden geselecteerd na een bijzonder veeleisend examen dat vergelijkbaar
951 is met het examen inzake beroepsbekwaamheid, bedoeld in artikel 259bis-9,
952 van het Gerechtelijk Wetboek. Deze referendarissen worden daarenboven op
953 proef benoemd voor een periode van drie jaar. Slechts na een stage van drie
954 jaar wordt de benoeming definitief, tenzij het Grondwettelijk Hof c.q. de
955 Koning, op voorstel van de eerste voorzitter of de procureur-generaal, anders
956 beslist (artikel 38 Bijzondere Wet Grondwettelijk Hof en artikel 259terdecies
957 Ger. W.).
- 958 Het is niet meer dan logisch dat deze referendarissen hun beroepservaring,
959 die werd opgedaan bij de hoogste justitiële rechter of bij het Grondwettelijk
960 Hof, op een soepele wijze kunnen valoriseren als magistraat bij de hoven en
961 rechtbanken.
- 962 Uiteraard zijn de referendarissen bij het Hof van Cassatie door hun functie
963 en door hun takenpakket (opstellen van een ontwerp van arrest of het
964 opstellen van een ontwerp van conclusie voor het OM) ten zeerste betrokken
965 bij de werking van de hoven en rechtbanken. Het vorige geldt ook voor de
966 referendarissen bij het Grondwettelijk Hof.
- 967 2. Anders dan de referendarissen bij het Grondwettelijk Hof (cf. artikel 34, §1
968 Bijzondere Wet Grondwettelijk Hof) en bij de Raad van State (cf. artikel 69
969 tot 71 Raad van State-wet) beschikken de referendarissen bij het Hof van
970 Cassatie niet over de mogelijkheid om na een aantal jaren beroepservaring
971 door te stromen naar andere ambten binnen het rechtscollege waaraan zij
972 verbonden zijn. Het creëren van een loopbaanperspectief binnen de
973 rechterlijke orde is wenselijk omdat het tevens leidt tot een overdracht van
974 de expertise die de referendarissen hebben opgedaan naar de hoven en
975 rechtbanken. De kennis die de referendaris heeft verworven in het Hof van
976 Cassatie is immers relevant voor de rechtsprekende functie van de hoven en
977 rechtbanken.
- 978 3. Het verdient de voorkeur dat er een voldoende rotatie is bij de referendarissen
979 bij het Hof van Cassatie. Het is belangrijk dat het Hof een beroep kan doen
980 op jonge juristen die goed op de hoogte zijn van nieuwe inzichten in het
981 rechtsonderwijs, de rechtspraak en de rechtsleer. Dit draagt immers bij tot
982 een moderne Justitie.
- 983 4. Omwille van het gering aantal referendarissen bij het Hof van Cassatie en bij
984 het Grondwettelijk Hof heeft deze aangepaste toegangsweg geen grote
985 impact op de benoemingen in de magistratuur en brengt zij de verwachtingen
986 van anderen niet in het gedrang.

987 **12. Artikel 314 Strafwetboek – Misdrifj belemmering of storing van de vrijheid**
988 **van opbod en van inschrijving**

989 Artikel 314 van het Strafwetboek straft met correctionele straffen de personen die, bij
990 toewijzingen van de eigendom, van het vruchtgebruik of van de huur van roerende of
991 onroerende zaken, van een aanneming, van een levering, van een bedrijf of van enige
992 dienst, de vrijheid van opbod of van inschrijving door geweld of bedreiging of door
993 schenkingen of beloften of door gelijk welk ander frauduleus middel belemmeren of
994 storen.

995 In een arrest van 9 maart 2016⁴⁵ heeft het Hof geoordeeld dat, aangezien de
996 mededinging, vereist bij artikel 314 Strafwetboek, moet spelen tussen personen die
997 zich naar aanleiding van een openbare offerte hebben aangemeld, het misdrijf
998 belemmeren of storen van de vrijheid van opbod of van inschrijving enkel betrekking
999 heeft op de gunning van overheidsopdrachten volgens de open of beperkte procedures;
1000 het houdt evenwel geen verband met de overheidsopdrachten die bij
1001 onderhandelingsprocedure worden afgesloten, ongeacht de mededinging tussen de
1002 door de aanbesteder aangezochte kandidaten, de mogelijkheid tot opbod en de
1003 maatregelen van openbaarheid die met het afsluiten van de overeenkomst gepaard
1004 gaan⁴⁶.

1005 Als gevolg van dat arrest rijst de vraag of het niet wenselijk zou zijn het
1006 toepassingsgebied van artikel 314 van het Strafwetboek uit te breiden tot de
1007 overheidsopdrachten die bij onderhandelingsprocedure worden afgesloten, aangezien
1008 een dergelijke procedure ook zou kunnen worden vervalst door een verstandhouding
1009 tussen de aanbestedende overheid en bepaalde aannemers of leveranciers van
1010 goederen of dienstverrichtingen.

1011 *Het wetsvoorstel tot invoering van een nieuw Strafwetboek – Boek 1 en Boek 2 (Parl.*
1012 *St. Kamer, BZ 2019, Doc. 55 0417/001, p. 1010) beantwoordt aan die bekommernis*
1013 *door strafbaarheid te herformuleren als volgt:*

1014 *“Art. 486. Belemmering of verstoring van de vrijheid van opbod of van*
1015 *inschrijving*

1016 *Belemmering of verstoring van de vrijheid van opbod of van inschrijving is het*
1017 *wetens en willens artificieel beperken van de oproep tot mededinging of het*
1018 *vertekenen van de normale mededingingsvoorwaarden, door middel van*
1019 *geweld, bedreiging of gelijk welk ander bedrieglijk middel, bij het toewijzen*
1020 *van rechten op roerende of onroerende goederen, een aanneming, een*
1021 *levering, een uitbating of enige dienst, dan wel bij de plaatsing van een*
1022 *overheidsopdracht of concessieovereenkomst.*

1023 *Dit misdrijf wordt bestraft met een straf van niveau 2.”*

1024 *Wij steunen dit voorstel.*

1025 **13. Sociaal strafwetboek, huisbezoek dat betrekking heeft op feiten van**
1026 **mensenhandel, zelfs in samenhang met feiten die overtredingen van sociaal**
1027 **strafrecht vormen**

⁴⁵ Cass. 9 maart 2016, AR P.16.0103.F, AC 2016, nr. 169.

⁴⁶ Zie F. Kutý, “Le délit d’entrave ou de trouble à la liberté des enchères et des soumissions”, in *Les infractions*, vol. 5, Larcier, 2013, p. 513-517.

1028 In ons wetgevend verslag van 2012-2013 hebben we gewezen op een arrest van 24
1029 april 2013⁴⁷, waarin het Hof geoordeeld heeft dat wanneer voor de vaststelling van het
1030 misdrijf

1031 mensenhandel de toegang tot een bewoonde ruimte zonder toestemming van de
1032 bewoner is vereist, het aan de onderzoeksrechter toekomt om daarvoor een bevel tot
1033 huiszoeking uit te vaardigen.

1034 Het Hof heeft hieruit afgeleid dat wanneer een gemeenrechtelijk misdrijf zoals
1035 mensenhandel is gepleegd samen met een overtreding van de sociale wetgeving of
1036 van een willekeurige andere bijzondere wet die ook in de tussenkomst van de
1037 politierechter voorziet, de machtigingsbevoegdheid van die magistraat niet wordt
1038 uitgebreid tot de gemeenrechtelijke misdrijven die samenhangen met de voormelde
1039 misdrijven of die daarvan onplitsbaar zijn.

1040 Het Hof heeft zijn rechtspraak bevestigd in een arrest van 23 september 2015⁴⁸, door
1041 te oordelen dat, aangezien een huisbezoek strekt tot vaststelling van
1042 gemeenrechtelijke en sociaalrechtelijke misdrijven, een bevel tot huiszoeking van de
1043 onderzoeksrechter nodig is voor de vaststelling van de misdrijven die zowel tot de
1044 eerste als tot de tweede categorie behoren. Het Hof heeft evenwel de toepassing van
1045 artikel 32 van de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering op de
1046 onregelmatigheden betreffende de aanwijzing van een onderzoeksrechter aanvaard.

1047 In zijn verslag wetsevaluatie 2013-2014⁴⁹ heeft het College van procureurs-generaal
1048 geschreven dat, om de moeilijkheid te verhelpen die hierin bestaat dat de sociale
1049 inspecteurs die beschikken over aanwijzingen van inbreuken op het sociaal strafrecht
1050 en, in samenhang hiermee, mensenhandel met het oog op economische exploitatie,
1051 voor een huisbezoek in de bewoonde ruimten steeds zouden moeten verzoeken om de
1052 aflevering van een huiszoekingsbevel veeleer dan de machtiging tot een huisbezoek,
1053 artikel 24 van het Sociaal Strafwetboek zou kunnen worden aangevuld met de
1054 volgende paragraaf:

1055 *“In afwijking van artikel 81, tweede lid, van de wet van 15 december 1980*
1056 *betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de*
1057 *verwijdering van vreemdelingen is de machtiging tot een huisbezoek van*
1058 *toepassing op feiten waarvoor de sociale inspecteurs beschikken over*
1059 *constitutieve aanwijzingen van de inbreuk op artikel 433quinquies §1, 3° van*
1060 *het Strafwetboek in samenhang met de in dit wetboek bepaalde inbreuken”.*

1061 *Wij menen dat voorstel nog steeds te moeten steunen.*

1062 **14. Verwijzing van een rechtbank naar een andere in strafzaken – Verplichte**
1063 **tussenkomst van een advocaat (artikel 542, tweede lid, Wetboek van**
1064 **Strafvordering)**

⁴⁷ Cass. 24 april 2013, AR P.12.1919.F, AC 2013, nr. 254, met concl. van adv.-gen. Vandermeersch in *Pas.* 2013, nr. 254.

⁴⁸ Cass. 23 september 2015, AR P.14.0238.F, AC 2015, nr. 546.

⁴⁹ College van de procureurs-generaal, Verslag wetsevaluatie 2013-2014, p. 129.

1065 Het Gerechtelijk Wetboek bepaalt met betrekking tot de procedures van onttrekking
1066 van de zaak aan de rechter en van wraking dat die procedures de verplichte
1067 tussenkomst van een advocaat vereisen (resp. de artt. 653 en 835 Ger. W.)

1068 In strafzaken stelt het Wetboek van Strafvordering met betrekking tot de procedures
1069 van verwijzing van de zaak van de ene rechtbank naar een andere (artt. 542 e.v.) die
1070 eis niet.

1071 Nu de nieuwe cassatieprocedure als regel de tussenkomst van een advocaat verplicht,
1072 is het onlogisch dat enkel de strafrechtspleging inzake verwijzing aan die vereiste zou
1073 ontsnappen.

1074 *In het tweede lid van artikel 542 Wetboek van Strafvordering zou kunnen toegevoegd*
1075 *worden “door een advocaat ondertekend” tussen het woord “partijen” en “doch”.*

1076 **15. Verplichte tussenkomst van een advocaat bij het Hof van Cassatie in fiscale** 1077 **zaken**

1078 Aangenomen wordt dat in fiscale zaken voor het cassatieberoep de gemeenrechtelijke
1079 procedure bepaald bij de artikelen 1073 en volgende Gerechtelijk Wetboek van
1080 toepassing is, behoudens de bij de diverse fiscale wetten bepaalde uitzonderingen.
1081 Deze uitzonderingen betreffen de mogelijkheid het verzoekschrift te laten
1082 ondertekenen door een advocaat die geen advocaat bij het Hof is.

1083 In tegenstelling tot in strafzaken beschikt het Hof in fiscale zaken niet over de
1084 mogelijkheid ambtshalve middelen op te werpen zodat de wijze waarop de
1085 voorziening in cassatie is opgesteld noodzakelijk richtinggevend is voor het resultaat
1086 van de procedure.

1087 Uit de statistische gegevens blijkt dat zowel de belastingplichtige als de administratie
1088 meer resultaat boeken wanneer een beroep werd gedaan op een advocaat bij het Hof.

1089 Daarom stellen we voor om ook in fiscale zaken de tussenkomst van een advocaat bij
1090 het Hof verplicht te maken voor beide partijen.

1091 *Indien men wenst dat de tussenkomst van een advocaat bij het Hof verplicht wordt,*
1092 *dan brengt dit de volgende wijzigingen mee:*

1093 ***Wetboek van Inkomstenbelastingen 1992: opheffing van artikel 378 dat bepaalt dat***
1094 ***het verzoekschrift houdende voorziening in cassatie en het antwoord op de***
1095 ***voorziening door een advocaat mogen worden ondertekend en neergelegd.***

1096 ***Btw-Wetboek: opheffing van artikel 93 dat een gelijkkluidende bepaling inhoudt aan***
1097 ***deze van artikel 378 WIB92.***

1098 ***Wetboek van registratie-, hypotheek- en griffierechten (KB nr. 64 van 30 november***
1099 ***1939 houdende Wetboek van registratie-, hypotheek- en griffierechten) in de***
1100 ***federale versie: opheffing van artikel 225ter, zoals gewijzigd bij artikel 382 van de***
1101 ***programmawet van 27 december 2004, dat eveneens bepaalt dat het verzoekschrift***
1102 ***houdende voorziening in cassatie en het antwoord op de voorziening door een***
1103 ***advocaat mogen worden ondertekend en neergelegd.***

1104 ***Wetboek Successierechten (KB nr. 308 van 31 maart 1936) in de federale versie:***
1105 ***opheffing van artikel 142/4, zoals ingevoegd bij artikel 75 van de wet van 15 maart***

1106 1999, dat bepaalt dat het verzoekschrift houdende voorziening in cassatie en het
1107 antwoord op de voorziening door een advocaat mogen worden ondertekend en
1108 neergelegd.

1109 **Wet van 24 december 1996 betreffende de vestiging en de invordering van de**
1110 **provincie-en gemeentebelastingen: opheffing van artikel 11 dat verwijst naar de**
1111 **regels die van toepassing zijn inzake Rijksinkomstenbelastingen.**

1112 **Wetboek van de met de inkomstenbelastingen gelijkgestelde belastingen (KB van 23**
1113 **november 1965 houdende codificatie van de wettelijke bepalingen betreffende de met**
1114 **inkomstenbelastingen gelijkgestelde belastingen) in de federale versie: opheffing van**
1115 **artikel 2 dat verwijst naar de artikelen 366 tot 379 WIB92.**

1116 **Wetboek diverse rechten en taksen (KB van 2 maart 1927): opheffing van artikel**
1117 **210bis dat een gelijkkluidende bepaling inhoudt aan deze van artikel 378 WIB92,**
1118 **artikel 93 Btw-wetboek, artikel 225ter Wetboek van registratie-, hypotheek- en**
1119 **griffierechten en artikel 142/4 Wetboek Successierechten.**

1120 **AWDA (KB van 18 juli 1977 houdende coördinatie van de algemene bepalingen**
1121 **inzake douanen en accijnzen). Artikel 280 bepaalt: "Alle louter civiele zaken, welke**
1122 **niet gepaard gaan met een vordering tot gevangenisstraf, geldboete of**
1123 **verbeurdverklaring worden berecht volgens de regels door het Gerechtelijk Wetboek**
1124 **voorgescreven inzake bevoegdheid en rechtspleging." Artikel 284 bepaalt: "In de**
1125 **gevallen waarin, volgens de bestaande wetten, voorziening in cassatie kan plaats**
1126 **hebben, zal, dienovereenkomstig ook van dit middel in zaken betreffende douane en**
1127 **accijnzen, gebruik kunnen worden gemaakt." Er bestaat inzake douane en accijnzen**
1128 **geen bepaling vergelijkbaar met artikel 378 WIB92, artikel 93 Btw-wetboek, artikel**
1129 **225ter W. Reg., artikel 142/4 W. Succ, en artikel 210bis W. Diverse Taksen.**

1130 Hieruit volgt dat de artikelen 478 en 1080 Gerechtelijk Wetboek, die aan de advocaten
1131 bij het Hof een monopolie geven, van toepassing zijn. Conclusie: in civiele douane-
1132 en accijnzaken is de tussenkomst van een advocaat bij het Hof van Cassatie verplicht
1133 en behoeven de bepalingen van de AWDA geen wijziging.

1134 **C. Lijst van de bevestigde voorstellen de lege ferenda – Onderzoek van**
1135 **jaarverslagen 2007 tot 2018 – Lering: invraagstelling**

1136 Dit deel van het verslag 2019 herneemt de voorstellen de lege ferenda, geformuleerd
1137 in de Jaarverslagen 2007 tot 2018 van het Hof en die, volgens onze analyse, een
1138 wetgevend vervolg hebben gekregen of waarin de problematiek die er werd in
1139 aangehaald het voorwerp heeft uitgemaakt van een wetsopvolging of een
1140 reglementaire opvolging (die tweede hypothese komt het meest voor: het
1141 verankeringspunt in de jaarverslagen van het Hof is slechts zelden vermeld).

1142 **(I) Cijferoverzicht.- Lering: invraagstelling**

1143 Tijdens de geanalyseerde periode, hetzij 11 jaar, zijn slechts 149 voorstellen
1144 geformuleerd. Onder die 149 voorstellen, werden er echter bepaalde herhaald, met
1145 name een dertigtal. Er zijn dus, strikt genomen 109 "autonome" voorstellen. Van die
1146 109 voorstellen, lijken er 49 geheel of gedeeltelijk gerealiseerd.

1147 Hieruit vloeit voort dat slechts 44,9 % van de voorstellen werd gerealiseerd, hetzij
1148 minder dan de helft. De exacte rede waarom meer dan de helft van de voorstellen niet
1149 werd hernomen is strikt genomen onbekend.

1150 Dit gezegd zijnde, is het aangewezen de volgende preciseringen toe te voegen.

1151 Ten eerste, bepaalde van de verwezenlijkingen zijn onzeker.

1152 Vervolgens, van de 49 voorstellen die geland zijn, betreffen een dertigtal in meer of
1153 mindere mate strafzaken.

1154 Het is slechts recent, meer bepaald met de Potpourri-wetten, dat een aantal voorstellen
1155 *de lege ferenda* een wetgevend vervolg hebben gekend; namelijk van 2014 tot 2018,
1156 36 van 49. En veel van die verwezenlijkingen vloeien voort uit wetten aangenomen in
1157 2016, namelijk 23 van 49, dus bijna 50% (voornamelijk door Potpourri-wetten).

1158 Het betreft globaal gezien een resultaat dat voortvloeit uit het initiatief van de regering
1159 en de nauwe huidige en gerichte samenwerking, in het kader van de hervorming van
1160 het strafrecht, van het parket cassatie met de heer Minister van Justitie. Het is
1161 inderdaad van belang te onderstrepen dat de meerderheid van de voorstellen die het
1162 hebben gehaald, het crimineel recht, procesrecht en materieel recht betreffen, die
1163 aansluiten bij de werken die aan de gang zijn in die materie, beloofd door de minister
1164 van Justitie, bijgestaan door een advocaat-generaal van het parket cassatie, die
1165 bovendien professor is in die materies aan de Rechtsfaculteit UCL en in Saint Louis,
1166 met een detachering daartoe van een referendaris (die intussen tot rechter werd
1167 benoemd)!

1168 Als men zich kan verheugen over deze resultaten bij benadering, dan is er volgens ons
1169 een methodologische bezorgdheid. Eens abstractie gedaan van deze conjuncturele
1170 symbiotische resultaten, dan doet de zeer beperkte interesse die de Wetgever lijkt te
1171 besteden aan dit verslag de *lege ferenda*, en die zich ook uit door een gebrek aan
1172 kritische reactie van zijnentwege omtrent de gedane suggesties, vragen rijzen. Deze
1173 wetgevende voorstellen werden nochtans goed overdacht, hen opstellen heeft tijd
1174 gevraagd en niet te verwaarlozen inspanningen gevergd. Het is in de huidige stand,
1175 als de ministeriële steun ontbreekt, duidelijk een verliespost. In elk geval, is het een
1176 titanenwerk dat weinig oplevert. Bovendien moet gelet op de structurele tekortkoming
1177 van human resources op het parket, deze missie in haar huidige vorm, in vraag
1178 worden gesteld.

1179 Een eerste methodologisch antwoord, hoewel dit nog zwaarder was voor het parket,
1180 bestond erin om in dit huidig verslag, als bijlage aan de voorstellen 2019, teksten van
1181 voorontwerpen van wet te voegen om zo de Wetgever toe te laten, vlugger te starten,
1182 indien hij dit wenst.

1183 Maar dit is slechts een poging. Het is vanzelfsprekend dat, gelet op de weinige
1184 aandacht die de Wetgever blijkt te geven aan dit verslag, een kritische evaluatie zich
1185 opdringt. Ik denk niet dat het nodig is het principe van deze verslaggeving in vraag te
1186 stellen maar ik denk dat het noodzakelijk is een mechanisme te vinden dat
1187 beantwoordt aan de doelstelling: onder voorbehoud van het akkoord van de Wetgever
1188 (met in geval van weigering een uitleg), het wetgevend proces dat werd voorgesteld
1189 door de procureur-generaal implementeren.

1190 (II) De voorstellen⁵⁰.- Herinnering

1191 Zie Franstalige versie, consulteerbaar via

1192 https://justice.belgium.be/sites/default/files/rapport_legislatif_2019.pdf (pp. 35 e.v.).

1193

1194 **D. BIJLAGEN 1 TOT 6: Voorontwerpen van wet omtrent de voorstellen**
1195 **geformuleerd in deel A) van het verslag**

1196 De bijlagen 1 tot 6 bij dit wetgevend verslag, dewelke de voorontwerpen van wet
1197 omtrent de voorstellen geformuleerd in deel A omvatten, zijn consulteerbaar via

1198 https://justitie.belgium.be/sites/default/files/wetgevend_verslag_2019.pdf (pp. 56
1199 ev.).

⁵⁰ De afkorting “JV” verwijst naar het Jaarverslag van het Hof, dat het wetgevend verslag van de procureur-generaal herneemt. Zo moet, “JV 2018, II”, als volgt worden gelezen: “Jaarverslag, Voorstellen *de lege ferenda*, voorstellen nr. II”; “JV 2016, I., 9)” moet worden gelezen als: “Jaarverslag, Voorstellen *de lege ferenda*, 9e voorstel onder nr. I.

Studie

1200

1201

1202

1203

1204

1205

1206

De bijdrage van het Hof van Cassatie aan de tenuitvoerlegging van het Europees recht in strafzaken: Invloed van de rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie en aanpassing van de rechtspraak van het Hof van Cassatie¹

Door Frédéric Lugentz, raadsheer in het Hof van Cassatie²

Inleiding en methodologische overwegingen

1. Deze studie heeft een beperkt doel. Het betreft geen inventaris van de beslissingen die het Hof van Justitie van de Europese Unie (« HvJ-EU ») heeft gewezen op prejudiciële vraag van met name het Hof van Cassatie, met toepassing van de artikelen 19.3, b, van het Verdrag van de Europese Unie (« VEU ») en 267 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (« VwEU »)³ en de daardoor vervangen bepalingen. In dat geval zou het hier behandelde probleem hoe dan ook zonder belang zijn: de rechter *a quo* is immers gebonden door het antwoord van het HvJ-EU op de door hem gestelde vraag⁴.

Voorts hoeft het Hof van Cassatie, wanneer een partij suggereert een prejudiciële vraag te stellen tot uitleg van de Verdragen of besluiten van de instellingen, organen of instanties van de Unie⁵ die identiek blijkt te zijn aan een vraag die reeds het voorwerp heeft uitgemaakt van een beslissing van het HvJ-EU, die vraag niet opnieuw te stellen⁶.

¹ Voor een deels vergelijkbare maar ruimere denkoefening in Frankrijk: “La Cour de cassation et la construction juridique européenne”, in *Rapport annuel de la Cour de cassation de France*, 2006, www.courdecassation.fr.

² Deze tekst bevat uitsluitend het persoonlijk standpunt van de auteur.

³ Wat de strafzaken van het Hof van Cassatie betreft, stelt men hoe dan ook nauwelijks prejudiciële vragen aan het HvJ-EU (zie niettemin: Cass. 5 oktober 2004, AR P.04.0265.N en Cass. 6 oktober 2004, AR P.04.0176.F). Het Grondwettelijk Hof en de feitenrechters daarentegen hebben het HvJ-Eu herhaaldelijk prejudiciële vragen gesteld: indien bij het Hof een cassatieberoep aanhangig zou worden gemaakt in dezelfde zaak, zou het Hof van Cassatie aldus ook door het Luxemburgse antwoord gebonden zijn.

⁴ Zie met name Cass. 5 mei 1980, AC 1979-80, nr. 563; HvJ-EG (verord.), 5 maart 1986, zaak 69/85, § 13; R.P.D.B., aanvulling., dl. IX, v^o *Procédure pénale*, nr. 153 (Artikel 91 van het Reglement voor de procesvoering van het Hof van Justitie bepaalt bovendien dat “1. *Het arrest verbindende kracht heeft vanaf de datum van uitspraak*”).

⁵ Met betrekking tot de interpretatie van de begrippen “verdragen” en “besluiten”, waarvan de bepalingen het voorwerp kunnen uitmaken een verzoek om uitlegging op grond van artikel 267 VwEU, zie S. Van Raepenbusch, *Droit institutionnel de l’Union européenne*, 2e uitg., Brussel, Larcier, 2016, pp. 607 e.v.; J. Pertek, *Coopération entre juges nationaux et Cour de justice de l’Union européenne – Le renvoi préjudiciel*, Brussel, Bruylant, 2013, pp. 21 e.v.

⁶ Zie Cass. 11 juni 1990, AC 1989-90, p. 1281, nr. 586; Cass.1 februari 1995, AC 1995, p. 114, nr. 61, RDC-TBH 1995, pp. 692 e.v. Merk op dat hoewel het Hof in dat geval niet gehouden is het HvJ-EU andermaal een prejudiciële vraag te stellen, dat evenwel niet is verboden (J. Pertek, *Coopération entre juges nationaux et Cour de justice de l’Union européenne – Le renvoi préjudiciel*, op.cit., p. 215, nr. 476 en p. 216, nr. 482). Overeenkomstig artikel 104.2 Reglement voor de procesvoering van het Hof van Justitie “moeten de nationale rechterlijke instanties beoordelen of zij zich voldoende voorgelicht achten door een prejudiciële beslissing, dan wel of zij het nodig achten zich opnieuw tot het Hof te wenden”.

Het dient te worden gepreciseerd dat die uitzondering op de regel van artikel 267, derde lid, VwEU⁷ afhankelijk is van de voorwaarde dat de nationale rechter zich gedraagt naar de lering uit de eerste beslissing van het HvJ-EU⁸.

Dat voorbehoud (“*op voorwaarde dat de nationale rechter zich gedraagt naar de lering uit de eerste beslissing van het HvJ-EU*”), dat ook werd overgenomen in de samenvattingen van de arresten van het Hof van Cassatie⁹, wekt verbazing. De beslissingen van het HvJ-EU die een vraag om uitleg beslechten, hebben immers niet enkel bindende kracht in de zaak naar aanleiding waarvan die beslissingen werden gewezen: ze gelden voor elk geschil waarin dezelfde vraag rijst. Zij hebben met andere woorden bindende kracht *erga omnes*¹⁰.

In de praktijk is de aldus gestelde voorwaarde misschien wel dubbelzinnig of zelfs ongepast. Met verwijzing naar sommige tot staving daarvan aangehaalde arresten stelt men immers vast dat het Hof van Cassatie in werkelijkheid heeft beslist dat “*geen prejudiciële vraag hoeft te worden gesteld wanneer krachtens artikel 234 (oud artikel 177) van het Verdrag van 25 maart 1957 tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap [NVDR. het huidige artikel 267 VwEU], het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschap reeds een uitleggende beslissing heeft gewezen over een in dat artikel vermelde bepaling en het Hof zich door deze uitleg voldoende ingelicht acht*”¹¹.

Die voorwaarde heeft zin wanneer het Hof van Cassatie zich onvoldoende ingelicht acht door het eerder door het HvJ-EU beslechte precedent, bijvoorbeeld wegens een bijzonderheid van de bij het Hof aanhangig gemaakte zaak, die haar anders maakt dan de zaak naar aanleiding waarvan het HvJ-EU reeds uitspraak heeft gedaan¹². Maar betekent dat dan niet dat, hoe dan ook, een andere fundamentele voorwaarde

⁷ In principe moet het Hof een prejudiciële vraag stellen aan het HvJ-EU zodra een vraag tot uitleg van een Unierechtelijke bepaling wordt gesteld, aangezien het Hof van Cassatie een nationaal gerecht is waarvan de beslissingen niet vatbaar zijn voor hoger beroep bij een internrechtelijke instantie.

⁸ *RPDB*, Aanvulling., dl. IX, v^o Procédure pénale, nr. 152.

⁹ Zie met name de samenvatting van het Cassatiearrest 11 juni 1990, *AC* 1989-90, p. 1281, nr. 586. Het Hof doet niet uitdrukkelijk uitspraak over die vraag zodat de samenvatting een impliciete beslissing uitdrukt.

¹⁰ S. Van Raepenbusch, *Droit institutionnel de l'Union européenne*, op.cit., pp. 623 e.v. (alsook de verwijzingen van die auteur in noot nr. 182); J. Pertek, *Coopération entre juges nationaux et Cour de justice de l'Union européenne – Le renvoi préjudiciel*, op.cit., p. 217, nr. 483; O. Blin, *Droit institutionnel, matériel et contentieux de l'Union européenne*, 2e uitg., Brussel, Larcier, 2016, p. 385, nr. 725; A. Trabucchi, “L’effet *erga omnes* des décisions préjudicielles rendues par la Cour de justice des Communautés européennes”, *RTDE* 1974, p. 56; L. Goffin et M. Mahieu, opmerking onder Cass. 9 december 1981, *JT* 1981, pp. 133 e.v. Het bestaan van dat gezag *erga omnes* werd evenwel betwist door de procureurs-generaal bij het Hof van Cassatie W.-J. Ganshof van der Meersch (“Le juge belge à l’heure du droit international et du droit communautaire”, openingsrede uitgesproken op de openingszitting van 1 september 1969, *JT* 1969, pp. 537 e.v. inz. p. 546) en E. Krings (concl. vóór Cass. 9 december 1981, *JT* 1983, pp. 133-134); het wordt ook gerelativeerd door C. Naômé, *Le renvoi préjudiciel en droit européen*, Coll. Opus JLMB, nr. 4, Brussel, Larcier, 2007, p. 218, nr. 342 (zie ook, pp. 205-206, nr. 325).

¹¹ Cass. 29 april 2003, P.02.1459.N en P.02.1578.N, pp. 4 et 5 (eigen cursivering).

¹² Aldus zou het Hof zou ook kunnen beslissen om het HvJ-EU opnieuw een prejudiciële vraag te stellen, niettegenstaande een precedent met een identieke vraag bestaat, met als doel de Europese rechters ertoe te brengen hun rechtspraak te wijzigen. Die hypothese lijkt ongetwijfeld erg theoretisch, maar in zoverre een situatie kan veranderen, kunnen ook de omstandigheden veranderen die tot de eerste interpretatie hebben geleid, zodat dit niet uit te sluiten valt, met name wanneer de referentiebeslissing van het HvJ-EU reeds dateert van zekere tijd terug. Dienaangaande en voor een concreet geval, zie S. Van Raepenbusch, *Droit institutionnel de l'Union européenne*, op.cit., p. 587 en noot nr. 27, p. 601 en p. 625.

ontbreekt waarvan de vrijstelling voor de Cassatierechter tot het stellen van een prejudiciële vraag afhankelijk is: kan men in dat geval nog wel spreken van een “identieke” vraag tot uitlegging, waarover het HvJ-EU reeds een beslissing heeft gewezen?

Deze vraag moet volgens ons ontkennend worden beantwoord.

Bijgevolg, zoals werd geschreven in een voorgaand Jaarverslag, dat de regels samenvat waaraan zojuist werd herinnerd: *“Wanneer het Hof van Cassatie kennisneemt van een zaak waarin een vraag wordt opgeworpen over de uitlegging van het Unierecht, moet het, om die vraag te beslechten, zich conformeren aan de rechtspraak van het Hof van Justitie of, in voorkomend geval, daaraan een prejudiciële vraag stellen, tenzij de uitlegging voor de hand ligt (acte clair) of het zich hierover al heeft uitgesproken (acte éclairé)”*.¹³

Het zijn de aldus geïdentificeerde beslissingen, gewezen in de context van het eerste en het laatste geval, en die in de praktijk niet onderscheiden zijn – met name wanneer het Hof van Cassatie is vrijgesteld van zijn verplichting om het HvJ-EU een prejudiciële vraag te stellen omdat het Hof van Justitie zich in een zaak waarin een identieke vraag rees hierover al heeft uitgesproken – die ons hier aanbelangen.

Kunnen er daarnaast situaties bestaan waarin de lering van het HvJ-EU het denken van de nationale opperste rechters voedt, terwijl het te beslechten punt als dusdanig geen vraag tot uitleg van het Unierecht betreft? Dat valt niet formeel uit te sluiten wanneer bijvoorbeeld pragmatische oplossingen of beginselen (die we nog geen algemene rechtsbeginselen durven noemen) die door het HvJ-EU zijn afgeleid uit een Europese norm, de beslissing inspireren in een zaak waarin weliswaar bepalingen worden toegepast die geen verband houden met het Unierecht, maar die met dezelfde beginselen kunnen worden verklaard of aanleiding kunnen geven tot dezelfde oplossingen. Wat dat betreft, denken wij bijvoorbeeld aan de lering van de rechtspraak van het HvJ-EU over de Europese mechanismen van wederzijdse erkenning van de rechterlijke beslissingen binnen de Unie (Europees aanhoudingsbevel, enz.). Die lering kan in voorkomend geval worden toegepast in zaken betreffende de internationale gerechtelijke samenwerking in strafzaken met de autoriteiten van Staten die geen lidstaat van de Unie zijn maar waarmee wij gemeenschappelijke democratische waarden delen. Zou bijvoorbeeld de bevestiging, in verschillende uitleggingsarresten van het HvJ-EU, van een vermoeden van eerbiediging van de fundamentele rechten door de lidstaten en van het wederzijds vertrouwen tussen de autoriteiten van beide partijen, ook het Hof van Cassatie niet kunnen inspireren in zaken waar de vraag rijst naar de toelaatbaarheid van de internationale gerechtelijke samenwerking verzocht door een niet-lidstaat van de Europese Unie die evenwel dezelfde waardering verdient? Dat geldt ook wanneer het HvJ-EU, naar aanleiding van een zaak betreffende de toepassing van een bepaling van het Unierecht, een recht dat door het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie wordt gewaarborgd,

¹³ *Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België*, 2018, p. 32. De aldus vermelde regel benadert de wijze waarop het HvJ-EU het zelf had uitgedrukt (zie HvJ-EG 6 oktober 1982, 283/81, *CILFIT*, §§ 10 en 11; HvJ-EG 15 september 2005, C-495/03, *Intermodal Transports BV t. Staatssecretaris van Financiën*, § 33, die ook het geval uitsluiten – maar dat lijkt vanzelfsprekend – waarin de vraag om uitlegging niet ter zake dienend is voor de oplossing van het geval dat bij de nationale rechter aanhangig is gemaakt). Zie ook wat dat betreft C. Naômé, *Le renvoi préjudiciel en droit européen*, op.cit., pp. 41 e.v.

aldus definieert. Waarom zou die lering ook de Belgische rechter niet kunnen inspireren wanneer hij kennisneemt van een zaak waarin de vraag wordt gesteld over de draagwijdte van datzelfde recht, op grond van een tekst met identieke draagwijdte, maar die geen verband houdt met het Unierecht?

Die zaken, waar de uitlegging van een Europese norm door het HvJ-EU het Hof van Cassatie zou kunnen inspireren wanneer het kennisneemt van een cassatieberoep gegrond op een regel die geen verband houdt met het Unierecht, verschillen evenwel fundamenteel van de zaken waarin het Hof van Cassatie toepassing maakt van het Europees recht of een daaruit voortvloeiende norm: in dat laatste geval moet het Hof, dat meent niet opnieuw een prejudiciële vraag te moeten stellen aan het HvJ-EU, zich aan de lering uit een identiek precedent van het HvJ-EU conformeren. Deze plicht zich aan de lering van het HvJ-EU te conformeren, geldt niet wanneer het Hof kennisneemt van een gelijkaardige vraag, maar naar aanleiding van de toepassing van regels die geen verband houden met het Unierecht¹⁴. In het eerste geval past het Hof van Cassatie het in België van kracht zijnde Unierecht toe, zoals het *erga omnes* wordt uitgelegd door het HvJ-EU, terwijl het in het tweede geval toepassing maakt van hetzij het Belgisch recht in de strikte zin, hetzij een internationale norm die geen verband houdt met het Unierecht en die een rechtstreekse werking in België heeft¹⁵.

2. Deze overwegingen verduidelijken het voorwerp van onze studie: ze bestaat er vooreerst in om in de rechtspraak van het Hof van Cassatie voorbeelden te vinden van de (in het VwEU niet-opgenomen) regel volgens dewelke het Hof, hoewel het geconfronteerd wordt met een uitleggingskwestie¹⁶ van de Verdragen of van Europees recht, kan beslissen om geen prejudiciële vraag te stellen aan het HvJ-EU wanneer dat laatste zich reeds heeft uitgesproken en het Hof zich door die uitspraak voldoende voorgelicht acht.

Het doel dat wij ons hebben gesteld, bestaat erin om in de beslissingen van de kamers van het Hof van Cassatie die kennismaken van strafrechtelijke aangelegenheden in de brede zin, de sporen aan te tonen van de invloed van de rechtspraak van het HvJ-EU, dan wel, integendeel, de sporen van een mogelijke weerstand tegen de lering van dit Hof.

Wij zullen hier ook nagaan of het Hof van Cassatie, wanneer het uitspraak doet in strafzaken, de voorwaarden naleeft om geen prejudiciële vraag te moeten stellen, in de wetenschap dat indien het Hof overweegt om vrij om te springen met de lering uit het precedent dat dezelfde vraag tot uitlegging heeft beslecht, het opnieuw een prejudiciële vraag moet stellen aan het HvJ-EU.

Ten slotte zullen wij pogen te achterhalen of er al dan niet expliciete voorbeelden bestaan waarin het Hof van Cassatie naar de rechtspraak van het HvJ-EU verwijst, dan wel zich daarvan distantieert bij het onderzoek van middelen die geen verband

¹⁴ Ter illustratie zie CICE 28 maart 1995, C-346/93, *Kleinwort Benson*, § 22.

¹⁵ Voor een voorbeeld van een situatie waarin het Hof van Cassatie zich gedistantieerd heeft van de uitlegging door het HvJ-EU van een Europese norm vergelijkbaar met de geïmplementeerde internationaalrechtelijke bepalingen: Cass. 3 mei 2017, P.16.0532.F, met eensluitende concl. van adv.-gen. D. Vandermeersch (2e middel, 2e en 3e onderdeel). Zie *infra*, nr. 13.

¹⁶ Ongeacht of die vraag aan het Hof werd voorgesteld door een partij dan wel dat het Hof die vraag ambtshalve wil opwerpen (*RPDB*, Aanvulling, dl. IX, v^o *Procédure pénale*, nr. 150, en de aangehaalde verwijzingen).

houden met de schending van Europeesrechtelijke regels, maar naar aanleiding waarvan oplossingen of beginselen uit die rechtspraak voor de beslissing van nut hadden kunnen zijn.

In het kader van onze werkzaamheden is het “Hof van Cassatie, uitspraak doende in strafzaken” niet altijd synoniem voor de “tweede kamer van het Hof”. Wij zullen immers zien dat beide andere kamers soms ook uitspraak moeten doen over strafrechtelijke kwesties in de ruime zin (administratieve, fiscale, sociale sancties en de regelmatigheid van het bewijs dienaangaande) en binnen die context moeten verwijzen naar de rechtspraak van het HvJ-EU die uit meer strikt strafrechtelijke zaken bestaat.

3. Het bepalen van de invloed van de rechtspraak van een ander rechtscollege of de rechtsleer op een arrest van het Hof van Cassatie is lastig. Die invloed zal vaak de vorm aannemen van een subliminale boodschap en het vergt enige expertise om, aan de hand van een oppervlakkig onderzoek, in een arrest van het Hof van Cassatie, andermans denkwijze aan te tonen, zeker wanneer het de denkwijze van een internationale rechter betreft¹⁷.

Buiten de gevallen waarin het arrest wordt gewezen ingevolge een beslissing in dezelfde zaak die antwoord geeft op een prejudiciële vraag, of van heropening van de rechtspleging, is het in de regel niet gebruikelijk dat het Hof de bronnen aanhaalt die zijn denken hebben beïnvloed of die het Hof tot zijn overtuiging hebben gebracht¹⁸.

Die wijze van zich uit te drukken – of niet uit te drukken –, die voor de student die een paper indient tot uitsluiting zou leiden of die de auteur die verzuimt de teksten of precedënten te preciseren waarop zijn werk is gegrond, zou discrediteren, is niet de norm in de meeste andere hoge rechtscolleges die in “Belgische” zaken tussenbeide kunnen komen: het Grondwettelijk Hof, het Europees Hof voor de Rechten van de Mens of het HvJ-EU zijn het gewoon om gewag te maken van op zijn minst de eigen precedënten en zelfs die van andere hoge rechtscolleges, wanneer die jurisprudentiële bronnen hen hebben geïnspireerd.

Voor de lezer, rechtspracticus, universitair of student biedt die werkwijze het voordeel dat het gemakkelijker wordt gemaakt om de intellectuele gedachtegang van de rechter te volgen en dat de redenering van de rechter wiens beslissing wordt onderzocht, wordt verduidelijkt om bijvoorbeeld elke twijfel uit te sluiten over het feit of de rechter wel degelijk kennis had van de lering van de andere gerechten over de beslechte rechtsvraag. Bij ontstentenis daarvan wordt het vaak giswerk: heeft het Hof een bepaald precedent gezien maar heeft het willen afwijken van de lering die het bevat of heeft het die lering willen nuanceren?¹⁹

¹⁷ Zo bijvoorbeeld is het verband nagenoeg onzichtbaar tussen Cass. 5 februari 2013, P.13.0167.N en HvJ-EU 21 oktober 2010, C-306/09, *I.B.* (over deze beslissingen zie *infra*).

¹⁸ Het Hof verwijst daarentegen graag naar de wetsgeschiedenis van een tekst waarvan het toepassing maakt.

¹⁹ Zie aldus de commentaar over Cass. 25 mei 2011, P.11.0199.F (ook gepubliceerd in *Rev.dr.pén.crim.*, 2011, pp. 1186 e.v., concl. adv.-gen. J.M. Genicot) in *JT*, 2011, pp. 651 e.v., noot J.F. Neven en H. Mormont, “Cumul des sanctions administratives et pénales en matière de chômage: la Cour de cassation ignore-t-elle la jurisprudence de Strasbourg sur l’identité d’infraction?”; de uitleg over wat slechts een schijnbaar verschil in redenering leek ten opzichte van die van het Europees Hof voor de Rechten van de

Waarom zou een rechter, ook al is hij een cassatierechter, zich trouwens moeten schamen om, wanneer hij een regel vaststelt of de wijze verklaart waarop een tekst moet worden uitgelegd, te erkennen dat zijn beslissing door andere beslissingen is ingegeven?

Bovendien is die cassatierechter sinds meerdere decennia niet langer de enige die recht spreekt: andere gerechten, nationale en supranationale, komen tussenbeide, ook al is hun opdracht en bevoegdheid niet gelijk aan de bijzondere bevoegdheid die het Hof van Cassatie is toegewezen ingevolge artikel 147 van de Grondwet²⁰ (dit verschil in bevoegdheid tussen het Hof van Cassatie en bepaalde andere – ook internationale – rechters, moet in aanmerking worden genomen wanneer men zich vragen stelt bij de redenen van een eventueel verschil in benadering van een rechtsregel).

4. Sommige tekenen lijken meer openheid in te luiden.

Zo heeft het Hof onlangs in een arrest durven preciseren dat de daarin vervatte oplossing een ommekeer betekende ten opzichte van zijn vroegere rechtspraak²¹. Ook hebben verschillende arresten uitdrukkelijk vermeld dat zij zich voor de oplossing van het beslechte geval baseren op de lering van het HvJ-EU²².

Die beslissingen werden gewezen door de eerste kamer van het Hof, zowel door de Nederlandse als de Franse afdeling. Ook al betrof het hier burgerlijke, handels- of zuiver fiscale zaken, een beslissing van 22 november 2018 had betrekking op de toepassing van bij penalistten welbekende administratieve sancties en regels. Ook de strafkamer van het Hof is op dergelijke wijze te werk gegaan, door te vermelden dat zijn toepassing maakt van een Unierechtelijke bepaling “zoals het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschap die uitlegt”²³: ook hier identificeert het Hof duidelijk het arrest waarbij het zich aansluit²³.

Ten slotte is het Hof niet onwetend van de beslissingen van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Hoewel het niet noodzakelijk de arresten preciseert waarmee het de door haar gekozen oplossing in verband brengt, vermeldt het Hof van Cassatie vaak dat het toepassing maakt van een bepaald artikel van het EVRM, “zoals uitgelegd

Mens, wordt verstrekt door G.-F. Raneri, “La Cour de cassation rejette-t-elle la jurisprudence *Zolotoukhine*?”, *JTT* 2012, pp. 50 e.v.

Anders kan ook, bij ontstentenis van een verwijzing naar de precedents van het Hof van Cassatie, in een zuster- of internationale beslissing een vraag worden opgeworpen in dezelfde bewoordingen. Voor een recent voorbeeld van een arrest van het Grondwettelijk Hof dat anders dan het Hof van Cassatie kort voorheen had gedaan en over de door die toestand opgeworpen vragen, zie Grondwettelijk Hof 4 april 2019, arrest nr. 54/2019, *Rev.dr.pén.crim.* 2019, pp. 824 e.v. en de noot onderaan (het is weliswaar zo dat de oplossing van het Hof van Cassatie een impliciete oplossing was, ook al bleek die uitdrukkelijk uit de conclusie van het openbaar ministerie: Cass. 19 september 2018, P.18.0456.F, concl. adv.-gen. D. Vandermeersch dienaangaande, *Rev.dr.pén.crim.* 2019, pp. 82 e.v.).

²⁰ “Er bestaat voor geheel België een Hof van Cassatie. Dit Hof treedt niet in de beoordeling van de zaken zelf.”

²¹ Cass. 12 juni 2015, F.13.0163.N, § 2, *in fine*, *JT*, 2016, pp. 453 e.v., noot I. Verougstraete.

²² Bijv.: Cass. 12 november 2009, F.07.0097.N; Cass. 2 september 2016, F.14.0206.N; Cass. 15 september 2016, C.15.0497.F; Cass. 22 november 2018, C.18.0126.F, *Rev.dr.pén.crim.* 2019, pp.158 e.v., noot F. Lugentz.

²³ Zie met name Cass. 21 april 2009, P.08.1789.N, § 5; Cass. 27 februari 2018, P.18.0186.N.

door het Europees Hof²⁴. Vervolgens staat het aan de lezer die hierover meer wenst te vernemen, om de beslissingen te identificeren die deze interpretatie bevatten.

Daarenboven zijn de belangrijkste arresten waarvan het Hof beslist dat ze moeten worden gepubliceerd, altijd vergezeld van samenvattingen opgemaakt door het openbaar ministerie en zelfs van schriftelijke conclusies of conclusies in hoofdzaak genomen door het openbaar ministerie. Daarin wordt doorgaans verwezen naar eventuele precedents, intern dan wel extern, alsook naar de rechtsleer waardoor de oplossing is ingegeven. Zodoende worden de soms elliptische redeneringen van het Hof, en zelfs zijn stilzwijgen, duidelijker aangegeven.

Maar waarom zouden wij niet durven dromen over een min of meer nabije toekomst waarin deze denkoefening overbodig wordt doordat het ten gevolge van een meer doorgedreven transparantie niet langer nodig is om de lezer van de arresten van het Hof de weg te wijzen, door hen te tonen op welke precedents de oplossing is gesteund of waarom bepaalde precedents het Hof niet hebben overtuigd?

I. De opkomst van het Unierecht waarvan de interpretatie door het HvJ-EU het Hof van Cassatie kan inspireren wanneer het uitspraak doet in strafzaken

5. Het EU-recht heeft zich pas laat geïnteresseerd voor de materies waarvan de tweede kamer van het Hof kennis neemt²⁵. Dit is omdat de Europese Gemeenschap het strafrecht en de strafrechtspleging aanvankelijk niet wenste te regelen. Wat professor Van Raepenbusch heeft genoemd de “*dimension humaine*” dan wel het internationaal overleg “*au profit de l’individu*” viel, indien niet onder de voorbehouden bevoegdheid, op zijn minst onder de specialisatie van de Raad van Europa²⁶. Tot voor kort preciseerde het VEU dan ook, bij wijze van waarschuwing, dat “*het Hof van Justitie niet bevoegd is om de geldigheid of de evenredigheid na te gaan van operaties van de politie of van andere instanties belast met wetshandhaving in een lidstaat, noch om zich uit te spreken over de uitoefening van de verantwoordelijkheden van de lidstaten ten aanzien van de handhaving van de openbare orde en de bescherming van de binnenlandse veiligheid*”²⁷.

Het hoeft dan ook niet te verbazen dat in strafzaken, tot op vandaag, de internationale rechtspraak die strafpleiters het vaakst voor het Hof van Cassatie aanvoeren die is van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Zo bestaat er ook geen mogelijkheid

²⁴ Zie aldus Cass. 4 april 2017, P.17.0023.N; Cass. 13 maart 2018, P.17.0841.N; Cass. 27 februari 2019, P.18.0982.F; Cass. 5 juni 2019, P.19.0124.F. Het Hof gaat op dezelfde wijze te werk wanneer het uitspraak doet met toepassing van een norm waarvan de grondwettelijkheid werd aangenomen onder voorbehoud van de uitlegging die het Grondwettelijk Hof daarvan geeft; in dat geval daarentegen, zoals het doet voor de beslissingen van het HvJ-EU, preciseert het in de regel naar welk arrest van het Grondwettelijk Hof wordt verwezen (zie bijv. Cass. 30 januari 2019, P.18.0502.F).

²⁵ De meeste beslissingen die het voorwerp van onze studie uitmaken, werden immers door de tweede kamer van het Hof genomen (met name de kamer, volgens artikel 133 Ger.W., die kennisneemt van de cassatieberoepen in criminele, correctionele en politiezaken). Zoals wij hebben benadrukt, is het evenwel niet uitgesloten dat sommige arresten die voor deze studie van belang zijn, werden uitgesproken door een van de beide andere kamers.

²⁶ S. Van Raepenbusch, *Droit institutionnel de l’Union européenne*, op.cit., p. 33.

²⁷ Oud artikel 35.5 van de bepalingen betreffende een gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid.

om de zaak bij het HvJ-EU aanhangig te maken nadat de interne rechtsmiddelen zijn uitgeput en, bijgevolg, na de beslissing van het Hof van Cassatie. Tegelijkertijd is een heropening van de rechtspleging op grond van de artikelen 442bis e.v. van het Wetboek van Strafvordering enkel toegelaten (en denkbaar) na een eindbeslissing van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens²⁸.

Maar het onderscheid tussen de respectieve interessegebieden van de Europese Unie en de Raad van Europa is niet waterdicht. Daarvan getuigt het advies van het HvJ-EU over het toetredingsontwerp van de Europese Unie tot het EVRM, overeenkomstig 6.2 VEU: “*Volgens vaste rechtspraak van het Hof vormen de grondrechten een integrerend deel van de algemene beginselen van het Unierecht. Het Hof laat zich dienaangaande leiden door de gemeenschappelijke constitutionele tradities van de lidstaten alsmede door de aanwijzingen die te vinden zijn in de internationale rechtsinstrumenten inzake de bescherming van de rechten van de mens waaraan de lidstaten hebben meegewerkt of waarbij zij zich hebben aangesloten (arresten Internationale Handelsgesellschaft, 11/70, EU:C:1970:114, punt 4, en Nold/Commissie, 4/73, EU:C:1974:51, punt 13). In dit verband heeft het Hof gepreciseerd dat aan het EVRM bijzondere betekenis toekomt (zie met name arresten ERT, C-260/89, EU:C:1991:254, punt 41, en Kadi en Al Barakaat International Foundation/Raad en Commissie, C-402/05 P en C-415/05 P, EU:C:2008:461, punt 283). Deze rechtspraak is gecodificeerd in artikel F, lid 2, van het Verdrag betreffende de Europese Unie (thans, na wijziging, artikel 6, lid 2, EU).*”²⁹

Zo ook heeft de Europese Gemeenschap, met het wegvallen van de grenzen tussen steeds meer Staten die tot de Unie zijn toegetreden en de parallelle ontwikkeling van het vrije verkeer van personen, goederen, kapitaal en diensten, een vrijheid waarvan ook criminelen profiteren om zich te verplaatsen of om de illegale winsten van hun activiteiten te verbergen, al vroeg maatregelen moeten overwegen om de negatieve gevolgen van de uitbreiding van de interne markt het hoofd te bieden³⁰.

De Schengen-Uitvoeringsovereenkomst van 9 juni 1990³¹ (SUO), die buiten het kader van de Europese Gemeenschap is gesloten, vindt toepassing binnen de Gemeenschap tussen de lidstaten die tot de SUO zijn toegetreden (met die bijzonderheid dat naast die Staten ook niet-leden van de Europese Unie partij zijn bij de SUO). Dat verdrag bevatte van meet af aan bepalingen betreffende de toelaatbaarheid van strafrechtelijke vervolgingen of de gerechtelijke samenwerking in strafzaken.

²⁸ Er wordt aan herinnerd dat aan het EHRM geen prejudiciële vraag kan worden gesteld wanneer er zich een uitlegtingsprobleem stelt van een verdrag dat is aangenomen onder de auspiciën van de Raad van Europa (Cass. 22 januari 2013, P.13.0006.N, § 13).

²⁹ HvJ-EU 18 december 2014, advies nr. 2/2013, § 37, *Rev.dr.pén.crim.* 2015, pp. 785 e.v. Over die instemming van de Europese Unie met het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden en over het voorgaande advies, zie S. Van Raepenbusch, *Droit institutionnel de l'Union européenne*, op.cit., pp. 490 e.v., inz. pp. 500 e.v.

³⁰ Over die “derde pijler” van het Verdrag van Maastricht en de gevolgen ervan, alsook over de daaropvolgende Verdragen, zie S. Van Raepenbusch, *Droit institutionnel de l'Union européenne*, op.cit., pp. 106 e.v.

³¹ Schengen-Uitvoeringsovereenkomst van 14 juni 1985 tussen de Regeringen van de Staten van de Benelux Economische Unie, van de Bondsrepubliek Duitsland en van de Franse Republiek betreffende de geleidelijke afschaffing van de controles aan de gemeenschappelijke grenzen, *PB, nr. L 176, 10 juli 1990*.

Vervolgens werden er in het kader van de politieële en justitiële samenwerking initiatieven op verschillende vlakken genomen:

- eensdeels, met het oog op de preventie en strafbaarstelling van bepaalde schadelijke gedragingen, die worden vergemakkelijkt door de toegenomen verplaatsingsmogelijkheden: mensenhandel, witwassen en financiering van terrorisme, corruptie, drugs- en wapenhandel, *enz.* (zie *infra*, III);
- anderdeels, met de bedoeling van de overheid actiemiddelen te ontwikkelen tegenover criminelen en misdrijven die geen grenzen kennen: goedkeuring van verdragen om de internationale gerechtelijke samenwerking in strafzaken te versnellen en te vergemakkelijken³² en vervolgens, door middel van kaderbesluiten en richtlijnen, de vaststelling van mechanismen om de erkenning te waarborgen door een lidstaat van de Unie van rechterlijke beslissingen genomen in een andere lidstaat van de Unie, de fase van het voorafgaand strafrechtelijk onderzoek inbegrepen^{33, 34}.

Ten slotte heeft ook de goedkeuring van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, waarvan de inhoud een identieke waarde heeft als de bepalingen van het VEU en het VWEU³⁵, bepalingen gecreëerd die onder specifieke voorwaarden³⁶

³² Dit is het Verdrag van 29 mei 2000 betreffende de wederzijdse rechtshulp in strafzaken tussen de lidstaten van de Europese Unie (Akte van de Raad van 29 mei 2000 tot vaststelling, overeenkomstig artikel 34 van het Verdrag betreffende de Europese Unie, van de Overeenkomst betreffende de wederzijdse rechtshulp in strafzaken tussen de lidstaten van de Europese Unie, *PB.*, nr. C 197, 12 juli 2000) en het aanvullend protocol van 16 oktober 2001 (*PB.*, nr. C 326, 21 november 2001). Bij het Hof van Cassatie werden zelden uitleggingskwesaties aanhangig gemaakt betreffende het Verdrag van 29 mei 2000 of zijn protocol; zie niettemin, voor de analyse van artikel 5 van dat Verdrag (betreffende de na te leven vereisten bij de betekening in het buitenland van procedurestukken): Cass. 11 maart 2015, P.14.1677.F, met concl. adv.-gen. D. Vandermeersch, *Rev.dr.pén.crim.* 2015, pp. 840 e.v. Het Hof weigerde bovendien om het HvJ-EU de verzochte prejudiciële vraag te stellen omdat de voorgestelde vragen hetzij niet ter zake dienend waren, hetzij betrekking hadden op reeds door het HvJ-EU beslechte kwesaties.

Opgemerkt moet worden dat de Benelux zich sinds 1962 heeft beziggehouden met vraagstukken betreffende de internationale gerechtelijke samenwerking in strafzaken. Die werkzaamheden hebben zich vertaald in de goedkeuring van het Benelux-Verdrag van 27 juni 1962 aangaande de uitlevering en de rechtshulp in strafzaken. Overeenkomstig artikel 6 van het Verdrag van 31 maart 1965 betreffende de instelling en het statuut van een Benelux-gerechtshof neemt de Eerste Kamer van dit gerechtshof kennis van vragen betreffende de uitleg van rechtsregels bedoeld in artikel 1, waaronder de bepalingen van het voormelde Verdrag van 27 juni 1962, voor zover deze zijn gerezen in zaken aanhangig bij een rechtscollege van één der drie landen.

³³ De bekendste van die instrumenten voor wederzijdse erkenning van rechterlijke beslissingen is het Kaderbesluit 2002/584/JAI van de Raad van 13 juni 2002 betreffende het Europees aanhoudingsbevel en de procedures tot overlevering tussen de lidstaten (*PB.*, L-190, 18 juli 2002).

³⁴ Over de voornaamste verdragen, kaderbesluiten en richtlijnen toepasselijk op de internationale gerechtelijke samenwerking in strafzaken (en op de strijd tegen bepaalde categorieën van misdrijven) binnen de Europese Unie, zie F. Lugentz, J. Rayroud en M. Turk, *L'entraide pénale internationale en Suisse, en Belgique et au Grand-Duché de Luxembourg*, Brussel, Larquier, 2014, pp. 117 e.v.

³⁵ Artikel 6.1 VEU.

³⁶ “*Krachts artikel 51 Handvest Grondrechten Europese Unie zijn de bepalingen van dit handvest gericht tot de Lidstaten uitsluitend van toepassing wanneer zij het recht van de Unie ten uitvoer brengen. Bijgevolg geldt de verplichting om de grondrechten te eerbiedigen zoals ze in het kader van het Handvest Grondrechten Europese Unie zijn omschreven, enkel indien de Lidstaten het communautair recht toepassen*”. Zie bv. Cass. 28 februari 2017, P.16.0261.N, § 11; met betrekking tot art. 47 Handvest: Cass. 5 juni 2019, P.10.0356.F.

bij de nationale gerechten uitleggingsvragen kunnen doen rijzen over de draagwijdte van de daarin vermelde rechten.

De laatste decennia hebben we aldus de opkomst meegemaakt op het niveau van de Europese Unie van steeds talrijkere normen betreffende respectievelijk de internationale gerechtelijke samenwerking in strafzaken in de ruime zin (dus met inbegrip van de actieve en passieve uitlevering), de preventie en strafbaarstelling van schadelijke gedragingen die door het vrij verkeer in de hand werden gewerkt en de grondrechten van personen, met name met betrekking tot de strafvordering.

Die normen, of ze nu deel uitmaken van verdragen, kaderbesluiten dan wel andere teksten, kunnen zelf aanleiding geven tot uitleggingsproblemen. Buiten het strikte kader van de prejudiciële vragen die het Hof van Cassatie, waarvoor cassatieberoepen in strafzaken aanhangig zijn gemaakt, aan het HvJ-EU moet stellen, rijst hier de vraag naar de plaats die de lering van het HvJ-EU in de kort aangehaalde materies inneemt, een plaats die vaak onopvallend uit de arresten van het Hof van Cassatie blijkt.

Anders gesteld, er moet worden gezocht naar de tekenen van die invloed, die men als zacht kan omschrijven (in tegenstelling tot de lering uit de beslissingen van het HvJ-EU die op prejudiciële vraag zijn gewezen, lering die zich rechtstreeks doet gelden en uitdrukkelijk in de arresten van het Hof van Cassatie wordt vermeld wanneer het Hof rechter *a quo* is). De vraag moet worden gesteld of die invloed, eensdeels, frequent is en, anderdeels, in welke mate het Hof ermee instemt zich daarnaar te schikken.

II. Unierecht en grondrechten

1. Wederzijds vertrouwen en vermoeden van eerbiediging van de grondrechten door de lidstaten

6. De aanwezigheid van de grondrechten in de Europese rechtsorde werd als een algemeen rechtsbeginsel erkend³⁷. Ze maken thans, in de door het Unierecht geregelde materies, het voorwerp uit van het Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie³⁸.

7. De eerste tussenkomsten van het HvJ-EU – toen nog Hof van Justitie van de Europese Gemeenschap genaamd – met toepassing van zijn uitleggingsbevoegdheid van het Unierecht inzake strafzaken, betroffen een bijzonder aspect van het recht op een eerlijk proces, met name de regel *non bis in idem*. Het is logisch dat die regel, van

³⁷ “Bovendien vormen de grondrechten volgens vaste rechtspraak een integrerend deel van de algemene rechtsbeginselen waarvan het Hof de eerbiediging verzekert. Het Hof laat zich daarbij leiden door de gemeenschappelijke constitutionele tradities van de lidstaten alsmede door de aanwijzingen die te vinden zijn in de internationale rechtsinstrumenten inzake de bescherming van de rechten van de mens waaraan de lidstaten hebben meegewerkt of waarbij zij zich hebben aangesloten. Aan het EVRM komt in dit opzicht bijzondere betekenis toe (zie met name arrest van 26 juni 2007, *Ordre des barreaux francophones et germanophone e.a.*, C-305/05, *Jurispr. blz. I-5305*, punt 29 en aldaar aangehaalde rechtspraak).” (HvJ-EG 3 september 2008, C-402/05 P en C-415/05 P, *Kadi et Al Barakaat International Foundation c. Conseil et Commission*, § 283, over de bevrozing van tegoeden in uitvoering van een Europese verordening ter bestrijding van het terrorisme, dat lijsten opmaakt van verdachte personen wier goederen door de Staten die partij zijn moeten worden bevroren).

³⁸ Over het statuut van die grondrechten en de rechtspraak van het HvJ-EU die daarop betrekking heeft, zie S. Van Raepenbusch, *Droit institutionnel de l'Union européenne*, op.cit., pp. 467 e.v.

alle regels die de rechtspracticus gespecialiseerd in het strafrecht in de ruime zin interesseren, een van de eerste regels is die de interesse heeft gewekt van het Hof te Luxemburg.

Zoals reeds aangegeven, is de Schengen-Uitvoeringsovereenkomst van 19 juni 1990 een van de eerste Europese teksten over strafzaken, zodra die overeenkomst deel uitmaakte van het communautair recht.

Welnu, die overeenkomst bevat een artikel 54 dat betrekking heeft op de toepassing van het beginsel *non bis in idem*. Dit artikel staat eraan in de weg dat een persoon die definitief werd berecht in een land dat partij is bij die overeenkomst het voorwerp kan uitmaken van een latere vervolging wegens dezelfde feiten in een andere Staat die partij is³⁹. Vrij snel rees de vraag naar de draagwijdte van die bepaling en werd die vraag voor het HvJ-EG gebracht (zie hierover *infra*, 2. De invloed van de rechtspraak van het HvJ-EU: het voorbeeld van de regel *non bis in idem*).

Geconfronteerd met de vraag naar de draagwijdte van de regel *non bis in idem*, heeft het HvJ-EG reeds snel het beginsel van het wederzijds vertrouwen ontwikkeld⁴⁰, dat onderliggend is aan de normen die de betrekkingen van internationale rechtshulp in strafzaken tussen de lidstaten beheersen. Vanaf 2003 heeft het dan ook geoordeeld dat, wat die gerechtelijke samenwerking betreft, “*het beginsel ne bis in idem, zoals bevestigd in artikel 54 SUO, of het nu toegepast wordt in procedures van verval van de strafvordering, al dan niet met tussenkomst van een gerecht of middels uitspraken, noodzakelijkerwijs inhoudt dat er een wederzijds vertrouwen bestaat tussen de lidstaten in hun respectieve strafrechtssystemen en dat elk van hen de toepassing aanvaardt van het vigerende strafrecht in de andere lidstaten, ook al zou de toepassing van het eigen intern recht tot een andere oplossing leiden*”⁴¹.

Dit principe werd hernomen wanneer aan het HvJ-EG, het latere HvJ-EU, een prejudiciële vraag werd gesteld over de wijze waarop het stelsel van de wederzijdse erkenning van de rechterlijke beslissingen tussen de overheden van de lidstaten moet worden toegepast. Het oordeelde aldus dat “*luidens de zesde overweging van de considerans van het kaderbesluit [2002/584/JBZ van de Raad van 13 juni 2002 betreffende het Europees aanhoudingsbevel] vormt het Europees aanhoudingsbevel de eerste tastbare toepassing op strafrechtelijk gebied van het beginsel van wederzijdse erkenning, dat door de Europese Raad als "hoeksteen" van de justitiële samenwerking wordt beschouwd. Volgens de tiende overweging van de considerans van het kaderbesluit berust de toepassing van de regeling inzake het Europees*

³⁹ Over artikel 54 SUO en de draagwijdte van het beginsel *non bis in idem* als bedoeld in die tekst in het licht van het begrip “zelfde feiten” (*idem*), zie HvJ-EU 9 maart 2006, C-436/04, *Van Esbroeck, Jur.*, p. I-2333; J.-B. Hubin, “Commentaire de l’arrêt de la Cour de justice des Communautés européennes du 9 mars 2006 (affaire C-436/04 – *Van Esbroeck*): une nouvelle perspective dans l’application du principe *non bis in idem* au trafic de stupéfiants entre pays européens”, *Rev.dr.pén.crim.* 2006, inz. pp. 832 e.v.; S. Bot, *Le mandat d’arrêt européen*, Coll. de la Faculté de Droit, d’Economie et de Finance de l’Université de Luxembourg, Bruxelles, Larcier 2009, pp. 371 e.v.

⁴⁰ Over het begrip “wederzijds vertrouwen”, zie S. Bot, *Le mandat d’arrêt européen*, op.cit., pp. 70 e.v.

⁴¹ HvJ-EU 11 februari 2003, gevoegde zaken C-187/01 en C-385/01, *Gözütok et Brügger*, § 33, *T. Strafr.* 2004, 41, noot B. De Gryse.

aanhoudingsbevel op een hoge mate van vertrouwen tussen de lidstaten^{42, 43}. Dat begrip van “*hoge mate van vertrouwen tussen de lidstaten*” zal nadien worden herhaald⁴⁴. Zoals in zijn voormeld arrest van 11 februari 2003 over artikel 54 SUO reeds vermeld, bevestigt het Hof dus, ditmaal met betrekking tot de mechanismen van wederzijdse erkenning van de rechterlijke beslissingen, het bestaan van een beginsel van “wederzijds vertrouwen”⁴⁵.

Uit het wederzijds vertrouwen vloeit voort dat de autoriteiten van de lidstaat die tegenpartij is, worden geacht de grondrechten te eerbiedigen die door het Handvest of andere internationale instrumenten worden gewaarborgd⁴⁶.

8. Zeer snel heeft het openbaar ministerie bij het Hof van Cassatie⁴⁷ evenals de rechtsleer, die trouwens van de hand is van leden van het Hof van Cassatie⁴⁸, de opkomst van dit principe in internationale betrekkingen in strafzaken vastgesteld (vooral op het vlak van uitlevering) en het verband gelegd met de toen nog recente evolutie in de Europese regelgeving, alsook opgemerkt dat die nieuwe norm in de plaats kwam van het tot dan heersende wantrouwen ten aanzien van de autoriteiten van de vreemde Staat, verzoeker tot gerechtelijke samenwerking.

Het Hof van Cassatie heeft kort daarna zelf die nieuwe benadering van internationale rechtshulp binnen de Unie overgenomen, door eerst te oordelen dat “*het stelsel van overlevering [op grond van een Europees aanhoudingsbevel] berust op een ruim onderling vertrouwen in de verschillende wetgevingen van de lidstaten en van hun toepassing, in zoverre daarbij de fundamentele grondrechten worden geëerbiedigd*”⁴⁹

⁴² HvJ-EU 1 december 2008, C-388/08, *Leymann et Pustovarov*, §§ 49 en 50.

⁴³ De tiende overweging, waarop de lering van het HvJ-EU berust, over het vermoeden van eerbiediging van de grondrechten waarover de lidstaat van de Unie beschikt die om internationale samenwerking in strafzaken verzoekt, luidt als volgt: “*De regeling inzake het Europees aanhoudingsbevel berust op een hoge mate van vertrouwen tussen de lidstaten. De toepassing ervan kan slechts worden opgeschort in geval van een ernstige en voortdurende schending door een lidstaat van de in artikel 6, lid 1, van het Verdrag betreffende de Europese Unie neergelegde beginselen, welke schending door de Raad is geconstateerd overeenkomstig artikel 7, lid 1, en volgens de procedure van artikel 7, lid 2, van dat Verdrag.*”

⁴⁴ Zie aldus HvJ-EU 29 januari 2013, C-396/11, *Radu*, § 34; HvJ-EU 26 februari 2013, C-399/11, *Melloni*, § 37, NC 2013, pp. 355 e.v.; *Revue du Droit de l’UE*, 1/2013, pp. 175 e.v. HvJ-EU 5 april 2016, zaak C-404/15 en C-659/15 PPU, *Aranyosi et Căldăraru*, § 76, *Rev.dr.pén.crim.* 2016, pp. 675 e.v., noot F.L. Over dat laatste arrest zie S. Neveu, “Reconnaissance mutuelle et droits fondamentaux. Quand la Cour de justice de l’Union européenne tente de concilier l’efficacité de la coopération judiciaire pénale et le respect des droits de l’homme”, *JT*, 2016, pp. 625 e.v.

⁴⁵ HvJ-EU 5 april 2016, *op.cit.*, § 78, met verwijzing naar zijn voormelde advies 2/13 van 18 december 2014.

⁴⁶ Zie in een materie waarvan de tweede kamer van het Hof van Cassatie ook vaak kennis neemt, met name het lot van vreemdelingen, onderdanen van een Staat die geen lidstaat is van de Europese Unie, die illegaal in het land verblijven: HvJ-EU 21 december 2011, gevoegde zaken C-411/10 en C-493/10, *M.S. en M.E. en al.*, §§ 78, 80 et 83.

⁴⁷ Zie concl. adv.-gen. D. Vandermeersch voor Cass. 15 februari 2006, P.05.1594.F, en de noot onderaan pagina 17. Het principe van wederzijds vertrouwen werd aanvankelijk strikt voorbehouden aan de betrekkingen van België met zijn partners in de Europese Unie. De voormelde advocaat-generaal wees erop dat het wederzijds vertrouwen niet wordt verondersteld wanneer een verzoek tot uitlevering uitgaat van een derde Staat, *in casu* Oekraïne (D. Vandermeersch, concl. voor Cass. 28 mei 2008, P.08.0680.F, *Rev.dr.pén.crim.* 2008, pp. 1109-1110).

⁴⁸ B. Dejemeppe, “La loi du 19 décembre 2003 relative au mandat d’arrêt européen”, *JT* 2004, p. 114.

⁴⁹ Cass. 15 september 2009, P.09.1363.N, § 9. Die beslissing lijkt de eerste te zijn die een beroep doet op het begrip van “wederzijds vertrouwen” tussen lidstaten van de Unie en die bevestigt dat dit vertrouwen berust op de eerbiediging, binnen die lidstaten, van de fundamentele rechten. Het arrest spreekt zich

en vervolgens, uitdrukkelijker, wat de gevolgen betreft, dat *“rekening houdend met het beginsel van het wederzijds vertrouwen tussen de lidstaten de weigering tot overlevering, wegens schending van de fundamentele rechten van de betrokkene, moet worden verantwoord met omstandige gegevens die wijzen op een kennelijk gevaar voor de rechten van de betrokkene en die het vermoeden van eerbiediging van de voormelde rechten, dat de uitvaardigende lidstaat geniet, kunnen weerleggen”*⁵⁰.

Aldus bevestigt het Hof van Cassatie op zijn beurt niet alleen het beginsel van het wederzijds vertrouwen tussen de Staten van de Unie. Het leidt daaruit bovendien, net zoals het HvJ-EU, een vermoeden van eerbiediging van de grondrechten af. Op bewijsvlak is dat gevolg van het beginsel verre van onbeduidend: tot op zekere hoogte volgt daar zo niet een omkering van de bewijslast, dan toch op zijn minst een gedeelde bewijslast uit⁵¹. Het is immers aan de partij die zich tegen de gerechtelijke samenwerking wil verzetten om bij de rechter elementen aan te dragen *“die het vermoeden van eerbiediging van de grondrechten kunnen omkeren”*. En aan de vereiste die op die partij berust, kan niet worden voldaan als ze geen concrete

vervolgens uit voor een restrictieve toepassing van de prerogatieven van de rechter van de uitvoerende Staat, wat erin bestaat dat hij de regelmatigheid van het Europees aanhoudingsbevel, over de tenuitvoerlegging waarvan hij uitspraak moet doen, nagaat (§ 10). Zie vervolgens, met herneming van die redenering en conform de bewoordingen van het arrest van het HvJ-EG, in het voormelde arrest van 1 december 2008 (zaak C-388/08, *Leymann en Pustovarov*, §§ 49 en 50): Cass. 25 november 2009, P.09.1624.F (dat evenals het HvJ-EG verwijst naar de tiende overweging van het kaderbesluit).

⁵⁰ Cass. 18 april 2012, P.12.0646.F, *T. Strafr.* 2012, p. 341, noot J. Van Gaever, “De weigering van de overlevering wegens (mogelijke) schending van de fundamentele rechten van de betrokken persoon: een overzicht van rechtspraak”; Cass. 23 januari 2013, P.13.0087.F, *Rev.dr.pén.crim.* 2013, pp. 551 e.v.; Cass. 19 november 2013, P.13.1765.N; Cass. 15 april 2014, P.14.0616.F, *Rev.dr.pén.crim.* 2014, pp. 1029 e.v., noot A. Weyembergh en I. Armada; Cass. 20 mei 2014, P.14.0781.N. Meer recent zie Cass. 15 mei 2019, P.19.0483.F.

Aanvankelijk besliste het Hof van Cassatie, zoals het eerder deed inzake internationale wederzijdse rechtshulp met staten die geen lid zijn van de Europese Unie, op meer beknopte wijze, dat *“de tenuitvoerlegging van het bevel wordt geweigerd ingeval er ernstige redenen bestaan om te denken dat zij afbreuk doen aan de fundamentele rechten van de betrokken persoon, zoals die worden bevestigd door artikel 6 EU-verdrag. De weigering tot overlevering moet met omstandige gegevens worden verantwoord die wijzen op een kennelijk gevaar voor de rechten van betrokkene, met name bekeken vanuit het standpunt van de eerbiediging van de juridische waarborg in de zin van artikel 6 EVRM”* (Cass. 4 november 2009, P.09.1524.F). Hierbij maakte het nog geen melding van het beginsel van het wederzijds vertrouwen tussen de lidstaten van de Unie, evenmin als het gevolg daarvan, namelijk het bestaan van een vermoeden van eerbiediging van de fundamentele rechten in die Staten. De oplossing was in de praktijk nochtans identiek.

⁵¹ Over de taak die op de Belgische rechter rust die ernee belast is na te gaan of er aanleiding is om de tenuitvoerlegging van een Europees aanhoudingsbevel te weigeren wegens een aangevoerd risico op miskenning van de fundamentele rechten van de verdachte of de veroordeelde, en over de verdeling van de bewijslast dienaangaande, zie Cass. 27 juni 2007, P.07.0867.F; A. Weyembergh en I. Armada, “À propos de quelques arrêts récents de la Cour de cassation concernant les motifs de refus d’exécution d’un mandat d’arrêt européen fondé sur les droits fondamentaux (i.e. les arrêts du 13 novembre 2013, du 19 novembre 2013 et du 15 avril 2014)”, noot onder Cass. 15 april 2014, P.14.0616.F, *Rev.dr.pén.crim.* 2014, pp. 1042 en 1043.

elementen aanbrenst⁵² (sommige beslissingen spreken enkel van “omstandige”⁵³ elementen; het onderscheid lijkt ons geen enkele praktische draagwijdte te hebben) die kunnen overtuigen van het bestaan, in het voorliggende geval, van een gevaar voor miskenning van die rechten⁵⁴. Het Hof van Cassatie heeft dienaangaande met name gesproken van “*een begin van bewijs van het aangevoerde risico op miskenning van de fundamentele rechten in de uitvaardigende lidstaat van het Europees aanhoudingsbevel*”⁵⁵, terwijl de bodemrechter daarover in feite beslist, waardoor het Hof niet bevoegd is om dit te onderzoeken⁵⁶. Ook hier, door de strikte voorwaarden te bevestigen om de internationale rechtshulp in strafzaken te weigeren wegens een aangevoerde schending van de fundamentele rechten, of een risico daarop in de uitvaardigende lidstaat van de Unie, stelt het Hof van Cassatie dezelfde vereisten als het HvJ-EU, althans wat de instrumenten voor wederzijdse erkenning van de rechterlijke beslissingen betreft.

Het HvJ-EU zegt immers hetzelfde wanneer het verklaart dat algemene en abstracte overwegingen betreffende een aangevoerde schending van de grondrechten van de betrokkene niet kunnen volstaan voor de autoriteiten van de aangezochte Staat om met reden de uitvoering van een instrument zoals het Europees aanhoudingsbevel te weigeren. Maar hoe dan ook neemt het Hof van Cassatie, net als het HvJ-EU⁵⁷, aan dat dit vermoeden van eerbiediging van de grondrechten niet als onweerlegbaar kan worden beschouwd⁵⁸.

⁵² “*Gelet op het beginsel van het wederzijds vertrouwen tussen de lidstaten moet de weigering tot overlevering worden verantwoord met omstandige concrete gegevens die wijzen op een kennelijk gevaar voor de rechten van betrokkene en die dus het vermoeden van eerbiediging van die rechten, dat de uitvaardigende lidstaat geniet, kunnen weerleggen*” (Cass. 18 maart 2014, P.14.0402.N). Hoe dan ook kan de loutere bewering van een risico op schending van de fundamentele rechten niet volstaan. Het Franse Hof van Cassatie heeft zich in dezelfde zin uitgedrukt: Cass.fr. (ch.crim.) 24 januari 2012, 11-89.177, *Bull.crim.* nr. 21; hetzelfde geldt – in een zaak waarin België partij was – voor het Zwitserse Tribunal fédéral, dat om het vermoeden om te keren waarvan de verzoekende Staat geniet zelfs “onbetwistbare bewijzen” zal eisen: ATF, arrest van 19 maart 2013, 1-C260/2013.

⁵³ Zie Cass. 18 april 2012, P.12.0646.F, *T.Strafr.* 2012, op.cit.; Cass. 15 april 2014, P.14.0616.F; Cass. 10 augustus 2016, P.16.0889.N.

De wet spreekt van “*ernstige redenen om te denken dat de tenuitvoerlegging van het Europees aanhoudingsbevel afbreuk zou doen aan de fundamentele rechten van de betrokken persoon*” (art. 4, 5°, wet van 19 december 2003).

⁵⁴ “*L’exécution du mandat d’arrêt européen doit être refusée s’il existe des raisons sérieuses de croire qu’elle aurait pour effet de violer la présomption [d’innocence]*” (*idem*). Voor een geval waarin de feitenrechter de aldus verkregen criteria toepast zie Luik (K.I.), 28 mei 2015, *Rev.dr.pén.crim.* 2016, pp. 724-725.

⁵⁵ Cass. 13 november 2013, P.13.1738.F, *Rev.dr.pén.crim.* 2014, p. 230.

⁵⁶ *Idem*.

⁵⁷ HvJ-EU 21 december 2011, C-411/10 en C-493/10, *M.S. en M.E. e.a.*, §§ 99 e.v. Die beslissing werd inzake vreemdelingenrecht en niet op het gebied van strafvordering gewezen. In zekere zin kan men dus oordelen dat het Hof van Cassatie, die op dat laatste vlak vooruitliep op het HvJ-EU, de weg heeft gewezen en dat het HvJ-EU zich daar vervolgens, wat de tenuitvoerlegging van het Europees aanhoudingsbevel betreft, pas in 2016 heeft bij aangesloten (zie *infra*).

⁵⁸ Dit weerlegbaar karakter van het vermoeden van eerbiediging van de fundamentele rechten door de Uniestaten werd uitdrukkelijk vermeld in de preambule van de Richtlijn 2014/41/EU van het Europees parlement en de Raad van 3 april 2014 betreffende het Europees onderzoeksbevel in strafzaken (*PB.*, L-130, 1 mei 2014), overweging 19 (“*Het scheppen van een ruimte van vrijheid, veiligheid en recht binnen de Unie is gebaseerd op wederzijds vertrouwen en een vermoeden van naleving door de andere lidstaten van het recht van de Unie, en met name van de grondrechten. Dat vermoeden is evenwel weerlegbaar. Derhalve, indien er gegronde redenen zijn om aan te nemen dat de uitvoering van een in het EOB*

Het HvJ-EU heeft overigens een onderscheid gemaakt, of veeleer een soort stapsgewijze redenering opgelegd, in geval van een risico op onmenselijke of vernederende behandeling wegens systemische of gegeneraliseerde gebreken die hetzij bepaalde groepen van personen raken, hetzij bepaalde detentiecentra in de uitvaardigende lidstaat betreffen. Dergelijke vaststelling, in de veronderstelling dat ze is bewezen, staat immers niet toe te oordelen dat dit *ipso facto* betrekking heeft op de door het verzoek om rechtshulp bedoelde persoon. Zo heeft het Hof van Justitie geoordeeld dat die toestand kon volstaan om de weigering tot samenwerking te verantwoorden, maar dat, *“teneinde te verzekeren dat artikel 4 van het Handvest wordt geëerbiedigd in het individuele geval van de persoon tegen wie een Europees aanhoudingsbevel is uitgevaardigd, de uitvoerende rechterlijke autoriteit die wordt geconfronteerd met objectieve, betrouwbare, nauwkeurige en naar behoren bijgewerkte gegevens die duiden op dergelijke gebreken, verplicht is om na te gaan of er, in de omstandigheden van het geval, zwaarwegende en op feiten berustende gronden, bestaan om aan te nemen dat de betrokkene na zijn overlevering aan de uitvaardigende lidstaat een reëel gevaar zal lopen te worden onderworpen aan een onmenselijke of vernederende behandeling, in de zin van dat artikel”*⁵⁹. Voorts moet de uitvoerende autoriteit, vooraleer te weigeren, bij de uitvaardigende rechterlijke autoriteit elke aanvullende informatie opvragen die zij voor het evalueren van het bestaan van een bijzonder risico nodig acht⁶⁰.

Voor zover wij weten, heeft het Hof van Cassatie nog geen uitspraak moeten doen over die werkwijze die, eensdeels, informatie die *“in abstracto objectief, betrouwbaar, nauwkeurig en bijgewerkt is”* en die betrekking heeft op de structurele gebreken binnen het gerechtelijk of penitentiair systeem van de verzoekende Staat combineert met, anderdeels, *“zwaarwegende en op feiten berustende gronden”* om te vrezen dat de betrokken persoon *in concreto* zal worden blootgesteld aan de verwezenlijking van het aangevoerde abstracte risico.

Maar die beoordeling in twee fases is hoe dan ook slechts geboden in het geval waarin het aangevoerde risico, om zich tegen de internationale gerechtelijke samenwerking

aangegeven onderzoeksmaatregel in een inbreuk op een grondrecht van de betrokkene zou resulteren, en dat de tenuitvoerleggingsstaat zijn verplichtingen betreffende de bescherming van de grondrechten die zijn vervat in het Handvest niet zou nakomen, dient de tenuitvoerlegging van het EOB te worden geweigerd”).

⁵⁹ HvJ-EU 5 april 2016, gevoegde zaken C-404/15 en C-659/15 PPU, *Aranyosi en Căldăraru*, § 94.. Over hoe de rechter van de aangezochte lidstaat in dat geval moet handelen, zie F.L., “La présomption de respect des droits fondamentaux et ses effets en matière de mandat d’arrêt européen”, noot onder HvJ-EU 5 april 2016, gevoegde zaken C-404/15 en C-659/15 PPU, *Rev.dr.pén.crim.* 2016, pp. 686 e.v., inz. p. 688.

Het Hof van Justitie (HvJ-EU 25 juli 2018, C-216/18 PPU, *L.M.*) heeft bovendien het gebruik van die regel opgelegd die, vóór elke weigering tot tenuitvoerlegging van het Europees aanhoudingsbevel, een concreet en nauwkeurig, m.a.w. geïndividualiseerd, onderzoek voorschrijft van de toestand van de persoon van wie de aanhouding wordt gevorderd, zelfs na de vaststelling van een systemisch falen van de rechterlijke macht in de uitvaardigende lidstaat (in dit geval, wegens “objectieve, betrouwbare, nauwkeurige en naar behoorlijk geactualiseerde” elementen die aantonen dat de waarborgen van onafhankelijkheid en onpartijdigheid van het Gerecht in het gedrang zijn gebracht ingevolge de goedkeuring van nieuwe nationale regels voor de organisatie van de rechterlijke macht). Die oplossing ligt voor de hand, zegt het HvJ-EU, aangezien enkel de procedure bedoeld in artikel 7.2 VEU kan leiden tot een opschorting van de uitwerking van het Kaderbesluit betreffende het Europees aanhoudingsbevel en de rechterlijke samenwerking die het invoert (in het geval van ernstige en aanhoudende schending door een van de lidstaten van de beginselen vermeld in artikel 2 VEU, schending die moet zijn vastgesteld door de Europese Raad) (§§ 70 e.v.).

⁶⁰ HvJ-EU 25 juli 2018, C-216/18 PPU, *L.M.*, § 76.

van België te verzetten, structureel is in het om rechtshulp verzoekende land. Daarentegen, indien de betrokken persoon van meet af aan de vrees aanvoert op een miskennis van zijn fundamentele rechten op grond van individuele omstandigheden die verband houden met de wijze waarop zijn dossier door de verzoekende gerechtelijke overheid wordt behandeld, gaat de Belgische rechter enkel na of er aldus ernstige, concrete of omstandige elementen zijn aangevoerd die het bestaan van het aangeklaagde gevaar op zijn minst aannemelijk maken.

In dat geval komt het gebruik, in beide afdelingen van de tweede kamer van het Hof, van respectievelijk de bewoordingen “ernstige redenen om te denken dat” (zoals ook in artikel 4, 5°, Voorlopige Hechteniswet), “concrete” of “omstandige” elementen - om de redenen aan te geven die toelaten om het vermoeden van eerbiediging door de tegenpartij van de fundamentele rechten van de betrokken persoon door de rechterlijke beslissing waarop de regels van wederzijdse erkenning van toepassing zijn, te weerleggen en, aldus, de tenuitvoerlegging ervan te weigeren - op zijn minst in aanmerking om het begrip “zwaarwichtige en op feiten berustende gronden” te dekken, waarnaar het HvJ-EU met datzelfde doel verwijst⁶¹.

Tot slot, de arresten van het HvJ-EU van 5 april 2016 en 25 juli 2018 brengen geenszins de redenering in het gedrang die het Hof van Cassatie hanteert in de precedentes over hetzij de aanvoering van individuele risico's op miskennis van fundamentele rechten, hetzij de vrees daarvoor wegens algemene, structurele of systemische gebreken, maar die door de feitenrechter regelmatig alsook naar recht onvoldoende grond zijn bevonden.

9. Overigens, op formeel vlak, hoewel het Hof van Cassatie in de beslissingen betreffende het vermoeden van eerbiediging van de grondrechten door de autoriteiten van de lidstaten, de rechtspraak van het HvJ-EG en vervolgens van het HvJ-EU niet als inspiratiebron vermeldt, verwees het wel naar hetzelfde beginsel – het wederzijds vertrouwen. Wanneer het Hof uitspraak deed over de op het Europees aanhoudingsbevel toepasselijke regelgeving, bracht het dit beginsel trouwens vaak in verband met de tiende overweging van de preambule van het kaderbesluit tot vaststelling van de daarbij te volgen regels⁶².

Bijgevolg, zowel bij de vaststelling van de regel waarop de redenering van het Hof van Cassatie is gegrond, als bij de concrete toepassing in specifieke aan de feitenrechter voorgelegde gevallen waarvan het Hof de beslissing toetst, lijkt het Hof

⁶¹ Over die terminologie, maar ook over die welke door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens wordt gebruikt, zie A. Weyembergh en I. Armada, “À propos de quelques arrêts récents de la Cour de cassation concernant les motifs de refus d'exécution d'un mandat d'arrêt européen fondé sur les droits fondamentaux (i.e. les arrêts du 13 novembre 2013, du 19 novembre 2013 et du 15 avril 2014)”, *op.cit.*, pp. 1041 en 1042.

⁶² Cass. 25 november 2009, P.09.1624.F; Cass. 19 november 2013, P.13.1765.N; Cass. 15 april 2014, P.14.0616.F, *Rev.dr.pén.crim.* 2014, pp. 1029 e.v., noot A. Weyembergh en I. Armada; Cass. 10 augustus 2016, P.16.0889.N. Er dient te worden opgemerkt dat het Hof in eerste instantie hetzelfde vereiste van het aantonen van het bestaan van een risico op miskennis van fundamentele rechten heeft bevestigd, inclusief in het geval van een Europees aanhoudingsbevel waarvan de tenuitvoerlegging in België werd gevraagd, zonder dat te verbinden met enig wederzijds vertrouwen of vermoeden van eerbiediging van die rechten in de verzoekende Staat (Cass. 7 maart 2007, P.07.0259.F).

zich aan te sluiten bij de lering die het HvJ-EU naar aanleiding van het onderzoek van verschillende prejudiciële vragen gedurende het laatste decennium heeft ontwikkeld.

Dergelijke vaststelling is eveneens belangrijk buiten de context van deze studie, als men weet dat de hoogste rechtscollages van de staten tot wie de twee internationale hoven zich richten, met dilemma's kunnen worden geconfronteerd als gevolg van de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens over hetzelfde onderwerp, met name de beoordeling van het risico op aantasting van fundamentele rechten ingeval van tenuitvoerlegging van een verzoek om rechtshulp in strafzaken of het inwilligen van de uitlevering.

Dat is omdat het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, weinig overtuigd door het beginsel van het wederzijds vertrouwen tussen de lidstaten van de Unie en blijkbaar nog minder door het vermoeden van eerbieding van de fundamentele rechten binnen de lidstaten, zich vaak minder strikt heeft getoond dan het HvJ-EU, wanneer het er in een concreet geval om ging het bestaan van een risico op miskenning van die rechten in de verzoekende Staat aan te nemen.

Meer dan eens heeft het aangenomen dat de aanwezigheid van dat risico was aangetoond zodra de betrokkene *in abstracto* elementen overlegde (doorgaans verslagen van niet-gouvernementele organisaties of internationale instanties) die aantonen dat het gerechtelijk of penitentiair systeem van een Staat niet in staat was schendingen van een of ander fundamenteel recht te voorkomen.

Aldus, en ondanks het feit dat het Europees Hof voor de Rechten van de Mens dit in zijn beslissing ontkent, lijkt dat Hof zuiver abstracte elementen in acht te hebben genomen toen het, na gewag te hebben gemaakt van verslagen van internationale organisaties waarin de aanwending van foltering en verboden behandelingen aan de kaak wordt gesteld bij de aanhouding en tijdens de opsluiting van personen die van terroristische misdrijven worden verdacht, zich ertoe beperkte in aanmerking te nemen dat “*de verzoeker [aantoonde (...)] dat hij tot de categorie personen behoorde die door dat soort maatregelen (verboden bij artikel 3 EVRM) zijn bedoeld*”⁶³, om zich te verzetten tegen een uitlevering naar Marokko. Zoals wij destijds schreven: “*het lijkt ons moeilijk om daarin een onderzoek in concreto te zien van de toestand van de door het verzoek om uitlevering bedoelde persoon*”.

Bijgevolg zien we meteen aan welk risico het Hof van Cassatie (en ruimer nog, de Belgische rechter) België blootstelt, in het geval van een strikte toepassing van de regels vastgesteld door het HvJ-EU.

Zelden lagen Straatsburg en Luxemburg verder van elkaar⁶⁴...

⁶³ EHRM 2 juni 2015, *Ouabour t. Belgique*, § 76. Voor een dergelijke redenering met betrekking tot de weigering, in een Belgische rechtspleging, om bewijzen afkomstig uit het buitenland te aanvaarden: EHRM 25 september 2012, *El Haski t. België*, §§ 90 tot 99 (kritiek op het aanvaarden, als bewijzen van schuld, van de verklaringen van derden verkregen in Marokko door middel van vermeende behandelingen in strijd met artikel 3 EVRM). Ten slotte, over het onthaalsysteem van de asielzoekers in een lidstaat van de Europese Unie, waarvan het stelsel als structureel gebrekkig werd beschouwd, zodat België door een illegaal verblijvende vreemdeling daarheen uit te wijzen, artikel 3 EVRM zou hebben geschonden: EHRM, arrest van 21 januari 2011, *M.S.S. t. Belgique en Grèce*, §§ 347 e.v.

⁶⁴ Niettegenstaande toenadering op vlakken die grenzen aan het hier bestudeerde onderwerp: zo heeft het HvJ-EU, in zijn arrest van 21 december 2011, hoger aangehaald (HvJ-EU 21 december 2011, C-411/10 en

En zo “verraad een kwestie van datum is”, is rechtsgetrouwheid dus een kwestie van plaats.

10. In de arresten van het Hof van Cassatie hebben wij in beslissingen over de internationale gerechtelijke samenwerking in strafzaken waarbij het Unierecht niet van toepassing is, geen sporen gevonden van de uitdrukkelijke bevestiging van het beginsel van het wederzijds vertrouwen, evenmin als van het vermoeden van eerbieding van de fundamentele rechten dat daaruit voortvloeit, noch van de rechtspraak van het HvJ-EU dienaangaande.

Evenwel lijkt het idee dat wantrouwen geboden is ten aanzien van de buitenlandse overheid van een Staat wiens juridisch systeem onze normen deelt, vandaag te zijn opgegeven.

Zo heeft het Hof met betrekking tot informatie afkomstig uit Nederland en aangewend in een Belgisch onderzoek aansluiting gezocht bij de beslissingen gewezen in de context van de toepassing van de regels voortvloeiend uit de kaderbesluiten en geoordeeld dat *“indien een partij aanvoert dat [die] informatie op onregelmatige wijze werd verkregen, zij dit aannemelijk dient te maken op een wijze die het niveau van een loutere bewering overstijgt. De rechter oordeelt onaantastbaar of die partij haar aanvoering geloofwaardig maakt. Die aanvoeringsplicht houdt geen miskennis van het recht van verdediging of van het recht op een eerlijk proces in”*⁶⁵.

Tien jaar vóór die beslissing had het openbaar ministerie bij het Hof van Cassatie, naar aanleiding van bewijzen vergaard in Zwitserland, een Staat die geen lid is van de Europese Unie, reeds in dezelfde zin geconcludeerd, zonder nadien door het gewezen arrest te worden tegengesproken: *“Het bewijs dat in het buitenland is verkregen, wordt geacht op wettelijke en loyale wijze te zijn verkregen: er bestaat wat dat betreft geen vermoeden van onregelmatigheid. Eventueel staat het aan de verdediging om dienaangaande initiatief te nemen om op zijn minst een gerechtvaardigde twijfel te doen rijzen wat betreft de regelmatigheid van het in het buitenland verkregen bewijs teneinde het openbaar ministerie te verplichten het bewijs van die regelmatigheid te leveren”*⁶⁶. Veronderstelt de notie *“bewijs dat in het buitenland is geweest en wordt geacht op wettelijke en loyale wijze te zijn verkregen”* niet dat het een bewijs betreft

C-493/10, *M.S. en M.E. e.a.*, §§ 88 e.v.), om tot een omkering te besluiten van het vermoeden van eerbieding van de fundamentele rechten in een lidstaat, rekening gehouden met de in aanmerking genomen criteria en met de beslissing van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens van 21 januari 2011, zonder gewag te maken van het hoger aangehaalde onderzoek in twee fases, dat het HvJ-EU beslist heeft toe te passen vóór elke weigering tot uitlevering op grond van het mechanisme van het Europees aanhoudingsbevel, in nochtans vergelijkbare omstandigheden. Mevr. S. Neveu benadrukt de toenadering tussen de beide internationale gerechtshoven ingevolge het arrest *Aranyosi en Căldăraru*, van het HvJ-EU (arrest 5 april 2016, gevoegde zaken C-404/15 en C-659/15 PPU, *Rev.dr.pén.crim.* 2016, pp. 675 e.v., noot F.L.). Over dat laatste arrest en de tekenen van toenadering die het zou bevatten, zie S. Neveu, “Reconnaissance mutuelle et droits fondamentaux. Quand la Cour de justice de l’Union européenne tente de concilier l’efficacité de la coopération judiciaire pénale et le respect des droits de l’homme”, *JT* 2016, pp. 625 e.v., inz. pp. 629-630. Zie ook dienaangaande, gegrond op de meest recente arresten van beide internationale gerechtshoven: F. Krenc, “Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme (1er janvier – 30 juin 2018)”, *JT* 2018, pp. 904-905.

⁶⁵ Cass. 1 december 2015, P.15.0905.N, *Rev.dr.pén.crim.* 2017, pp. 475 e.v.

⁶⁶ Adv.-gen. D. Vandermeersch, concl. voor Cass. 6 april 2005, P.05.0218.F.

dat wordt geacht te zijn verkregen met respect voor de fundamentele rechten? Dat lijkt ons bevestigend te moeten beantwoord.

De regel lijkt dus hier niet echt te verschillen van de regel uitgedrukt in de voormelde arresten van het Hof van Cassatie, gewezen naar aanleiding van de toepassing van de uit het Unierecht afgeleide rechtsregels: de in het buitenland vergaarde bewijzen worden geacht op regelmatige wijze te zijn vergaard, tenzij hij die dit betwist zijn vermoedens aannemelijk maakt⁶⁷.

De toepassing van dit beginsel lijkt ons niet te moeten worden beperkt tot alleen maar de betrekkingen tussen de Belgische autoriteiten en de autoriteiten van de Staten van de Europese Unie. Zodra er een gemeenschappelijke basis aan waarden bestaat, moeten de buitenlandse tegenhangers van onze autoriteiten van het gunstig vermoeden kunnen genieten dat het wederzijds vertrouwen met zich meebrengt.

2. De invloed van de rechtspraak van het HvJ-EU: het voorbeeld van de regel *non bis in idem*

11. Zijn er in de rechtspraak van het Hof van Cassatie sporen van verwijzing naar de lering van het HvJ-EU wat betreft de definitie en de inhoud van die grondrechten waarvan de eerbiediging wordt gewaarborgd, hetzij als norm die voortaan door het Handvest wordt bevestigd, hetzij als weigeringsgrond van internationale rechtshulp in strafzaken wanneer die rechten eventueel worden miskend in de lidstaat die om internationale gerechtelijke samenwerking verzoekt?

Aangezien de regel *non bis in idem* een van de eerste regels van de strafvordering is die in het communautair recht werd opgenomen, hoeft het niet te verbazen dat die regel een van de eerste was die aanleiding gaf tot interpretatieve arresten van het HvJ-EG.

Aldus staat artikel 54 SUO eraan in de weg dat een persoon die definitief werd berecht, omwille van dezelfde feiten een tweede keer wordt vervolgd.

Het is trouwens hierover dat het Hof van Cassatie in 2004 het HvJ-EG een prejudiciële vraag stelde⁶⁸. De vraag was of strafbare feiten van bezit van verdovende middelen met als doel de uitvoer en invoer van die middelen en die respectievelijk als uit- en invoer vervolgd worden in verschillende landen die de Schengen-uitvoeringsovereenkomst hebben ondertekend of waar het Schengen-acquis uitgevoerd en toegepast wordt, als “dezelfde feiten” worden beschouwd zoals bedoeld in het voormelde artikel 54: kon, in onderhavig geval, een persoon die in Noorwegen werd veroordeeld wegens invoer van cannabis in die Staat, vervolgens in België

⁶⁷ Over die bewijslast die op de inverdenkinggestelde of de beklaagde rust, zie P. Traest, “Gebruik van in het buitenland verkregen bewijsmateriaal”, in *Poursuites pénales et extraterritorialité*, coll. Les dossiers de la Revue de droit pénal et de criminologie, Brussel, die Keure, 2002, p. 200; adv.-gen.. D. Vandermeersch, concl. voor Cass. 6 april 2005, P.05.0218.F (alsook de beslissing: impliciet); Luik (K.I.), 28 mei 2015, *Rev.dr.pén.crim.* 2016, pp. 724 e.v. (het cassatieberoep tegen dat arrest werd verworpen: Cass. 29 juni 2015, P.15.0793.F); F. Lugentz, J. Rayroud en M. Turk, *L’entraide pénale internationale en Suisse, en Belgique et au Grand-duché de Luxembourg*, op.cit., pp. 474 e.v.

⁶⁸ Cass. 5 oktober 2004, P.04.0265.N, concl. adv.-gen. M. Timperman.

worden vervolgd wegens uitvoer naar Noorwegen van dezelfde drugs? De draagwijdte van het begrip “hetzelfde feit” was hier het voorwerp van het debat.

Bij arrest van 9 maart 2006⁶⁹ antwoordde het HvJ-EG dat beide feiten als identiek moesten worden beschouwd (“strafbare feiten van uitvoer en invoer van dezelfde verdovende middelen waarvoor in verschillende staten die partij zijn bij de SUO, vervolging is ingestelde, dienen in beginsel te worden beschouwd als “dezelfde feiten” in de zin van [artikel 54 SUO], maar het is aan de bevoegde nationale instanties om dit uiteindelijk te beoordelen”) en het Hof van Cassatie wees een arrest conform aan die uitlegging⁷⁰.

Intussen werd de regel opgenomen in artikel 50 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie. De voorwaarde dat de straf werd ondergaan, in uitvoering was of niet meer kon worden uitgevoerd, werd evenwel niet overgenomen⁷¹.

12. Met betrekking tot het begrip “dezelfde feiten”, is ook de vraag gerezen of de autoriteiten van eenzelfde Staat achtereenvolgens administratieve sancties konden opleggen, vaak in fiscaal of sociaal recht, en strafsancties (of omgekeerd) wegens eenzelfde wederrechtelijke gedraging die op administratief en gerechtelijk vlak wordt bestraft. Die bedenkingen leidden ook tot vragen over de wijze waarop een strafrechtelijke sanctie moet worden gedefinieerd.

We komen niet terug op de aanzienlijke studies die reeds aan dat onderwerp zijn gewijd, noch op de uiteenlopende stellingen die daarover bestaan, met name sinds het arrest van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens van 10 februari 2009⁷². Dergelijke analyse maakt niet het voorwerp uit van deze studie.

⁶⁹ HvJ-EG 9 maart 2006, C-436/04, *Van Esbroeck*; J.-B. Hubin, “Commentaire de l’arrêt de la Cour de justice des Communautés européennes du 9 mars 2006 (affaire C-436/04 – *Van Esbroeck*): une nouvelle perspective dans l’application du principe *non bis in idem* au trafic de stupéfiants entre pays européens”, *Rev.dr.pén.crim.* 2006, inz. pp. 832 et s.

⁷⁰ Cass. 16 mei 2006, P.04.0265.N. Over het begrip identieke feiten in de rechtspraak van het Hof van Justitie en de vergelijking tussen die rechtspraak en die van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, zie P. Lagasse, “L’arrêt *A et B* contre Norvège: entre continuité et évolution quant au principe *non bis in idem*”, *JT* 2018, pp. 111-112.

⁷¹ Bij het HvJ-EU werd een vraag aanhangig gemaakt over dat verschil, aangezien de regel *non bis in idem* aldus restrictiever was wanneer artikel 54 SUO van toepassing is (achtereenvolgende vervolgingen in twee verschillende Staten). Het heeft geoordeeld: “de bijkomende voorwaarde van artikel 54 SUO is dus een beperking op het beginsel *non bis in idem*, die verenigbaar is met artikel 50 van het Handvest, aangezien die beperking wordt bestreken door de toelichtingen bij het Handvest met betrekking tot dat artikel, waarnaar artikel 6, lid 1, derde alinea, VEU en artikel 52, lid 7, van het Handvest rechtstreeks verwijzen. In ieder geval, en los van de in de toelichtingen bij het Handvest met betrekking tot artikel 50 gebruikte bewoordingen, vormt de tenuitvoerleggingsvoorwaarde, die de ruimere bescherming van genoemd artikel 50 van een bijkomende voorwaarde afhankelijk stelt, een beperking op het in dat artikel verankerde recht in de zin van artikel 52 van het Handvest.” (HvJ-EU 27 mei 2014, zaak C-129/14 PPU, *Zoran Spasic*, § 55; over de toelaatbaarheid van de grond en de vorm van die restrictie, zie die beslissing, §§ 56 e.v.).

⁷² EHRM, grote kamer, 10 februari 2009, *Zolotoukhine c. Russie*, *J.T.*, 2009, pp. 150 e.v.. Over de verbanden en de verschillen tussen deze rechtspraak en de rechtspraak van het HvJ-EG, zie P. Lagasse, “L’arrêt *A et B* contre Norvège: entre continuité et évolution quant au principe *non bis in idem*”, *op.cit.*, pp. 109 et s.; A. Lecocq, “Le principe *non bis in idem* en droit financier. Vers un changement de paradigme?”, *Droit bancaire et financier - Bank en financieel Recht*, 2013/III, pp. 143 et s.

We herinneren eraan dat ook het HvJ-EU zich over die vraag van de cumulatie van sancties heeft moeten uitspreken. In een arrest van 23 februari 2013⁷³, heeft het eerst beslist: “*vervolgens zij eraan herinnerd dat drie criteria relevant zijn om te beoordelen of fiscale sancties strafrechtelijke sancties zijn. Het eerste criterium is de juridische kwalificatie van de inbreuk in het nationale recht, het tweede de aard van de inbreuk en het derde de aard en de zwaarte van de sanctie die aan de betrokkene kan worden opgelegd*”.

Later, op 20 maart 2018, heeft het Hof verschillende beslissingen gewezen waarbij het zijn rechtspraak heeft verfijnd en daaraan een meer concrete en teleologische invulling heeft gegeven. Eerst de meer concrete invulling: het heeft beslist dat “*het relevante criterium om te beoordelen of van een en hetzelfde strafbare feit sprake is, is het criterium dat de materiële feiten dezelfde zijn, in die zin dat er sprake is van een geheel van concrete omstandigheden die onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn en die tot de onherroepelijke vrijpraak of veroordeling van de betrokkene hebben geleid*” en dat “*de nationaalrechtelijke kwalificatie van de feiten en van het beschermende rechtsgoed irrelevant is voor de constatering dat van een en hetzelfde strafbare feit sprake is*”⁷⁴. Vervolgens de teleologische invulling: “*een beperking van het non bis in idem beginsel kan evenwel op grond van artikel 52, § 1, van het Handvest worden gerechtvaardigd [...] wanneer die vervolgingsmaatregelen en die [opeenvolgende] sancties, met het oog op de verwezenlijking [van door de Unie erkende doelstellingen van algemeen belang], elkaar aanvullende doelen nastreven die in voorkomend geval betrekking hebben op verschillende aspecten van hetzelfde inbreukmakende gedrag*”⁷⁵.

Het Hof van Cassatie lijkt ons een getrouwe synthese te hebben gemaakt van de lering uit de verschillende precedentes van het HvJ-EU dienaangaande. Het heeft dit overigens expliciet gezegd door te verwijzen naar de relevante passages van de voormelde beslissingen van het HvJ-EU van 20 maart 2018⁷⁶. Om het arrest van het hof van beroep te verbreken dat naar aanleiding van een administratieve beslissing met strafrechtelijk karakter toepassing had gemaakt van de regel *non bis in idem*, nadat eerder een administratieve procedure was gevoerd die werd afgesloten met een beslissing die gelijkstond aan een vrijpraak, heeft het Hof de appelrechters verweten niet te zijn nagegaan of de opeenvolgende vervolgingen, met het oog op de verwezenlijking van een doelstelling van algemeen belang, elkaar aanvullende doelen nastreefden die betrekking hebben op verschillende aspecten van hetzelfde inbreukmakende gedrag⁷⁷.

13. Het Hof van Justitie heeft eveneens uitspraak moeten doen over de draagwijdte van het begrip “eindbeslissing”, dat aan nieuwe vervolgingen of een veroordeling in

⁷³ HvJ-EU 26 februari 2013, C-617/10, *Hans Akerberg Fransson*, § 35, NC, 2013, pp. 362 e.v., *Revue du Droit de l'UE* 1/2013, pp. 175 e.v.

⁷⁴ HvJ-EU 20 maart 2018, C-524/15, *Menci*, §§ 35 en 36 en HvJ-EU 20 maart 2018, C-537/16, *Garlsson Real Estate*, § 37.

⁷⁵ HvJ-EU 20 maart 2018, C-596/16 en C-597/16, *Enzo Di Puma*, §§ 41 en 42.

⁷⁶ Cass. 22 november 2018, C.17.0126.F, *Rev.dr.pén.crim.* 2019, pp. 158 e.v., noot F. Lugentz (zie ook de samenvatting van dit arrest in het Jaarverslag van het Hof van Cassatie 2018, inz. p. 48).

⁷⁷ Over dit arrest van het Hof van Cassatie zie F. Lugentz, “*Non bis in idem*: application limitée en présence de poursuites successives du chef de faits identiques ou substantiellement les mêmes, ou lorsque ‘un plus un égale deux’”, *Rev.dr.pén.crim.* 2019, noot onder Cass. 22 november 2018, C.17.0126.F, pp. 163 e.v.

de weg staat. Het heeft hierbij geoordeeld dat *“het in artikel 54 SUO verankerde beginsel non bis in idem mede toepasselijk is op procedures tot beëindiging van strafvervolging [...] waarbij het openbaar ministerie van een lidstaat zonder rechterlijke tussenkomst een einde maakt aan een in die lidstaat ingeleide strafprocedure, nadat de verdachte heeft voldaan aan bepaalde voorwaarden en met name een door het openbaar ministerie vastgestelde geldsom heeft betaald”*, na aandacht te hebben geschonken aan de omstandigheid dat in het geval van die strafrechtelijke transacties, *“de strafvervolging definitief is beëindigd en de betrokkene [moet] worden geacht ter zake van de hem verweten feiten “bij onherroepelijk vonnis te zijn berecht” in de zin van artikel 54 SUO. Wanneer de verdachte aan de hem opgelegde verplichtingen heeft voldaan, moet bovendien de in het kader van de procedure tot beëindiging van strafvervolging opgelegde straf worden geacht reeds te zijn “ondergaan” in de zin van voormelde bepaling”*⁷⁸.

In een recentere zaak en nog altijd op grond van artikel 54 SUO, ditmaal over de vervolging in Italië van een persoon die in België voor dezelfde feiten van een beslissing tot buitenvervolginstelling had genoten, heeft het HvJ-EU, na te hebben vastgesteld dat die beslissing een onderzoek van de grond van de zaak had ingehouden⁷⁹, beslist *“dat uit de [prejudiciële] verwijzingsbeslissing blijkt dat de beschikking van buitenvervolginstelling na het arrest van het Hof van Cassatie van 2 december 2009 in kracht van gewijsde is gegaan. Derhalve moet de strafvervolging als geëindigd worden beschouwd, zodat zij op het grondgebied van het Koninkrijk België in de weg staat aan een hernieuwde strafvervolging van M wegens dezelfde feiten en op basis van hetzelfde geheel van aanwijzingen dat is onderzocht in het kader van de procedure die heeft geleid tot deze beschikking. De artikelen 246 tot en met 248 van het Wetboek van Strafvordering bepalen namelijk in wezen dat de procedure enkel kan worden heropend indien nieuwe bezwaren zijn ingekomen, te weten, inzonderheid, bewijsmiddelen die nog niet zijn onderworpen aan het onderzoek van de kamer van inbeschuldigingstelling en die haar beschikking van buitenvervolginstelling kunnen wijzigen”*⁸⁰. Het is niet onbelangrijk erop te wijzen dat die beslissing werd gewezen door artikel 54 SUO uit te leggen in het licht van artikel 50 van het Handvest, zoals uitgelegd door het HvJ-EU.⁸¹

Nochtans lijkt het Hof van Cassatie, toen het kennisnam van een cassatieberoep waarin de vraag rees naar de gevolgen van een beschikking tot buitenvervolginstelling bij gebrek aan voldoende bezwaren voor het hof van beroep om tot een onderzoek van de grond van de zaak over te gaan, op de latere vervolging wegens dezelfde feiten (weliswaar anders omschreven), van die precedenten af te wijken, meer het in bijzonder van het arrest van het HvJ-EU van 4 juni 2014. In een arrest van 3 mei 2017 heeft het Hof immers geoordeeld dat, eensdeels *“in de Belgische nationale rechtsorde enkel een beslissing over de grond van de zaak, met andere*

⁷⁸ HvJ-EU 11 februari 2003, gevoegde zaken C-187/01 en C-385/01, *Gözütok et Brügger*, § 30, *T. Strafr.* 2004, 41, noot B. De Gryse.

⁷⁹ Het besluit zou anders kunnen luiden ingeval van een buitenvervolginstelling ten gevolge van de verjaring van de strafvordering en ook wanneer de strafvordering om procedurerechten niet ontvankelijk is, *i.e.* redenen die geen verband houden met de grond van de zaak (zie ook, wat dat betreft, HvJ-EU 10 maart 2005, C-469/03, *Miraglia*).

⁸⁰ HvJ-EU 5 juni 2014, C-398-12, inz. § 33, *Rev.dr.pén.crim.* 2015, pp. 813 e.v.

⁸¹ *Idem*, §§ 35 tot 37.

woorden die bij wijze van een vrijsprekend of veroordelend vonnis uitspraak doet over de schuldvraag, gezag van gewijsde heeft en nieuwe vervolgingen in de weg staat” en dat, anderdeels “het algemeen rechtsbeginsel *non bis in idem* en de aangevoerde bepalingen⁸² verbieden een persoon te bestraffen wegens een misdrijf waarvoor hij reeds was veroordeeld of vrijgesproken. De eiser werd door de raadkamer niet vrijgesproken en had ook niet kunnen worden vrijgesproken van de door de feitenrechters bewezen verklaarde telastlegging en de raadkamer heeft hem evenmin daaraan schuldig verklaard”⁸³. In die zaak werden de opeenvolgende vervolgingen weliswaar in België ingesteld en niet in twee verschillende *fora*. Maar aangezien de regel *non bis in idem* in beide gevallen van toepassing is, zien wij geen enkele verantwoording voor de restrictieve benadering door het Hof van Cassatie die verschilt van die van het HvJ-EU, in de gevallen waarin met name miskennen van de artikelen 14.7 IVBPR en 4.1 van het zevende aanvullend protocol EVRM wordt aangevoerd.

Formeel kan aan het Hof van Cassatie geen enkel verwijt worden gemaakt: aangezien het hier geen Unierechtelijke norm toepast, was het immers niet verplicht zich aan die precedenten te houden en kon het hoe dan ook geen prejudiciële vraag stellen. Maar is het wel aangewezen om een definitie van de regel aan te nemen die, in een geval waar de eerst gewezen beslissing een beschikking is die zegt dat er geen grond is tot vervolging en het “tweede vonnis” eveneens in België is geweest, verschilt van de door het HvJ-EU gestelde regel voor een geval waar het tweede geadieerde *forum* een buitenlands forum is, wetende dat in dat laatste geval het Hof van Cassatie door de lering van het Hof van Justitie uit het arrest van 5 juni 2014 gebonden zou zijn? Volgens ons dient daar ontkennend op te worden geantwoord. Wij zien immers niet in hoe dat onderscheid met betrekking tot de draagwijdte van de regel *non bis in idem* kan worden uitgelegd.

Deze interpretatie lijkt overigens overeen te stemmen met die, uiteengezet in de uitleggende nota van artikel 50 van het Handvest: de daarin gestelde regel “is niet alleen van toepassing tussen de verschillende rechtbanken van eenzelfde staat maar ook tussen de rechtbanken van verschillende lidstaten”. Het HvJ-EU heeft daaraan herinnerd door een verband te leggen tussen artikel 50 van het Handvest en artikel 54 SUO⁸⁴. De tekst alsook de draagwijdte van dat artikel 50 lijken ons gelijkaardig aan de voormelde artikelen 14.7 IVBPR en 4.1 van het zevende aanvullend protocol EVRM (het HvJ-EU heeft in zijn arrest van 5 juni 2014 ter verantwoording van zijn beslissing overigens naar de laatstgenoemde tekst verwezen).

Gaan we dan volhouden dat, wanneer artikel 50 van toepassing is (omdat de nationale rechtscolleges het Unierecht ten uitvoer leggen), de regel *non bis in idem* verhindert dat nieuwe vervolgingen worden ingesteld, terwijl wanneer die bepaling niet van toepassing is, dezelfde toestand tot nieuwe vervolgingen aanleiding kan geven, niettegenstaande een dergelijke beslissing van de onderzoeksgerechten? Is een

⁸² Het ging om de artikelen 14.7 IVBPR en 4.1 van het zevende aanvullend protocol bij het EVRM. Over die teksten, zie M. Henzelin, “*Ne bis in idem*, un principe à géométrie variable”, *Revue pénale suisse – ZStrR*, Tome-Band 123, 2005, pp. 354 en 355 en de aangehaalde verwijzingen en noten.

⁸³ Cass. 3 mei 2017, AR P.16.0532.F, concl. adv.-gen. D. Vandermeersch (tweede middel, tweede en derde onderdeel).

⁸⁴ HvJ-EU 27 mei 2014, C-129/14 PPU, *Zoran Spasic*, § 6.

dergelijk verschil in behandeling tussen twee inverdeninggestelden die van een beschikking tot buitenvervolginstelling hebben genoten na een onderzoek over de grond van de zaak niet discriminatoir?

Hoe dan ook lijkt het ons voortaan te absoluut om te overwegen dat *“het algemeen rechtsbeginsel non bis in idem [verbiedt] een persoon te straffen voor een misdrijf waarvoor hij reeds werd veroordeeld of vrijgesproken. De eiser werd door de raadkamer niet vrijgesproken en kon ook niet worden vrijgesproken van de door de feitenrechters bewezen verklaarde telastlegging”*.

III. Europees Unierecht en materieel strafrecht

14. Het Europees Unierecht komt vooral tot uitdrukking in het interne strafrecht, met name op het vlak van de straffen, wanneer het ofwel de tenuitvoerlegging, in een lidstaat, van een in een andere lidstaat uitgesproken veroordeling wil vergemakkelijken, ofwel een kader biedt voor de uitspraak van bepaalde sancties of veiligheidsmaatregelen die de vrijheden (onder meer het vrij verkeer van personen) of de door het Europese recht gewaarborgde rechten in het gedrang kunnen brengen. De Europese Unie kan de strafbaarstelling door de lidstaten van sommige gedragingen bevelen. Die bevoegdheid vindt haar oorsprong in artikel 83.1 EU-verdrag en betreft in de eerste plaats de volgende domeinen van criminaliteit: terrorisme, mensenhandel en seksuele uitbuiting van vrouwen en kinderen, illegale drugshandel, illegale wapenhandel, witwassen van geld, corruptie, vervalsing van betaalmiddelen, informaticacriminaliteit en georganiseerde misdaad⁸⁵. Andere domeinen kunnen erbij betrokken worden, overeenkomstig artikel 83.1, laatste lid, en 83.2 EU-verdrag⁸⁶.

Het is niet onze bedoeling een volledige inventaris op te stellen van de Europese normen die ter zake werden uitgevaardigd, noch van de beslissingen die het HvJ-EU als gevolg daarvan heeft genomen. Nogmaals, het doel van deze studie beperkt zich ertoe na te gaan op welke manier het Hof van Cassatie, bij de toepassing van het Unierecht in die verschillende domeinen, zich al dan niet op de jurisprudentie van het HvJ-EU beroept.

15. Voor wat betreft de uitvoering, binnen de Unie, van de geldelijke straffen (met uitzondering van de confiscatie die, met toepassing van de Kaderwet 2006/783/JBZ

⁸⁵ Zie aldus, bijvoorbeeld, de recente Richtlijn (EU) 2018/843 van het Europees Parlement en de Raad van 30 mei 2018 tot wijziging van Richtlijn (EU) 2015/849 inzake de voorkoming van het gebruik van het financiële stelsel voor het witwassen van geld of terrorismefinanciering, en tot wijziging van de Richtlijnen 2009/138/EG en 2013/36/EU, *Publicatieblad*, L-156/43, 19 juni 2018. Die materie had heel snel de belangstelling van de Unie gewekt, wat blijkt uit het aannemen, op 26 juni 2001, van het Kaderbesluit van de Raad 2001/500/JBZ inzake het witwassen van geld, de identificatie, opsporing, bevrozing, inbeslagname en confiscatie van hulpmiddelen en van opbrengsten van misdrijven, *PB*, 5 juli 2001, L-182. Zie ook het Kaderbesluit van de Raad van de Europese Unie, 2002/629/JAI, van 19 juli 2002, inzake bestrijding van mensenhandel, vervolgens de Richtlijn 2011/36/EU van het Europees Parlement en de Raad van 5 april 2011 inzake de voorkoming en bestrijding van mensenhandel en de bescherming van slachtoffers daarvan, en ter vervanging van Kaderbesluit 2002/629/JBZ van de Raad.

⁸⁶ Aldus rees de vraag naar de conformiteit van de nationale regels, onder meer inzake het wegverkeer, die strafrechtelijk bestraft worden en het vrije verkeer kunnen beperken. Een voorbeeld dat leidde tot een prejudiciële vraag: Cass., 6 oktober 2004, P.04.0176.F, en het antwoord van het HvJ-EG 30 mei 2006, C-435/04, *Leroy* (inschrijving van voertuigen).

van 6 oktober 2006, onder een afzonderlijk stelsel ressorteert⁸⁷), verplicht de Kaderwet 2005/214/JBZ van 24 februari 2005⁸⁸ de lidstaten⁸⁹ erover te waken dat hun overheid “de overeenkomstig artikel 4 toegezonden beslissing zonder verdere formaliteiten erkent en onverwijld alle nodige maatregelen tot tenuitvoerlegging ervan neemt, tenzij zij beslist zich te beroepen op een van de in artikel 7 genoemde gronden tot weigering van de erkenning of tenuitvoerlegging” (artikel 6).

Blijkbaar werden voor het Hof van Cassatie tot op heden geen vragen gesteld over de uitlegging van die Europese normen. Dat was soms wel het geval voor het HvJ-EU⁹⁰. Maar in zoverre het stelsel zeer nauw aanleunt bij dat inzake de tenuitvoerlegging van een Europees aanhoudingsbevel, is de jurisprudentie over dat onderwerp in de regel toepasselijk op het vlak van de wederzijdse erkenning van geldelijke straffen, confiscaties of andere vormen van sancties of maatregelen die daarmee gepaard kunnen gaan (en wederzijds).

16. Wanneer een persoon veroordeeld is wegens bepaalde misdrijven, bijvoorbeeld terrorisme, kan de strafrechter, te zijnen laste en onder bepaalde voorwaarden, het verval van de nationaliteit uitspreken op grond van de artikelen 23/1 en 23/2 van het Wetboek van de Belgische Nationaliteit.

Volgens de rechtspraak van het HvJ-EU dient die beslissing evenwel rekening te houden met het Europees recht, aangezien een dergelijke maatregel ook het verlies kan teweegbrengen van de status van burger van de Unie en de rechten die daaruit voortvloeien⁹¹.

⁸⁷ Kaderbesluit van de Raad inzake de toepassing van het beginsel van wederzijdse erkenning op beslissingen tot confiscatie, *P.B.*, nr. L-328, 24 november 2006.

⁸⁸ Kaderbesluit inzake de toepassing van het beginsel van wederzijdse erkenning op geldelijke sancties, *J.O.*, L-76, 22 maart 2005. *Dat kaderbesluit werd gewijzigd door artikel 3 van het kaderbesluit 2009/299/JAI van de Raad van 26 februari 2009 tot wijziging van de Kaderbesluiten 2002/584/JBZ, 2005/214/JBZ, 2006/783/JBZ, 2008/909/JBZ en 2008/947/JBZ en tot versterking van de procedurele rechten van personen, tot bevordering van de toepassing van het beginsel van wederzijdse erkenning op beslissingen gegeven ten aanzien van personen die niet verschenen zijn tijdens het proces*, *P.B.*, L-81, 27 maart 2009.

⁸⁹ België heeft dat omgezet bij wet van 26 november tot wijziging van de wet van 5 augustus 2006 inzake de toepassing van het beginsel van de wederzijdse erkenning van rechterlijke beslissingen in strafzaken tussen de lidstaten van de Europese Unie (II), *B.S.*, 4 april 2012 en de wet van 19 maart tot wijziging van de wet van 5 augustus 2006 inzake de toepassing van het beginsel van de wederzijdse erkenning van rechterlijke beslissingen in strafzaken tussen de lidstaten van de Europese Unie (I), *B.S.*, 4 april 2012.

⁹⁰ Zie inzake het Kaderbesluit 2006/783/JBZ van 6 oktober 2006: HvJ-EU 10 januari 2019, C-97/18, *E.T.* (mogelijkheid tot hoger beroep tegen lijfswang, strekkende tot de tenuitvoerlegging van een confiscatie). Inzake het kaderbesluit 2005/214/JBZ van 24 februari 2005, zie HvJ-EU 14 november 2013, C-60/12, *Marián Baláz* (inzake het begrip “met name in strafzaken bevoegde rechter”, die gemachtigd is een prejudiciële vraag aan het HvJ-EU te stellen, en voor wie beroep in de zin van het Kaderbesluit kan worden ingesteld).

⁹¹ In dit opzicht heeft het Hof van Justitie erop gewezen dat de status van “burger van de Unie”, krachtens de band die de nationaliteit van een der lidstaten creëert, de hoeksteen vormt van het stelsel dat toelaat te kunnen genieten van de binnen de Unie erkende rechten en vrijheden en inderdaad het volgende beslist: “zo moeten de lidstaten bij de uitoefening van hun bevoegdheid inzake nationaliteit het Unierecht eerbiedigen. In die omstandigheden staat het aan het [HvJ-EU] om zich uit te spreken over de prejudiciële vragen van de verwijzende rechter betreffende de voorwaarden waaronder een burger van de Unie ten gevolge van het verlies van zijn nationaliteit, deze hoedanigheid van burger van de Unie kan verliezen en bijgevolg ook de daaraan verbonden rechten” (HvJ-EU 2 maart 2010, C-135/08, *Rottmann*, § 45 et § 46).

Het Hof van Justitie heeft de voorwaarden bepaald waaraan een dergelijke maatregel in de interne orde van de lidstaten moet voldoen. Het heeft met toepassing van het evenredigheidsbeginsel aldus beslist dat het aan de rechter die beslist over het verval van nationaliteit, staat *“om na te gaan of [die beslissing] in overeenstemming is met het evenredigheidsbeginsel wat de gevolgen ervan voor de situatie van de betrokkene uit het oogpunt van het Unierecht betreft, in voorkomend geval naast de toetsing van de evenredigheid van dit besluit aan het nationale recht. Bijgevolg moet, gelet op het belang dat het primaire recht aan de hoedanigheid van burger van de Unie hecht, bij de toetsing van een besluit tot intrekking van de naturalisatie rekening worden gehouden met de eventuele gevolgen van dit besluit voor de betrokkene, en in voorkomend geval voor zijn gezinsleden wat het verlies betreft van de rechten die elke burger van de Unie geniet. In dit verband dient met name te worden nagegaan of dit verlies gerechtvaardigd is in het licht van de ernst van de door hem gepleegde inbreuk, van het tijdsverloop tussen de naturalisatiebeslissing en het intrekkingbesluit, en van de mogelijkheid voor de betrokkene om zijn vroegere nationaliteit terug te krijgen”*⁹².

Het Hof van Cassatie heeft erop gewezen heeft dat het HvJ-EU de intrekking van de nationaliteit principieel toestaat en schaarft zich vervolgens achter de benaderingswijze van het HvJ-EU, door die toe te passen op de omvang van de motiveringsplicht van de beslissing van de rechter die het verval van de nationaliteit uitspreekt in het nadeel van een persoon die voor terrorisme werd veroordeeld. Het arrest van het Hof van Cassatie preciseert weliswaar dat het gewezen is overeenkomstig de jurisprudentie van het HvJ-EU, maar verwijst niet uitdrukkelijk naar de voormelde precedënten. Het feit dat de bewoordingen van het arrest en die van het HvJ-EU zeer gelijkaardig zijn, laat hierover echter geen twijfel bestaan⁹³.

17. Hoewel het hier niet noodzakelijk de bestraffing van misdadig gedrag betreft, is het Hof van Cassatie explicieter bij de uitlegging van de rechtsregels van de Unie betreffende de verwijdering van een vreemdeling, wegens de risico's voor de openbare orde of de nationale veiligheid. In zijn arrest van 30 april 2019 stelt het Hof vast dat de bepaling van de Belgische wet die deze maatregel toelaat, uitvoering geeft aan Richtlijn 2004/38/EG van het Europees Parlement en van de Raad van 29 april 2004 betreffende het recht van vrij verkeer en verblijf op het grondgebied van de lidstaten voor de burgers van de Unie en hun familieleden. Het Hof legt die bepaling uit in het licht van de overwegingen in de preambule van de Richtlijn en citeert vervolgens uit een precedent van het HvJ-EU⁹⁴ inzake de concrete inhoud van de

⁹² HvJ-EU 2 maart 2010, C-135/08, *Rottmann*, § 55 en § 56; HvJ-EU 12 maart 2019, C-221/17, *Tjebbes e.a.*, § 40 (het Hof dringt in die laatste beslissing aan op de noodzaak van een geïndividualiseerd onderzoek van de gevolgen van de maatregel: § 41).

⁹³ Cass. 24 april 2019, P.19.0166.F, concl. adv.-gen. Vandermeersch (*“Wanneer het verlies van het staatsburgerschap ook dat van de status van burger van de Unie en de daaruit voortvloeiende rechten tot gevolg heeft, moet de nationale overheid nagaan of de maatregel het evenredigheidsbeginsel eerbiedigt voor wat de gevolgen ervan betreft voor de situatie van de betrokkene en, desgevallend, diens familieleden in het licht van het Unierecht”*).

⁹⁴ HvJ-EU 2 mei 2018, gevoegde zaken C-331/16 en C-366/16, *K*.

evenredigheidsvereiste die de overheden moeten eerbiedigen alvorens de verwijdering te bevelen⁹⁵.

IV. Europees Unierecht en de strafprocedure (wederzijdse internationale hulp in ruime zin)

18. Wat de strafprocedure betreft, is het Unierecht hoofdzakelijk van toepassing op het vlak van de internationale gerechtelijke samenwerking in strafzaken en het is dan ook in die materie dat het HvJ-EU is opgetreden. De strafprocedure behoort immers voor het overige in principe nog steeds tot de uitsluitende bevoegdheid van elke lidstaat⁹⁶.

Er kan niet worden uitgesloten dat met de ontwikkeling van het Unierecht beslissingen worden genomen in andere sectoren dan die van de wederzijdse hulp. Maar die uitbreiding valt in de huidige stand van zaken eveneens buiten het bestek van deze studie.

We merken dat op het vlak van het fiscaal recht, inzonderheid op het vlak van de BTW en de fiscale procedure (regelmatigheid van de ingezamelde bewijzen ten laste van de belastingplichtige), dat soms erg verwant is met het straf- en strafprocesrecht, het Hof van Cassatie het HvJ-EU reeds sinds geruime tijd mag bevragen. Onlangs werd het Hof ertoe genoopt het HvJ-EU te vragen uitspraak te doen over de toelaatbaarheid, in het licht van artikel 47 Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie, van een uitlegging die de rechter toestaat te beslissen op grond van onregelmatige bewijzen omdat die, buiten de door de wet bepaalde gevallen en voorwaarden, het recht op de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer miskennen⁹⁷.

⁹⁵ Cass. 30 april 2019, P.19.0355.F, r.o. 10. En het Hof, dat aldus verwijst naar § 62 van de voornoemde beslissing van het HvJ-EU en besluit dat *“daaruit volgt dat de lidstaat die de vrijheid van verkeer en verblijf van een burger van de Unie of zijn familieleden beperkt, eensdeels, de bescherming van de fundamentele belangen aangevoerd ter ondersteuning van een dergelijke beperking en, anderdeels, de belangen van die persoon inzake de uitoefening van die vrijheden en ook van zijn privé- en gezinsleven tegen elkaar moet afwegen. De lidstaat moet hierbij rekening houden met de in artikel 28, § 1, van de voornoemde richtlijn vermelde factoren voor zover ze relevant zijn in die situatie”*.

⁹⁶ Voor wat betreft de ontwikkelingen en vooruitzichten, op Europees vlak ter zake, zie M. Marty, *La légalité de la preuve dans l'espace pénal européen*, Coll. de la faculté de Droit, d'Économie et de Finance de l'Université de Luxembourg, Brussel, Larcier, 2016, p. 508 e. v. Zie voor wat betreft het bewijs van de misdrijven wanneer zij gedragingen betreffen waarop het Unierecht van toepassing is en voor wat betreft de sanctie van de onregelmatigheid ervan, zie HvJ-EU 17 januari 2019, C-310/16, *Dzivev*, § 24 (*“het Unierecht, in de huidige stand van zijn ontwikkeling, kent geen regels die van toepassing zijn op de omstandigheden van dit geval betreffende de wijze van bewijsvoering en het gebruik van bewijs in het kader van btw-gerelateerde strafprocedures. Dit gebied behoort derhalve in beginsel tot de bevoegdheid van de lidstaten (zie in die zin arresten van 17 december 2015, C-419/14, WebMindLicenses, EU:C:2015:832, punt 65, en 2 mei 2018, C-574/15, Scialdone, EU:C:2018:295, punt 25)”*).

⁹⁷ Zie Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België, 2018, p. 49 tot 51. Er moet op worden gewezen dat het HvJ-EU, om de hiervoor uiteengezette redenen, zich nog niet vaak heeft uitgesproken over de regels betreffende de inzameling van bewijzen in strafzaken of de toelaatbaarheid van een dergelijk onregelmatig bewijs. Inzake (strafrechtelijke) BTW-misdrijven heeft het in 2015 een beslissing gewezen (HvJ-EU 17 december 2015, *Webmindlicente Kfc t. Nationale administratie van belastingen en douane van Hongarije, PB.*, 2016, p. 401 en v.). Vervolgens moest het tevens in een zaak over een vervolging inzake een inbreuk op de BTW in omgekeerde zin uitspraak doen, namelijk over de verenigbaarheid met het Unierecht van bepalingen die de rechter, bij onregelmatig bewijs, zou kunnen doen oordelen dat de feiten niet waren bewezen, niettegenstaande de lidstaten verplicht zijn ze te beteugelen *“gelet op het beginsel van*

1. Enkele al dan niet expliciete verwijzingen naar de Europese jurisprudentie

a. Draagwijdte van het specialiteitsbeginsel

19. Het Hof van Cassatie heeft zich moeten buigen over de draagwijdte van het specialiteitsbeginsel. Het specialiteitsbeginsel beperkt de mogelijkheid om bewijzen die in het kader van een vervolging in het buitenland werden verzameld, voor andere dan die proceduredoeleinden aan te wenden. Tevens wordt, bij de uitlevering van een persoon de toelating die de aangezochte vreemde overheid daartoe heeft verleend (uitvoerende lidstaat), vaak beperkt tot de feitelijke beoordeling en tot de straf die hebben geleid tot die vorm van internationale samenwerking. Het Kaderbesluit betreffende het Europees aanhoudingsbevel en de Belgische omzettingwet voorzien in een dergelijk specialiteitsbeginsel.

Aldus bepaalt artikel 37, § 1, Wet Europees Aanhoudingsbevel: *“Een persoon overgeleverd op grond van een Europees aanhoudingsbevel uitgevaardigd door een Belgische rechterlijke autoriteit kan niet worden vervolgd, veroordeeld of van zijn vrijheid worden benomen wegens een ander, voor zijn overlevering gepleegd strafbaar feit dan dat waarop de overlevering betrekking heeft.”* Overigens bepaalt artikel 37, § 2, 3°, van die wet dat de in § 1 vermelde regel niet van toepassing is ingeval *“de strafprocedure geen aanleiding geeft tot de toepassing van een maatregel die de individuele vrijheid van betrokkene beperkt”*.

Voor het Hof van Cassatie rees de vraag of die regel indruist tegen het principe dat een persoon die aan België wordt uitgeleverd, in België wordt berecht voor andere feiten dan die welke aanleiding hebben gegeven tot die maatregel. Het Hof stelde vast dat het HvJ-EU zich reeds had uitgesproken over de draagwijdte van dat specialiteitsbeginsel, paste de principes uit dit precedent toe en besliste het volgende: *“Die bepalingen van de Wet Europees Aanhoudingsbevel zijn de transpositie in het interne recht van artikel 27, 2 en 3, c, van het Kaderbesluit van de Raad van de Europese Unie van 13 juni 2002 betreffende het Europees aanhoudingsbevel en de procedures van overlevering tussen de lidstaten. Volgens die bepalingen betreft de vermelde uitzondering, zoals het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschap die uitlegt (arrest nr. C-388/08 in de zaak Leymann en Pustovarov van 1 december 2008), een situatie waarin de strafvervolging niet leidt tot de toepassing van een maatregel die de persoonlijke vrijheid van de betrokkene beperkt. In het kader van die uitzondering kan een persoon dus worden vervolgd en berecht voor “enig ander feit” dan dat welk de reden tot zijn overlevering is geweest, dat strafbaar is gesteld met een vrijheidsstraf of een tot vrijheidsbeneming strekkende maatregel, zonder dat de toestemmingsprocedure hoeft te worden gevolgd, op voorwaarde dat tijdens de strafvervolging geen vrijheidsbeperkende maatregel wordt opgelegd. Indien de persoon echter wordt veroordeeld tot een vrijheidsbeperkende straf of maatregel, kan die straf pas worden uitgevoerd indien toestemming is verleend”*⁹⁸.

doeltreffendheid van de strafrechtelijke vervolging van inbreuken ter zake van de belasting over de toegevoegde waarde”. HvJ-EU 17 januari 2019, C-310/16, *Dzivev*, waarin het Hof bevestigend antwoordt.
⁹⁸ Cass. 21 april 2009, P.08.1789.N, AC 2009, 1057, r.o. 5 (verwijzing naar het antwoord op de derde prejudiciële vraag van het HvJ-EU).

Zodoende onderschrijft het Hof in voorkomend geval de jurisprudentie van het HvJ-EU, evenals de regel van het HvJ-EU volgens dewelke de nationale rechtscolleges waarvan de beslissingen volgens het interne recht niet vatbaar zijn voor hoger beroep, verplicht zijn het HvJ-EU te bevragen wanneer ze te maken hebben met een uitleggingsvraag over het Unierecht, tenzij die vraag “reeds door het Hof is uitgelegd”⁹⁹. En de boodschap die hierbij twee maal werd benadrukt, is aldus helemaal duidelijk.

b. Overlevering op voorwaarde van terugzending

20. Het Hof van Cassatie heeft zich moeten buigen over het toepassingsgebied van artikel 5.3 van het Kaderbesluit betreffende het Europees aanhoudingsbevel, omgezet door artikel 8 Wet Europees Aanhoudingsbevel, wanneer de aanhoudingstitel de tenuitvoerlegging van een buitenlandse beslissing tot veroordeling beoogt.

Het Hof heeft vastgesteld dat de wet die situatie niet regelt, zodat de overlevering van een op tegenspraak veroordeelde persoon door de uitvaardigende lidstaat niet afhankelijk kan worden gesteld van de voorwaarde dat hij daarna naar België wordt teruggezonden om er zijn straf te ondergaan. Het Hof heeft aldus gewezen op de grenzen van de regel vervat in voornoemd artikel 8 waarbij het die regel verduidelijkt door het geval erin op te nemen waarin de overlevering plaatsvindt in uitvoering van een *bij verstek* uitgesproken buitenlandse veroordeling¹⁰⁰.

Die bij artikel 8 toegevoegde vermelding kan verbazing wekken. Het HvJ-EU had immers bij arrest van 21 oktober 2010 beslist dat “*de artikelen 4, punt 6, en 5, punt 3, van kaderbesluit 2002/584 betreffende het Europees aanhoudingsbevel en de procedures van overlevering tussen de lidstaten aldus moeten worden uitgelegd dat, wanneer de betrokken uitvoerende lidstaat artikel 5, punten 1 en 3, van dit kaderbesluit heeft omgezet in nationaal recht, de tenuitvoerlegging van een Europees aanhoudingsbevel dat is uitgevaardigd met het oog op de tenuitvoerlegging van een bij verstek opgelegde straf in de zin van artikel 5, punt 1, afhankelijk kan worden gesteld van de voorwaarde dat de betrokkene, die de nationaliteit van de uitvoerende lidstaat heeft of aldaar verblijft, naar deze lidstaat wordt teruggezonden om in voorkomend geval aldaar de straf te ondergaan die na een nieuwe berechting in zijn aanwezigheid tegen hem zou worden uitgesproken in de uitvaardigende lidstaat*”¹⁰¹.

De samenhang van die beslissing en die van het Hof zal niemand zijn ontgaan.

Hoewel die verduidelijking in dit geval niet bijdraagt tot de oplossing van het cassatieberoep aangezien de buitenlandse beslissing tot veroordeling bedoeld in het

⁹⁹ HvJ-EG 15 september 2005, C-495/03, *Intermodal Transports BV t. Staatssecretaris van Financiën*, § 33 (zie ook § 45). Zie over dit onderwerp, C. Naômé, *Le renvoi préjudiciel en droit européen*, Coll. Opus JLMB, nr. 4, Brussel, Larcier, 2007, p. 41 e.v. Zie *infra*, V.

¹⁰⁰ “*De overlevering kan afhankelijk enkel worden gesteld van de voorwaarde dat de persoon, na te zijn berecht, naar België wordt teruggezonden om er de straf of de veiligheidsmaatregel te ondergaan die tegen hem in de uitvaardigende Staat is uitgesproken, wanneer het Europees aanhoudingsbevel werd uitgevaardigd met het oog op de instelling van vervolging of wanneer het werd uitgevaardigd met het oog op de tenuitvoerlegging van een bij verstek opgelegde straf en dan enkel met betrekking tot de straf die na een nieuwe berechting in zijn aanwezigheid tegen hem zou worden uitgesproken in de uitvaardigende lidstaat*” (Cass. 5 februari 2013, P.13.0167.N).

¹⁰¹ HvJ-EU 21 oktober 2010, C-306/09, *I.B.*

betrokken Europese aanhoudingsbevel niet bij verstek werd gewezen¹⁰², heeft het Hof van Cassatie, door de regel te vermelden op grond waarvan het arrest van het hof van beroep wordt vernietigd, impliciet doch zeker rekening gehouden met de lering van het HvJ-EU die minstens ertoe heeft geleid de toegepaste norm te verduidelijken.

2. Cassatieberoep in het licht van de mechanismen van wederzijdse erkenning van rechterlijke beslissingen binnen de Unie

21. De Raad van de Europese Unie heeft het mechanisme van wederzijdse erkenning van rechterlijke beslissingen ook ingevoerd in andere domeinen van internationale onderlinge rechterlijke samenwerking dan dat van de uitlevering.

Als gevolg van de toepassing van die teksten kan het gebeuren dat het Hof van Cassatie daarover uitleggingsvragen krijgt wanneer België de uitvoerende lidstaat is, op voorwaarde echter dat een cassatieberoep is toegestaan tegen de beslissingen in die nieuwe sectoren die het Unierecht omarmt.

Aldus wordt de techniek van wederzijdse erkenning, met toepassing van het Kaderbesluit 2009/829/JBZ¹⁰³, uitgebreid tot de beslissingen die in de lidstaten zijn genomen inzake toezichtmaatregelen die als alternatief voor de voorlopige hechtenis zijn bevolen. Dat Kaderbesluit werd in het Belgische recht omgezet¹⁰⁴.

Overeenkomstig artikel 18, § 1, van de Belgische omzettingwet is het openbaar ministerie bevoegd om te beslissen over de erkenning van de buitenlandse beslissing inzake toezichtmaatregelen en over het toezicht op die maatregelen. Overeenkomstig § 2 kan beroep worden ingesteld tegen die beslissing voor de raadkamer die nagaat of er geen grond is om de erkenning te weigeren en desgevallend of de feiten die tot de buitenlandse beslissing hebben geleid, voorkomen op de lijst van misdrijven waarvoor de erkenning is vereenvoudigd (de voorwaarde van de dubbele strafbaarheid is voor die laatste niet vereist). De wet bepaalt vervolgens dat tegen de beslissing van de raadkamer, waartegen geen hoger beroep mogelijk is, cassatieberoep kan worden ingesteld¹⁰⁵.

Hoewel het openbaar ministerie in principe geen instantie is die prejudiciële vragen aan het HvJ-EU¹⁰⁶ mag stellen, zou dat in dit geval mogelijk kunnen zijn aangezien de procureur des Konings in eerste instantie uitspraak doet over de erkenning¹⁰⁷. De raadkamer mag in ieder geval een prejudiciële vraag stellen wanneer ze te maken krijgt met een probleem van uitlegging van het Europees recht. Het Hof van Cassatie zou daartoe gehouden zijn (over dit onderwerp zie *infra*, V.).

¹⁰² Zodat er hoe dan ook geen aanleiding tot prejudiciële verwijzing zou zijn.

¹⁰³ Kaderbesluit van 23 oktober 2009 inzake de toepassing, tussen de lidstaten van de Europese Unie, van het beginsel van wederzijdse erkenning op beslissingen inzake toezichtmaatregelen als alternatief voor voorlopige hechtenis, *P.B.*, nr. L-294, 11 november 2009.

¹⁰⁴ Wet van 23 maart 2017 inzake de toepassing van het beginsel van wederzijdse erkenning op beslissingen inzake toezichtmaatregelen uitgesproken als alternatief voor voorlopige hechtenis, *B.S.*, 19 mei 2019, inwerkingtreding 29 mei 2019.

¹⁰⁵ Art. 18, § 2, derde lid.

¹⁰⁶ HvJ-EG 12 december 1996, gevoegde zaken C-74/95 en C-129/95, *Strafprocedure t. X*; C. Naômé, *Le renvoi préjudiciel en droit européen*, op.cit., p. 87.

¹⁰⁷ HvJ-EG 12 december 1996, gevoegde zaken C-74/95 en C-129/95, op.cit., § 19.

Wij hebben geen weet van een vraag die het Hof van Cassatie in dit kader heeft gesteld (noch van een zaak die op grond van de wet van 23 maart 2017 bij het Hof aanhangig zou zijn gemaakt). Toch is het vrijwel zeker dat de voornaamste lering van het HvJ-EU inzake de uitlegging van andere kaderbesluiten, voornamelijk die tot invoering van het mechanisme van het Europees aanhoudingsbevel, zou kunnen worden toegepast op de materie die door het Kaderbesluit 2009/829/JBZ is geregeld, zodat het Hof van Cassatie vrijgesteld wordt van de verplichting het HvJ-EU te bevragen (aldus inzake redenen tot weigering van wederzijdse erkenning).

Andere wetten hebben dergelijke Europese normen omgezet en cassatieberoep mogelijk gemaakt tegen beslissingen betreffende de erkenning van de buitenlandse beslissing. Denken we bijvoorbeeld aan de artikelen 21, § 5 (erkenning van de geldelijke sancties) en 30, § 6 (erkenning van de confiscaties) van de wet inzake de toepassing van het beginsel van de wederzijdse erkenning van rechterlijke beslissingen in strafzaken tussen de lidstaten van de Europese Unie. De hiervóór vermelde regels, met name betreffende redeneringen op grond van het mechanisme van het Europees aanhoudingsbevel, zullen ook daarop van toepassing zijn.

In het omgekeerde geval, wanneer België beslist een dergelijke sanctie in het buitenland, maar binnen de Unie te laten uitvoeren, kan in dit stadium geen verhaal in België worden ingesteld.

22. Voor andere gevallen waarin het mechanisme van de wederzijdse erkenning van buitenlandse rechterlijke beslissingen in België wordt toegepast, is geen cassatieberoep mogelijk, ten minste niet tegen de beslissing over de toelaatbaarheid van het buitenlands verzoek.

Dat is helemaal niet onlogisch, aangezien het beslissingen betreft die in de loop van het onderzoek zijn genomen en die geen verband houden met de voorlopige hechtenis of haar alternatieven: enerzijds betreft het geen eindbeslissingen in de zin van artikel 420 Wetboek van Strafvordering en, anderzijds, tasten ze de vrijheid van komen en gaan niet aan (domein waarin de uitsluiting van het cassatieberoep delicaat zou kunnen zijn). Het Hof van Cassatie zal dan ook geen enkele prejudiciële vraag aan het HvJ-EU stellen en zal evenmin eventuele precedënten van het Hof van Justitie kunnen toepassen.

Een voorbeeld hiervan is het Europees onderzoeksbevel¹⁰⁸. Die vorm van internationale onderlinge rechtshulp in strafzaken is ingevoerd door een richtlijn van 3 april 2014¹⁰⁹, en werd in Belgisch recht omgezet door de wet van 22 mei 2017¹¹⁰.

¹⁰⁸ Inzake dit Europees onderzoeksbevel en rechtsmiddelen die al dan niet kunnen worden uitgeoefend, zie M. Giacometti, "La décision d'enquête européenne: la révolution de la coopération judiciaire entre États membres de l'Union est en marche!", *PB* 2017, p. 658-659.

¹⁰⁹ Richtlijn 2014/41/EU van het Europees Parlement en de Raad van 3 april 2014 betreffende het Europees onderzoeksbevel in strafzaken, *PB*, L-130, 1 mei 2014. Die richtlijn vervangt het Kaderbesluit 2008/978/JBZ van de Raad van 18 december 2008 betreffende het Europees bewijsverkrijgingsbevel ter verkrijging van voorwerpen, documenten en gegevens voor gebruik in strafprocedures (*PB* L 350, 30 december 2008) en, inzake bevrozing van bewijsstukken, het Kaderbesluit 2003/577/JBZ van de Raad van 22 juli 2003 inzake de tenuitvoerlegging in de Europese Unie van beslissingen tot bevrozing van voorwerpen of bewijsstukken (*PB* L 196, 2 augustus 2003).

¹¹⁰ Wet betreffende het Europees onderzoeksbevel in strafzaken, *B.S.*, 23 mei 2017, inwerkingtreding 22 mei 2017.

Wanneer het de uitvoering in België van een dergelijk verzoek van de overheden van een lidstaat betreft, staan sommige rechtsmiddelen open voor iedere persoon die benadeeld is door een handeling op het gebied van het vooronderzoek of het gerechtelijk onderzoek betreffende zijn goederen (artikel 22, § 2, van de wet). In dat geval staat het procedurele gemeen recht geen onmiddellijk cassatieberoep toe tegen een arrest dat is gewezen met toepassing van de artikelen 28*sexies*, §§ 4 of 5, en 61*quater*, §§ 5 of 6, Wetboek van Strafvordering. Dat geldt eveneens als de maatregel genomen wordt in uitvoering van een Europees onderzoeksbevel (en aangezien België na de uitvoering niet meer aan zet is, is een mogelijk cassatieberoep vrijwel ondenkbaar). De derde betrokkenen mogen wel verzet doen tegen de overdracht van de inbeslagnemingen in het buitenland: dat verzet wordt door de raadkamer onderzocht en tegen haar beslissing staat hoger beroep open. Er kan echter geen cassatieberoep worden ingesteld tegen het arrest van het hof van beroep (artikel 22, § 3, laatste lid, van de wet)¹¹¹.

Het door de Belgische overheden uitgevaardigde en in het buitenland uitgevoerde Europees onderzoeksbevel kan, onverminderd eventuele rechtsmiddelen ter plaatse, krachtens het lokale recht, en de gevolgen ervan, in België aan een wettigheidstoezicht worden onderworpen overeenkomstig artikel 32 Voorafgaande Titel Wetboek van Strafvordering (inzake het Europees onderzoeksbevel zelf) en artikel 29 van de wet van 22 mei 2017 (inzake handelingen die door de lokale overheden in het buitenland zijn gesteld en vervolgens ingezamelde bewijzen). Het arrest van de kamer van inbeschuldigingstelling ter zake is niet vatbaar voor onmiddellijk cassatieberoep.

De beslissing om een door een gerechtelijke instantie van een lidstaat bevolen inbeslagneming in België te erkennen, overeenkomstig de artikelen 12 en volgende van de voornoemde wet van 5 augustus 2006, is evenmin vatbaar voor cassatieberoep. Wanneer een Belgische overheid een dergelijke beslissing uitvaardigt om ze elders binnen de Unie ten uitvoer te leggen, is het onmiddellijk cassatieberoep daartegen of tegen de beslissing die deze heeft getoetst trouwens ook niet toegestaan.

Uitstel, na de beslissing ten gronde, van het tijdstip waarop cassatieberoep tegen mogelijke arresten van de kamer van inbeschuldigingstelling is toegestaan, leidt in de praktijk vaak ertoe dat vergeten wordt dat in dit stadium een rechtsmiddel voor handen is. Bijgevolg gebeurt het in de praktijk zelden dat aan het Hof van Cassatie een uitleggingsvraag van Europees recht in deze domeinen wordt gesteld. De gelegenheden om het HvJ-EU op die gronden te bevragen, zullen derhalve waarschijnlijk nog lang op zich laten wachten.

23. Wanneer de Belgische overheden zich in de voormelde gevallen wenden tot die van een andere lidstaat van de Unie, op grond van een mechanisme van wederzijdse erkenning van rechterlijke beslissingen, zal hun beslissing in het buitenland het voorwerp uitmaken van een instemming of weigering tot samenwerking. Die Belgische beslissingen moeten dus vooreerst en vooral in het buitenland worden onderzocht, zodat eventuele vragen over uitlegging van het Unierecht in de

¹¹¹ Over dit onderwerp, zie. M. Giacometti, “La décision d’enquête européenne: la révolution de la coopération judiciaire entre États membres de l’Union est en marche!”, *op.cit.*, p. 659.

uitvoerende lidstaat overwogen zullen worden, wiens overheden in voorkomend geval en volgens de daar toepasselijke procedures het HvJ-EU zullen bevragen.

V. Kan het Hof van Cassatie zich onttrekken aan de verplichting om prejudiciële vragen aan het HvJ-EU te stellen wanneer een uitleggingsvraag over het Unierecht rijst?

24. Het HvJ-EU heeft het monopolie op de uitlegging van de Unieverdragen, van het afgeleid recht en van de handelingen van de Europese instellingen (artikelen 19.3, b, VEU en 267, eerste lid, VWEU).

Het Hof van Cassatie, tegen wiens beslissingen in het nationale recht geen rechtsmiddel openstaat, is trouwens in principe verplicht vragen te stellen aan het HvJ-EU wanneer een cassatieberoep een dergelijke uitleggingsvraag doet rijzen (artikel 267, derde lid, VWEU). Het Hof van Justitie heeft gepreciseerd dat *“artikel 177 EEG-Verdrag (thans artikel 267 VWEU) geen enkel onderscheid maakt tussen het al of niet strafrechtelijk karakter van de nationale procedure in het kader waarvan de prejudiciële vragen zijn gesteld, omdat de doeltreffendheid van het gemeenschapsrecht niet mag verschillen naar gelang van de onderscheiden nationale rechtsdomeinen, waarbinnen het zijn werking kan doen gevoelen”*¹¹².

Soms onttrekt het Hof van Cassatie zich echter aan die verplichting.

Nadat het HvJ-EU een eerste arrest heeft gewezen waarin het drie uitzonderingen opsomt op de verplichting (destijds) opgelegd door artikel 177, laatste lid, EEG-Verdrag¹¹³, is het later niet afgeweken van die gesloten lijst en heeft het, zoals eerder, als volgt geoordeeld: *“wat [...] de nationale rechter betreft waarvan de beslissingen volgens het nationale recht niet vatbaar zijn voor hoger beroep, zij in herinnering heeft gebracht dat artikel 234, derde alinea, EG [NVDR. thans artikel 267, derde lid, VWEU] volgens vaste rechtspraak aldus moet worden uitgelegd dat een dergelijke rechterlijke instantie gehouden is een vraag van gemeenschapsrecht die voor haar rijst, naar het Hof te verwijzen, tenzij zij heeft vastgesteld dat de opgeworpen vraag niet relevant is of dat de betrokken gemeenschapsbepaling door het Hof reeds is uitgelegd of dat de juiste toepassing van het gemeenschapsrecht zo evident is, dat redelijkerwijze geen ruimte voor twijfel kan bestaan. Bij de vraag of een dergelijk geval zich voordoet, moet rekening worden gehouden met de eigen kenmerken van het gemeenschapsrecht, de bijzondere moeilijkheden bij de uitlegging ervan en het gevaar van uiteenlopende rechtspraak binnen de Gemeenschap”*¹¹⁴.

Het Hof van Cassatie heeft op schriftelijke eensluidende conclusie van zijn advocaat-generaal, met vermelding van de rechtspraak van het HvJ-EU, die lering in minstens één beslissing toegepast en het heeft zonder expliciete vermelding dezelfde omstandigheden aangenomen als uitzondering op de verplichting het HvJ-EU te

¹¹² HvJ-EU 27 februari 1986, 238/84, *Röser*, § 15.

¹¹³ HvJ-EU 6 oktober 1982, 283/81, *CILFIT*, § 10 en § 11.

¹¹⁴ HvJ-EU 15 september 2005, C-495/03, *Intermodal Transports BV t. Staatssecretaris van Financiën*, § 33 (zie. eveneens § 45). Over dit onderwerp, zie C. Naômé, *Le renvoi préjudiciel en droit européen*, Coll. Opus JLMB, nr. 4, Brussel, Larcier, 2007, p. 41 e.v.

bevragen¹¹⁵. Nadat het Hof van Cassatie had vastgesteld dat in dergelijk geval reeds rechtspraak van het HvJ-EU over het litigieuze punt bestond, meer bepaald inzake de voorrang van het Unierecht op de nationale regelgeving die daarmee strijdig was, heeft het geweigerd dat Hof te bevragen. Soms beperkt het Hof van Cassatie zich ertoe te refereren naar die uitzondering waardoor het *in casu* niet naar het HvJ-EU hoeft te verwijzen, en preciseert het in voorkomend geval welke vorige beslissing van het Hof de opgeworpen uitleggingsvraag reeds heeft onderzocht¹¹⁶.

Wanneer het Hof vaststelt dat het Europees recht, waarvan de schending tot staving van het cassatieberoep wordt aangevoerd, niet van toepassing is, weigert het om die reden eveneens het HvJ-EU te bevragen. In dat geval rijst geen enkele vraag over de toepassing van het Unierecht en is artikel 267 VWEU niet van toepassing¹¹⁷. De oplossing ligt hier voor de hand en hoeft geen verder betoog.

25. Ook heeft het Hof van Cassatie reeds zelf uitspraak gedaan over kwesties die betrekking hebben op regels uit het Unierecht, zonder daarbij aan te geven dat het van oordeel was dat die regels duidelijk waren of dat er een andere reden was om het HvJ-EU niet te bevragen.

Naar aanleiding van het cassatieberoep dat was ingesteld tegen arresten inzake de tenuitvoerlegging van een Europees aanhoudingsbevel tegen een persoon die minderjarig was op het tijdstip van de hem verweten feiten, heeft het Hof van Cassatie zich aldus moeten uitspreken over de vereiste minimumleeftijd van de betrokkene: mag een beklagde die minderjarig is op het tijdstip van de misdrijven, maar die volgens het Belgisch recht in aanmerking komt voor een beslissing tot uithandengeving van de jeugdrechter aan de lidstaat die hem zoekt, worden overgeleverd? En zo ja, moet een dergelijke uithandengeving eerst worden bevolen, of is die tenuitvoerlegging van het Europees aanhoudingsbevel uitgesloten als de betrokkene minder dan achttien jaar oud was bij het plegen van de feiten?

Een zetel bestaande uit magistraten van beide taalgroepen voor het Hof van Cassatie heeft de eerste van de twee bovenvermelde oplossingen verkozen:

“Het beginsel van de wederzijdse erkenning en de tenuitvoerlegging van elk Europees aanhoudingsbevel, zoals bepaald in artikel 1.2 Kaderbesluit Europees Aanhoudingsbevel, houdt in dat de Belgische rechter, wanneer hij

¹¹⁵ Cass. 11 maart 2015, P.14.1677.F, concl. adv.-gen. Vandermeersch, *Rev.dr.pén.crim.* 2015, p. 840 e.v., inzonderheid p. 845 en 848-849.

¹¹⁶ Zie, bijvoorbeeld Cass. 29 april 2003, P.02.1459.N en P.02.1578.N, p. 5.

¹¹⁷ Zie bijvoorbeeld Cass. 21 november 2017, P.15.0109.N (“*Krachtens artikel 51 Handvest Grondrechten Europese Unie zijn de bepalingen van die akte gericht tot de instellingen en de organen van de Unie met inachtneming van het subsidiariteitsbeginsel en, uitsluitend wanneer zij het recht van de Unie ten uitvoer brengen, tot de Lidstaten, zodat wanneer een dergelijke aangelegenheid niet aan de orde is de prejudiciële vraag niet dient te worden gesteld aan het Hof van Justitie van de Europese Unie.*”). Zie voor de verwerping op die grond van een middel dat de schending aanvoert van een bepaling van het Handvest: Cass. 5 juni 2019, P.19.0356.F.

Het Hof stelt ten slotte evenmin de vraag wanneer die enkel uitgaat van een hypothese (Cass. 7 september 2016, P.16.0926.F; Cass. 20 september 2017, P.17.0933.F; die beslissingen lijken ons conform de rechtspraak van het HvJ-EU: over dit onderwerp, en inzake die rechtspraak, zie C. Naômé, *Le renvoi préjudiciel en droit européen*, op.cit., p. 97 e.v., inzonderheid p. 102 e.v.).

uitspraak doet over de tenuitvoerlegging van een Europees aanhoudingsbevel, zonder rechtsmacht is om uitspraak te doen over de strafvordering.

Naast een beoordeling van de strafrechtelijke aansprakelijkheid sluit dit eveneens elke voorafgaande beoordeling van de geschiktheid van een maatregel van bewaring, behoeding of opvoeding uit met betrekking tot het al of niet nemen van een beslissing tot uithandengeving van de minderjarige op grond van artikel 57bis Jeugdbeschermingswet.

Uit die bepalingen volgt, eensdeels, dat de overlevering van de persoon die op het tijdstip van het feit zestien jaar of ouder was voor feiten gekwalificeerd als poging tot doodslag, niet afhankelijk is van een beslissing tot uithandengeving, anderdeels, dat deze persoon strafrechtelijk aansprakelijk kan worden gesteld in de zin van artikel 4.3°, Wet Europees Aanhoudingsbevel”¹¹⁸.

Blijkbaar oordeelde het Hof aldus dat de voorliggende vraag van Europees recht geen vragen opwierp met betrekking tot de draagwijdte van het Kaderbesluit waarvan de voormelde Belgische wettelijke bepaling de omzetting was. De beslissing om geen vraag aan het HvJ-EU te stellen, kan immers enkel worden verantwoord wanneer een van de twee gevallen voorhanden is waarin dat Hof een uitzondering toestaat op de verplichting die, in de regel, rust op een nationaal hooggerechtshof om het HvJ-EU te bevragen: enerzijds was de vraag over de mogelijke uitlevering van een minderjarige op grond van een Europees aanhoudingsbevel (en eveneens de vraag die daaruit is afgeleid, over de eventuele modaliteiten van die mogelijkheid) in dit geval ongetwijfeld relevant, want cruciaal, (eerste afwijking) en, anderzijds, had het HvJ-EU, voorheen nooit enige beslissing dienaangaande gewezen (tweede afwijking).

Niet alle feitenrechtters waren het onvoorwaardelijk eens met het standpunt van het Hof van Cassatie met als gevolg dat één van hen, met name de kamer van inbeschuldigingstelling van Brussel, hierover een prejudiciële vraag aan het HvJ-EU heeft gesteld. Het voornoemde arrest van 11 juni 2013 heeft het Hof van Cassatie overigens niet belet om later zelf uitspraak te doen, in bewoordingen die niet precies dezelfde draagwijdte lijken te hebben dan die van zijn precedent; met het arrest van 11 mei 2016 heeft het Hof de beslissing van het hof van beroep immers bekrachtigd die de tenuitvoerlegging van het Europees aanhoudingsbevel weigerde op grond dat, *“eensdeels de feiten die [de verweerder, die minderjarig was op het ogenblik van die feiten] ten laste worden gelegd geen deel uitmaken van de misdrijven bepaald in de artikelen van het Strafwetboek waarnaar artikel 57bis, § 1, Jeugdbeschermingswet verwijst en, anderdeels, dat de betrokkene niet eerder het voorwerp is geweest van een of meerdere in dat artikel bedoelde maatregelen”*¹¹⁹.

Op basis van een uitlegging van het Kaderbesluit in het licht van de door die bepaling nagestreefde doeleinden, heeft het HvJ-EU in antwoord op de vraag van het hof van beroep Brussel, voor recht gezegd dat artikel 3.3 van die tekst aldus moest *“worden uitgelegd dat de uitvoerende rechterlijke autoriteit de overlevering moet weigeren van*

¹¹⁸ Cass. 11 juni 2013, P.13.0780.N, concl. adv.-gen. De Swaef, *T. Strafr.* 2013, p. 252 e.v., noot J. Van Gaever.

¹¹⁹ Cass. 11 mei 2016, P.16.0545.F, *Rev.dr.pén.crim.* 2017, p. 151 e.v., noot M. Alié, “Mineur délinquant de plus de 16 ans et mandat d’arrêt européen: le dessaisissement, un passage obligé? Revirement jurisprudentiel”.

iedere persoon die het voorwerp van een Europees aanhoudingsbevel is en volgens het recht van de uitvoerende lidstaat als minderjarig wordt beschouwd, dan wel alleen de overlevering van minderjarigen die volgens dit recht niet de leeftijd hebben die is vereist om strafrechtelijk verantwoordelijk te worden gesteld voor de feiten die ten grondslag liggen aan het tegen hen uitgevaardigde aanhoudingsbevel [en] dat de uitvoerende rechterlijke autoriteit voor haar beslissing over de overlevering van een minderjarige tegen wie een Europees aanhoudingsbevel is uitgevaardigd, alleen moet nagaan of de betrokkene de minimumleeftijd heeft om in de uitvoerende lidstaat strafrechtelijk verantwoordelijk te worden gesteld voor de feiten die ten grondslag liggen aan dat aanhoudingsbevel, dan wel of deze autoriteit ook mag nagaan of in het concrete geval is voldaan aan de aanvullende voorwaarden inzake een gepersonaliseerde beoordeling die in het recht van deze lidstaat concreet worden gesteld voor de vervolging of veroordeling van een minderjarige”¹²⁰.

De uitlegging van het arrest van 11 juni 2013 van het Hof van Cassatie werd aldus *a posteriori* bekrachtigd (zie evenwel *infra*).

Had het Hof van Cassatie echter niet het HvJ-EU moeten bevragen in plaats van zelf rechtstreeks een beslissing te nemen, zoals het dat gedaan heeft op 11 juni 2013?¹²¹

We menen dat vele redenen pleiten voor een bevestigend antwoord.

Enerzijds heeft het Hof van Cassatie minstens één andersluidende beslissing gewezen alvorens in voltallige zitting te beslissen¹²², en de wijze waarop dat gebeurde was niet onbesproken. Kan in die omstandigheden worden gesteld dat de onderzochte rechtsvraag geen uitleggingsvraag opwerpt over de bepaling van Europees recht waaruit de toegepaste bepaling van de Belgische omzettingwet voortvloeit?

Anderzijds, als het HvJ-EU op de vraag van een andere rechter een andere oplossing zou hebben gekozen dan die van het Hof van Cassatie in zijn arrest van 11 juni 2013, zou dat laatste Hof zich in een vervelende situatie hebben bevonden en zijn rechtspraak hebben moeten wijzigen, terwijl een bijzondere kamer zich had uitgesproken om intern afwijkende en ter discussie gestelde standpunten te beslechten. Naast die vervelende situatie zou vooral de rechtszekerheid op de helling komen te staan als het HvJ-EU het Hof van Cassatie in het ongelijk had gesteld, terwijl dat Hof precies die rechtszekerheid waarborgt. Het HvJ-EU heeft overigens een punt verworpen van de oplossing die het voormelde arrest van het Hof van Cassatie van 11 mei 2016 bevat¹²³. Is dat risico bijgevolg geen werkelijkheid geworden?

¹²⁰ HvJ-EU 23 januari 2018, nr. 367/16, *Piotrowski*, *Rev.dr.pén.crim.* 2018, p. 967 e.v., noot S. Neveu en C. Laffineur, “L’exécution de mandats d’arrêt européens émis à l’encontre de mineurs âgés de seize ans ou plus: la Cour de justice l’Union européenne a tranché”.

¹²¹ De rechter kan ook ambtshalve een uitleggingsvraag van Europees recht opwerpen.

¹²² Een eerste arrest werd in striktere zin beslecht, vanuit het standpunt van de tenuitvoerlegging van het Europees aanhoudingsbevel ten aanzien van een minderjarige (Cass. 6 februari 2013, P.13.0172.F). Over die meningsverschillen, zie met name S. Neveu en C. Laffineur, “Un nouveau pas vers un Espace pénal européen: la loi du 23 mars 2017 relative à l’application du principe de reconnaissance mutuelle aux décisions relatives à des mesures de contrôle prononcées à titre d’alternative à la détention préventive”, *PB* 2017, p. 771 en 772.

¹²³ Dat Hof had luidens het voornoemde arrest van 23 januari 2018 immers beslist dat “daarbij enerzijds erop dient te worden gewezen dat de in artikel 3, punt 3, van het kaderbesluit 2002/584 bedoelde grond tot verplichte weigering van tenuitvoerlegging als uitzondering op het beginsel dat het Europees

26. Het gebeurt ten slotte dat het Hof van Cassatie oordeelt het HvJ-EU niet te moeten bevragen omwille van een reden die niet door dat Hof is opgesomd.

Zoals eerder aangehaald, staat het HvJ-EU, in navolging van het HvJ-EG, drie uitzonderingen toe op de door artikel 267, derde lid, VWEU, aan de cassatierechter opgelegde verplichting om een prejudiciële vraag te stellen wanneer een uitleggingsvraag van het Europees recht rijst.

Dat zijn overigens strikt genomen geen echte uitzonderingen.

Waarom immers het HvJ-EU bevragen als, in een eerste geval, de uitleggingsvraag met betrekking tot het Europees recht niet relevant is voor de oplossing van het te beslechten geschil? De nationale rechter die de zaak moet behandelen, beschikt dan immers over afdoende instrumenten om uitspraak te doen.

Waarom het HvJ-EU opnieuw bevragen als dat Hof reeds een beslissing heeft genomen over een vraag die in een andere zaak reeds in dezelfde bewoordingen werd gesteld? De Europese norm in kwestie werd uitgelegd en die oplossing heft *erga omnes* elke twijfel op die voorheen kon bestaan inzake de draagwijdte ervan.

Als de nationale rechter ten slotte oordeelt dat de uitlegging van de regel evident is, dient hij de internationale instantie niet te vragen die uit te leggen. Wat niet onduidelijk of dubbelzinnig is, moet niet worden uitgelegd.

Daarnaast geldt voor het Hof van Cassatie dus het beginsel van artikel 267, derde lid, VWEU: *“Indien een vraag te dien aanzien wordt opgeworpen in een zaak aanhangig bij een nationale rechterlijke instantie waarvan de beslissingen volgens het nationale recht niet vatbaar zijn voor hoger beroep, is deze instantie gehouden zich tot het Hof te wenden”*.

Kan die nationale rechter zich in andere dan de voormelde omstandigheden aan voormelde verplichting onttrekken?

Kan die rechter, en dus ook het Hof van Cassatie, wanneer hij uitspraak moet doen op korte termijn omdat de wet of een internationale verbintenis hem daartoe verplicht, beslissen het HvJ-EU niet te bevragen wegens het spoedeisend karakter, ondanks die vraag om uitleg van Europees recht en niettegenstaande artikel 267, derde lid, VWEU hem in principe oplegt om een prejudiciële vraag te stellen?

Het Hof van Cassatie besliste vrij snel het HvJ-EU niet te bevragen om de reden dat *“het verzoek tot overlevering van een gezocht persoon krachtens een Europees aanhoudingsbevel, [is] spoedeisend en de uitspraak over hem [heeft] slechts een*

aanhoudingsbevel ten uitvoer moet worden gelegd, niet aldus mag worden uitgelegd dat de uitvoerende rechterlijke autoriteit de tenuitvoerlegging van een dergelijk aanhoudingsbevel mag weigeren op grond van een analyse waarin die bepaling noch een andere regel van dit kaderbesluit uitdrukkelijk voorziet, zoals de analyse die erin zou bestaan na te gaan of in het concrete geval is voldaan aan de aanvullende voorwaarden inzake een gepersonaliseerde beoordeling die in het recht van de uitvoerende lidstaat concreet worden gesteld voor de vervolging of de eventuele veroordeling van een minderjarige” (§ 51). Bijgevolg heeft het HvJ-EU de tweede reden verworpen van de beslissing van het hof van beroep waarvan het Hof van Cassatie in zijn arrest van 11 mei 2016 had geoordeeld dat het de weigering tot uithandengeving van een minderjarige naar recht kon verantwoorden (op grond van de omstandigheid dat “de betrokkene niet eerder het voorwerp is geweest van een of meerdere in artikel 57bis, § 1, Jeugdbeschermingswet bedoelde maatregelen”).

*voorlopig karakter, [terwijl] het Hof niet gehouden is de vragen te stellen die geen enkele ernstige twijfel laten over de verenigbaarheid [...] van artikel 32 van het Kaderbesluit van 13 juni 2002 van de Raad van de Europese Unie, inzonderheid met artikel 34.2.b van het Verdrag betreffende de Europese Unie*¹²⁴.

De laatst aangevoerde reden snijdt hout, maar geldt dat ook voor de twee overige redenen, namelijk het spoedeisend en het voorlopig karakter van de beslissing inzake de tenuitvoerlegging van het Europees aanhoudingsbevel?

Andere weigeringen werden later doorgaans verantwoord door de verplichting om onverwijld uitspraak te doen wanneer het cassatieberoep betrekking heeft op een beslissing over een gedetineerde (met name een illegaal verblijvende vreemdeling). Die verplichting staat op gelijke voet met die beoogd in artikel 267, derde lid, VWEU en afgeleid uit artikel 5.3 en 4 EVRM¹²⁵.

Wij vinden geen beslissing van het HvJ-EU over die reden om dat Hof niet te bevragen. Dat is uiteraard begrijpelijk: hoe zou het Hof van Justitie zich kunnen uitspreken over een probleem dat bij dat Hof niet aanhangig wordt gemaakt?

De meest gezaghebbende rechtsleer wijst erop dat het HvJ-EU in een eerdere beslissing heeft geoordeeld dat *“het beknopte en spoedeisende karakter van een nationale procedure niet belet dat het Hof zich rechtmatig geadieerd acht telkens een nationaal rechtscollege het noodzakelijk acht daarvan gebruik te maken (vertaling)”*¹²⁶.

Het Hof van Cassatie is evenwel niet alleen een rechter die in dit geval verplicht is om een spoedeisende beslissing te nemen. Het is ook een rechtscollege “tegen wiens beslissingen geen rechtsmiddel van intern recht openstaat”, en dat in die hoedanigheid tot prejudiciële verwijzing is gehouden.

De redenering om het voorschrift van artikel 5 EVRM te laten primeren op die verplichting was lange tijd gerechtvaardigd door de duur van de rechtspleging voor het HvJ-EU, maar dat is thans niet meer het geval. Wij zijn van oordeel dat verschillende, niet steeds juridische argumenten, pleiten om het “rechtsmiddel” van de prejudiciële verwijzing vaker aan te wenden, in het bijzonder indien als een snelle beslissing over het cassatieberoep het enige beletsel daartoe is:

- a. De artikelen 267, derde lid, VWEU en 5 EVRM zijn slechts schijnbaar tegenstrijdig aangezien artikel 267 VWEU een laatste lid bevat (dat niet bestond in versies van de bepaling en de cassatierechter, bij wie een uitleggingsvraag van Europees recht aanhangig is, ertoe verplicht zich aan de verwijzing te onderwerpen) dat precies de deur opent voor een snellere behandeling van de gestelde vraag in een zaak die spoedeisend is wegens de detentie van de betrokken persoon: *“Indien een dergelijke vraag wordt opgeworpen in een bij een nationale rechterlijke instantie aanhangige zaak*

¹²⁴ Cass. 27 juni 2007, P.07.0867.F.

¹²⁵ Zie met name Cass. 20 september 2017, P.17.0933.F (ook hier werd weliswaar een andere reden naar voor geschoven: geen enkele Unierechtelijke bepaling legde een verplichting op als de verplichting die ten grondslag van de opgeworpen vraag lag); Cass. 20 december 2017, P.17.1232.F.

¹²⁶ S. Van Raepenbusch, *Droit institutionnel de l'Union européenne*, op.cit., p. 597.

betreffende een gedetineerde persoon, doet het Hof zo spoedig mogelijk uitspraak”.

Die op het HvJ-EU toepasselijke verplichting blijkt geen vrome wens of abstracte gedragsnorm te zijn, aangezien een “prejudiciële spoedprocedure” (cf. afkorting « PPU », achter het referentienummer van de arresten van het HvJ-EU die daarvoor in aanmerking kwamen) werd aangenomen die thans stelselmatig wordt toegepast.

Die spoedprocedure wordt geregeld door de artikelen 107 en volgende van het Reglement voor de procesvoering van het Hof van Justitie en punt 33 van de Aanbevelingen aan de nationale rechterlijke instanties over het aanhangig maken van prejudiciële procedures. Zij beoogt meer bepaald de mogelijkheid van artikel 267, laatste lid, VWEU om de toestanden te verduidelijken waarin het verzoek om die prejudiciële spoedprocedure toe te passen, gerechtvaardigd is¹²⁷. De rechtspraak van de afgelopen jaren toont aan dat het HvJ-EU die procedure vaak heeft toegepast wanneer het uitspraak moest doen over zaken “met gedetineerden”¹²⁸ en de behandelingstermijnen van die dossiers waren vervolgens vrij kort.

- b. Het Hof van Justitie heeft de rechtspraak van het Hof van Cassatie blijkbaar niet formeel veroordeeld, maar lijkt zich impliciet in andere zin te hebben uitgesproken. Nadat eerst beslissingen werden gewezen waarin het drie uitzonderingen opsomde – die geen verband hielden met het spoedeisend karakter – waarin dat Hof niet diende te worden bevraagd, met name voor de opperste gerechtshoven¹²⁹, is het tot nog toe niet afgeweken van die gesloten lijst¹³⁰, zoals *supra* reeds aangegeven.

¹²⁷ Over de toegenomen noodzaak tot dialoog tussen de nationale rechterlijke instanties en het HvJ-EU, en de toename van de prejudiciële verwijzing, ook in spoedeisende zaken, precies wegens de nieuwe versnelde behandelingsprocedure van die zaken door het HvJ-EU, zie A. Weyembergh en I. Armada, “À propos de quelques arrêts récents de la Cour de cassation concernant les motifs de refus d’exécution d’un mandat d’arrêt européen fondé sur les droits fondamentaux (i.e. les arrêts du 13 novembre 2013, du 19 novembre 2013 et du 15 avril 2014)”, noot onder Cass. 15 april 2014, P.14.0616.F, *Rev.dr.pén.crim.* 2014, p. 1043-1044.

¹²⁸ Het HvJ-EU willigt immers de doorgaans de door het gerecht op verwijzing geformuleerde verzoeken in om toepassing van de prejudiciële spoedprocedure omdat de betrokken persoon is aangehouden. Zie bijvoorbeeld: HvJ-EU, 28 juni 2012, C-192/12 PPU, *West*, § 33 en HVJ-EU, 24 mei 2016, C-108/16 PPU, *Dworzecki*, § 18 tot § 24 (“*moet volgens de rechtspraak van het Hof rekening worden gehouden met de omstandigheid dat de betrokkene in het hoofdgeding thans zijn vrijheid is ontnomen en dat het van de beslechting van het hoofdgeding afhangt of zijn hechtenis wordt voortgezet (zie in die zin arrest van 16 juli 2015, Lanigan, C-237/15 PPU, EU:C:2015:474, punt 24). Bovendien moet de situatie van de betrokkene worden beoordeeld zoals deze zich voordeed op de datum van het onderzoek van het verzoek om de prejudiciële verwijzing volgens de prejudiciële spoedprocedure te behandelen (zie in die zin arrest van 15 februari 2016, N., C-601/15 PPU, EU:C:2016:84, punt 40).*”).

Eveneens *pro de* tenuitvoerlegging van de spoedprocedure wanneer het Hof uitspraak moet doen over een geschil in een zaak “met een gedetineerde”, zie J. Pertek, *Coopération entre juges nationaux et Cour de justice de l’Union européenne – Le renvoi préjudiciel*, Brussel, Bruylant, 2013, p. 22 en 23, nr. 17, p. 73, nr. 137 en p. 145 tot 147, nr. 308.

¹²⁹ HvJ-EU 6 oktober 1982, 283/81, *CILFIT*, § 10 en 11.

¹³⁰ HvJ-EU 15 september 2005, C-495/03, *Intermodal Transports BV c. Staatssecretaris van Financiën*, § 33 (zie eveneens § 45). Zie over dit onderwerp C. Naômé, *Le renvoi préjudiciel en droit européen*, Coll. Opus J.L.M.B., nr. 4, Brussel, Larcier, 2007, p. 41 en v.

De uitzondering op een regel moet strikt worden uitgelegd. Het spoedeisend karakter, dat niet is vermeld door het HvJ-EU dat als enige bevoegd is om de Verdragen uit te leggen, kan een afwijking van artikel 267, laatste lid, VWEU niet rechtvaardigen.

- c. Die herhaalde weigering om het HvJ-EU te bevragen over zaken die een spoedeisende uitspraak vergen, houdt het risico in dat nationale uiteenlopende of verkeerde uitleggingen blijven voortbestaan (wat de prejudiciële verwijzing naar een rechterlijke instantie met monopolie over de uitlegging van het Unierecht net wil vermijden), en dat ligt bijzonder gevoelig, aangezien dit nu net heel vaak niet alleen de vrijheid van verkeer maar, nog essentiëler, de vrijheid van komen en gaan aanbelangt.

Is de rechtspraak van het Hof van Cassatie, dat weigert het HvJ-EU te bevragen wanneer het op korte termijn uitspraak moet doen, bijgevolg niet achterhaald rekening houdend met de procedurele inbreng van de voornoemde nieuwe bepalingen die voortvloeien uit het Verdrag van Lissabon?

Hiertegen kan terecht worden ingebracht dat zelfs als de prejudiciële spoedprocedure wordt ingesteld, die niet steeds verenigbaar is met de zeer korte termijnen waarbinnen het Hof van Cassatie uitspraak moet doen.

Artikel 18, § 3, Wet Europees Aanhoudingsbevel bepaalt dat wanneer het een cassatieberoep betreft tegen een beslissing over de tenuitvoerlegging van een Europees aanhoudingsbevel, het Hof van Cassatie uitspraak doet binnen een termijn van vijftien dagen te rekenen van de datum van instelling van het cassatieberoep. Binnen die termijn kan het HvJ-EU niet worden bevraged en kan geen antwoord worden verwacht.

De wet vereist als dusdanig dat het Hof uitspraak doet. Maar daaruit kunnen we niet besluiten dat het Hof zijn rechtsmacht volledig moet hebben uitgeoefend binnen die termijn van vijftien dagen te rekenen vanaf het cassatieberoep: wij zijn, met andere woorden, van oordeel dat die bepaling er niet aan in de weg staat dat het Hof van Cassatie, vóór het verstrijken van die termijn, een arrest wijst dat het HvJ-EU bevraged, om vervolgens, na het antwoord, uitspraak te doen over het cassatieberoep.

Het is inderdaad correct dat, in tegenstelling tot artikel 30 Bijzondere Wet Grondwettelijk Hof, geen enkele bepaling voorschrijft dat de procedure en de proceduretermijnen zijn opgeschort vanaf het tijdstip waarop wordt beslist een prejudiciële vraag te stellen tot het tijdstip waarop het arrest van het HvJ-EU is gewezen of meegedeeld¹³¹, maar wij menen dat dit het Hof van Cassatie in zoverre niet hoeft te beletten een dergelijke regel te hanteren.

¹³¹ Voor een toepassing van artikel 30 van die bijzondere wet van 6 januari 1989 in een zaak betreffende een aangehouden persoon in uitvoering van een beschikking die genomen is in het kader van een procedure van tenuitvoerlegging van een Europees aanhoudingsbevel, en inzake het in aanmerking nemen, in de belangenafweging, van artikel 5 EVRM, zie Cass. 15 mei 2019, P.19.0469.F, concl. adv.-gen. Vandermeersch.

Artikel 7.3 van het Verdrag van 31 maart 1965 betreffende de instelling en het statuut van een Benelux-gerechtshof voorziet ook in een dergelijk beding van opschorting wanneer het Benelux-gerechtshof prejudicieel wordt bevraged.

Er kan op worden gewezen dat het Hof van Cassatie, voor de uitvoering van een straf na de overlevering van de veroordeelde aan België op grond van een Europees aanhoudingsmandaat, het HvJ-EU heeft gevraagd welke straf aldus kon worden uitgevoerd¹³². De toepassing van de prejudiciële spoedprocedure die het Hof van Cassatie in zijn arrest van 29 augustus 2018 had gevraagd, werd aanvaard en het antwoord werd binnen de drie maanden gegeven¹³³. Het eindarrest werd – op grond van die beslissing van het HvJ-EU - op 22 januari 2019 gewezen¹³⁴. Het Hof van Cassatie waarbij de veroordeelde in deze zaak op 3 augustus 2018 een cassatieberoep tegen een beslissing van de strafuitvoeringsrechtbank aanhangig had gemaakt, diende echter uitspraak te doen “binnen de dertig dagen te rekenen van het instellen van het cassatieberoep, aangezien de veroordeelde gedurende die tijd was opgesloten”¹³⁵. De vergelijking van die data zou kunnen doen veronderstellen dat het Hof impliciet heeft geoordeeld dat de termijn van de voormelde spoedprocedure niet was overschreden, aangezien het op 29 augustus 2018 (drieëntwintig dagen na het cassatieberoep) een tussenarrest had gewezen ook al werd de eindbeslissing pas verschillende maanden later gewezen, waarbij die wettelijke termijn, op zijn minst gedurende de behandeling van de prejudiciële vraag, geschorst leek te zijn. Aangezien evenwel het eindarrest dit niet uitdrukkelijk vermeldt, kan dit evenmin met zekerheid worden bevestigd, behalve dat het Hof, zich bewust van de korte termijn om uitspraak te doen, toch aanvaard heeft een prejudiciële vraag te stellen, terwijl het wist dat het antwoord om uitspraak te doen over het cassatieberoep niet binnen de wettelijke termijn in strikte zin kon worden verkregen.

Het Hof zou bij twijfel eveneens het HvJ-EU kunnen vragen of het door artikel 5 EVRM vereiste spoedeisend karakter een uitzondering rechtvaardigt op de verplichting, in principe vervat in artikel 267, derde lid, VWEU, om prejudicieel te verwijzen. Die laatste bepaling kan immers zelf het onderwerp zijn van een dergelijke uitleggingsvraag¹³⁶.

Naast het risico van een oplossing die niet spoort met het Europees recht, is de omstandigheid dat het Hof op een niet naar recht verantwoorde wijze zou nalaten het HvJ-EU prejudicieel te bevragen evenwel niet onbelangrijk voor de Belgische Staat zelf. Zo heeft het HvJ-EU na de weigering van de Franse Raad van State om het HvJ-EU te bevragen over een rechtsregel van het Unierecht waarvan de uitlegging niet evident leek, beslist dat de Franse Republiek zijn verdragsverplichtingen niet was nagekomen¹³⁷.

¹³² Cass. 29 augustus 2018, P.18.0902.N.

¹³³ HvJ-EU 6 december 2018, C-551/18 PPU.

¹³⁴ Cass. 22 januari 2019, P.18.0902.N, NC 2019, p. 261 e.v.

¹³⁵ Artikel 97, § 3, tweede lid, van de wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten.

¹³⁶ Cf. S. Van Raepenbusch, *Droit institutionnel de l'Union européenne*, op.cit., p.607 en noot nr. 116.

¹³⁷ HvJ-EU 4 oktober 2018, C-416/17, § 105 tot § 114 (“Aangezien de Conseil d’Etat (van Frankrijk) heeft nagelaten zich volgens de procedure van artikel 267, derde alinea, VWEU tot het Hof te wenden om vast te stellen of, bij de berekening van de teruggaaf van de roerende voorheffing die door een ingezetene vennootschap is betaald over de uitkering van dividend dat via een niet-ingezetene dochteronderneming door een niet-ingezetene vennootschap is gestort, moest worden geweigerd rekening te houden met de belasting die deze tweede vennootschap heeft betaald over de winst waaruit dat dividend is uitgekeerd, terwijl de uitlegging die hij [...] aan de bepalingen van het Unierecht heeft gegeven niet zo evident was dat

Het bovenmatig verzet van een rechtscollege, zoals het Hof van Cassatie, tegen verzoeken om het HvJ-EU te bevragen, is dan ook niet zonder risico.

Besluit

Deze studie leidt in de eerste plaats tot de volgende vaststelling: de cassatierechters en hun collega's van het parket zijn goed op de hoogte van de rechtsopvattingen weergegeven in de precedënten van het Hof van Justitie van de Europese Unie. Ze verwijzen er vaak naar, nu eens expliciet dan weer met meer terughoudendheid, en zij nemen de oplossingen van dat Hof over. Eventuele afwijkingen lijken ons zo marginaal dat het moeilijk is deze te duiden en *a fortiori* als rebellie aan te merken.

Daarnaast echter verdient meteen een tweede vaststelling onze aandacht: het Hof van Cassatie bevraagt het Hof van Justitie van de Europese Unie zelden in strafzaken in strikte zin en wanneer het zich moet buigen over een uitleggingsvraag van het Unierecht.

Die situatie, waarvan wij de mogelijke risico's menen te hebben aangetoond, is enerzijds te wijten aan de omstandigheid dat de tweede kamer van het Hof het antwoord op de opgeworpen vraag vaak in de precedënten van het Hof van Justitie terugvindt of oordeelt dat de norm waarop die bevraging betrekking heeft, duidelijk is, en anderzijds aan een wellicht al te sterke en strenge verbondenheid met het voorschrift van artikel 5.3 en 5.4 EVRM.

Die laatste verklaring doet de vraag rijzen of die hardnekkige houding wel gerechtvaardigd is en of de aanpak van het Hof bij de behandeling van voorstellen van prejudiciële vragen niet te defensief is. Die voorstellen komen wel degelijk te frequent voor en zijn vaak onverantwoord, maar kunnen ongetwijfeld beter op een directere wijze worden benaderd.

er redelijkerwijze geen ruimte voor twijfel bestond, is de Franse Republiek de verplichtingen die op haar rusten krachtens artikel 267, derde lid, VWEU niet nagekomen.”).

Commissie voor onwerkzame hechtenis: stand van zaken

Door Jean Marie Genicot en Marc Timperman, advocaten-generaal bij het Hof van Cassatie, en Gian-Franco Raneri, referendaris bij het Hof van Cassatie

I. Algemene voorstelling

Bij wet van 13 maart 1973¹ heeft de wetgever een commissie ingesteld die uitspraak doet over de beroepen tegen de beslissingen van de Minister van Justitie inzake onwerkzame voorlopige hechtenis² (artikel 28, §§ 3 en 4, van de wet). In de zin van die bepaling is voorlopige hechtenis niet enkel de hechtenis bevolen op grond van de wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis, maar ook de vrijheidsberoving die bijvoorbeeld is ondergaan met het oog op uitlevering of op grond van een Europees aanhoudingsbevel of ingevolge een bevel tot onmiddellijke aanhouding na een nog niet definitieve veroordeling bij verstek. Geen voorlopige hechtenis is de hechtenis ondergaan door een vreemdeling na zijn vrij spraak, op bevel van de Dienst Vreemdelingenzaken. Daarentegen dekt het begrip “vrijheidsberoving” bedoeld in artikel 27 van de wet, de vasthoudingsmaatregelen genomen krachtens de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen³.

De commissie is een administratief rechtscollege dat uitspraak doet als bodemrechter in laatste aanleg. Het doet uitspraak over de vraag of de door de verzoeker ondergane hechtenis te wijten is aan zijn “persoonlijke gedraging”? Dienaangaande dient erop gewezen dat *“hij niet aan de hand van de gebeurtenissen moet worden beoordeeld maar wel aan de hand van de redenen waarom hij aldus heeft gehandeld”* (Walter Scott, “Waterloo”).

II. Persoonlijke gedraging van de verzoeker

Met toepassing van artikel 28, § 1, van de voormelde wet van 13 maart 1973 kan aan de betrokkene, die niet langer verweerder bij de strafvordering maar eiser tot burgerlijke schadevergoeding is en op wie de bewijslast rust, worden verweten dat hij zelf door zijn *persoonlijke gedraging* en *onafhankelijk* van de tenlastegelegde feiten, aan de omstandigheden, elementen en aanwijzingen van de zaak een eigen connotatie heeft gegeven, door deze te beklemtonen, ingewikkelder en duisterder te maken of door deze de nodige duidelijkheid te ontzeggen, waardoor hij daarvan een zodanige *voorstelling* en *perceptie* heeft gegeven die mogelijks tot zijn inhechtenisneming heeft geleid.

¹ Wet van 13 maart 1973 tot wijziging van de wet van 20 april 1874 op de voorlopige hechtenis en tot aanvulling van artikel 447 van het Wetboek van Strafvordering, *B.S.*, 10 april 1973. De wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis (*B.S.*, 14 augustus 1990) heeft daarvan het opschrift gewijzigd, dat momenteel luidt als volgt: wet betreffende de vergoeding voor onwerkzame voorlopige hechtenis.

² Of over de ter zake ingediende verzoeken wanneer de minister niet beslist heeft binnen zes maanden na het voor hem ingediende verzoekschrift (artikel 28, §§ 3 en 4, van de wet)

³ Cass. 22 mei 2019, AR nr. P.19.0490.F.

Het is bijgevolg niet *de aanwijzing van schuld zelf* die het voorwerp van dit onderzoek uitmaakt, - de betrokkene is hypothetisch gesproken onschuldig verklaard aan de hem ten laste gelegde feiten -, maar wel de wijze waarop hijzelf, door zijn persoonlijke gedraging – rechtstreeks of onrechtstreeks – daarvan een voorstelling heeft kunnen geven aan de rechters en de onderzoeksgerechten die over zijn hechtenis en de handhaving daarvan uitspraak doen.

Met andere woorden, het gaat hier niet langer over de herbeoordeling van de aanwijzingen maar, door in zekere mate los te komen van het onderzoek, een beoordeling van de *wijze* waarop die gedraging destijds de perceptie heeft kunnen beïnvloeden.

We bevinden ons immers niet langer op het vlak van een strafrechtelijke vordering: zo de betrokkene in die fase volledig vrij was om zijn verweer naar eigen goeddunken te organiseren, geldt dat niet langer in zijn hoedanigheid van eiser tot schadevergoeding, hoedanigheid waarin hij instaat voor alle gevolgen en uitwerkingen van zijn gedrag.

Dienaangaande spreekt de wet niet van een *fout* die zijn inhechtenisneming *zou hebben veroorzaakt* maar veel ruimer van een *gedraging* waaraan de hechtenis *te wijten is*.

Die gedraging is bijgevolg een zeer ruim wettelijk begrip dat niet enkel zijn houding omvat tijdens het gerechtelijk onderzoek – verklaringen, stilzwijgen, tegenspraak, ontkenning, ommezwaai, weigering tot medewerking – maar ook buiten het gerechtelijk onderzoek, zoals met name de mensen met wie hij omgaat of zijn gerechtelijk verleden, met andere woorden alles wat in zijn gedrag van aard was om – buiten het strikte kader van de tenlastegelegde feiten – elementen of aanwijzingen te verdraaien, zwart te maken of negatief voor te stellen en aldus zijn hechtenis te veroorzaken. Evenmin wordt vereist dat de persoonlijke gedraging de enige reden van inhechtenisneming of handhaving van de hechtenis is.

III. Bedrag van de schadevergoeding

Als de verzoeker door zijn gedraging de volledige of gedeeltelijke duur van zijn hechtenis niet heeft uitgelokt, doet de commissie vervolgens uitspraak over het bedrag van de schadevergoeding. Dat bedrag moet naar billijkheid worden vastgesteld en met inachtneming van alle omstandigheden van openbaar en privaat belang die op de onwerkzame voorlopige hechtenis betrekking hebben (artikel 28, § 2, van de wet). De aldus bepaalde schadevergoeding is dus geen volledige vergoeding van de geleden schade in de zin van artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek. Dat geldt voor zowel de materiële als de morele schade. Er worden geen interesten toegekend.

De verzoeker heeft de bewijslast van de schade; hij moet het bestaan ervan, de omvang en het oorzakelijk verband met de hechtenis bewijzen.

Ratione personae, kan de commissie enkel de schade vergoeden die door de aangehoudene is geleden en niet de schade die door zijn familie of derden is geleden.

Ratione materiae, kan de commissie enkel de schade vergoeden die verband houdt met de hechtenis en niet de schade die daarmee geen verband houdt (nadeel

voortvloeiend uit daden van vervolging, een beslag, de huiszoeking...), noch met de schade te wijten aan de partij bij de vooralsnog niet onwerkzaam verklaarde hechtenis.

Voor de morele schade stelt de commissie gemiddeld een bedrag van 50 euro per dag vast, vermeerderd of verminderd in functie van de omstandigheden van de zaak.

Wanneer de persoon nog vrijheidsberovende straffen heeft lopen, worden de daarvoor in aanmerking komende dagen voorlopige hechtenis eerst afgetrokken van de nog lopende vrijheidsstraffen.

Het beroep wordt slechts *in favorem* en niet *in pejus* ingesteld.

IV. Werking en procedure

Een koninklijk besluit van 10 januari 1975 stelt de werkwijze en de procedure vast van de commissie⁴.

De commissie houdt zitting in de lokalen van het Hof van Cassatie (artikel 1 van het koninklijk besluit). De zaak wordt aldaar aanhangig gemaakt bij verzoekschrift, dat naar keuze van de verzoeker in het Frans, in het Nederlands of in het Duits is gesteld (artikel 5, tweede lid, koninklijk besluit); de aldus gekozen taal bepaalt die van de rechtspleging voor de commissie (artikel 6, eerste lid, van het koninklijk besluit)⁵.

De commissie is samengesteld uit drie leden:

- de eerste voorzitter van het Hof van Cassatie of de voorzitter van het Hof van Cassatie;
- de eerste voorzitter van de Raad van State of, bij verhindering, de voorzitter van de Raad van State; en
- naargelang de taal van de rechtspleging, de voorzitter van de Franstalige en Duitstalige balie of de voorzitter van de Orde van Vlaamse balies of, bij verhindering, een lid van de raad van bestuur van de Orde van Franstalige en Duitstalige balies of de Orde van Vlaamse balies, aangewezen overeenkomstig het reglement van orde van de instelling (artikel 28, § 4, eerste lid, van de wet).

De commissie wordt voorgezeten door de eerste voorzitter van het Hof van Cassatie of, bij verhindering, door de voorzitter van het Hof (artikel 28, § 4, eerste lid, van de wet en artikel 2 van het koninklijk besluit). De voorzitter onderzoekt het verzoekschrift (artikel 12, eerste lid, van het koninklijk besluit)⁶, samen met twee referendarissen die het ontwerp van beslissing opmaken.

⁴ Koninklijk besluit van 10 januari 1975 waarbij de werkwijze en de procedure vastgesteld wordt van de commissie ingesteld door artikel 28, § 4, van de wet van 20 april 1874 op de voorlopige hechtenis, gewijzigd door de wet van 13 maart 1973, *B.S.*, 18 januari 1975.

⁵ Zodra echter een in het Duits gesteld verzoekschrift is ingekomen, geeft de voorzitter een beschikking die de taal bepaalt waarin de rechtspleging zal worden gevoerd (artikel 6, tweede en derde lid, van het koninklijk besluit).

⁶ De voorzitter van de commissie kan ook een lid als verslaggever aanwijzen, dat met dat onderzoek wordt belast (artikel 12, eerste lid, van het koninklijk besluit), maar in de praktijk gebeurt dit zelden.

De commissie doet uitspraak op het ter zitting door de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie gegeven advies (artikel 28, § 5, derde lid, van de wet); twee advocaten-generaal nemen die opdracht waar.

Zij doet uitspraak bij meerderheid van stemmen, bij een met redenen omklede beslissing (artikel 14, tweede lid, van het koninklijk besluit).

De beslissing wordt genomen binnen zes maanden na het neerleggen van de memorie van antwoord of van de memorie van wederantwoord. Die termijn kan evenwel bij een met redenen omklede beslissing van de commissie worden verlengd, zonder dat de totale duur van de verlengingen een jaar mag overschrijden (artikel 14, laatste lid, van het koninklijk besluit).

Ze zetelt met gesloten deuren en haar beslissingen, die in openbare zitting worden gewezen, zijn niet vatbaar voor enig verhaal (artikel 28, § 5, tweede en vierde lid, van de wet).

Het ambt van secretaris van de commissie wordt uitgeoefend door een of meer leden van de griffie van het Hof van Cassatie, aangewezen door de eerste voorzitter (artikel 28, § 4, derde lid, van de wet). De beroepen, de verzoeken, de memories en de stukken worden neergelegd ter griffie van het Hof van Cassatie (artikel 28, § 5, eerste lid, van de wet; artikel 5 e.v. van het koninklijk besluit).

V. Enkele cijfers

Over de periode van vijf jaar, gaande van 2014 tot 2019, heeft de commissie het volgende aantal beslissingen gewezen:

- 122 beslissingen⁷ in de zaken ingeschreven op de Nederlandse rol (4 beslissingen van onontvankelijkheid van het beroep; 1 beslissing die akte verleent van de afstand; 55 beslissingen van verwerping van het beroep; 62 beslissingen die het beroep gegrond verklaren);
- 54 beslissingen⁸, in de zaken ingeschreven op de Franse rol (waaronder één beslissing tot voeging van zaken, 5 beslissingen van onontvankelijkheid van het beroep⁹; 1 beslissing die verklaart dat de zaak zonder voorwerp is geworden; 35 beslissingen van verwerping van het beroep¹⁰; 13 beslissingen die het beroep gegrond verklaren; 1 beslissing die de vordering tot herstel van het verzuim, tot verbetering en uitlegging onontvankelijk verklaart).

Zijn nog in behandeling, 20 dossiers op de Nederlandse en 2 dossiers op de Franse rol.

⁷ In 2014, werden 18 beslissingen gewezen; 26 in 2015, 19 in 2016, 25 in 2017, 20 in 2018, en 14 in 2019.

⁸ In 2014, werden 13 beslissingen gewezen (waaronder één tot voeging van zaken); 11 in 2015, 7 in 2016, 9 in 2017 en in 2018, en 4 in 2019.

⁹ De beslissing waarbij de zaken AR 395 en 398 werden gevoegd, heeft eensdeels het beroep in de zaak AR 395 verworpen en, anderdeels, het beroep in de zaak AR 398 onontvankelijk verklaard.

¹⁰ De beslissing waarbij de zaken AR 395 en 398 werden gevoegd, heeft eensdeels het beroep in de zaak AR 395 verworpen en, anderdeels, het beroep in de zaak AR 398 onontvankelijk verklaard.

Het Hof van Cassatie in cijfers

Inleiding

Dit hoofdstuk geeft de cijfers weer voor het kalenderjaar 2019.

Het Hof inventariseert de zaken als volgt:

C: privaot en publiek recht

D: tuchtrecht

F: fiscaal recht

G: rechtsbijstand

H: prejudiciële verwijzingen naar het Hof van Cassatie

P: strafrecht

S: sociaal recht.

De eerste kamer behandelt de C, D, F en H-zaken. De tweede kamer behandelt de P-zaken. De derde kamer behandelt de S-zaken en soms ook C- en F-zaken.

Elke kamer heeft een Franstalige en een Nederlandstalige afdeling.

Het bureau voor rechtsbijstand behandelt de G-zaken.

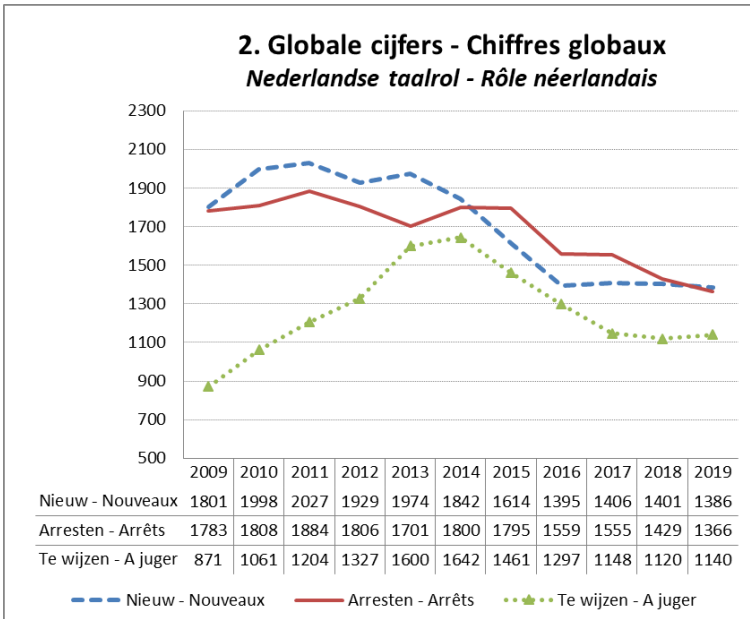
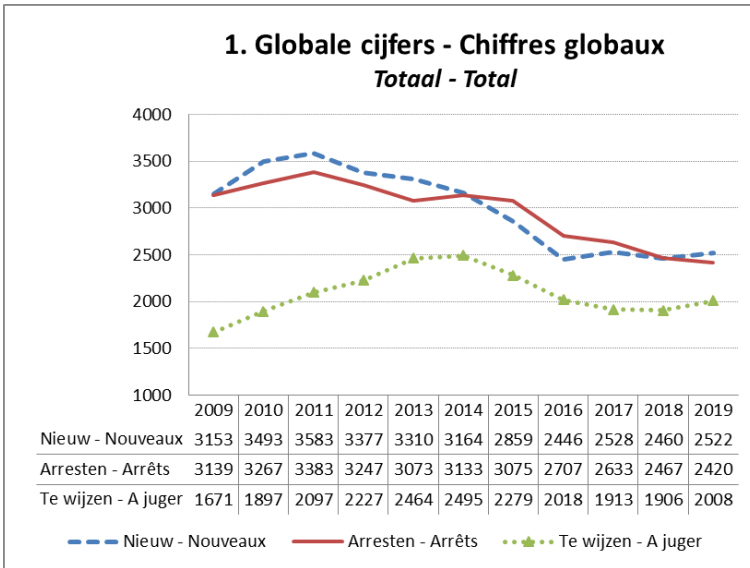
Globale gegevens voor het kalenderjaar 2019

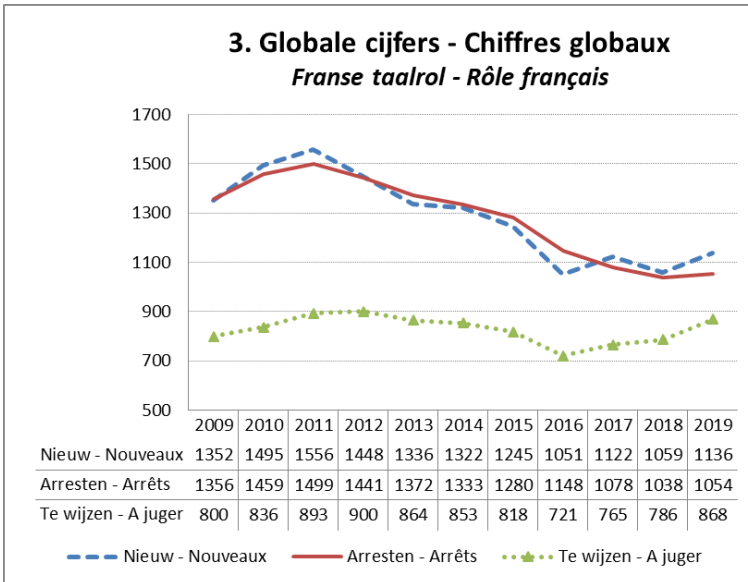
Dit jaar is het aantal nieuwe zaken ten aanzien van het jaar 2018 met 2,52 pct. gestegen tot 2522 eenheden. Die stijging tekent zich vooral af op de Franse taalrol, daar waar het aantal nieuwe Nederlandstalige zaken lichtjes daalt. De stijging van het aantal zaken op de Franse taalrol tekent zich vooral af in burgerlijke zaken. Het is vooralsnog niet duidelijk of deze stijging, na de fluctuatie van het aantal nieuwe zaken in de periode 2016 tot 2019, het voorteken is van een vaste stijgende trend in het aantal nieuwe zaken, dan wel of het een eerder toevallig en eenmalig gegeven betreft.

Het Hof heeft dit jaar een lager aantal arresten kunnen wijzen dan het aantal nieuwe dossiers. Het aantal in 2019 gewezen arresten ligt op het laagste niveau van de voorbije tien jaar. Zoals reeds aangehaald in het voorwoord van dit jaarverslag hebben, enerzijds, de installatie in 2019 van de twee nieuwe korpschefs en de afwezigheid van vervanging en ondersteuning van de korpschefs in hun juridische taken en, anderzijds, het vertrek in 2019 van maar liefst zeven magistraten van de zetel en het parket bij het Hof (op een totaal van 45), de (te) lange benoemingsprocedure om in hun vervanging te voorzien en de inlooperperiode die hun opvolgers noodzakelijkerwijs voor het vervullen van hun specifieke taak bij het Hof nodig hebben, een duidelijk negatieve impact op het aantal gewezen arresten, met een stijging van het aantal te behandelen dossiers tot gevolg.

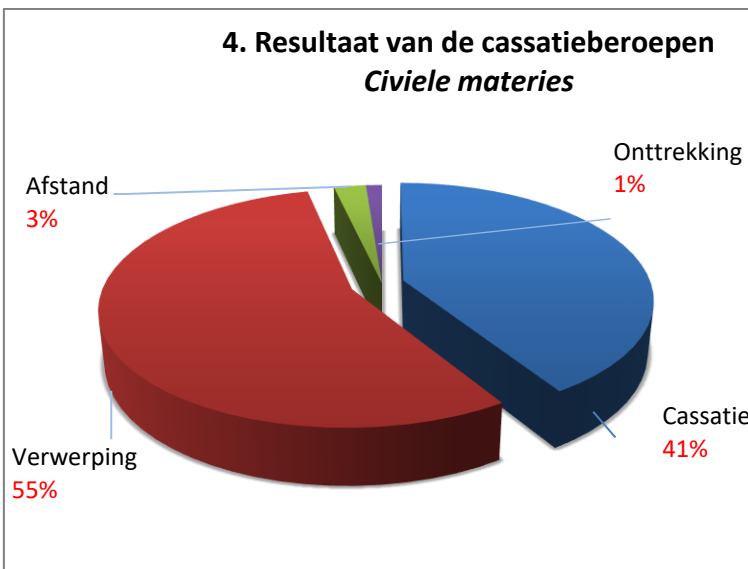
Het aantal op het einde van 2019 nog te behandelen zaken bedraagt 2008 eenheden. Evenwel dient dit cijfer met de nodige omzichtigheid te worden behandeld. Het werkelijk aantal nog openstaande dossiers ligt vermoedelijk lager dan het aantal openstaande dossiers weergegeven in tabel 1. Bij steekproeven is immers gebleken dat sommige volgens het informaticasysteem nog openstaande dossiers in

werkelijkheid reeds zijn beslecht, maar niet administratief verwerkt. Het Hof botst daarbij op de onvolmaaktheden van zijn informaticasysteem. De broodnodige aanwerving in 2018 van twee informatici, waarmee de informaticadienst van het Hof operationeel is geworden, leidde reeds tot een aanzienlijke verbetering, maar blijkt onvoldoende om al deze onvolmaaktheden het hoofd te kunnen bieden. Een versterking van de informaticadienst dringt zich dan ook op. Het Hof hoopt in de toekomst een duidelijker beeld met betrekking tot het werkelijk aantal nog openstaande dossiers te kunnen geven.

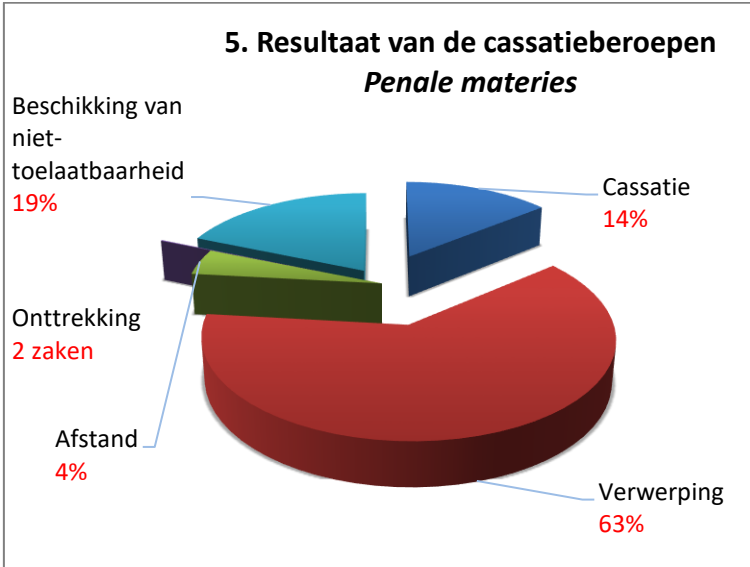

Deze tabel geeft een overzicht van het resultaat van de cassatieberoepen in civiele materies waarvoor in 2019 een arrest werd gewezen. Het begrip ‘civiele materies’ moet hierbij ruim worden geïnterpreteerd; het omvat zowel de C-, F-, S- als D-zaken. Belangrijk is daarbij op te merken dat onder het percentage van cassatieberoepen waarvoor tot een verwerping besloten werd, ook de cassatieberoepen begrepen zijn die als niet-ontvankelijk werden afgewezen. Gelet op de verplichte tussenkomst van een cassatieadvocaat in C-, S- en D-zaken is het aantal dossiers waarin tot de niet-ontvankelijkheid van de cassatievoorziening wordt besloten in elk geval relatief laag.

Deze tabel geeft een overzicht van het resultaat van de cassatieberoepen in strafzaken waarvoor in 2019 een arrest werd gewezen. In P-zaken houdt het Hof tevens statistieken bij over het aantal beschikkingen van niet-toelaatbaarheid. Dit percentage wordt afzonderlijk weergegeven en zit dus niet vervat in het percentage van cassatieberoepen in P-zaken waarin tot een verwerping wordt besloten.

Gemiddelde voortgang van de zaken (doorlooptijd)

De doorlooptijd van de cassatieberoepen blijft ook in 2019 in het algemeen op een aanvaardbaar peil.

Deze tabel geeft de in maanden uitgedrukte gemiddelde doorlooptijd van de in het betreffende jaar gewezen arresten weer:

Materie	Taal	2015	2016	2017	2018	2019
C	N	15,15	13,99	12,45	12,46	13,06
	F	17,84	16,48	19,59	13,36	11,55
D	N	14,62	12,89	12,74	13,79	10,55
	F	6,15	6,87	4,52	10,01	5,62
F	N	17,68	17,99	18,20	21,86	23,97
	F	13,20	13,52	24,87	16,13	15,63
G	N	2,50	2,44	2,50	2,41	2,98
	F	2,25	2,47	2,34	2,31	1,62

P	N	10,05	9,02	11,39	5,71	3,47
	F	4,52	4,23	3,87	3,73	2,75
S	N	21,45	17,98	18,78	22,15	22,28
	F	17,89	20,31	12,71	10,87	12,78

De gegevens over de gemiddelde voortgang van de zaken moeten met de nodige omzichtigheid worden geanalyseerd. De schommelingen per materie van het ene jaar op het andere kunnen immers worden verklaard door verschillende, soms sporadisch voorkomende omstandigheden: langdurige afwezigheid van een gespecialiseerde magistraat, voorrang die aan bepaalde dossiers wordt gegeven omdat ze bijzonder dringend zijn, bepaalde dossiers die in een wachtrij worden geplaatst opdat ze samen met andere dossiers over hetzelfde onderwerp kunnen worden berecht, bepaalde dossiers waarvoor een prejudiciële vraag aan het Hof van Justitie van de Europese Unie of het Grondwettelijk Hof is gesteld en wordt gewacht op een antwoord, enz.

In materies waarin het aantal dossiers relatief laag is, zoals het tuchtrecht en het sociaal recht heeft de vertraging of de snelle behandeling van een klein aantal dossiers daarenboven een doorslaggevende impact op de gemiddelde doorlooptijd. Die impact is minder opvallend in domeinen die veel dossiers voortbrengen.

We kunnen niettemin vaststellen dat de doorlooptijd van de dossiers globaal genomen stabiel blijft. Er kan wel worden gewezen op een verdere daling van de doorlooptijden in strafzaken, zowel in Nederlandstalige als in Franstalige strafzaken.

Gegevens per materie

C-zaken

Iets meer dan de helft van de raadsheren is belast met de behandeling van deze vaak complexe zaken. In die aangelegenheden is de bijstand van een advocaat bij het Hof van Cassatie vereist. De balie vervult aldus een filterfunctie voor de toegang tot het Hof, waarvan het nut niet meer hoeft te worden aangetoond.

Terwijl in de Nederlandstalige afdeling in 2019 het aantal nieuwe zaken ten aanzien van 2018 met 17 eenheden is gedaald, is in de Franstalige afdeling het aantal nieuwe zaken met 53 eenheden gestegen, wat neerkomt op een stijging van 20,38 pct.

Bij het Hof worden beslissingen aanhangig gemaakt die door diverse rechtscolleges werden gewezen. Van de burgerlijke zaken waarover het Hof zich in 2019 heeft uitgesproken, waren 426 beslissingen afkomstig van de hoven van beroep, 96 van de rechtbanken van eerste aanleg en 9 van de ondernemingsrechtbanken. 13 beslissingen waren afkomstig van de vrederechten en 11 van de politierechtbanken, waarbij laatstgenoemde rechtbanken in eerste en meteen laatste aanleg uitspraak hebben gedaan. Er zal worden opgevolgd of, door het optrekken van de aanleggrenzen voor het instellen van een hoger beroep, het Hof in de komende jaren zal worden belast met een toenemend aantal zaken afkomstig van de vrederechten en de

politierichtbanken. Het volgende jaarverslag zal daarover waarschijnlijk een eerste indicatie kunnen bieden. 23 beslissingen waren afkomstig van overige rechtbanken.

Het aantal in 2019 gewezen C-arresten is vergelijkbaar met het resultaat in 2018. In globale cijfers is er sprake van een zeer beperkte daling met 5 eenheden.

Aangezien het totale aantal gewezen C-arresten nagenoeg constant is gebleven maar tegelijk het aantal nieuwe zaken is gestegen, stijgt het globale aantal nog te wijzen arresten met 80 eenheden (18 bijkomende eenheden in de Nederlandstalige afdeling en 62 bijkomende eenheden in de Franstalige afdeling). Het aantal zaken dat nog op een uitspraak wacht, steeg aldus met 11,51 pct. in vergelijking met de toestand eind 2018.

De gemiddelde doorlooptijd van de Nederlandstalige C-zaken bedraagt 13,06 maanden, wat een lichte stijging inhoudt ten aanzien van vorig jaar, waarin een doorlooptijd van 12,46 maanden werd opgetekend. Voor de Franstalige kamer is de doorlooptijd in 2019 iets verder gedaald naar 11,55 maanden, nadat in het jaarverslag 2018 een forse daling van de doorlooptijd met 6 maanden in vergelijking met 2017 werd opgetekend. Aldus ligt de doorlooptijd in C-zaken globaal genomen net boven de 12 maanden. Zij bevindt zich daarmee op het laagste niveau van de afgelopen acht jaar.

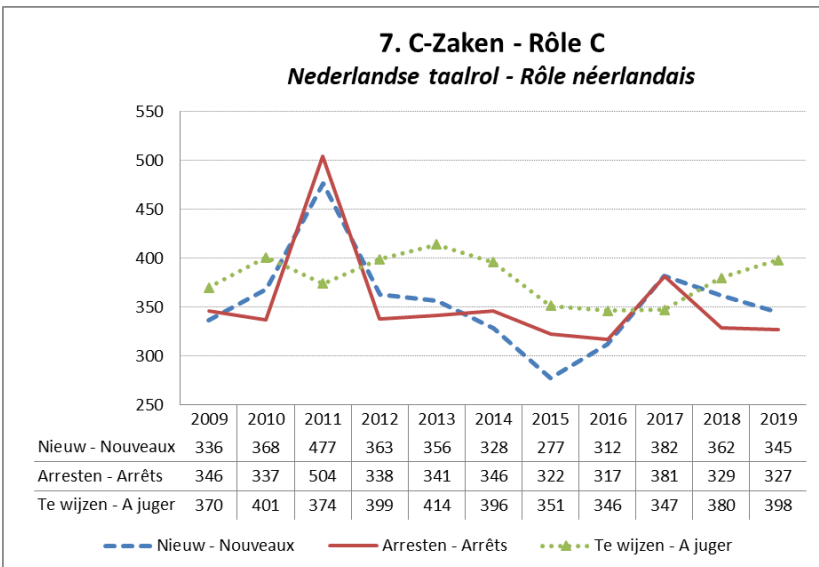
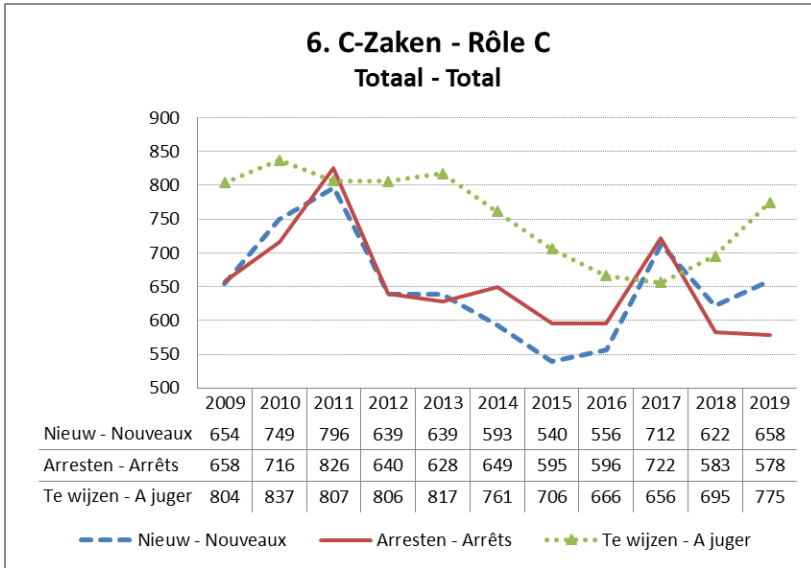
Om te beoordelen of die termijnen al dan niet redelijk zijn, moet men voor ogen houden dat ze worden berekend vanaf de inschrijving van het dossier op de algemene rol van het Hof, maar dat het onderzoek van het cassatieberoep door de rapporteur niet mag aanvagen vóór het verstrijken van de termijn die de verweerder toebedeeld krijgt om zijn memorie van antwoord in te dienen. Die termijn bedraagt in de regel drie maanden vanaf de betekening van het cassatieberoep. Bovendien wordt de termijn berekend tot aan het arrest dat een einde maakt aan de cassatieprocedure. Het is evenwel mogelijk dat niet onmiddellijk een eindbeslissing wordt gewezen (bijvoorbeeld wanneer een prejudiciële vraag aan het Grondwettelijk Hof, het Hof van Justitie van de Europese Unie of het Benelux-Gerechtshof wordt gesteld). Daaruit volgt dat er voor de grote meerderheid van zaken, zowel in de Nederlandstalige als in de Franstalige afdeling, minder dan een jaar verloopt tussen de dag waarop de rapporteur het dossier krijgt en de dag waarop een arrest wordt uitgesproken.

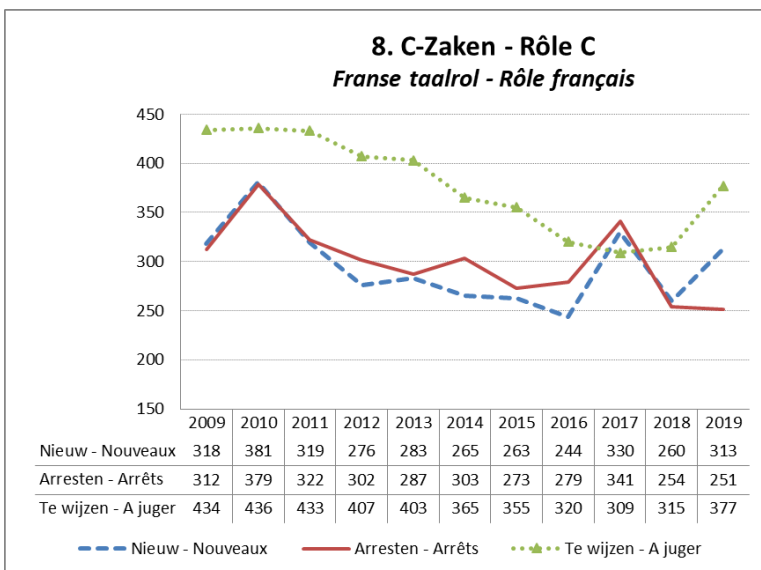
Het aantal vernietigingen is gestegen ten aanzien van het jaar 2018 en bedraagt momenteel ongeveer 40 pct. Het aantal vernietigingen in de Nederlandstalige afdeling (45 pct.) ligt daarbij beduidend hoger dan het aantal vernietigingen in de Franstalige afdeling (33 pct.). In 2018 bedroeg het globaal aantal vernietigingen slechts 35 pct. (37% in de Nederlandstalige afdeling en 31% in de Franstalige afdeling). Over een langere periode kan worden vastgesteld dat het jaarlijks percentage vernietigingen globaal tussen 30 en 45 pct. varieert.

Op een rechtszitting van het Hof zijn er in de regel vijf raadsheren aanwezig. Artikel 1105*bis* van het Gerechtelijk Wetboek biedt het Hof evenwel de mogelijkheid om met slechts drie raadsheren rechtszitting te houden wanneer de beslissing in verband met het cassatieberoep voor de hand ligt of niet noopt tot het beantwoorden van rechtsvragen in het belang van de eenheid van de rechtspraak of van de rechtsontwikkeling. In 2019 heeft de Nederlandstalige eerste kamer zeven rechtszittingen met drie raadsheren gehouden, waarop in totaal 67 arresten werden

gewezen. Voorts heeft de Nederlandstalige derde kamer zeven rechtszittingen met drie raadsheren gehouden waarop 53 arresten werden gewezen. In 2018 werden dus 120 Nederlandstalige arresten door drie raadsheren gewezen.

Het openbaar ministerie heeft een schriftelijke conclusie neergelegd in 35,17 pct. van de Nederlandstalige C-zaken en in 31,08 pct. van de Franstalige C-zaken. In sommige zaken vindt de schriftelijke weergave van de mondelinge conclusie zijn weg naar de publicatie in de *Pasicrisie* en de *Arresten van Cassatie*. Voor een goed begrip van deze cijfers, dient voor ogen te worden gehouden dat deze zogenaamde conclusies “in substantie” hier niet in worden verrekend.

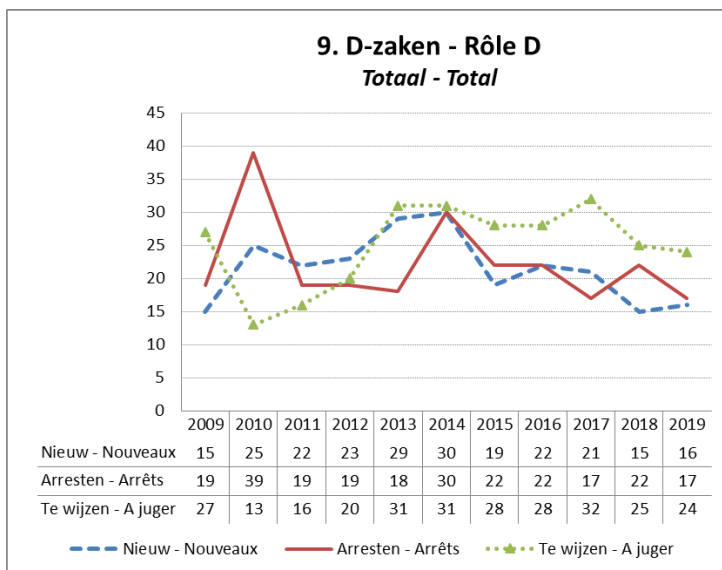
D-zaken

Het aantal tuchtzaken (zaken betreffende vrije beroepen) blijft beperkt. Uit de gegevens met betrekking tot de tuchtzaken die als D-zaak op de rol werden ingeschreven, blijkt dat er in 2019 slechts 16 nieuwe cassatieberoepen werden ingesteld en 17 arresten werden uitgesproken.

24 zaken moeten nog worden berecht (14 Nederlandstalige en 10 Franstalige).

De doorlooptijden van de in 2019 behandelde zaken zijn in de Nederlandstalige afdeling gedaald van 13,79 naar 10,55 maanden. Ook in de Franstalige afdeling daalt de doorlooptijd van 10,01 naar 5,62 maanden. Vermits het een gering aantal arresten in die materie betreft, kunnen uit die schommeling geen pertinente conclusies worden getrokken.

Het openbaar ministerie heeft in drie Nederlandstalige D-zaken waarvoor in 2019 een arrest werd uitgesproken, een schriftelijke conclusie neergelegd.

F-zaken

De fiscale zaken vormen, na de C-zaken, het tweede grootste pakket aan zaken binnen de civiele sector *sensu lato* en worden doorgaans door de magistraten van de eerste en derde kamer behandeld.

Het totale aantal nieuwe fiscale zaken is met 3 eenheden zeer licht gedaald tot 170 zaken. Het aantal gewezen arresten is globaal met 18 eenheden gedaald tot 154 zaken, wat neerkomt op een daling met 10,47 pct. Het aantal te wijzen arresten is met 9 eenheden toegenomen tot 297 zaken.

De Nederlandstalige kamer heeft meer arresten gewezen dan in 2018. Met 21 bijkomende eenheden wordt een stijging van 26,25 pct. gerealiseerd. Daarbij dient te worden opgemerkt dat, aangezien de fiscale zaken meestal door dezelfde magistraten als de C-zaken worden behandeld, een stijging van het aantal fiscale arresten een noodzakelijke impact heeft op het aantal uitspraken en te wijzen arresten in C-zaken.

Het aantal nieuwe Nederlandstalige fiscale zaken evenals het aantal te wijzen arresten is grotendeels stabiel gebleven. 186 Nederlandstalige F-zaken dienen nog te worden berecht. De gemiddelde doorlooptijd van de Nederlandstalige F-zaken dossiers stijgt licht met 2,11 maanden tot 23,97 maanden, voornamelijk ten gevolge van de afsluiting in 2019 van verschillende oude dossiers.

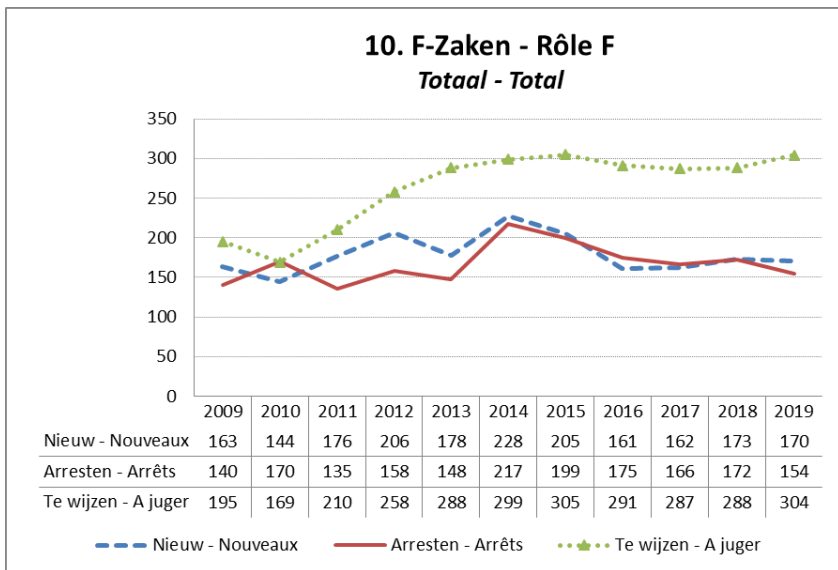
De Franstalige kamer heeft minder arresten gewezen dan in 2018. Het gaat om een daling met 39 eenheden, wat neerkomt op een daling met 42,39 pct. Eind 2019 werd een Franstalige raadsheer geïnstalleerd die een bijzondere specialisatie in het fiscaal recht geniet, waardoor aan deze daling vermoedelijk op korte termijn zal kunnen worden geredigeerd. Het aantal nieuwe Franstalige fiscale zaken is grotendeels stabiel gebleven. Daardoor stijgt het aantal te wijzen arresten met 14 eenheden tot 118 zaken, wat neerkomt op een stijging met 13,46 pct. De gemiddelde doorlooptijd van

de in 2019 behandelde Franstalige F-dossiers bedraagt 15,63 maanden, wat neerkomt op een lichte daling met 0,5 maanden in vergelijking met 2018. De vaak complexe en zeer technische aard van deze dossiers heeft een duidelijke impact op de gemiddelde doorlooptijd in vergelijking met de andere materies.

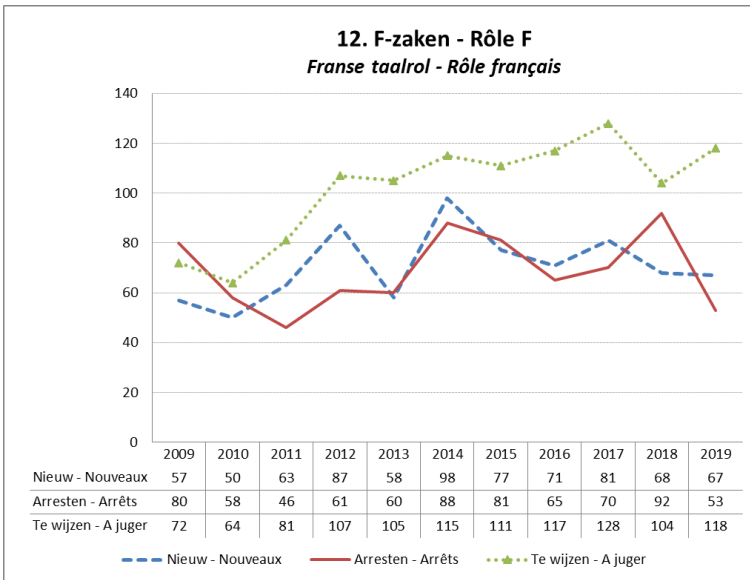
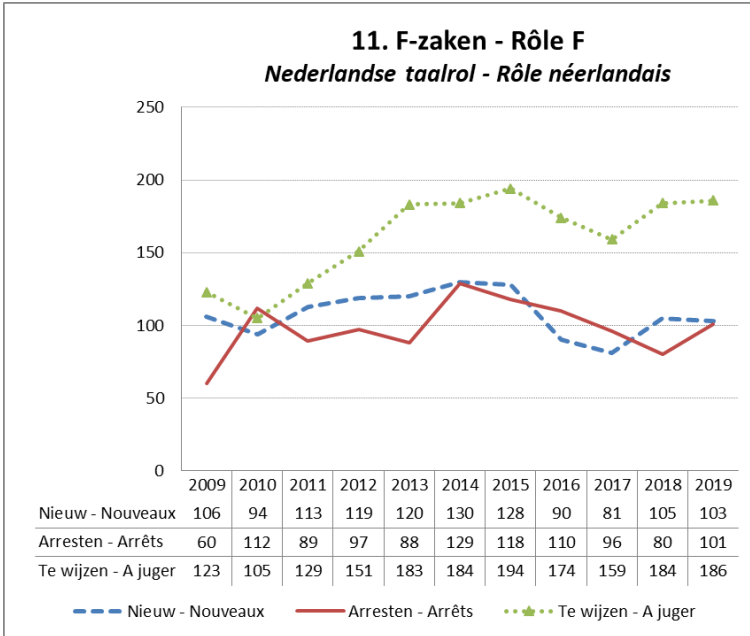
De meeste arresten die in 2019 in fiscale zaken werden gewezen, hebben betrekking op de inkomstenbelasting. Het betreft 55,84 pct. van de zaken, tegenover 20,78 pct. btw-zaken, 16,88 pct. zaken in verband met lokale belastingen en 6,49 pct. diverse zaken.

Het aantal vernietigingen is gestegen en bedraagt momenteel 40 pct., daar waar het aantal vernietigingen in 2018 slechts 28 pct. bedroeg. Het betreft het hoogste niveau van de voorbije 10 jaar. Wanneer een advocaat bij het Hof van Cassatie in de zaak tussenkomt, is er sprake van vernietiging in 45 pct. van de gevallen, terwijl dat slechts 32 pct. is zonder deze tussenkomst. Hieruit kan worden afgeleid dat het wenselijk zou zijn om de verplichte tussenkomst van de advocaten bij het Hof uit te breiden tot fiscale zaken¹.

Het openbaar ministerie heeft in 88,12 pct. van de Nederlandstalige F-zaken en in 37,74 pct. van de Franstalige F-zaken een schriftelijke conclusie neergelegd, buiten zijn eveneens gepubliceerde schriftelijke conclusies “in substantie”.

¹ Die wijziging wordt voorgesteld in het Verslag van de procureur-generaal aan het parlementair comité belast met de wetsevaluatie, zie bladzijde 123 van dit jaarverslag.

H-zaken

In deze categorie worden de prejudiciële verwijzingen naar het Hof van Cassatie opgenomen. Er werd in 2019 geen enkele H-zaak ingeleid of berecht.

P-zaken

Nadat het aantal nieuwe strafdossiers in 2016 en 2017 beduidend afnam door de ingevoerde wettelijke filters, werd in 2018 een stagnatie van het aantal nieuwe strafdossiers vastgesteld. In 2019 steeg het aantal nieuwe P-zaken opnieuw zeer licht met 23 eenheden in vergelijking met 2018 (13 eenheden in Nederlandstalige zaken en 10 eenheden in Franstalige zaken), wat neerkomt op een globale stijging met 1,7%.

Van de advocaten die afhangen van de Orde van Vlaamse Balies, zijn thans 814 advocaten houder van een getuigschrift van opleiding in cassatieprocedures. Bij de advocaten die afhangen van de Ordre des Barreaux francophones et germanophone, zijn 383 advocaten houder van een dergelijk getuigschrift. Daarnaast zijn er respectievelijk 53 en 54 advocaten die krachtens de wet van dat getuigschrift zijn vrijgesteld.

In 2019 legden de advocaten in 62 pct. van de zaken een memorie neer. Het spreekt voor zich dat het onderzoek van de middelen, aangevoerd in de memories, de werklast van het Hof verhoogt. Anderzijds laat dit het Hof ook toe zijn essentiële taken beter uit te voeren, namelijk de eenheid van de rechtspraak en de rechtsontwikkeling in ons land te bevorderen en de rechtszekerheid van de burger te waarborgen, wat wordt toegejuicht.

Het aantal vernietigingen is licht gedaald en bedraagt momenteel 14 pct., daar waar het aantal vernietigingen in 2018 nog 15 pct. bedroeg.

Het jaarverslag van 2017 maakte melding van een significante daling van het aantal uitgesproken arresten inzake voorlopige hechtenis. Hierbij werd de verwachting uitgedrukt dat deze trend een kentering zou ondergaan ten gevolge van de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof. Nadat in 2018 inderdaad een stijging van het aantal uitgesproken arresten inzake voorlopige hechtenis met 96 pct. in vergelijking met 2017 werd genoteerd (135 arresten in 2018 tegen 69 arresten in 2017), steeg dit aantal in 2019 nog verder tot 194 arresten (94 in het Nederlands en 100 in het Frans), wat een stijging inhoudt van 44 pct. in vergelijking met 2018 en met 180 pct. in vergelijking met 2017.

De gemiddelde doorlooptijd van de zaken in de Nederlandstalige kamer, die in 2018 reeds aanzienlijk daalde tot 5,71 maanden (tegenover 11,39 maanden in 2017), daalde in 2019 verder tot nog slechts 3,47 maanden.

De gemiddelde doorlooptijd van de zaken in de Franstalige kamer daalde met ongeveer 1 maand tot 2,75 maanden.

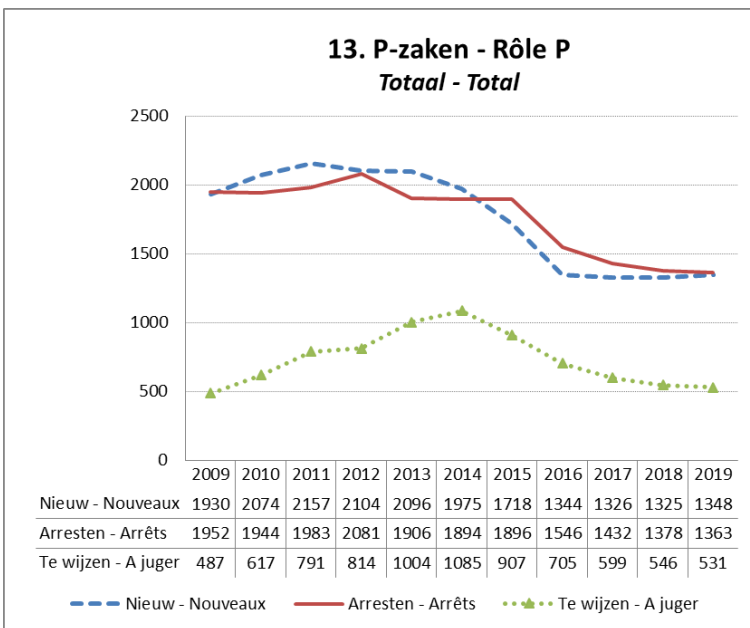
De wet van 14 februari 2014 heeft een versnelde en niet-tegensprekelijke procedure ingevoerd die het mogelijk maakt ongemotiveerde of kennelijk niet-ontvankelijke of ongegronde cassatieberoepen niet-toelaatbaar te verklaren. In 2019 heeft het Hof 252 beschikkingen van niet-toelaatbaarheid gewezen, 159 in het Nederlands en 93 in het Frans, wat neerkomt op een lichte daling ten aanzien van 2018, wanneer 258 beschikkingen van niet-toelaatbaarheid werden opgetekend (160 in het Nederlands en 98 in het Frans). De doorlooptijd van een dossier waarin een beschikking van niet-toelaatbaarheid werd gewezen, bedraagt in 2019 73 dagen. Deze doorlooptijd is vergelijkbaar is met de situatie in 2018 (71 dagen).

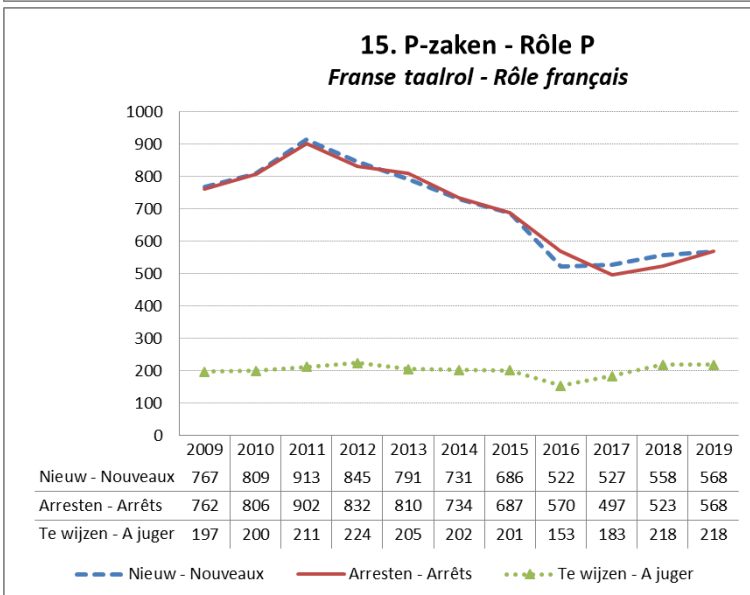
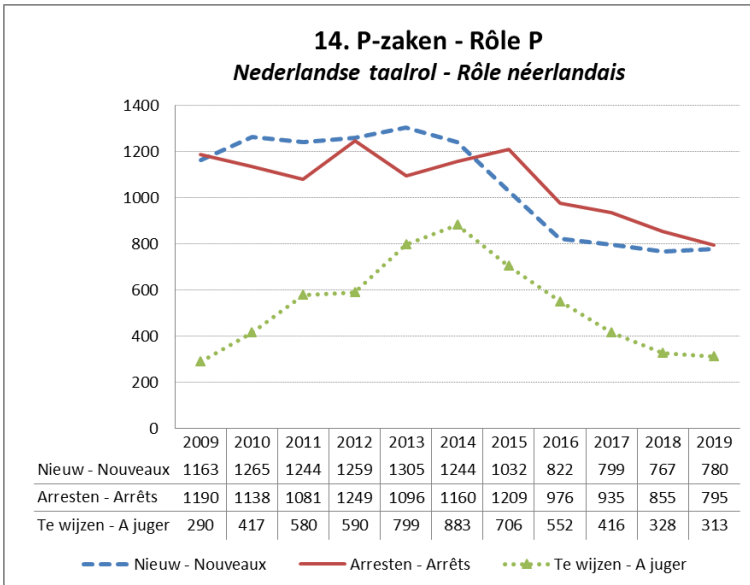
Van de strafzaken waarover het Hof zich in 2019 heeft uitgesproken, waren 897 beslissingen afkomstig van de hoven van beroep, 332 van de correctionele rechtbanken, 96 van de strafuitvoeringsrechtbanken en 10 van de hoven van assisen.

Het aantal in 2019 uitgesproken arresten is in vergelijking met 2018 met 15 eenheden gedaald, wat minstens deels te wijten is aan de opruiming in 2019 van twee magistraten verbonden aan de tweede kamer en hun laattijdige vervanging in het najaar 2019. In de Nederlandstalige kamer overschrijdt het aantal in 2019 uitgesproken arresten het aantal nieuwe dossiers, zodat de voorraad door die kamer te wijzen zaken met 15 eenheden verder is verminderd (min 4,57 pct. vergeleken met de toestand op 31 december 2018). In de Franstalige kamer houdt het aantal uitgesproken arresten gelijke tred met het aantal nieuwe dossiers, waardoor ook het aantal door die kamer te wijzen arresten stabiel blijft.

Het openbaar ministerie heeft een schriftelijke conclusie neergelegd in 1 pct. van de Nederlandstalige zaken en in 5,45 pct. van de Franstalige zaken, buiten zijn eveneens gepubliceerde schriftelijke conclusies “in substantie”.

Het aantal arresten opgenomen in de volgende drie tabellen (10, 11 en 12) omvat de beschikkingen van niet-toelaatbaarheid.

S-zaken

Volgens de wet worden S-zaken behandeld door de derde kamer van het Hof. De wet bepaalt eveneens dat een aantal leden van het Hof blijk moet geven van specifieke ervaring in sociale zaken. Van de raadsheren met ervaring in sociale zaken zijn er drie Franstalig en twee Nederlandstalig.

De derde kamer behandelt daarnaast ook C-zaken. Zo heeft de Nederlandstalige kamer in 2019 81 C-zaken en de Franstalige kamer 50 C-zaken behandeld. Sommige van die dossiers, die niet als zuivere S-dossiers kunnen worden aangemerkt, hebben wel betrekking op materies die verwant zijn met het arbeidsrecht of het socialezekerheidsrecht.

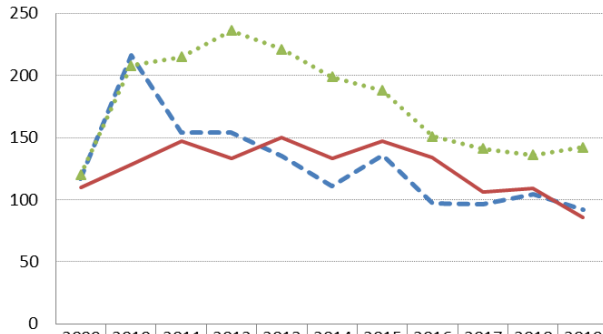
In sociale zaken is het aantal nieuwe zaken voor de Nederlandstalige kamer opnieuw licht gedaald van 45 dossiers in 2018 naar 42 dossiers in 2019 en voor de Franstalige kamer van 59 tot 50. De dalend trend in het aantal nieuwe S-zaken zet zich daarmee ook in 2019 verder. Het aantal uitgesproken arresten in sociale zaken daalde in de Nederlandstalige kamer met 22 eenheden (van 54 arresten in 2018 naar 32 arresten in 2019), maar bleef in de Franstalige kamer nagenoeg constant (van 55 arresten in 2018 naar 54 arresten in 2019). Doordat het aantal nieuwe zaken het aantal gewezen arresten overtreft, stijgt het globale aantal nog te wijzen S-zaken per 31 december 2019 met 6 eenheden tot 142 zaken.

Voor de Nederlandstalige sociale zaken die in 2019 werden behandeld, bedroeg de doorlooptijd gemiddeld 22,28 maanden. De doorlooptijd voor de Nederlandstalige zaken blijft daarmee op het niveau van 2018. Voor de Franstalige sociale zaken steeg de gemiddelde doorlooptijd met ongeveer twee maanden van 10,87 maanden tot 12,78 maanden. Zoals reeds eerder opgemerkt, kunnen uit de schommelingen van de afgelopen jaren weinig pertinente conclusies worden getrokken, gelet op het vrij beperkt aantal sociale geschillen waarin de gevolgen van de complexe dossiers voor de gemiddelde doorlooptijd duidelijker te voelen zijn dan in andere materies. Het aantal raadsheren met specifieke ervaring in sociale zaken is bovendien beperkt, wat eveneens noodzakelijkerwijs zijn impact heeft op de doorlooptijd.

In 2018 werden vijf bijzondere rechtszittingen georganiseerd waarin telkens alle gespecialiseerde magistraten van beide taalrollen hebben gezeteld om zo de gespecialiseerde kennis binnen het Hof optimaal aan te wenden en de eenheid van rechtspraak van de twee afdelingen van de derde kamer te bevorderen. Op die rechtszittingen werden 28 arresten gewezen. Die succesvolle ervaring zal het volgende jaar worden voortgezet.

Het openbaar ministerie heeft een conclusie neergelegd in 12,5 pct. van de Nederlandstalige sociale zaken en in 61,11 pct. van de Franstalige sociale zaken, buiten zijn eveneens gepubliceerde schriftelijke conclusies “in substantie”.

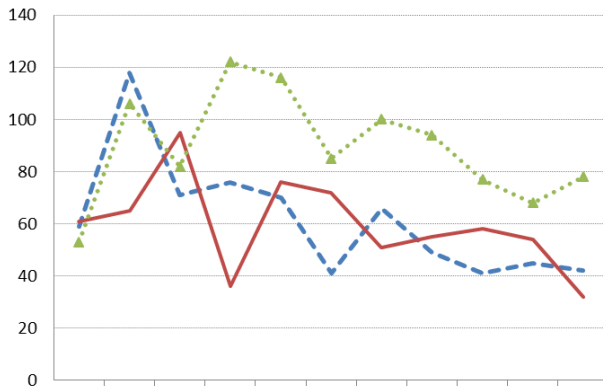
16. S-zaken - Rôle S Totaal - Total

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Nieuw - Nouveaux	117	216	154	154	135	111	136	97	96	104	92
Arresten - Arrêts	110	128	147	133	150	133	147	134	106	109	86
Te wijzen - A juger	120	208	215	236	221	199	188	151	141	136	142

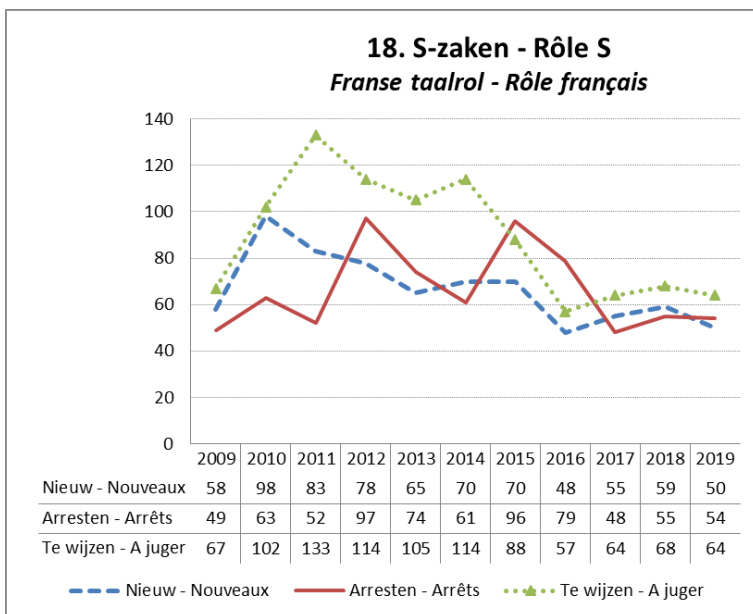
--- Nieuw - Nouveaux — Arresten - Arrêts ... Te wijzen - A juger

17. S-zaken - Rôle S Nederlandse taalrol - Rôle néerlandais

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Nieuw - Nouveaux	59	118	71	76	70	41	66	49	41	45	42
Arresten - Arrêts	61	65	95	36	76	72	51	55	58	54	32
Te wijzen - A juger	53	106	82	122	116	85	100	94	77	68	78

--- Nieuw - Nouveaux — Arresten - Arrêts ... Te wijzen - A juger

G-zaken

In 2019 werden 238 nieuwe aanvragen tot rechtsbijstand ingediend, tegenover 221 in 2018, wat overeenkomt met het gemiddelde van de voorgaande jaren.

Het Bureau voor rechtsbijstand heeft 236 definitieve beslissingen geveld. Daaronder waren 77 beslissingen die de rechtsbijstand toekennen en 159 die ze verwerpen. Aldus bedraagt het percentage toekenningen 32,63 pct., tegenover 67,37 pct. verwerpingen. Dit stemt overeen met het gemiddelde van de voorbije jaren.

Er moet worden opgemerkt dat onder de beslissingen tot verwerping er 81 werden genomen nadat een advocaat bij het Hof een advies heeft uitgebracht over de redelijke kansen op succes van een cassatieberoep.

In 2019 hebben de advocaten bij het Hof in totaal 132 adviezen gegeven, tegenover 115 in 2018, 125 in 2017 en 130 in 2016.

	2015	2016	2017	2018	2019
Afgewezen aanvragen zonder advies van een advocaat bij het Hof	69	107	64	73	78
Afgewezen aanvragen na advies van een advocaat bij het Hof	102	92	86	79	81
Totaal aantal beslissingen waarbij de rechtsbijstand wordt verworpen	171	199	150	152	159

Toegewezen aanvragen zonder advies van een advocaat bij het Hof om te antwoorden of beperkt tot de kosten	20	25	28	22	26
Toegewezen aanvragen na advies van een advocaat bij het Hof	36	38	39	36	51
Totaal aantal beslissingen waarbij de rechtsbijstand wordt toegekend	56	63	67	58	77
Afstanden	3	2	0	2	0
Totaal aantal gewezen beslissingen	230	264	217	212	236
Nieuwe aanvragen	241	262	211	221	238

Bijzondere procedures

In 2019 werden 12 arresten gewezen tot onttrekking van de zaak aan de rechter, hetzij omdat een rechter verzuimd heeft zes maanden lang een beslissing uit te spreken, hetzij wegens gewettigde verdenking.

In 2019 werden twee arresten in verenigde kamers gewezen. Er werden daarnaast twee arresten in voltallige kamers gewezen.

Zoals reeds eerder aangehaald in dit jaarverslag, bestaat in de schoot van het Hof een Commissie voor Onwerkzame Hechtenis. Het betreft een speciale commissie waarin de eerste voorzitter of de voorzitter van het Hof zetelt samen met de eerste voorzitter van de Raad van State en de voorzitter van de Orde van Vlaamse Balies of de Ordre des Barreaux francophones et germanophone. De Commissie nam in 2019 een beslissing in 18 zaken. 22 zaken zijn nog in behandeling. Voor meer gedetailleerde cijfers met betrekking tot de Commissie voor Onwerkzame Hechtenis wordt verwezen naar hetgeen hierboven in het Jaarverslag werd uiteengezet.

Resultaat van de cassatieberoepen

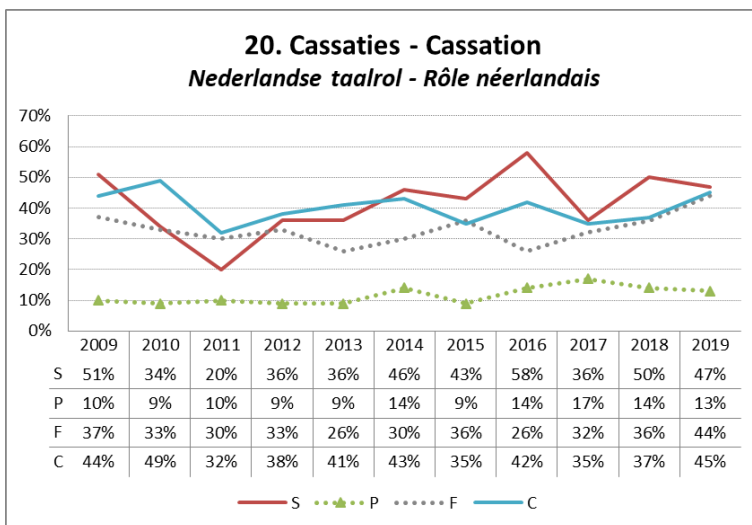
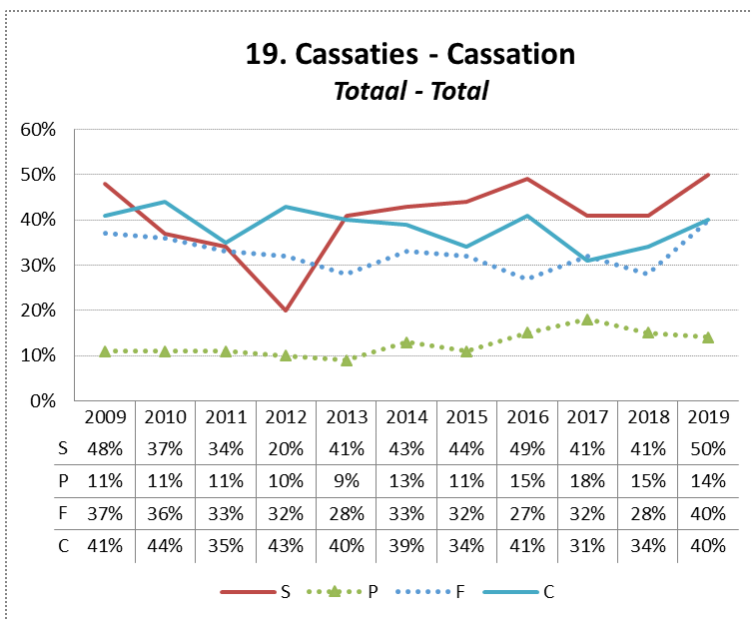
Het cassatiepercentage in het algemeen

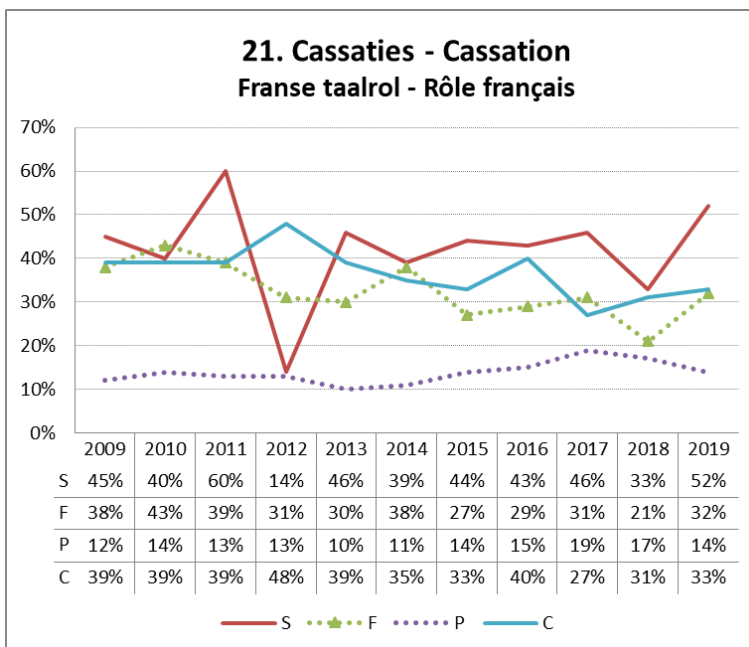
Het aantal cassatieberoepen dat leidt tot vernietiging van de bestreden beslissing is zeer uiteenlopend. Veel hangt af van de materie waarop het cassatieberoep betrekking heeft.

In burgerlijke zaken bedraagt het gemiddeld cassatiepercentage 40 pct., wat 6 pct. hoger is dan vorig jaar maar in de lijn ligt van het gemiddelde percentage van de laatste tien jaar. In de Franstalige burgerlijke zaken bedraagt dat percentage in 2019 33 pct., wat een lichte stijging betekent in vergelijking met 2018. In de Nederlandstalige burgerlijke zaken bedraagt het cassatiepercentage 45 pct., wat dat percentage op het hoogste niveau van de voorbije jaren brengt.

In fiscale zaken bedraagt het cassatiepercentage in 2019 40 pct., wat een gevoelige stijging inhoudt ten aanzien van voorgaande jaren, waarin het cassatiepercentage gemiddeld 30 pct. bedroeg.

In strafzaken bedraagt het cassatiepercentage momenteel 14 pct. Dit komt neer op een lichte daling in vergelijking met vorig jaar, toen in 15 pct. van de strafzaken werd gecasseerd.

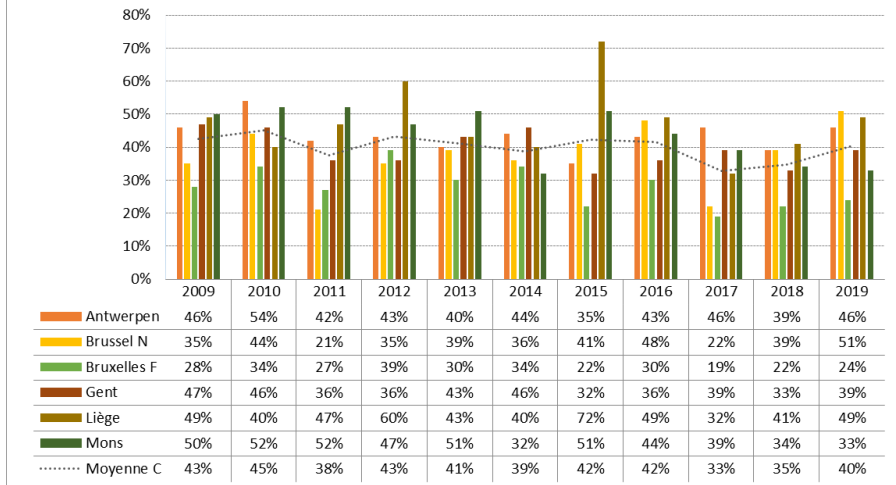

De cassatiepercentages per ressort

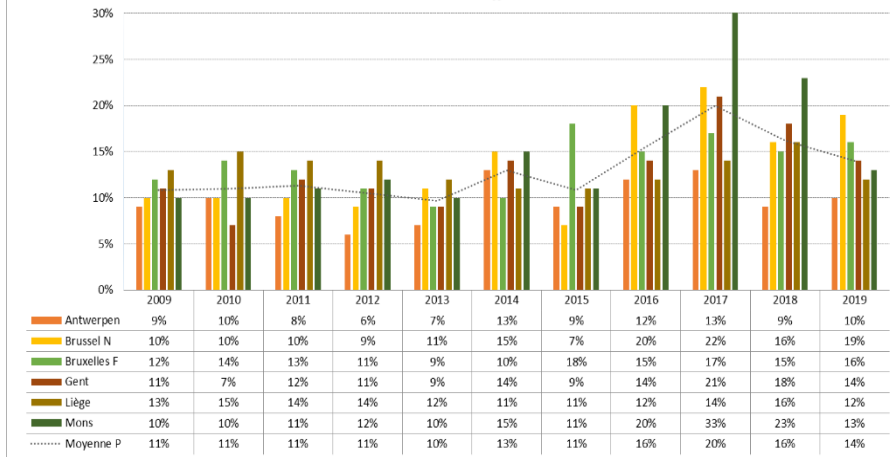
De cijfergegevens over het cassatiepercentage per ressort moeten met de nodige omzichtigheid worden behandeld. Wanneer het aantal beslissingen in een bepaalde materie waartegen een cassatieberoep wordt ingesteld laag is, dan is de kans op extreme cijfers hoog, in de ene of andere zin. Dit kan statistisch een verkeerd of ongenuanceerd beeld opleveren. Het staat aan de hoven en rechtbanken om deze cijfers te evalueren.

Onderstaande cijfers geven enkel een overzicht van de cassatiepercentages per ressort voor de C-, P-, S- en F-zaken. Gelet op het relatief beperkte aantal cassatieberoepen in D-zaken en hun zeer diverse oorsprong worden deze zaken niet in deze grafieken opgenomen.

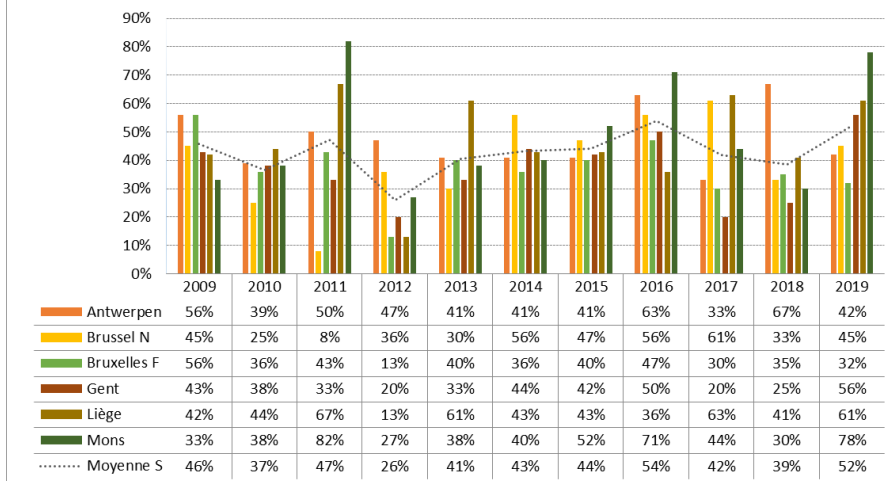
22. Cassaties - Cassation C-Zaken - Affaires C

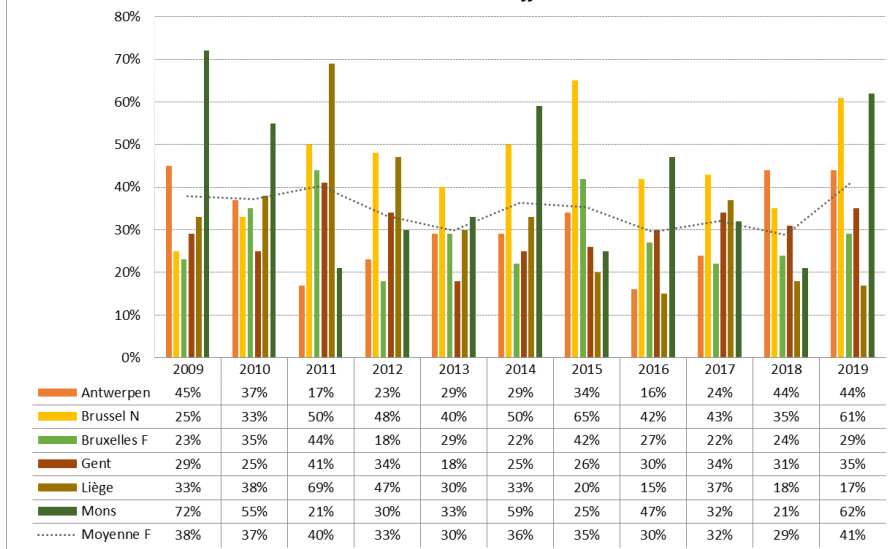
23. Cassaties - Cassation P-zaken - Affaires P

24. Cassaties - Cassation S-zaken - Affaires S

25. Cassaties - Cassation F-zaken - Affaires F

Conclusie

De statistische gegevens voor 2019 roepen gemengde gevoelens op.

Enerzijds stagneert de daling van het aantal nieuwe zaken en is er zelfs sprake van een lichte stijging. Anderzijds is het aantal gewezen arresten gedaald, wat minstens deels verklaard kan worden door moeilijkheden waarmee het Hof wordt geconfronteerd, zoals reeds aangehaald bij de bespreking van de globale cijfers voor het kalenderjaar

2019. Een stijging van het aantal openstaande dossiers is daarvan het onvermijdelijke gevolg.

Desondanks is de globale doorlooptijd van de in 2019 behandelde zaken min of meer gelijk gebleven als in 2018. Het Hof kon daar slechts in slagen door de enorme inspanningen van zijn magistraten, referendarissen en magistraten met opdracht.

Het Hof blijft inzetten op interne maatregelen om zijn werking te verbeteren, maar het spreekt voor zich dat de bewegingsruimte daarbij niet onbeperkt is wanneer men de kwaliteit van de rechtspraak niet in het gedrang wil brengen. De kwalitatieve uitdaging blijft immers bestaan: het aanreiken van goede, doordachte en duidelijke beslissingen in dossiers met een steeds toenemende complexiteit die tegemoetkomen aan de verwachtingen van de rechtszoekenden. Het Hof wil daarbij zijn essentiële taken vrijwaren, namelijk het bevorderen van de eenheid van rechtspraak, de ontwikkeling van het recht in ons land en het garanderen van de rechtszekerheid van de burgers.

Bijlage – Organigram en samenstelling van het Hof van Cassatie en het openbaar ministerie

Organigram en samenstelling van de zetel op 31 december 2019

Organigram

1 eerste voorzitter (N)

1 voorzitter (F)

6 sectievoorzitters (3N et 3F)

22 raadsheren (11F en 11N)

hetzij in totaal 30 magistraten.

Onder de magistraten van de zetel hebben 9 leden het wettelijk bewijs geleverd van de kennis van de andere landstaal; één lid levert het bewijs van de kennis van de Duitse taal.

Samenstelling

Algemene leiding: eerste voorzitter B. Deconinck

EERSTE KAMER

Leiding: eerste voorzitter B. Deconinck

FRANSE AFDELING		NEDERLANDSE AFDELING	
sectievoorzitters	Chr. Storck	eerste voorzitter	B. Deconinck
	M. Delange	sectievoorzitters	E. Dirix
raadsheren	M. Lemal		A. Smetryns
	M.-Cl. Ernotte		K. Mestdagh
	S. Geubel	raadsheren	G. Jocqué
	A. Jacquemin		B. Wylleman
	M. Marchandise		K. Moens
	M. Moris		
plaatsvervangers		plaatsvervangers	
raadsheren	Fr. Roggen	raadsheren	F. Van Volsem
	T. Konsek		A. Lievens

Fr. Lugentz

E. Francis

I. Couwenberg

F. Stévenart Meeûs

E. Van Dooren

TWEEDE KAMER

Leiding: voorzitter ridder de Codt

FRANSE AFDELING		NEDERLANDSE AFDELING	
voorzitter	J. de Codt	raadsheren	G. Jocqué
sectievoorzitter	B. Dejemeppe		F. Van Volsem
raadsheren	F. Roggen		P. Hoet
	E. de Formanoir		A. Lievens
	T. Konsek		E. Francis
	F. Lugentz		S. Berneman
	Fr. Stévenart Meeûs		I. Couwenberg
			E. Van Dooren
plaatsvervangers		plaatsvervangers	
sectievoorzitter	M. Delange	sectievoorzitters	A. Smetryns
raadsheren	M. Lemal		K. Mestdagh
	M.-Cl. Ernotte	raadsheer	B. Wylleman
	S. Geubel		
	S. Berneman		

DERDE KAMER

Leiding: eerste voorzitter B. Deconinck

FRANSE AFDELING	NEDERLANDSE AFDELING
-----------------	----------------------

sectievoorzitters	Chr. Storck	eerste voorzitter	B. Deconinck
	M. Delange	sectievoorzitters	E. Dirix
raadsheren	M. Lemal		A. Smetryns
	M.-Cl. Ernotte		K. Mestdagh
	S. Geubel	raadsheren	A. Lievens
	A. Jacquemin		B. Wylleman
	M. Marchandise		K. Moens
	M. Moris		
plaatsvervangers		plaatsvervangers	
raadsheren	S. Berneman	sectievoorzitter	M. Delange
	E. de Formanoir	raadsheren	G. Jocqué
			P. Hoet
			I. Couwenberg

BUREAU VOOR RECHTSBIJSTAND

voorzitter: sectievoorzitter A. Smetryns

plaatsvervangende voorzitters: sectievoorzitters K. Mestdagh en M. Delange en raadsheren F. Roggen

Organigram en samenstelling van het openbaar ministerie op 31 december 2019

Organigram

1 procureur-generaal (F)

1 eerste advocaat-generaal (N)

11 advocaten-generaal (6N en 5F)

1 voltijds gedelegeerde advocaat-generaal (N)

d.i. een totaal van 14 magistraten.

Onder de magistraten van het parket hebben 5 leden het bewijs geleverd van de kennis van de andere landstaal; één lid leverde het bewijs van de kennis van de Duitse taal.

De dienst van de zittingen werd, in de regel, als volgt onder de magistraten van het parket verdeeld:

Eerste kamer (burgerlijke zaken, handelszaken en fiscale zaken)

- Nederlandstalige afdeling: de eerste advocaat-generaal en twee advocaten-generaal
- Franstalige afdeling: de eerste advocaat-generaal en twee advocaten-generaal

Tweede kamer (strafzaken)

- Nederlandstalige afdeling: drie advocaten-generaal, onder wie één advocaat-generaal met opdracht
- Franstalige afdeling: twee advocaten-generaal

Derde kamer (sociale zaken en, soms, burgerlijke en fiscale zaken)

- Nederlandstalige afdeling: een advocaat-generaal
- Franstalige afdeling: een advocaat-generaal

Tuchtzaken:

- Nederlandstalige afdeling: de procureur-generaal, de eerste advocaat-generaal en een advocaat-generaal
- Franstalige afdeling: de procureur-generaal en een advocaat-generaal

In voorkomend geval worden die magistraten vervangen door een door de procureur-generaal aangewezen lid van het parket, of worden de zaken over een bepaalde materie verdeeld onder de advocaten-generaal van een andere kamer.

Rechtsbijstand (N en F): twee advocaten-generaal (1N en 1F)

Samenstelling

Procureur-generaal: A. Henkes

Eerste advocaat-generaal: R. Mortier

Advocaten-generaal:

Th. Werquin

M. Timperman

D. Vandermeersch

J.M. Genicot

H. Vanderlinden

L. Decreus

M. Nolet de Brauwere

Ph. de Koster

A. Winants

J. Van der Fraenen

B. De Smet (voltijds gedelegeerd)

Referendarissen

Het kader bestaat uit 10 plaatsen voor Nederlandstaligen en vijf plaatsen voor Franstaligen.

G. Van Haegenborgh (N)

D. Patart (F)

G.-F. Raneri (F)

F. Louckx (N) (langdurig afwezig)

M. van Putten (N)

F. Parrein (N)

A. Meulder (F)

A. Lenaerts (N)

J. del Corral (N)

S. Guiliams (N)

E. Van Stichel (N)

M. de Potter de ten Broeck (N)

P. Brulez (N)

S. Jansen (N)

N.

Magistraten met opdracht

F. Blockx, rechter in de ondernemingsrechtbank te Antwerpen, afdeling Antwerpen

H. Mormont, raadsheer in het arbeidshof te Luik

B. Van den Bergh, raadsheer in het hof van beroep te Antwerpen

A. Deleu, rechter in de rechtbank van eerste aanleg van Henegouwen, afdeling Charleroi

F. Bouquelle, kamervoorzitter in het arbeidshof te Brussel

N.

Organigram en samenstelling van de griffie op 31 december 2019

Organigram

Personeelsbestand

Wettelijk kader

1 hoofdgriffier

1 griffier-hoofd van dienst

11 griffiers (1 langdurig afwezig en 1 plaats vacant)

21 assistenten (6 vacant en 2 gedetacheerd)

7 medewerkers (4 vacant en 1 gedetacheerd)

Buiten kader

1 deskundige gebouwenbeheerder (buiten kader)

16 contractuele medewerkers

Verdeling van de personeelsleden per dienst

Algemene leiding

1 hoofdgriffier

1 griffier-hoofd van dienst

2 contractuele medewerkers

Griffie

(1) Beheer rollen-dossiers

3 assistenten

2 medewerker

(2) Dienst boekhouding (briefwisseling, afleveren expedities, kopies, enz.)

1 medewerker

(3) Dienst zittingen

9 griffiers

6 assistenten (van wie één verantwoordelijk is voor de uitgave van Arresten van Cassatie)

6 medewerkers

(4) Secretariaat van de eerste voorzitter en voorzitter

1 griffier (kabinetssecretaris)

2 assistenten

(5) Dienst documentatie

3 assistenten

1 medewerker

(6) Dienst expeditie en verdeling externe en interne post, zittingen

2 medewerkers

(7) Dienst beheer gerechtsgebouwen

1 deskundige gebouwenbeheerder

2 medewerkers

4 medewerkers arbeiders

(8) Dienst onthaal gerechtsgebouw

2 medewerkers

(9) Dienst beheer en toezicht

1 assistent

Samenstelling

Hoofdgriffier:

C. Van Der Kelen

Griffier-hoofd van dienst:

K. Merckx

Griffiers:

F. Adriaensen

F. Gobert
J. Pafenols (kabinetssecretaris)
P. De Wadripont
T. Fenaux
K. Van Den Bossche
A. Marcelis (langdurig afwezig)
V. Van de Sijpe
L. Body
M. Van Beneden
V. Vanden Hende

Secretariaat van het parket

Organigram

1 hoofdsecretaris (F)
1 secretaris-hoofd van dienst (N)
5 secretarissen (3F en 2N)
1 deskundige documentatiebeheer
7 assistenten (waarvan vier plaatsen in te vullen zijn)
4 medewerkers (waarvan twee contractueel)

Samenstelling

Hoofdsecretaris: E. Ruytenbeek
Secretaris-hoofd van dienst: N. Van den Broeck
Secretarissen:
V. Dumoulin
J. Cornet
Ph. Peters
J. Wyns
I. Neckebroeck

Secretariaat van de Eerste Voorzitter

Griffier-kabinetssecretaris: J. Pafenols

Assistenten: S. Samyn
E. De Rouck

Steundienst

1 Attaché ICT: M. Van Bossche
2 Experts ICT: Th. Ahn
J. de Smedt

Dienst overeenstemming der teksten en documentatiedienst

Deze dienst is samengesteld uit verschillende magistraten met opdracht, twee assistenten en een ploeg vertalers.

Dienst overeenstemming der teksten

Het kader bestaat uit tien attachés. Twee plaatsen zijn momenteel niet ingevuld in deze vertaaldienst, die onder het gezag en de leiding staat van de eerste voorzitter, bijgestaan door de procureur-generaal.

Directie: S. De Wilde
Leden: V. Bonaventure
H. Giraldo
A. Brouillard
B. De Luyck
E. Fremaux
E. Mathu
S. Vandergheynst
N.
N.

Documentatiedienst

Assistenten: Ch. Dubuisson
M. Michelot
P. Duchenne
Medewerker: A.-M. Erauw

Bibliotheek

Deskundige documentatiebeheer: Ch. Willemsen

Assistent: A. Boudart

Bijlage – Lijst van de studies gepubliceerd in het jaarverslag van het Hof van Cassatie sinds 1998

- “De redenen van de arresten van het Hof”, Jaarverslag, 1998, p. 75.
- “Onttrekking en wraking”, Jaarverslag, 1999, p. 61.
- “Rechtsbijstand voor het Hof van Cassatie”, Jaarverslag, 1999, p. 75.
- “Eerste toepassingen van de wet Franchimont”, Jaarverslag, 1999, p. 97.
- “Het Hof van Cassatie en het Arbitragehof”, Jaarverslag, 1999, p. 105.
- “Enkele bijzondere aangelegenheden”, Jaarverslag, 2000, p. 99.
- “Het openbaar ministerie in de procedure voor het Hof van Cassatie en de nieuwe proceduremodaliteiten voor het Hof na de hervorming van 14 november 2000”, opgesteld door voorzitter I. Verougstraete en advocaat-generaal G. Bresseleers, Jaarverslag, 2001, p. 31.
- “Voorlopige hechtenis”, opgesteld door procureur-generaal J. du Jardin, raadsheren L. Huybrechts en J. de Codt, advocaten-generaal M. De Swaef en P. Duinslaeger en referendaris bij het Hof van Cassatie F. Swennen, Jaarverslag, 2001, p. 183.
- “Het Hof van Cassatie en het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens”, opgesteld door referendarissen bij het Hof van Cassatie G.-F. Raneri en A. De Wolf, onder de leiding van voorzitter I. Verougstraete, eerste advocaat-generaal J.-F. Leclercq en afdelingsvoorzitter M. Lahousse, Jaarverslag, 2002, p. 420.
- “Aanpassing van de vordering in de zin van artikel 807 van het Gerechtelijk Wetboek”, opgesteld door referendaris bij het Hof van Cassatie S. Mosselmans, Jaarverslag, 2002, p. 468.
- “Algemene rechtsbeginselen”, opgesteld door referendaris bij het Hof van Cassatie A. Bossuyt, onder toezicht van voorzitter I. Verougstraete, Jaarverslag, 2003, I, p. 112.
- “Onmiddellijk cassatieberoep tegen beslissingen die geen eindbeslissingen zijn, in de zin van artikel 416, tweede lid, van het wetboek van strafvordering”, opgesteld door raadsheer L. Huybrechts en referendaris bij het Hof van Cassatie G.-F. Raneri, Jaarverslag, 2003, I, p. 163.
- “Omvang van de vernietiging in strafzaken en de regel van de eenheid – onsplitsbaarheid van de beslissing over de schuld en de straf – evolutie van de rechtspraak van het Hof, in het spoor van het arrest van Esbroeck van 8 februari 2000”, opgesteld door procureur-generaal J. du Jardin, met de medewerking van referendaris bij het Hof van Cassatie M. Traest en magistraat met opdracht M.-R. Monami, Jaarverslag, 2003, II, p. 255.

- “Beschouwingen over de geschillen voorgelegd aan het Hof van Cassatie over de regulering ervan”, opgesteld door referendaris bij het Hof van Cassatie T. Erniquin in samenwerking met raadsheer S. Velu, Jaarverslag, 2003, II, p. 266.
- “Administratieve sancties”, opgesteld door de referendarissen bij het Hof van Cassatie I. Boone en G. Van Haegenborgh, onder toezicht van raadsheer L. Huybrechts, eerste advocaat-generaal J.-F. Leclercq en voorzitter I. Verougstraete, Jaarverslag, 2004, p. 185.
- “De toepassing van het gerechtelijk wetboek in strafzaken: artikelsgewijze bespreking van de rechtspraak van het Hof”, opgesteld door de referendarissen bij het Hof van Cassatie G.-F. Raneri en M. Traest, onder de leiding van afdelingsvoorzitter F. Fischer, raadsheer P. Mathieu en advocaat-generaal met opdracht Ph. de Koster, Jaarverslag, 2005, p. 176.
- “De procedurele aspecten van de substitutie van motieven door het Hof van Cassatie in burgerlijke zaken”, opgesteld door referendaris bij het Hof van Cassatie D. De Roy, onder de leiding van afdelingsvoorzitter E. Waüters, raadsheer J. De Codt en advocaat-generaal G. Dubrulle, Jaarverslag, 2006, p. 181.
- “De ‘wet’ in de zin van artikel 608 van het Gerechtelijk Wetboek”, opgesteld door referendaris bij het Hof van Cassatie P. Lecroart, onder de leiding van afdelingsvoorzitter C. Parmentier en advocaat-generaal met opdracht Ph. de Koster, Jaarverslag, 2006, p. 200.
- “De in de gecoördineerde wet van 15 september 2006 tot bescherming van de economische mededinging voorziene prejudiciële vraag aan het Hof van Cassatie”, opgesteld door referendaris bij het Hof van Cassatie A. Bossuyt, onder leiding van voorzitter I. Verougstraete, advocaat-generaal D. Thijs en advocaat-generaal met opdracht Ph. de Koster, Jaarverslag, 2007, p. 213.
- “Gerechtskosten voor het Hof van Cassatie in civiele en strafzaken”, opgesteld door voorzitter I. Verougstraete, Jaarverslag 2008, p. 277.
- “15 jaar cassatierechtspraak inzake douane en accijnzen”, opgesteld door referendaris bij het Hof van Cassatie A. Bossuyt, advocaat-generaal P. Duinslaeger, afdelingsvoorzitter L. Huybrechts en magistraat met opdracht E. Van Dooren, Jaarverslag, 2009, p. 197.
- “Rechtsbijstand voor het Hof van Cassatie”, opgesteld door raadsheer A. Fettweis, Jaarverslag, 2010, p. 120.
- “Overzicht van cassatierechtspraak inzake onttrekking van de zaak aan de rechter (1 januari 2000 – 30 september 2011)”, opgesteld door magistraat met opdracht E. Van Dooren, Jaarverslag, 2011, p. 106.
- “De wijziging van de rechtspleging voor het Hof van Cassatie in strafzaken – Het voorstel van 2012 en zijn verloop”, opgesteld door referendaris bij het Hof van Cassatie G.-F. Raneri, Jaarverslag 2013, p. 146.
- “De wet van 10 april 2014 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek betreffende de procedure voor het Hof van Cassatie en de wrakingsprocedure: *capita selecta*”,

opgesteld door referendaris bij het Hof van Cassatie A. Meulder, Jaarverslag, 2014, p. 129.

- “De rechtspraak van het Hof van Cassatie naar aanleiding van de hervormingen van de cassatieprocedure in strafzaken”, opgesteld door advocaten-generaal D. Vandermeersch en M. Nolet de Brauwere, Jaarverslag, 2016, p. 154.

- “Enkele recente ontwikkelingen in de cassatieprocedure in burgerlijke zaken”, opgesteld door sectievoorzitter M. Regout, Jaarverslag, 2016, p. 185.

- “De verplichting van de burgerlijke rechter om ambtshalve rechtsgronden op te werpen”, opgesteld door raadsheer B. Wylleman, Jaarverslag, 2017, p. 164.

- “De rol van de rechtsvergelijking in de rechtspraak van het Hof van Cassatie”, opgesteld door sectievoorzitter E. Dirix, Jaarverslag, 2018, p. 165.

Bijlage – Lijst van de foto's van het Justitiepaleis te Brussel¹

- 1) Omslag: eerste verdieping, beeldengalerij
- 2) Voorwoord: hoofdingang
- 3) Voorstelling van het Hof van Cassatie: gewone zittingszaal
- 4) Belangrijke arresten van het Hof: enkele volumes van de officiële publicatie van de arresten van het Hof
- 5) Belangrijkste conclusies van het openbaar ministerie: eerste verdieping, beeldengalerij
- 6) Openingsrede: plechtige zittingszaal
- 7) Voorstellen *de lege ferenda*: hoofdingang, peristilium, Lycurgus
- 8) Studies: oude bibliotheek van het Hof
- 9) Het Hof van Cassatie in cijfers: enkele cassatiedossiers
- 10) Organigram: wandelzaal

¹ De foto's met de nummers 2, 4, 6, 7, 8, 9 en 10 werden gerealiseerd door Bryan Proutt voor Bryapro Photography.